

1975:25

NOOS

à jour

BLADET
SVERIGES R
nyheter
FEMINA
Svenska
S
S

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library of Sweden

1975:25

NOOS

à jour

BLADET

SKIS

FEMINA

nya pers

Sveriges R

te

Posten

Supplands-tid

ATEN

BOH

LAN

DAI

om

MOR

TEL. 023/198 00

TIDNING

skuriren

sten

journalist-
utbildning

YBETER

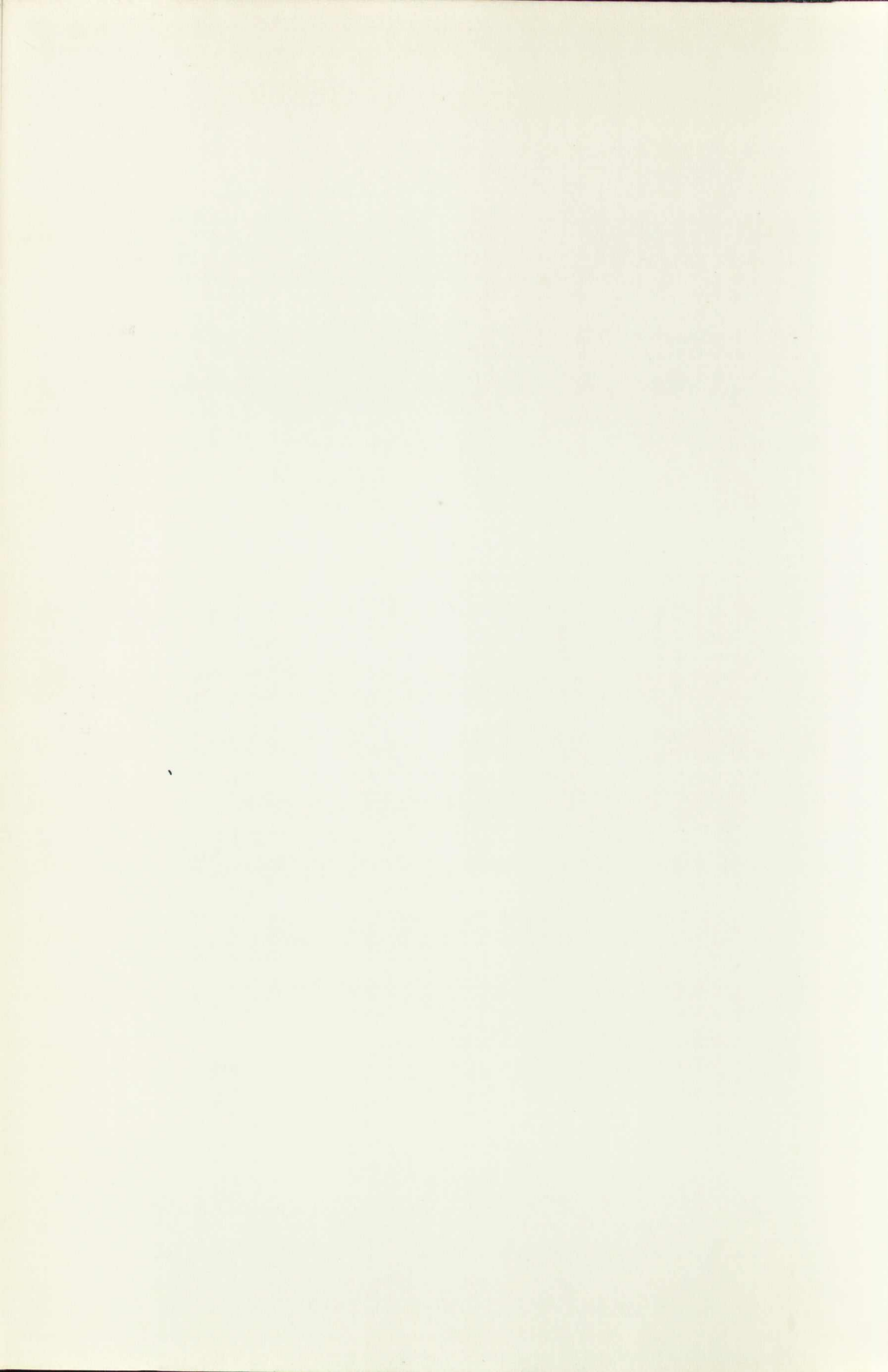
Ammonsblad

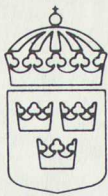
te

te

EXPRESS

pat

44 M 2 NYSTIKO

Statens offentliga utredningar

1975: 25

Utbildningsdepartementet

A jour

Om journalistutbildning

Betänkande av journalistutbildningsutredningen
Stockholm 1975

Omslag Bengt Ward
ISBN 91-38-02265-6
LiberTryck Stockholm 1975

Till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Den 25 maj 1973 bemyndigade Kungl. Maj: t statsrådet Sven Moberg att tillkalla en sakkunnig för översyn av utbildningen vid journalisthögskolorna. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade han den 27 juni 1973 undervisningsrådet Hans-Erik Östlund som sakkunnig.

Den 13 februari 1974 förordnades följande personer som experter hos den sakkunnige: Chefredaktören för Norrländska Socialdemokraten Lars Fagerström, chefredaktören för Södermanlands Nyheter Lennart Harryson, informationssekreteraren i Svenska Journalistförbundet Magnus Lindström, universitetslektorn vid Journalisthögskolan i Stockholm Torsten Thurén och lektorn vid Journalisthögskolan i Göteborg Bengt Ward.

Utredningen har antagit namnet journalistutbildningsutredningen (Jubu). Som sekreterare åt den sakkunnige förordnades från den 28 januari 1974 extra universitetslektorn Alf Gunnmo och som biträde från den 1 januari 1974 fru Ulla Hultman.

Ett särskilt yttrande har avgivits av experten Thurén.

Jubu överlämnar härmed sitt betänkande "å jour". Den sakkunnige har härmed slutfört sitt uppdrag.

Stockholm den 28 april 1975

Hans-Erik Östlund

/Alf Gunnmo

Innehåll

Kapitel 1 <i>Utredningens arbete och förslag</i>	11
1.1 Utredningens arbete	11
1.2 Utredningens förslag	12
1.2.1 Utvärdering	12
1.2.2 Antagning av elever	13
1.2.3 Integration i undervisningen	14
1.2.4 Studiepraktik	15
1.2.5 Ny studieorganisation	16
1.2.6 Utbildningskapacitet	17
1.2.7 Kostnader	18
Kapitel 2 <i>Journalistens roll i samhället</i>	19
2.1 Inledning	19
2.2 Den journalistiska yrkesrollen	19
2.3 Journalistens ansvar	21
2.4 Journalisten och arbetsgivaren	23
2.5 Journalisten och läsaren	26
2.6 Journalisten och yrkesetiken	30
2.7 Journalistutbildningens mål	31
Kapitel 3 <i>Nuvarande journalistutbildning</i>	35
3.1 Tiden före 1962	35
3.2 Journalistinstitutet	36
3.2.1 KNUFF	36
3.2.2 Proposition 1962: 59	36
3.2.3 Samarbetsnämndens förslag	37
3.3 Journalisthögskolorna	37
3.4 Övrig journalistutbildning	40
3.5 Utvärdering av journalisthögskoleutbildningen	42
3.5.1 Utbildningens innehåll	42
3.5.2 Enkäten	43
3.5.3 Massmediekonsumenternas uppfattning	50
3.5.4 Synpunkter från organisationer och utredningar	51
3.5.5 Sammanfattning	52

Kapitel 4 <i>Journalisthögskoleutbildades yrkesverksamhet</i>	53
4.1 Yrke	53
4.2 Företag	55
4.3 Arbetsplats	55
4.4 Tjänstetidens längd	58
4.5 Tidigare anställningar	59
4.6 Jämförelse med SJF-medlemmar	60
Kapitel 5 <i>Antagningsförfarandet vid journalisthögskolorna</i>	61
5.1 Bakgrund	61
5.1.1 Journalistinstitutet	61
5.1.2 Journalisthögskolorna	61
5.2 Antagningsförfarandet i dag	62
5.2.1 Urvalssteg ett	62
5.2.2 Urvalssteg två	63
5.3 Utvärdering av antagningsproven	65
5.3.1 Direktiven	65
5.3.2 Angreppssättet	65
5.3.3 PTIs rapport	67
5.3.4 Journalisternas upplevelse av proven	74
5.3.5 Journalisthögskoleelevers hemort	76
5.3.6 Summering	77
5.4 Behörighetsvillkor	80
5.4.1 Gällande regler	80
5.4.2 Allmän och särskild behörighet	81
5.4.3 Nytt urvalssystem	81
5.5 Förkunskapskrav	86
5.5.1 Enkätresultat	87
5.5.2 Maskinskrivning	88
5.6 Slutsatser och förslag	89
5.6.1 Allmän behörighet	89
5.6.2 Särskild behörighet	89
5.6.3 Antagningsförfarandet	90
Kapitel 6 <i>Integration mellan praktiska och teoretiska moment i utbildningen</i>	93
6.1 Bakgrund	93
6.1.1 Direktiven	93
6.1.2 Tidigare framställningar	93
6.2 Utbildningens uppläggning i dag	95
6.2.1 Journalisthögskolan i Stockholm	95
6.2.2 Journalisthögskolan i Göteborg	99
6.3 Enkätresultat	102
6.3.1 Integrationen	102
6.3.2 Examensarbetet	103
6.4 Diskussion	104
6.5 Slutsatser och förslag	106
6.5.1 Timplanen	107

6.5.2	Samhällsorientering	107
6.5.3	Examensarbetet	108
6.5.4	Lärare	109
6.5.5	Pedagogiskt utvecklingsarbete	110
6.5.6	Journalistutbildningens lokalisering	111
Kapitel 7 Studiepraktik		
7.1	Nuvarande förhållanden	113
7.1.1	Bakgrund	113
7.1.2	Praktikplatserna	113
7.1.3	Praktikens innehåll	114
7.2	Utvärdering av praktiken	114
7.2.1	Typ av praktikplats	115
7.2.2	Praktikens värde	118
7.2.3	Arbetsuppgifter	118
7.2.4	Handledningen	118
7.2.5	Introduktion till yrket	120
7.2.6	Förändring av praktiken	120
7.3	Företagen och praktiken	122
7.4	Behovet av studiepraktik	123
7.5	Utredningens slutsatser	125
Kapitel 8 Etermedier		
8.1	Bakgrund	127
8.2	Direktiven	128
8.3	Enkätresultat	128
8.4	Utredningens slutsatser	129
Kapitel 9 Studieorganisation		
9.1	Inledning	131
9.2	Högskolestudiernas organisation	132
9.3	Principiella utgångspunkter	133
9.3.1	Kunskapskrav på journalister	133
9.3.2	Samhällsorientering	135
9.4	Förslag till studieorganisation	141
9.4.1	Förslaget	141
9.4.2	Kommentarer	141
9.5	Studieorganisatoriskt samband	145
Kapitel 10 Fortbildning och fördjupningsstudier		
10.1	Fortbildning – i dag	147
10.1.1	Pressinstitutet (PI)	147
10.1.2	Utredning om fortbildning	148
10.1.3	FOJOs verksamhet	149
10.2	Fördjupningstermin	150
10.2.1	Specialelever	150
10.2.2	Inriktning	151

10.2.3 Utvärdering	152
10.3 Utredningens förslag	155
Kapitel 11 <i>Utbildningskapacitet</i>	157
11.1 Tillbakablick	157
11.2 Direktiven	159
11.3 Arbetsmarknadsläget	159
11.3.1 Dagsläget	159
11.3.2 Verksamhet vid examinationstillfället	160
11.3.3 Arbetslösheten	161
11.4 Enkätresultat	162
11.5 Utredningens rekommendation	166
Kapitel 12 <i>Utrustning och kostnader</i>	169
12.1 Utbildningskostnader	169
12.1.1 Utgångspunkter	169
12.1.2 Nuvarande förhållanden	170
12.1.3 Förlängning av utbildningen	172
12.1.4 Maskinskrivning	172
12.1.5 Information	172
12.2 Utrustningskostnader	173
12.2.1 Inledning	173
12.2.2 Utrustningens roll i undervisningen	173
12.2.3 Ny tidningsteknik	174
12.2.4 Journalisten och den grafiska tekniken	175
12.2.5 Teknisk utrustning i utbildningen	176
12.2.6 Utrustningsprogram	177
12.2.7 Utredningens utrustningsförslag	180
12.3 Sammanfattande kostnadsförslag	181
<i>Särskilt yttrande av Torsten Thurén</i>	183
Bilagor	
1 Jubus direktiv	185
2.1 Journalistutbildning på högskolenivå i Danmark	189
2.2 Nordisk Journalistkursus	195
2.3 Journalistutbildning på högskolenivå i Finland	199
2.4 Journalistutbildning på högskolenivå i Norge	205
3 Enkätundersökningarna	209
4.1 Enkät Journalisthögskoleutbildade	215
4.2 Enkät Företag och journalistklubbar	227
5 Utbildningsplan	243

Förkortningar

FOJO	Fortbildning av journalister (Kalmar)
JHG	Journalisthögskolan i Göteborg
JHS	Journalisthögskolan i Stockholm
Jubu	Journalistutbildningsutredningen
KK	Kompetenskommittén
PK	Publicistklubben
PTI	Psykotekniska institutet
SJF	Svenska Journalistförbundet
SÖ	Skolöverstyrelsen
TA	Tidningarnas arbetsgivareförening
TU	Svenska Tidningsutgivareföreningen
TUN	Tidningarnas utbildningsnämnd
UKÄ	Universitetskanslersämbetet
U68	1968 års utbildningsutredning

1 Utredningens arbete och förslag

1.1 Utredningens arbete

Svenska akademiens ordlista förklarar att å jour kan betyda dels underrättad om utvecklingen, dels det nuvarande läget. Betänkandet behandlar journalisthögskoleutbildningens utveckling och nuvarande läge samt ger förslag om hur högskoleutbildningen för journalister skall se ut i framtiden. Titeln kan även ses som en anspelning på utredningens ambition att utarbeta förslag till en utbildning som ger journalisterna grunderna för att i sitt arbete kunna följa utvecklingen inom olika områden och beskriva den för massmediekonsumenterna.

Utredningen har underrättat sig om utvecklingen och det nuvarande läget genom enkäter till tidigare elever vid journalisthögskolorna och genom diskussioner med olika intressenter i utbildningen. Enkäter har även gått till olika tidningsföretag och journalistklubbar liksom till Sveriges Radio. Det är dessa enkäter som avses när det i texten redovisas enkätresultat. Frågeformulären och en beskrivning av enkätundersökningens genomförande finns i bilaga 3 och 4. I den mån det har visat sig intressant att skilja mellan journalister som utbildats i Göteborg respektive Stockholm vid redovisningen har detta gjorts. När sådan uppdelning inte finns innebär det att några mätbara skillnader inte föreligger. I vissa fall anges hur många svar redovisningarna bygger på. Det sker i de fall då det finns ett visst bortfall på enskilda frågor. I de flesta fall bygger redovisningarna på svar från samtliga som besvarat enkäten och dessa uppgifter framgår av bilaga 3.

Utredningen har haft i uppgift att ta ställning till ett antal frågor omkring journalisthögskoleutbildningen som aktualiserats under årens lopp. Det har inte varit fråga om någon nykonstruktion av utbildningen från grunden. Varje fråga har i stort ägnats ett kapitel och de flesta kapitlen kan läsas tämligen fristående från varandra. I huvudsak följer samtliga kapitel en enhetlig disposition. Inledningsvis ges en bakgrunds-teckning, av varierande längd beroende på hur mycket läsaren kan förväntas behöva känna till för att kunna följa framställningen, och en redovisning av vad direktiven säger. Därefter relateras enkätresultat och annat material som belyser den aktuella frågan. Avslutningsvis presenteras principiella resonemang och utredningens slutsatser samt därav betingade förslag.

Utredningen har arbetat med två olika tidsperspektiv. Vissa av de förslag som framförs kan genomföras snabbt och med omedelbar verkan medan andra förslag fordrar ytterligare detaljbearbetning centralt eller inom utbildningsanstalterna och därför tar längre tid att förverkliga.

Betänkandet i sin helhet är uppbyggt så att läsaren först skall få en bild av journalisten och dennes roll i samhället. Därefter följer en utvärdering av den utbildning som bedrivits vid journalisthögskolorna sedan hösten 1967. Ett omfattande avsnitt behandlar vilka förkunskaper som bör fordras för att få börja journaliststudier samt hur själva antagningsförfarandet bör vara utformat. Framställningen går vidare med vissa frågor i anknytning till undervisningen såsom integration mellan praktiska och teoretiska moment, studiepraktik och inslag av undervisning om etermedier. Senare delen av betänkandet ägnas åt studieorganisation, fortbildning, utbildningskapacitet, utrustning och avslutningsvis kostnader.

Utredningsarbetet har skett under fortlöpande kontakt med representanter för olika intressenter i journalistutbildningen. Expertgruppen har löpande tagit del av utarbetat material och framfört synpunkter och förslag. Utredningsarbetet har vid upprepade tillfällen presenterats för journalisthögskolornas elever och lärare. Dessa har även under hand fått ta del av utredningens förslag vilket även gäller Tidningarnas utbildningsnämnd. I anslutning till olika frågor har utredningen haft kontakt med representanter för olika organisationer och myndigheter. Vilka dessa är framgår i respektive kapitel.

Utredningen har företagit resor till Helsingfors, Tammerfors, Århus och Oslo för att studera journalistutbildningen i de nordiska grannländerna. Journalistutbildningen på högskolenivå i dessa länder presenteras i bilaga 2.

Till utredningen har den 26 september 1973 överlämnats en skrivelse från utredningen om den kommunala demokratin för beaktande i utredningsarbetet.

1.2 Utredningens förslag

1.2.1 *Utvärdering*

För att få en bakgrund till diskussionen om journalistutbildningen och till de presenterade förslagen ger Jubu i kapitel 2 en översikt över den aktuella debatten om journalistens roll i samhället. Förutom olika synpunkter som framförts av massmedieforskare och yrkesutövare inom medierna presenteras också resultat från Jubus enkät. Journalister och företagsledning har fått ta ställning till frågor om journalistens ansvar, om en förtroendeklyfta förekommer, vilka intressen som påverkar massmediernas innehåll, om opinionsbildning och nyhetsrapportering och om väsentliga yrkesetiska principer.

Kapitel 2 avslutas med en redovisning av den diskussion om högskoleutbildningens mål som förs i U 68s huvudbetänkande (SOU 1973: 2) och i prop. 1975:9. Jubu har inte haft i uppgift att formulera några nya mål

för journalistutbildningen men vill ändå betona att de allmänna utbildningsmål som föreslås skola gälla för högskolan i sin helhet naturligtvis även gäller för journalishögskolorna.

Den utvärdering som Jubu gjort av journalistutbildningen presenteras, vad gäller utbildningens relevans, utbildningens innehåll, de studerandes kunskaper och färdigheter samt hur de utbildade fungerar när de kommer ut i arbetslivet, i kapitel 3. Utvärderingen i fråga om studiepraktik, fördjupningstermin och antagningsförfarande redovisas i separata kapitel. Kapitel 3 inleds med en redovisning av den journalistutbildning som fanns före journalishögskolornas tillkomst samt av förarbetena till förslaget om journalishögskolornas inrättande. Detta för att ge en relief åt dagens journalistutbildning. Dessutom ges en kort översikt över andra former av journalistutbildning vid sidan av journalishögskolorna.

Jubu drar av utvärderingen av utbildningen slutsatsen att journalistutbildningen i stort sett synes fungera väl. I fråga om samhällsorienteringen finns uppenbarligen vissa brister. Det gäller sådana områden som ekonomi och arbetsmarknad, intresseorganisationer och kommunalpolitik. Med anledning härav föreslår Jubu i kapitel 9 en förlängning av utbildningen som i första hand skall utnyttjas till en förstärkning av de samhällsorienterande momenten.

Som ett inslag i utvärderingen har Jubu kartlagt till vilka former av arbetsuppgifter och till vilka typer av arbetsplatser de utbildade går när de lämnat journalishögskolorna. Detta redovisas i kapitel 4. Där framgår det att den lokala arbetsmarknaden har en klar betydelse för vilka arbetsuppgifter de utbildade kommer att ägna sig åt, vilket visar sig i tydliga skillnader mellan stockholms- och göteborgsjournalister. Det framgår också att de utbildade journalisterna byter arbetsplats relativt ofta.

1.2.2 Antagning av elever

Vid antagning av elever till journalishögskolorna tillämpas ett provningsförfarande som är uppbyggt på psykologiska prov, arbetsprov och intervjuer. Jubu har i samarbete med Psykotekniska institutet i Stockholm (PTI) gjort en analys av antagningsförfarandet. Kapitel 5 ägnas åt en redovisning av denna analys, åt en redogörelse av kompetenskommitténs (KK) förslag och regeringens ställningstagande till dessa i prop. 1975:9 samt avslutningsvis åt Jubus förslag till revidering av antagningsförfarandet.

Det har inte varit möjligt att göra någon ingående analys av effekterna av det tillämpade antagningsförfarandet jämfört med alternativa förfaranden. Nödiga handlingar saknas för att i efterhand företa simulerade antagningar. De sökande och antagna till journalistutbildningen har jämförts mot bakgrund av kön, ålder och utbildning.

Antalet sökande till utbildningen har varierat starkt under perioden. Genomgående söker betydligt fler till höstterminerna än till vårterminerna. Detta leder till att urvalskvoten — andelen antagna till utbild-

ningen av totala antalet prövande – varierat mellan 12,6 och 34,7 procent. Kvinnorna har svårare än männen att ta sig igenom antagningsspärren. Medan urvalskvoten för män varit 23 procent har den för kvinnorna varit 15 procent. Yngre personer har antagits till utbildningen i lägre utsträckning än äldre. Utbildningsmässigt har utfallet blivit att andelen antagna med gymnasieutbildning (tre- och fyraårig linje) varit dubbelt så stor som andelen utan denna utbildning.

Jubu har även gjort en kartläggning varifrån de journaliststuderande kommer och har därvid kunnat konstatera att utbildningen är mycket storstadsdominerad. Sålunda har inte mindre än 64 procent av stockholms högskolans elever varit hemmahörande i nuvarande Stockholms län.

I fråga om behörighet för studier vid journalishögskola har Jubu haft att utgå från de regler för allmän behörighet som statsmakterna fastställde 1972. När det gäller den särskilda behörigheten föreslår Jubu samma krav som KK föreslår skall gälla för jurist- och socionomutbildning liksom för samhällsvetenskapliga studier. (Se sammanställning i avsnitt 5.4.3). Därutöver föreslår Jubu tre årskursers studier i svenska.

Enligt det ovan nämnda beslutet 1972 skall vid antagning till högre utbildning urvalet grunda sig på betyg, resultat av studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet. Då det för blivande journalister måste vara av stort värde att ha erfarenhet från praktiskt yrkesarbete föreslår Jubu att arbetslivserfarenhet tilldelas särskilt stor vikt vid urval till journalistutbildningen. Jubus förslag innebär att arbetslivserfarenheten – maximerad till fem år – väger lika tungt som andra meriter tillsammans. Tills vidare bör enligt Jubus mening antagningen till journalistutbildningen ske i ungefär de nuvarande formerna. Administrationen för antagningen bör läggas under den centrala antagningsenhet som föreslås i prop. 1975:9.

Från samarbetsnämndens för journalishögskolorna sida har framförts önskemål om att maskinskrivningsfärdighet skulle införas som särskilt förkunskapskrav. Av principiella skäl vill inte Jubu biträda detta krav utan föreslår i stället att maskinskrivningsfärdighet införs som krav för tillträde till andra terminens studier i den nya studieorganisationen (jfr kapitel 9).

1.2.3 *Integration i undervisningen*

Journalistutbildningen är en direkt yrkesinriktad utbildning och frågan hur teoretiska och praktiska inslag skall sammanföras blir därför central. Denna integration i utbildningen har diskuterats alltsedan journalishögskolorna inrättades 1967. I Jubus uppdrag har ingått att komma med förslag om hur integrationen skall kunna förbättras. Som bakgrund till diskussionen om integrationen presenteras i kapitel 6 den nuvarande uppläggningsenheten av utbildningen vid journalishögskolorna.

En utgångspunkt för Jubu har varit att inte försöka presentera färdiga pedagogiska lösningar till hur journalishögskolorna skall planera och genomföra sin utbildning. Jubu har valt vägen att eliminera yttre restriktioner som verkar hämmande på strävandena efter integration. Dit hör Jubus förslag att avskaffa den nuvarande timplanen som i detalj

reglerar antal lektionstimmar per moment och undervisningsgruppens storlek. Samma bevekelsegrund ligger bakom förslaget att stadgandet om examensarbetet skall slopas och att högskolorna skall ha friare händer att själva välja formerna för fördjupningen.

I förarbetena till förslaget om att inrätta journalisthögskolorna och i samarbetsnämndens anslagsframställningar har framhållits att en förutsättning för integration i undervisningen är enhetliga meriteringsgrunder för lärartjänster i både praktiska och teoretiska ämnen. Jubu har inte ansett sig kunna lägga fram ett sådant förslag. Däremot har utredningen understrukit betydelsen av att kunna rekrytera yrkeserfarna journalister till de praktiska lektorstjänsterna. Vid sidan av de fasta lärarna vid journalisthögskolorna finns även behov av att till utbildningen knyta yrkeserfarna personer under längre eller kortare perioder. Möjligheten att förordna speciallärare bör därför även omfatta dessa högskolor. Jubu diskuterar även möjligheten till "à jourföring" för lärarna i praktiska ämnen. Enligt utredningens mening bör dessa lärare kunna få tjänstledighet på samma grunder som vissa andra lärarkategorier som undervisar i yrkesinriktade ämnen. Det pedagogiska utvecklingsarbetet är väsentligt i all högskoleutbildning och Jubu finner det därför rimligt att journalisthögskolorna tilldelas medel för detta ändamål efter samma principer som gäller för exempelvis socialhögskolorna. I prop. 1975:1 föreslås också att journalisthögskolorna skall kunna tilldelas medel ur anslaget för pedagogiskt utvecklingsarbete efter prövning av UKÄ. I integrationsavsnittet konstateras även att den utökning av det samhällsorienterande stoffet som utredningen föreslår – i kapitel 9 – förbättrar förutsättningarna för integration. Det ger en grund för integrerade övningar oberoende av om dessa är upplagda som projekt med medierna som utgångspunkt eller är problem- eller ämnesorienterade.

En framgångsrik integration är även beroende av goda möjligheter till samarbete med massmedier. Storstadsområdena synes inte självklart vara de mest lämpliga lokaliseringssorterna för journalistutbildningen ur denna aspekt. Detta tillsammans med rekryteringen till utbildningen har föranlett Jubu att föreslå att de organisationskommittéer som kommer att tillsättas enligt förslag i prop. 1975:9 också får överväga lokaliseringen av journalistutbildningen.

1.2.4 Studiepraktik

Då journalistinstitutet ombildades till journalisthögskolor förändrades den tidigare förpraktiken till studiepraktik ingående i utbildningen. Studiepraktiken kan fullgöras inom dagspress, veckopress, fackförbundspress, Sveriges Radio samt inom informationsverksamhet vid offentliga eller enskilda förvaltningar och företag. Förmedlingen av praktikplatserna sker genom samarbetsnämnden för journalisthögskolorna. Fördelningen av platserna sker i samråd med de studerande.

I kapitel 7 redovisar Jubu studiepraktikens innehåll, typ av praktikplats, vilket värde praktiken har ur utbildningssynpunkt, praktikantens arbetsuppgifter och hur handledningen fungerar. Utredningen diskuterar

också behovet av studiepraktik. Jubus slutsatser blir att studiepraktiken fyller en viktig funktion i utbildningen och förslaget är att studiepraktiken skall behållas i nuvarande omfattning. Jubu har funnit det realistiskt att föreslå en förlängning.

Totalt sett är det för närvarande inget egentligt problem att skaffa acceptabla praktikplatser till samtliga journalishögskolestuderande. Däremot finns vissa svårigheter att täcka behovet inom dagspressen. I framtiden då det nya antagningssystemet kommit i bruk kan behovet av praktikplatser minska något om de personer som har minst sex månaders journalistiskt arbete ges möjlighet till dispens från kravet på studiepraktik.

1.2.5 *Ny studieorganisation*

Den genomlysning av journalishögskoleutbildningen som Jubu företagit har lett fram till slutsatsen att de samhällsorienterande inslagen i utbildningen måste förstärkas. Utredningen diskuterar i kapitel 9 vilka kunskapskrav som kan ställas på journalister. Det kan då konstateras att det finns objektiva kriterier då det gäller den yrkestekniska delen av utbildningen. Däremot när det blir fråga om språklig färdighet och allmänorientering har man endast normativa kriterier att arbeta med. Förutom allmänorienteringens innehåll diskuterar utredningen hur mycket det är rimligt att förlänga utbildningen och var i utbildningsgången de samhällsorienterande momenten skall placeras. Jubu gör även jämförelser med andra utbildningar som inleds med mer generella kurser och tar också upp frågan om nya utbildningslinjer inom kultur och informationssektorn i framtiden.

De studieorganisatoriska förslagen anknyter till prop. 1975: 9. Sålunda föreslår Jubu att utbildningen organiseras som en allmän utbildningslinje, journalistlinjen, inom utbildningssektorn för kultur och information. Den omfattar 100 poäng, dvs. fem studietermener. Studierna inleds med en samhällsorienterande grundkurs om 20 poäng. Denna förutsätts kunna utvecklas till grundkurs också för andra mot information inriktade utbildningslinjer. Därefter följer en journalistisk grundkurs om 40 poäng som i sin tur följs av studiepraktik om 20 poäng. Utbildningen avslutas med fördjupningsstudier likaledes om 20 poäng. Som komplement till det studieorganisatoriska förslaget och de därtill fogade kommentarerna lämnas i bilaga 5 ett förslag till utbildningsplan. Jubus mening är att förslaget naturligtvis skall bli föremål för sedvanlig överarbetning innan en ny studieordning träder i kraft. Förslaget till studieplan är ett försök till summering och systematisering av de olika synpunkter som framförts på utbildningens uppläggning och innehåll under utredningsarbetet.

Journalistlinjen är för närvarande den enda allmänna utbildningslinjen inriktad mot informationsverksamhet. Jubu diskuterar olika tänkbara utvecklingslinjer och de studieorganisatoriska sambanden mellan journalistlinjen och en framtida informationslinje.

Vid flera tillfällen har från journalishögskolornas sida framförts önskemål om att få inrätta en etermedielinje under fördjupningstermi-

nen. Dessa propåer har avvisats under hänvisning till att det i huvudsak skulle bli fråga om utbildning för verksamhet inom ett företag – Sveriges Radio. Utredningen diskuterar denna fråga i kapitel 8 och kommer till slutsatsen att med hänsyn till etermediernas växande betydelse i samhället kunde det vara befogat med en jämnare fördelning mellan press och etermedier i journalistutbildningen. Jubu vill dock inte förorda någon etermedielinje utan pekar på att det föreslagna nya resurstilldelningssystemet och utrymmet för specialisering under fördjupningsstudierna öppnar möjligheter till fördjupning inom etermedieområdet.

Den nuvarande fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna har också stått öppen för redan yrkesverksamma journalister som önskat fortbilda sig under förutsättning av nödiga förkunskaper. I kapitel 10 föreslår Jubu att denna möjlighet skall stå öppen även fortsättningsvis. När den nya studieordningen träder i kraft kommer att finnas större möjligheter till fortbildning inom det journalistiska fältet eftersom det då blir möjligt att erbjuda större och mindre delar av journalistlinjen som enstaka kurser.

Den egentliga fortbildningen i dag sker i FOJOs och Pressinstitutets regi eftersom möjligheten att antas som specialelev vid journalisthögskolan utnyttjats mycket sparsamt. FOJO-utbildningen presenteras i kapitel 10 liksom även Pressinstitutets kursverksamhet.

Jubu har konstaterat att det föreligger ett stort behov av fortbildning inom journalistkåren. Det finns flera alternativa rekryteringsvägar till journalistyrket vilket leder till stora utbildningsskillnader mellan kårens medlemmar. Jubu föreslår att FOJO-utbildningen får utvidga sin verksamhet så att den även kan ge fortbildning för personer med grundläggande journalistutbildning. Arbetsfördelningen mellan FOJO och journalisthögskolorna bör enligt Jubus mening vara den att FOJO anordnar kortare kurser medan journalisthögskolorna svarar för mer tidskrävande fortbildning.

Jubu föreslår att en ny studieorganisation införs fr. o. m. läsåret 1977/78.

1.2.6 *Utbildningskapacitet*

Journalisthögskolorna begärde under 1960-talet och de första åren av 1970-talet att få utöka utbildningskapaciteten. Under de senaste åren har från journalisthåll och pressorganisationernas sida framförts krav på att utbildningen skall skäras ned.

Jubu har försökt att få en bild av det aktuella läget och att göra en bedömning av hur de närmaste åren kommer att gestalta sig. Av enkätresultatet att döma ligger arbetslösheten i den aktuella gruppen betydligt över genomsnittet för alla yrkesverksamma. I förhållande till jämförbara grupper av långtidsutbildade är läget för journalisterna jämförelsevis gott. Jubus genomgång av de prognoser som finns och de bedömningar som görs inom olika organisationer leder till slutsatsen att utbildningskapaciteten bör behållas vid den nuvarande nivån, dvs. ett intag av 240 elever per år.

1.2.7 *Kostnader*

I kapitel 12 redovisar Jubu vilka kostnader utredningens förslag kommer att medföra. Jubu diskuterar mot bakgrund av den tidningstekniska utvecklingen vilken teknisk utrustning som bör finnas vid journalisthögskolorna.

Diskussionen om kostnader och utrustning utgår från det nya anslagssystem som föreslås i prop. 1975:9. Det nya anslagssystemet är ändamålsinriktat vilket innebär att medel kommer att tilldelas för exempelvis journalistlinjen. Någon uppdelning på anslag för lärarpersonal respektive driftkostnader blir inte aktuell utan fördelningen sker lokalt. Detta gör det nödvändigt att få en överblick över de totala kostnaderna för journalistutbildningen. Av det skälet har Jubu även ägnat sig åt utrustningsfrågorna.

Jubu beräknar att förlängningen av utbildningen i fasta priser årligen kostar ca 480 000 kronor. Den föreslagna utbildningen i maskinskrivning kan beräknas kosta ca 76 000 kronor. Jubu föreslår även att journalisthögskolorna får möjlighet att på ett aktivare sätt informera om sin utbildning och föreslår att journalisthögskolorna tilldelas 30 000 kronor för detta ändamål.

I utrustningsavsnittet redovisar Jubu utvecklingstendenserna inom det tidningstekniska området och diskuterar vilka konsekvenser denna utveckling får för utbildningen av journalister.

Det utrustningsprogram som Jubu presenterar omfattar utrustning för tidningsproduktion och för etermedier och foto. Programmet är inte avsett att ligga till grund för en total nyanskaffning utan det utgör ett underlag för kostnadsberäkningar och planer för utrustningskomplettering.

För att få erfarenheter av datorbaserad textbehandling i undervisningen föreslår Jubu att försöksverksamhet – byggd på förhyrd utrustning – med bildskärmar, dator och eventuellt fotosättningsmaskin får inledas vid en journalisthögskola (eventuellt FOJO). Kostnaderna för en dylik försöksverksamhet utreds för närvarande av statskontoret.

Frånsett kostnaderna för försöksverksamheten räknar inte Jubu med att anskaffning av utrustning skall behöva leda till några kostnadsökningar.

2 Journalistens roll i samhället

Journalistik är att komma för sent så tidigt som möjligt.

Stig Dagerman

2.1 Inledning

Det är inte utredningens avsikt att ingående och normativt diskutera journalistens roll i samhället. Som bakgrund till den fortsatta framställningen redovisas emellertid i detta kapitel olika synpunkter på journalistens funktion och roll i samhällssystemet. Motivet för denna uppläggnings är att läsaren bör ha bildat sig en viss uppfattning om aktuella tankar rörande journalistens roll för att ha utbyte av framställningen angående journalistutbildningens innehåll och organisation. I fortsättningen används ordet journalist som en sammanfattande term för en mängd yrkesutövare inom massmedievärlden. Begreppet journalist leder gärna tanken till en person som skriver i tidningar eller gör reportage i radio-TV. Men inom journalistisk verksamhet ryms en mängd olika arbetsuppgifter. Journalistens uppgifter varierar, dels beroende på om han arbetar inom dagspress, vecko- och populärpress, fackpress, facklig press eller etermedier, dels om han är allmänreporter, specialreporter — exempelvis kriminal- eller sportreporter — redigerare eller har andra uppgifter knutna till redaktionen. Det är helt uppenbart stora skillnader mellan att vara redaktionsledare på huvudredaktionen för en stor tidning och att vara ensam lokalredaktör långt från huvudredaktionen på samma tidning.

Därtill bör man komma ihåg att det vi här diskuterar under benämningen journalistutbildning även i sig innefattar utbildning inriktad mot informationsverksamhet. Läsaren får acceptera att journalist och journalistutbildning inte är entydiga begrepp utan att de kan ha snävare eller vidare innebörd beroende på vem som använder begreppen. Där det i den här framställningen är fråga om snävare innebörder i begreppen framgår det av formuleringarna vilken delbetydelse som avses.

2.2 Den journalistiska yrkesrollen

Svenska Journalistförbundet har i sitt fackliga handlingsprogram, fastställt av 1974 års kongress, sökt definiera den journalistiska yrkesrollen på följande sätt: "Den enskilde journalisten arbetar med att förmedla fakta och opinioner. Några allmänt erkända principer för urval och redovisning av fakta och opinioner finns inte. I de etiska reglerna för

press, radio och TV fastslås dock journalistens skyldighet att ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentar. Likaså framgår av de etiska reglerna skyldighet att inte ge efter för påtryckningar från utomstående i avsikt att hindra eller inskränka berättigad publicitet.

Journalistens yrkesroll är dessutom delvis grundlagsfäst i tryckfrihetsförordningen (TF), liksom den påverkas av lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och lagen om rätt till fotografisk bild.

Journalisterna är medvetna om att de medverkar i en demokratisk process och att kvaliteten på den information och de opinioner de förmedlar påverkar sättet att styra samhället."

Det finns ingen enhetlig uppfattning om den journalistiska yrkesrollen. I huvudsak kan, som kommer att framgå av den följande framställningen, två olika strömningar urskiljas i debatten.

Den finske massmedieforskaren professor Kaarle Nordenstreng hävdade i ett föredrag hösten 1973 att "journalistens ställning i dag kan träffande karakteriseras som ett yrke i industrins tjänst". Eftersom huvuddelen av massmedieproduktionen – även vid sidan av pressen – till sin natur är en kommersiell och koncentrerad eller monopoliserad industriell verksamhet och de flesta journalisterna arbetar inom kommersiella medier anser han sig kunna konstatera att journalistens yrke är ett typiskt industrifunktionsyrke. I boken *Journalistkåren i Sverige* har rektorin för Journalisthögskolan i Stockholm Lars Furhoff uttryckt samma tankegång i denna formulering: "I stället för en tidigare kampinriktning och stor självständighet för medarbetarna har kommit en byråkratisering och formalisering av redaktionernas arbete. I synnerhet reportrarna har upplevt sig som hårdare styrda än tidigare i fråga om arbetstider, val av ämnen och rent av skrivsätt. – De har med andra ord sökt sig till ett yrke som är besläktat med skådespelarens men hamnat i en situation som i allt väsentligt liknar officerens". Nordenstreng konstaterar "att den historiska glorien omkring själva journalistens yrkesroll har avlägsnats: yrket har blivit vardagligt och dess sociala värdering har uppenbart sjunkit". Den moderna uppfattningen om journalisten – och enligt Nordenstreng är denna yrkesprofil typiskt teknokratisk – beskrivs enligt hans mening träffande i Stockholms journalisthögskolas kursprogram, där journalisten definieras som "en person som äger en metod och en träning att söka, värdera och välja ett material och att förmedla det i olika medier till en i förväg definierad publik".

Lärarna vid JHS har dock lagt en helt annan innebörd i definitionen än den Nordenstreng läser ut. Tonvikten läggs då vid den informativa och kommunicerande uppgiften. Journalisthögskolans uppgift är att utbilda människor som är inriktade på att kunnigt, sakinriktat och korrekt skildra samhället och förmedla upplysning om den i vid mening politiska processen. Här betonas den intellektuella inriktningen i yrket framför den teknokratiska.

Tar man sin utgångspunkt i den av JHS givna definitionen kan man konstatera att det inte är många journalister som i det dagliga

massmediarbetet får tillfälle att ägna sig åt hela skalan av journalistiska uppgifter. Den enskilde medarbetaren får sällan fylla samtliga funktioner utan det vanliga är att det inom massmedierna finns människor som antingen söker information, väljer information, transformerar information eller vidareänder information. Detta får direkta konsekvenser för utbildningen av de personer som skall svara för de olika stegen i informationsförmedlingen. Sökandet av information fordrar bl. a. kunskap om var informationen står att finna. Väljandet av information fordrar bl. a. kunskap om informationens betydelse för massmediekonsumenterna, en kunskap i vid mening, som inte bara omfattar informationens relevans för konsumenten, utan också hur konsumenten påverkas av informationen. Transformationen – översättningen – är dels en fråga om språklig förmåga, dels i minst lika hög grad fråga om kunskap inom det fält som transformationen rör; då sådan kunskap i ordets verkliga mening sällan kan finnas är i varje fall kraven på orientering inom, och förståelsen av det berörda området väsentliga. Vidaresändandet är – till skillnad från föregående – en ganska renodlat teknisk process, som endast kan genomföras med gedigna tekniska kunskaper, t. ex. grafisk teknik o. d. Följande citat förmedlar en del av atmosfären och ger en bild av arbetsfördelningen inom massmedierna i dag. "Nyhetsjournalisten t. ex. "raggar nyheter" – det är *mindre väsentligt* hur han skriver dem. Dock väljer han, eller tvingas välja, infallsvinkeln, faktaurvalet. Hans manus kommer (under nästan *alla* förhållanden och på nästan *alla* tidningar etc.) att mer eller mindre bearbetas av redigerare. Lägg alltså märke till nyhetsjournalistens dominerande egenskap (som många ser det) *att få fram nyheter*. Här gäller tvisten om han får fram dessa genom sin kunskap eller sin kombinationsförmåga eller sin nyfikenhet eller genom sina personliga kontakter – och sak samma vilket, för skaffar han fram news, så nog har redaktionen folk som ger hans grunka önskad språklig form! Men kanske också samtidigt ett annat faktaurval! (Vilket alltid motiveras med tekniska skäl – "vi måste korta Din grunka . . .")".

2.3 Journalistens ansvar

Journalisten har på många sätt en unik position. Han har ett redskap i sin hand som tillåter honom att nå ut till en stor publik. Därmed följer stora potentiella möjligheter att påverka dem som nås av medierna. Med dessa möjligheter följer naturligtvis också ett stort ansvar, eftersom ett mindre nogräknat utnyttjande av tillgängliga medel skulle kunna få allvarliga konsekvenser. (Den fingerade nyheten om en katastrof vid kärnkraftverket i Barsebäck kan tjäna som exempel.)

Vid olika tidpunkter blossar diskussionen upp huruvida journalisterna verkligen besinnar sitt ansvar. Meningarna därom är och måste med nödvändighet vara delade. Det vore förödande för den fria debatten och det fria informationsflödet om det fanns en "riktig" mening om hur journalistik skall bedrivas. Men från detta konstaterande och till att alla former av journalistik måste accepteras är steget långt.

Som orsak till de journalistiska övertrampen anges i allmänhet pressens struktur, där konkurrensen anses vara upphovet till allt ont. Hela problemkomplexet skall inte ventileras här utan diskussionen avgränsas till frågan huruvida journalistiken kan saneras genom en förändring av utbildningen. Vi får dock komma ihåg att endast en mindre del av yrkesverksamma journalister gått igenom någon form av regelrätt utbildning. Det vanliga har varit att den som varit intresserad av journalistisk verksamhet sökt sig till en tidning som aspirant (volontär) och lärt sig yrket genom praktisk verksamhet. Med all säkerhet vill man från massmediernas sida även i framtiden ha olika rekryteringsvägar öppna. I dagens läge har omkring hälften av dem som anställs vid dagstidningar utbildning vid journalisthögskola.

Något generaliserat kan massmedierna sägas fylla tre väsentliga funktioner: information, opinionsbildning och underhållning. Dessa funktioner kan i sin tur brytas ner i flera delfunktioner. Utan att göra detta är det uppenbart att informationsfunktionen är väldigt omfattande. Vad den kan tänkas innehålla beror helt på vilken utgångspunkt den har som skall avgöra dess innehåll. Varje enskild massmediekonsument har säkerligen sin uppfattning om i vilka frågor han önskar bli informerad. Det kan gälla allt från det aktuella världspolitiska läget till hur det går till att fastighetsdeklarerar.

Pressutredningen har genomfört ett antal studier där bl. a. frågan om vilken funktion massmedierna fyller för den enskilde individen behandlas. Publikens krav på massmedierna får naturligtvis konsekvenser för journalisternas arbete. Den klassiska frågan inställer sig; skall massmedierna ge publiken vad den vill ha eller skall de ge publiken vad den bör ha? Utan att gå allt för djupt i detta resonemang kan konstateras att den redaktion som inte är beredd att i stor utsträckning uppfylla det första kravet mycket snart måste se sig om efter någon annan verksamhet. När det gäller den andra delen av frågan är nog många benägna att hävda att journalisterna har ett ansvar för att även ge publiken sådant som den bör få del av. Problemet är att fastställa vad detta är. Oavsett inställningen i dessa frågor blir det aktuellt att diskutera hur journalisten fullgör sin uppgift. Hur samlar han in sitt material, hur värderar han det, hur presenterar han det? Förutom yrkestekniska färdigheter kommer här in ett stort mått av yrkesetik. Den sistnämnda problematiken behandlas i avsnitt 2.6. Dessa frågor måste noggrant bearbetas under utbildningen så att den nyblivne journalisten har redskapen och en genomtänkt syn på de etiska frågorna när han börjar sin yrkesbana.

I massmediedebatten har under senare år då och då talats om en förtroendeklyfta mellan massmedierna och allmänheten. Som orsak till denna klyfta har bl. a. angetts journalisternas bristande respekt för de yrkesetiska principerna.

I den genomförda enkätundersökningen har olika orsaker till förtroendeklyftan angivits.

I frågan fick de svarande ange om de håller med om att det finns en förtroendeklyfta mellan massmedierna och allmänheten. (Tabell 2.1)

De som upplever att det föreligger en förtroendeklyfta mellan

Tabell 2.1 Förtroendeklyfta mellan massmedia och allmänheten. Procent

	Ja absolut	Ja delvis	Nej delvis inte	Nej absolut inte
Journalister	24,7	56,6	13,8	4,9
Företag	11,8	64,7	13,7	9,8
Journalistklubbar	14,9	59,5	21,3	4,3

Tabell 2.2 Orsaker till förtroendeklyftan mellan massmedia och allmänheten. Procent

	Journa- list- er	Företag	Journalist- klubbar
Underskattning av allmänheten	6,9	6,3	
Talet om vinkling/vinklingen	7,9	21,8	15,6
Sensationsjournalistiken	20,8	12,5	21,9
Bristande saklighet	15,3	28,1	18,8
Allmänheten okunnig om massmedias arbetssätt och arbetsvillkor	3,0		9,4
Massmedia för kommersiella	5,4		9,4
Propaganda mot pressen	3,5	6,3	3,1
Allmänhetens misstänksamhet	3,5		6,3
Beror både på massmedia och allmänhet/bris- tande kommunikation	6,4	15,6	
Pekpinnejournalistik/bristande sakkunskap	27,3	9,4	15,6
Antal	(202)	(32)	(32)

massmedierna och allmänheten fick även ange vad de anser vara de grundläggande orsakerna till denna klyfta. (Tabell 2.2)

Det är helt uppenbart att de verksamma inom massmedierna är kritiska till sitt eget sätt att fylla sin funktion. Urvalet av nyheter och sättet att presentera dessa är tydligen enligt deras uppfattning de främsta orsakerna till förtroendeklyftan.

Till det skall läggas att journalisterna även upplever att de har bristfälliga kunskaper i de ämnen de behandlar.

2.4 Journalisten och arbetsgivaren

Detta är inte rätta platsen att diskutera olika ägarformer inom massmedierna. Det är en fråga för pressutredningen bl. a. För vår del räcker det med att konstatera att det finns många olika ägarformer och att de påverkar journalistens arbete på skilda sätt. En faktor i sammanhanget är även de senaste årens strävanden mot större medinflytande för olika kategorier arbetstagare som naturligtvis också förändrat situationen inom många massmedieföretag. Vid vissa företag har man nått långt mot en utvecklad företagsdemokrati med reellt medinflytande i beslutsprocessen för alla kategorier personal medan man vid andra företag hittills uppnått högst blygsamma resultat.

Tabell 2.3 Den enskilde reporterns möjlighet att påverka publicerat material. Procent

		I stor utsträckning	I viss utsträckning	I ganska liten utsträckning	I liten utsträckning
Eget material:					
Journalister	(177)	70,1	22,6	5,6	1,7
Företag	(53)	81,1	18,9		
Journalistklubbar	(46)	69,5	28,3	2,2	
Övrigt publicerat material:					
Journalister	(164)	16,5	32,3	26,2	25,0
Företag	(52)	21,2	48,1	19,2	11,5
Journalistklubbar	(46)	8,7	43,5	26,1	21,7

För den enskilde reportern måste det vara av väsentlig betydelse för hans upplevelse av sitt arbete att han känner att han kan påverka den produkt där hans arbete ingår som en del. Längre fram i framställningen – avsnitt 5.3.4 – diskuteras journalisternas arbetstillfredsställelse. Känslan av att aktivt kunna påverka sin arbetssituation måste ha stor betydelse för arbetstillfredsställelsen.

I enkäterna ställdes till journalister verksamma inom massmedier ett par frågor i anslutning till denna problematik. Den första frågan avsåg i vilken utsträckning den enskilde reportern har möjlighet att påverka det material som publiceras. Frågan var uppdelad på eget respektive övrigt material. (Tabell 2.3)

Företagsledningarna har en mera positiv värdering av reportrarnas möjlighet att påverka det material som publiceras än vad de som producerar materialet har. Denna skillnad finns både vad gäller det egna materialet och det övriga materialet. Den andra frågan var konstruerad så att respondenten skulle försöka ange i hur hög grad olika intressenter påverkar vilket material som publiceras.

Då de angivna procenttalen i de flesta fall varierar över hela skalan har i tabell 2.4 redovisats både aritmetiskt medelvärde och typvärde. Det senare anger det svarsalternativ som är mest frekvent, med andra ord det

Tabell 2.4 I hur hög grad olika intressen påverkar vilket material som publiceras. Procent

	Journalister		Företag		Journalistklubbar	
	Medelvärde	Typvärde	Medelvärde	Typvärde	Medelvärde	Typvärde
Ägarna/motsvarande	27	10	17	25	20	10
Chefredaktören/motsv.	22	10	26	25	21	20
Redaktionsledningen	36	30	29	25	30	30
Reportrarna	36	20	24	20	26	20
Läsarna/lyssnarna	21	10	31	10	22	10
Annonsörerna	19	10	12	5	15	10

svar som är vanligast. Svårigheten med det aritmetiska medelvärdet när variationsvidden är stor mellan högsta och lägsta värdet är att medelvärdet påverkas starkt av extremvärdena. Detta märks väl i tabell 2.4 där det aritmetiska medelvärdet genomgående är högre än typvärdet. Tendensen i svarsmonstret är att journalisterna – däri inräknas även journalistklubbar – tilldelar redaktionsledningarna och reportrarna de högsta andelarna i fråga om påverkan av vilket material som publiceras. Därefter följer ägarna, chefredaktörerna respektive läsarna/lyssnarna. Företagsledningarna vill tydligen tilldela konsumenterna ett större inflytande än vad journalisterna gör. Vidare vill företagsledningarna ge annonsörerna ett mindre inflytande än vad deras anställda ger uttryck för. Företagsledningarnas svarsmönster kan nog sägas ge uttryck för en idealistisk bild. Den överensstämmer väl med det förhållande många skulle önska vore en verklighet. Därmed inte sagt att företagsledningarna inte har svaret enligt sin uppriktiga mening.

Att det dagliga arbetet på redaktionerna i allmänhet flyter på ett acceptabelt sätt stöds också av det förhållandet att de allra flesta journalister som ingår i undersökningen säger sig känna tillfredsställelse i sitt arbete. (Jfr 5.3.4)

Under senare delen av 1974 blossade en debatt upp om professionalisering av journalistkåren. För den tändande gnistan stod rektorn vid journalishögskolan i Stockholm Lars Furhoff. Hans utgångspunkt var: "Är då den professionella ideologin ett realistiskt alternativ för att – i en situation med monopolmedier – försöka rädda grunddragen i den liberala pressfriheten?" En förutsättning för att massmedieföretagen skall kunna arbeta inom ramen för en professionell ideologi är att allmänhet och etablissemang har fått förtroende för yrkesmännen inom masskommunikationen; ävs. gett dem ett professionellt erkännande. Vad avses då med en profession? Furhoff anger fyra kriterier för detta. För det första skall yrkesutövarna besitta en hög grad av generell och systematisk kunskap. För det andra skall yrkesutövningen vara inriktad på att tjäna samhällsintresset och alla tendenser att främja ett egenintresse bör bekämpas. För det tredje skall det inom professionen finnas ett utvecklat system för självkontroll i syfte att vidmakthålla den professionella standarden. För det fjärde slutligen skall yrkesutövarna finna tillfredsställelse i arbetet. Tillsammans utgör dessa krav enligt Furhoff en sammanhängande ideologi. Så länge alla fyra förutsättningarna föreligger kan yrkesutövarna åtnjuta ett allmänt erkännande och förtroende, samtidigt som de naturligtvis måste underkasta sig de professionella kraven.

Enligt Furhoffs mening är den professionella ideologin det enda realistiska alternativet om man vill se massmedierna som något annat än etablissemangets språkrör. Helt naturligt är detta något som inte kan tvingas på journalisterna genom beslut av statsmakterna utan en utveckling i denna riktning måste bygga på samförstånd och medvetenhet inom journalistkåren. Det måste till genomgripande förändringar, främst för journalisterna själva. Förändringarna betingas av att en ökad makt och ett ölat ansvar kräver motprestationer, framför allt i form av ökad kunskap och effektiv självkontroll.

”Historiskt är det tidningsutgivarna som har tillkämpat sej den tryckfrihet vi för närvarande har. Men monopolutgivarna står i den aktuella situationen ganska handfallna, när man från politiskt håll börjar ifrågasätta deras privilegier.

Vi befinner oss med andra ord i en situation då journalisterna måste ta ledningen.”

Furhoffs teser har ifrågasatts bl. a. av chefredaktör Stig Fredriksson som framhållit att han ”tyvärr inte tror på en professionalisering (i termens sociologiska mening) av journalistkåren. I allmänna ordalag vill jag påstå och tro att det skrivbordsmässigt skulle vara fullt möjligt att genomföra ett professionaliseringsprogram för delgrupper av journalister. Ett sådant program måste dock i mycket stor utsträckning innebära en information till det omgivande samhället om vad som enligt professionens uppfattning är god journalistik.”

Enligt Fredrikssons mening måste en profession definieras i relations-termer som beskriver samspelet mellan professionens utövare och dess tjänsters mottagare. Dessa relationstermer beskriver tilltro till och förlitan på yrkesskicklighet och oväld hos utövaren. De professioner som finns i samhället (läkare, advokater) har utvecklats under lång tid och grundas på gamla universitetsdiscipliner. Några sådana grunder finns inte för en journalistisk profession, vilket gör att det inte finns några kriterier för vad en god journalistisk yrkesprestation egentligen är. Dessutom är avgränsningen av journalistyrket så diffus att det inte går att tala om ett yrkes professionalisering. Man får lov att bestämma sig för vilken sysselsättningsgrupp som avses vid utformningen av ett professionaliseringsprogram.

Fredriksson hävdar också: ”Det är inte möjligt att skapa en profession av dagspressjournalistik så länge vi i Skandinavien, till skillnad från andra västerländer, har en formell redaktionskoppling till politiska partier eller politiska rörelser. (= De som skall övervakas.)” Han menar vidare att det finns en tendens att politiska partier direkt ökar sitt inflytande över redaktionerna. Slutsatsen blir att vi i vårt land saknar den nödvändiga integritetsförutsättningen för en professions framväxt.

2.5 Journalisten och läsaren

Det är allmänt känt att massmedieforskningen inte är särskilt utvecklad i vårt land. Detta understryks bl. a. om man försöker få fram undersökningar som säger något om hur konsumenterna upplever massmediernas produkter.

De undersökningar som genomförts har ofta styrts av marknadsföringsaspekter och i huvudsak inriktats på att ta reda på vad konsumenterna tar del av och hur budskapen skall vara utformade för att tilldra sig massmediekonsumentens intresse. När pressutredningen presenterar sitt omfattande forskningsmaterial kommer läget att förbättras avsevärt men det kommer fortfarande att återstå mycket då det gäller relationen mellan journalisten och läsaren/lyssnaren.

Det är helt ofrånkomligt för en journalist att skapa sig en bild av den konsument som han producerar för. Vi har i avsnitt 2.3 sett att den s. k. förtroendeklyftan till stor del bedöms kunna hänföras till brister i relationen mellan massmedieproducenterna och -konsumenterna. Bl. a. hävdas från vissa håll att massmediernas människor tenderar att undervärdera den s. k. allmänheten, dvs. konsumenterna.

Marknadspsykologen Andreas Lund har i boken *Mediakvalitet* utvecklat sin syn på människan som konsument av massmedia: "Tidningsläsaren (mediakonsumenten) bör ses som en individ som aktivt och kritiskt söker, behandlar och förkastar information." Information är enligt hans mening alla upplysningar om förhållanden utom (och inom) en människa, som hon kan erhålla genom sina sinnen och omtolka till meningsfyllda upplevelser. "Mottagning och användning av information är en nödvändighet för människans (liksom för alla andra organismers) anpassning i tillvaron." Massmedierna har alltså väsentliga uppgifter i ett väl fungerande samhällsmaskineri. Lund utgår från att konsumenten söker information i massmedierna av tre skäl; aktiv informationssökning för att kunna planera, fatta beslut om och utföra handlingar inom den närmaste framtiden, aktiv informationssökning som förberedelse för framtida målsträvanden och handlingar samt passiv informationssökning för att uppnå vissa mentala lustbetonade tillstånd medan informationssökning pågår.

Ett sätt att få en uppfattning om hur journalisterna ser på sin verksamhet och därmed även indirekt hur de ser på sin publik är att låta dem ta ställning till ett antal påståenden om hur den journalistiska verksamheten skall bedrivas. I enkäterna presenterades ett antal påståenden hämtade ur massmediedebatten. (Diagram 2.1)

Majoriteten av journalisterna anser uppenbarligen att nyhetsrapporteringen skall vara objektiv. Dagstidningens uppgift är att vara samhällskritisk och det på ett sådant sätt att den bidrar till opinionsbildningen även på nyhetsplats. Denna inställning leder till slutsatsen att i utbildningen vid journalisthögskolorna skall de samhällsinformerande aspekterna betonas. Journalisterna ger även journalisthögskolorna i uppgift att arbeta för seriös och informerande journalistik. Några skillnader i inställningen till dessa påståenden finns inte mellan journalister utbildade i Göteborg respektive Stockholm. Tar man däremot hänsyn till var journalisterna arbetar framkommer att endast 33 procent av dagspressjournalisterna instämmer i påstående tre. Av samma kategori är det 73 procent som instämmer i påstående fem. I övrigt finns inga klara skillnader mellan olika kategorier journalister beroende på var de arbetar.

Enkäten till företagen och journalistklubbarna innehöll samma påståenden som journalistenkäten. Av diagram 2.2 framgår att det finns skillnader mellan journalister med journalisthögskolebakgrund å ena sidan och företagsledning och journalistklubbar å andra sidan. Företag och klubbar betonar starkare kravet på objektivitet och att kommentarer och nyhetsrapportering skall skiljas åt. Likaledes i fråga om opinionsbildningens plats i tidningen finns betydande skillnader i inställningen. Däremot är alla tre kategorierna eniga då det gäller tidningen som

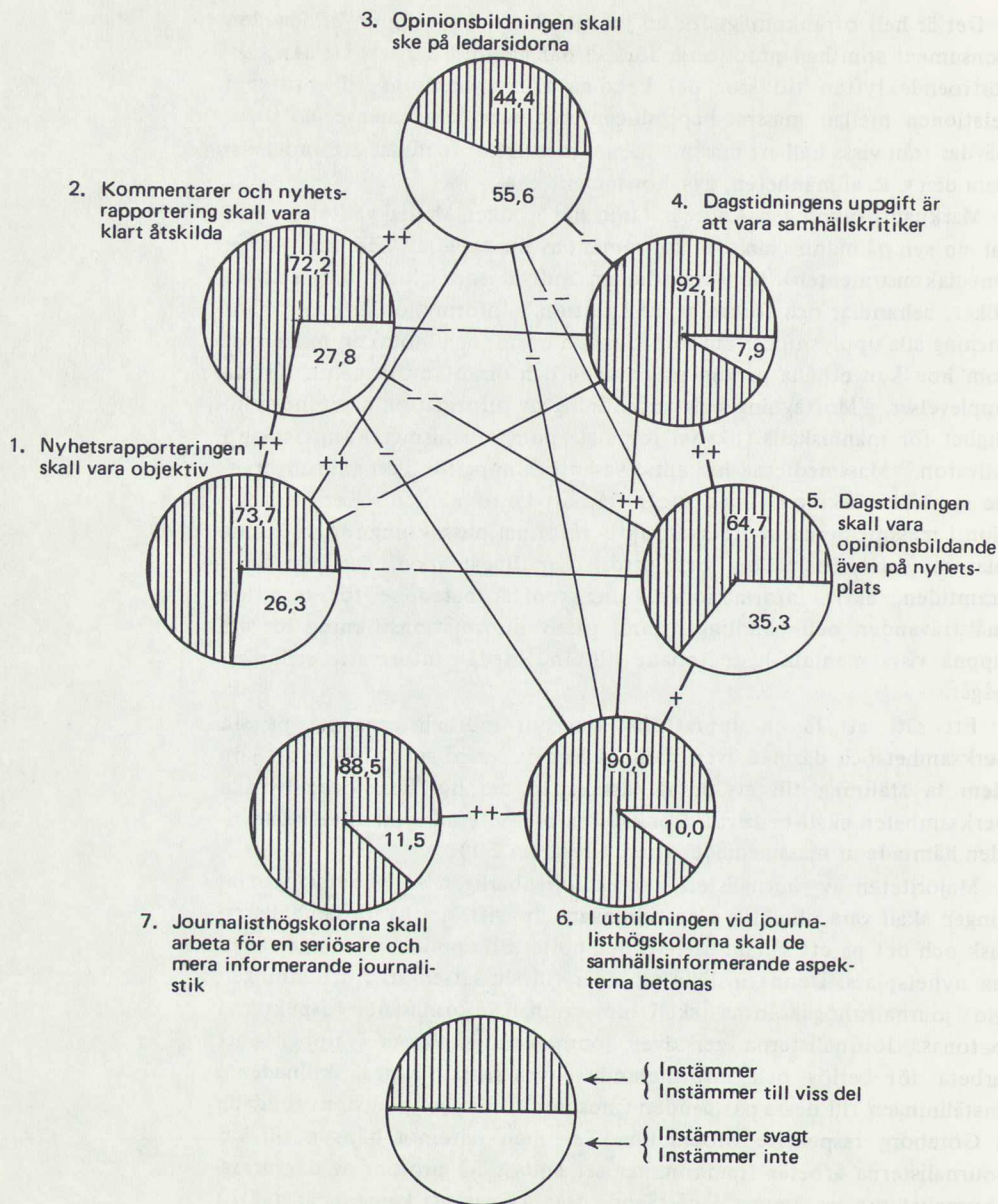

Diagram 2.1 Journalisternas inställning till några påståenden om hur journalistik skall bedrivas. Procent

Anmärkning: Linjerna mellan cirklarna anger samband mellan inställningen till de olika påståendena.

+ positivt samband

++ klart positivt samband

- negativt samband

-- klart negativt samband

Exempel: Sannolikheten är stor att den som instämmer i påstående 3 inte instämmer i påstående 5. De flesta av dem som instämmer i påstående 4 instämmer även i påstående 5.

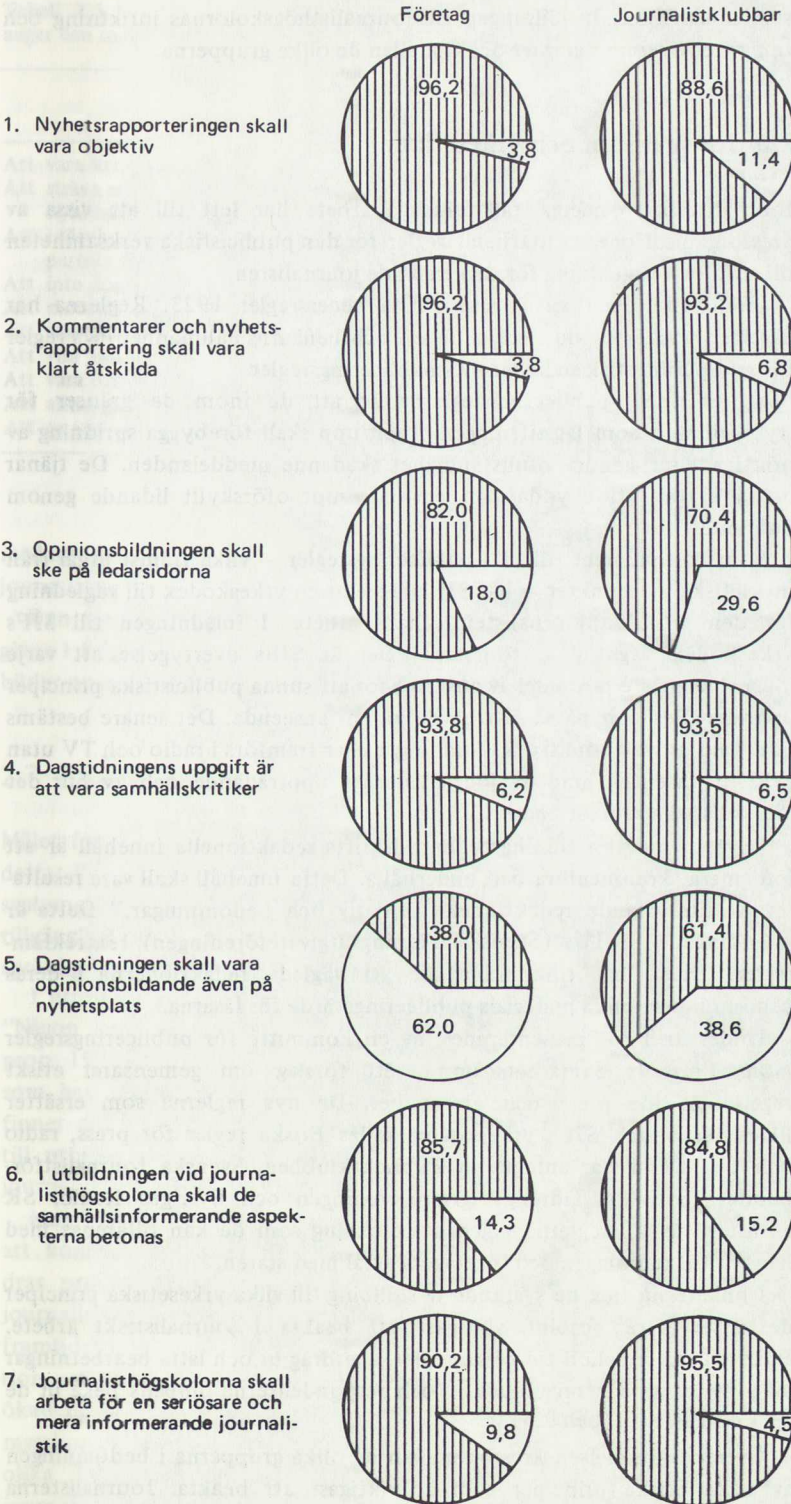

Diagram 2.2 Företagsledningars och journalistklubbars inställning till några påståenden om hur journalistik skall bedrivas. Procent

Anm. Teckenförklaring se diagram 2.1

samhällskritiker. Inställningen till journalisthögskolornas inriktning och uppgifter överensstämmer också mellan de olika grupperna.

2.6 Journalisten och yrkesetiken

Journalistens i många fall känsliga arbete har lett till att vissa av pressorganisationerna utarbetat regler för den publicistiska verksamheten till stöd och vägledning för den enskilde journalisten.

Publicistklubben antog sina första hedersregler 1923. Reglerna har därefter reviderats vid flera tillfällen och benämns i allmänhet PKs regler för god publicistisk sed eller PKs publiceringsregler.

Syftet med publiceringsreglerna är att de inom de gränser för tryckfriheten som lagstiftningen dragit upp skall förebygga spridning av oriktiga eller genom ofullständighet skadande meddelanden. De tjänar också syftet att skydda den enskilde mot oförskyllt lidande genom publicitet.

Som komplement till PKs publiceringsregler – vilka främst utgår från pressetiska synpunkter – har SJF utarbetat en yrkeskodex till vägledning för den enskilde journalisten i hans arbete. I inledningen till SJFs yrkeskodex sägs bl. a. följande: ”Det är SJFs övertygelse att varje journalist måste ta sin del av ansvaret för att sunda publicistiska principer upprätthålles och på så sätt hävda kårens anseende. Det senare bestäms inte bara av vad som trycks i tidningar eller framförs i radio och TV utan också i väsentlig grad av journalisternas uppträdande och av hur det journalistiska arbetet bedrivs.”

”Syftet med en tidnings eller tidskrifts redaktionella innehåll är att informera, kommentera och underhålla. Detta innehåll skall vara resultatet av uteslutande redaktionella initiativ och bedömningar.” Detta är inledningen till TUs (Svenska Tidningsutgivareföreningen) textreklamregler. Dessa har tillkommit för att vägleda redaktionerna i deras bedömning av olika materials publiceringsvärde för läsarna.

Under år 1974 presenterades, av en kommitté för publiceringsregler inom Pressens Samarbetsnämnd, ett förslag om gemensamt etiskt regelblock för press och etermedier. De nya reglerna som ersätter PK-reglerna och SJFs yrkeskodex kallas Etiska regler för press, radio och TV. Dessa har antagits av Publicistklubben, Svenska Journalistförbundet, Svenska Tidningsutgivareföreningen och Sveriges Radio. SR ansluter sig till reglerna i den utsträckning som de kan tillämpas med hänsyn till radiolagen och företagets avtal med staten.

I enkäterna fick de svarande ta ställning till vilka yrkesetiska principer de anser vara absolut viktigast att beakta i journalistiskt arbete. Enkätfrågan innehöll tio olika regler – utdrag ur och lätta bearbetningar av ovan omtalade regelblock – och respondenterna ombads peka ut de tre viktigaste. (Tabell 2.5)

Överensstämmelsen är stor mellan de olika grupperna i bedömningen av vilka etiska principer som är viktigast att beakta. Journalisterna placerar principen att motverka textreklam högre än företagsledningarna

Tabell 2.5 De viktigaste yrkesetiska principerna. Rangordning i skala 1-10. (1 anger den mest angelägna principen osv.)

	Journa- list- er	Företag	Journalist- klubbar
Att vara kritisk mot nyhetskällor	1	2	2
Att sträva efter saklighet och opartiskhet i nyhetsförmedlingen	2	1	1
Att i förekommande fall återge samtliga parters ståndpunkter	3	4	3
Att inte döma någon ohörd	4	5	4
Att motverka textreklam	5	8	5
Att respektera privatlivet	6	7	6
Att visa hänsyn	7	3	7
Att vara försiktig med namnpublicering	8	9	
Att alltid ge plats åt genmälen	8	6	8
Att ge användbar information	10		

medan de senare placerar principen att visa hänsyn högre än vad journalisterna gör.

Den tionde regeln har angivits av de svarande själva medan övriga var givna i frågan. Av de givna reglerna hamnade den om att vara varsam med bilder utanför listan över de tio mest väsentliga reglerna.

2.7 Journalistutbildningens mål

Målet för journalistutbildningen är enligt Kungl. Maj: ts prop. 1967: 43 detta: "Den journalistiska yrkesträningen bör ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt - vad gäller såväl innehåll som språklig utformning - presentera information."

I utredningens direktiv sägs angående målet för journalistutbildningen: "Någon anledning att ompröva dessa mål föreligger inte." I regeringens prop. 1975: 9 finns diskussioner om högskoleutbildningens allmänna mål som har relevans även för journalishögskoleutbildningen. Utredningen finner det därför befogat att ta upp några synpunkter med anknytning till utbildningens mål. Först redovisas en diskussion om den framtida journalistrollen och därefter refereras några tankegångar i prop. 1975: 9.

Mot bakgrund av samhällets allmänna utveckling som karakteriseras av att kommunikationsfenomenens betydelse ökar på alla livets områden drar professor Kaarle Nordenstreng slutsatsen att journalistiken och journalistens yrkesbild kommer att förändras. Han sammanfattar sin framtidsvy i fem utvecklingsdrag; "mera fördjupad bakgrundsinformation, större uppmärksamhet ägnas meddelandens klara formulering, ökad bearbetning och tolkning av meddelanden, ökad mänsklig insats i masskommunikationsproduktionen samt utsuddning av gränserna mellan olika kommunikationsmedia." Detta kommer att få till följd att journalisten i framtiden allt mindre blir tidningsman eller radioman och

allt mera helt enkelt informationsförmedlare; informationsanskaffare, väljare, bearbetare och framställare.

Denna framtidssyn leder Nordenstreng fram till följande inträdesfordringar till journalistyrket. "För det första bör journalisten ha en god allmänbildning, som helst borde förknippas med ett specialområde. För det andra fordras mångsidig samhällserfarenhet – och inte minst kontakt med det s. k. vanliga folkets vardagsverklighet – utan vilken ingen riktig social medvetenhet kan uppstå, inte heller förutsättningar att kommunicera ett begripligt meddelande till den stora majoriteten av befolkningen. För det tredje förutsätts förmåga att tänka analytiskt och kritiskt, vilket bl. a. garanterar att journalisten inte är politiskt naiv, utan förhåller sig till samhället och dess institutioner liksom till sitt eget arbete aktivt och analyserande."

I prop. 1975:9 diskuteras allmänna mål som bör vara vägledande inom hela utbildningssystemet och således även för utbildning som tar sikte på yrkesverksamhet som journalist. Av varje yrkesutövare måste krävas förmåga att kritiskt bedöma företeelser som möter i arbetslivet. Till dessa mål hör personlighetsutveckling, välfärdsutveckling, demokrati, internationalisering och social förändring. Propositionen slår fast dels att högskoleutbildningens primära uppgift är att ge de studerande kunskaper och färdigheter som fordras för yrkesverksamhet – förutom för fortsatt utbildning som t. ex. forskarutbildning, dels att högskoleutbildningen skall bedrivas på vetenskaplig grund. Vidare anges det som något mycket väsentligt på dagens och än mer på morgondagens arbetsmarknad att utbildningen har sådan bredd att det finns möjlighet att utnyttja den inom vidare sektorer. Detta innebär krav på förändringar av utbildningar inom högskolan som f. n. är starkt specialiserade och ensidigt arbetsmarknadsanpassade. I fråga om dessa bör man sträva efter att bredda utbildningens allmänna grund och starkare betona bl. a. metodfrågor och behovet av fördjupade kunskaper om mänskliga och sociala förhållanden.

Föredraganden ansluter sig i propositionen till U68-beredningen som framhållit att den enskildes utbildning som helhet bör utformas så att den gör utbildningen användbar inom någon – ofta relativt bred – sektor av arbetsmarknaden. All högskoleutbildning bör syfta till att skapa självständighet i förhållande till värderingar som möter i utbildningen och i den kommande yrkesverksamheten och också till att bedöma den egna utbildningens och yrkesverksamhetens betydelse och konsekvenser för samhället. Vidare påpekas att det med hänsyn till kravet på bredd i högskoleutbildningen och beredskap för förändringar på arbetsmarknaden är väsentligt att ge problemorienteringen en central roll vid uppläggningsen av utbildningens innehåll och verksamhetsformer.

Värdefulla utgångspunkter för den breddning av utbildningen som omnämns i propositionen finns bl. a. i betänkandet Att välja framtid (SOU 1972:59). Där diskuteras också massmediernas och journalisternas betydelse framför allt i samband med långsiktig planering. I betänkandet hävdas att "med hänsyn till det alldeles speciella ansvar som massmedia bör ha i den demokratiska processen (presentation, konkretisering, kritik, diskussion osv.) kring långsiktiga planer och framtidsproblem kan det

diskuteras, om inte dessa aspekter på ett speciellt sätt borde uppmärksammas vid journalishögskolorna”.

Jubu finner ingen anledning att föreslå någon ny formulering av målen för journalistutbildningen. Utredningen vill emellertid samtidigt betona att de allmänna utbildningsmål som refererats här och som i prop. 1975:9 föreslagits gälla för högskolan i sin helhet naturligtvis också gäller för journalishögskolorna. Utredningen har därför, även om dess uppgift varit att ge förslag inom ramen för nuvarande mål, använt sig av dessa mer övergripande formuleringar som ram för sina överväganden och förslag.

3 Nuvarande journalistutbildning

3.1 Tiden före 1962

Innan de statliga journalistinstituten inrättades år 1962 var lärlingsutbildning i form av aspiranttjänstgöring den vanligaste utbildningsvägen för journalister. Denna form av utbildning förekommer fortfarande. Se avsnitt 3.4.

Utöver nämnda utbildning förekom även viss journalistutbildning vid högskola. Redan år 1938 skapades vid Göteborgs högskola möjligheter för studerande som ämnade sig till pressen att få sina studier för filosofie kandidatexamen tillrättalagda med speciell hänsyn till journalistyrkets krav. Den första egentliga journalistkursen anordnades läsåret 1946–47 och var i första hand avsedd för studerande vid Göteborgs högskola men den var även öppen för andra studerande. Undervisningen omfattade 100 timmar jämnt fördelade mellan praktiska och teoretiska moment. Avsikten med kursen var att ge de studerande som funderade på journalistbanan en inblick i och vissa elementära kunskaper för yrket.

På vissa andra universitetsorter, exempelvis Lund, fanns föreningar för journalistaspiranter vilka fungerade som förbindelselänk mellan akademiker med inriktning mot journalistisk verksamhet och massmedierna. Föreningarna ordnade studiebesök på tidningar, förmedlade kontakter med pressmän osv. De kan nog sägas ha bidragit till att bana väg för journalistinstitutens akademiska linje.

I Stockholm startades år 1947 Poppius journalistiska skolan. Den är ett privat företag men har från år 1960 erhållit statsunderstöd. Se vidare avsnitt 3.4.

Med början år 1946 anordnade Tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben och Svenska Journalistföreningen i samarbete med Stockholms högskola fortbildningskurser för journalister. Kurserna var av varierande längd och ofta förflöt flera år mellan kurserna. Under tidigare hälften av 1950-talet hölls en del specialkurser av endast några dagars längd och med varierande innehåll såsom samhällsekonomi, aktuella familjefrågor, utrikespolitik och atomkraft.

På förslag av en kommitté tillsatt av Tidningsutgivareföreningen, Svenska Journalistförbundet och Publicistklubben upprättades i Stockholm ett Journalistinstitut (JI) år 1959. Institutet, vars uppgift var att svara för journalistisk grundutbildning, var organiserat som en stiftelse

och understött av pressens organisationer, enskilda företag, Sveriges Radio m. fl. Därutöver erhöll institutet visst statsunderstöd.

Kurstiden vid institutet var två terminer – med ca 700 timmar undervisning – och inträdesfordringarna studentexamen eller motsvarande kunskaper, minst tre månaders journalistpraktik samt kunnighet i maskinskrivning. Vid institutet utbildades ca 30 elever per år. Genomgången utbildning vid journalistinstitutet medförde förkortning av den avtalsenliga aspiranttjänstgöringen med 15 månader.

3.2 Journalistinstitutet

3.2.1 *KNUFF*

1960 tillsatte ecklesiastikministern en kommitté för att ”verkställa närmare utredningar angående anordnande av nya former för utbildning vid de filosofiska fakulteterna” (KNUFF). Den kom bl. a. att ägna sig åt utbildning för journalister. Kommittén konstaterade att akademiker och andra personer med högre utbildning utgjorde en relativt liten andel av det totala antalet journalister. Med hänsyn till behovet att informera om allt mer komplicerade samhällsförhållanden ansåg kommittén att kraven på journalisternas allmänna kunskapsnivå skulle komma att öka. Framförallt påtalades vikten av goda kunskaper inom samhällsvetenskaperna och då i första hand statskunskap, eftersom de flesta journalister ständigt kommer i kontakt med den offentliga förvaltningen och dess arbete, med organisationsväsendet, med politiska teorier och åskådningar, opinionsbildning osv.

Kommitténs överväganden ledde fram till ett förslag om statligt övertagande av Journalistinstitutet i Stockholm samt inrättande av ett nytt journalistinstitut i Göteborg. Utbildningen föreslogs bli ettårig. Till utbildningen skulle antas dels akademiker med minst fyra akademiska betyg – varav två i ämnet statskunskap – dels studerande med svensk studentexamen eller motsvarande utbildning. För båda kategorierna ställdes krav på sex månaders praktiktjänstgöring på tidningsredaktion.

3.2.2 *Proposition 1962:59*

Förslaget om högre journalistutbildning mottogs i sina huvuddrag positivt av remissinstanserna och i Kungl. Maj:ts prop. 1962:59 föreslogs inrättande av statliga journalistinstitut i Stockholm och Göteborg. Utbildningskapaciteten begränsades av praktiska skäl till 60 elever per år vid vart och ett av instituten. Utbildningsplatserna skulle fördelas jämnt mellan akademikerlinje och studentlinje.

Då tillströmningen av sökande till den föreslagna utbildningen beräknades överstiga tillgängliga utbildningsplatser föreslogs speciella meritvärderings- och urvalsregler. Stor vikt borde läggas vid betyget från den obligatoriska praktiktjänstgöringen. Därutöver anfördes att lämpligheten för journalistyrket borde kunna prövas med hjälp av vissa psykotekniska prov.

I fråga om inriktningen av den akademiska utbildningen ansåg departementschefen det angeläget att blivande journalister erhöi goda kunskaper inom det samhällsvetenskapliga området. Av det skälet borde två av de fyra betygen hämtas från ämnena ekonomisk historia, företagsekonomi, kulturgeografi, nationalekonomi, psykologi, sociologi, statistik och statskunskap. Statskunskap skulle ingå med minst ett betyg, dessutom borde studierna i ett ämne nå upp till tvåbetygsnivån.

Riksdagen godkände (SU 1962: 96, rskr 1962: 227) de i propositionen framlagda förslagen vilket innebar att de statliga journalistinstituten började sin verksamhet den 1 juli 1962.

Som ett komplement till journalistutbildningen inleddes höstterminen 1963 vid journalistinstituten en försöksverksamhet med en alternativ studiekurs med inriktning på konsumentupplysning. Vid vart och ett av instituten inrättades 15 utbildningsplatser och för antagning gällde i princip samma regler som för antagning till journalistutbildning.

3.2.3 Samarbetsnämndens förslag

Samarbetsnämnden för journalistinstituten lät under början av år 1965 göra en sammanställning över vunna erfarenheter av utbildningen vid journalistinstituten. Därvid framkom att eleverna på den tid som stod till förfogande inte hann inhämta tillräckliga kunskaper och praktiska yrkesfärdigheter inom massmedieområdet i sin helhet. Speciellt inom avdelningen för konsumentupplysning visade det sig omöjligt att uppnå utbildningsmålet att ge dels en journalistisk allmänutbildning, dels en viss specialiserad utbildning.

Med hänvisning till vunna erfarenheter och i syfte att förbättra utbildningen för journalister inom olika massmedier föreslog samarbetsnämnden att journalistinstituten skulle ombildas till tvååriga journalisthögskolor.

De två första terminerna vid högskolan föreslogs få karaktären av en för alla elever gemensam grundkurs. Den tredje terminen skulle utgöras av en sex månader lång praktik. Under den avslutande fjärde terminen skulle möjlighet finnas till specialisering genom att de studerande valde antingen informationsavdelning, pressavdelning eller etermedieavdelning.

Samarbetsnämnden ansåg även att arbetsmarknadssituationen var sådan att utbildningskapaciteten borde ökas till 120 elever per högskola och år.

3.3 Journalisthögskolorna

Till följd av samarbetsnämndens förslag och de remissynpunkter som kom fram i anslutning till detta, tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet i juni 1966 en sakkunnig med uppgift att biträda med beredning

av frågan om journalistutbildningens framtida utformning och organisation m. m.

Den sakkunniges förslag (E 1966:7) överensstämde i huvudsak med samarbetsnämndens tidigare avgivna. Dock ville den sakkunnige fr. o. m. höstterminen 1968 öka antagningen av elever i Stockholm till 180 per läsår. Därutöver ansåg han att etermedieavdelning endast skulle finnas vid stockholms högskolan liksom studiealternativet för konsumentupplysning. Vid göteborgshögskolan skulle finnas informationsavdelning samt vid båda högskolorna pressavdelning.

Förslag till förändrad utbildning lades fram för riksdagen i Kungl. Maj: ts prop. 1967: 43. (SU 1967: 86, rskr 1967: 199).

Departementschefen konstaterade i propositionen att under de fem år journalistinstitutet varit verksamma hade ca 700 studerande genomgått utbildning. I olika sammanhang hade omvitnats att institutets verksamhet medfört att press och radio haft betydligt större möjligheter att rekrytera personal med sådana teoretiska och praktiska kunskaper som krävdes inom journalistyrket. Vad gällde målet för journalistutbildningen anslöt sig departementschefen till den sakkunniges resonemang och anförde följande: "Den journalistiska yrkesträningen bör sålunda ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt – vad gäller såväl innehåll som språklig utformning – presentera information. Därav följer enligt min mening att strävandena efter integration mellan teoretisk utbildning och praktisk tillämpning bör prägla såväl studiegången i dess helhet som utbildningens uppläggning i de enskilda ämnena".

Från arbetsgivarhåll hade framförts att den ettåriga institututbildningen var för kort för att de studerande skulle hinna få en tillräcklig grund för sin yrkesverksamhet. Till följd av det ökande antalet sökande till institutet hade dessa under senare år haft stora svårigheter att skaffa fram platser för den förpraktik om sex månader som fordrades för tillträde till journalistutbildningen. För att komma ifrån problemet med förpraktikplatser och för att höja journalistutbildningens kvalitet föreslogs att utbildningen skulle läggas om till en fast sammanhållen tvåårig utbildning med inbyggd studiepraktik. Studiegången skulle utgöras av en ettårig grundkurs följt av en termins studiepraktik samt därpå en avslutande fördjupningstermin. Systemet med studiepraktik skulle bl. a. innebära att ett mindre antal praktikplatser behövde tas i anspråk. För tidningar och andra praktikinstitutioner skulle det leda till att de fick ta emot praktikanter med bättre förkunskaper. En till tredje terminen förlagd praktik kunde även bättre än en förpraktik integreras i den totala journalistutbildningen. Utbildningens fjärde termin skulle ge möjlighet till fördjupning och breddning av utbildningen och även ge förutsättningar för viss differentiering av utbildningen med hänsyn till de studerandes yrkesmål.

I den sakkunniges förslag var den fjärde s. k. fördjupningsterminen indelad i tre utbildningsskedet där det andra skedet innehöll tre valfria specialavdelningar; informationsavdelning, pressavdelning och etermedieavdelning. Informationsavdelningen i sin tur hade två alternativ nämligen

inriktning mot allmän information eller mot konsumentupplysning. Departementschefen kom i sina överväganden fram till att en odelad informationslinje, där den objektiva konsumentupplysningen och dess problem särskilt borde uppmärksammas, var att föredra. Utbildningen för de traditionella journalistyrkena borde vidare koncentreras till en presslinje. Denna presslinje borde även kunna tillgodose radions och televisionens behov av allmänutbildade journalister. Detta tillsammans med det förhållandet att en etermedielinje skulle utbilda för endast ett företag ledde till att förslaget om att inrätta en sådan linje avvisades i propositionen. Press- och journalistorganisationerna hade i sina remissyttranden framhållit att de föreslagna fördjupningsstudierna borde lämpa sig väl som fortbildning för redan yrkesverksamma journalister. Departementschefen anammade detta förslag och föreslog att personer med väl vitsordad journalistisk yrkesverksamhet skulle i mån av plats kunna tas emot som specialelever under fördjupningsterminen.

Den akademikerlinje som inrättades vid instituten hade aldrig blivit så attraktiv som förslagsställarna en gång föreställt sig. Högst ett tiotal elever per år hade sökt sig till denna linje. Den sakkunnige ville av det skälet avveckla denna linje. I samband med att fasta studiegångar skulle komma att införas vid filosofisk fakultet räknade han med att journalistutbildning fick tillgodoräknas i filosofisk grundexamen.

Då den nya studieordningen skulle innebära en kvalitetsförstärkning av journalistutbildningen och studierna i stor utsträckning skulle komma att bedrivas i seminarieform förordade departementschefen att journalistinstituten från den 1 juli 1967 ombildades till journalishögskolor.

För tillträde till studier vid journalistinstituten fordrades studentexamen. Den sakkunnige ville behålla kravet på studentexamen med möjlighet att ge dispens i enskilda fall. Departementschefen godtog inte den sakkunniges avvisande av fackskolan som behörighetsgrund för journaliststudier utan föreslog att som allmänt villkor för tillträde till journalistutbildning skulle gälla krav på att den sökande genomgått fackskola, gymnasium eller motsvarande utbildning. Speciella behörighetsvillkor borde uttryckas i särskilt angivna ämnen enligt fackskolans läroplan. Samarbetsnämnden för journalishögskolorna skulle senare få i uppdrag att utarbeta detaljbestämmelser. Samma myndighet skulle även få i uppgift att lägga fram förslag till nya regler för antagning av elever. Ett nytt antagningssystem blev nödvändigt till följd av förpraktikens avskaffande. Betyget från förpraktiken hade tidigare spelat en framträdande roll vid det slutliga urvalet bland de sökande.

Med hänsyn till vidgningen och differentieringen av journalisternas arbetsmarknad – till bl. a. informativa funktioner utanför massmedier – föreslog den sakkunnige en fördubbling av antalet utbildningsplatser till 300 per år. Departementschefen konstaterade också att examinationen vid instituten understeg efterfrågan och anförde vidare att med hänsyn till utbildningens art vore ett i huvudsak fritt tillträde till journalistutbildningen att föredra. Praktiska svårigheter, i första hand bristen på lämpliga praktikplatser, gjorde det dock nödvändigt att begränsa intagningskapaciteten. Antalet platser föreslogs bli 240 per läsår med intagning av 60

elever per högskola varje termin. En profilering av utbildningen vid de två högskolorna genom olika inriktning av fördjupningsterminen som den sakkunnige föreslagit accepterades inte av departementschefen. Han fann för sin del att övervägande skäl talade för att de studerande skulle kunna välja mellan informationslinje och presslinje oberoende av till vilken högskola de valt att förlägga sina studier.

Det är förslagen i den här redovisade propositionen som ligger till grund för den nuvarande journalistutbildningen, den utbildning som denna utredning har i uppgift att utvärdera och föreslå de modifieringar av som utvärderingen kan föranleda. Detaljerna i utbildningen redovisas i de skilda avsnitt där specifika pedagogiska och studieorganisatoriska problem behandlas.

3.4 Övrig journalistutbildning

I utredningsuppdraget ingår inte journalistutbildning vid sidan av journalishögskolorna. Som orientering lämnas här en kort redogörelse för andra former av journalistutbildning av varierande längd och med högst skilda ambitionsnivåer.

Enligt en av Svenska Journalistförbundet år 1970 företagen undersökning var omkring hälften av dem som nyanställdes inom pressen det året aspiranter. *Aspirantutbildningen* regleras genom kollektivavtal mellan Svenska Journalistförbundet och Tidningarnas Arbetsgivareförening, Apressens samorganisation samt enskilda tidningsföretag som står utanför dessa organisationer. Denna utbildning sker i form av 18 månaders handlett arbete vid en tidningsredaktion. Under utbildningstiden har aspiranten halva begynnelselönen för en journalist under sex månader. Därefter har han tre fjärdedelar av begynnelselönen under den återstående tiden. Aspiranttjänsten skall omfatta allsidig journalistisk utbildning och försiggå under handledares överinseende. Handledaren skall löpande hjälpa aspiranten till rätta och även meddela företaget och aspiranten sin uppfattning om dennes lämplighet för journalistyrket.

Vid ett mindre antal folkhögskolor finns utbildningar som är inriktade mot journalistyrket. *Skurups folkhögskola* har en journalist-PR-kurs som är uppdelad i två linjer. Journalistlinjen ger yrkeskunskaper om framförallt dagspressjournalistik med tonvikt på de praktiska momenten reportage, redigering, nyhetsvärdering och grafisk teknik. Kurstiden är två terminer och syftet med kursen är att den skall kunna leda till arbete vid tidning eller inom annan informationsverksamhet. För att kunna ge en verklighetsnära undervisning använder skolan aktivt verksamma journalister som lärare och övningarna genomförs i redaktionslokaler med teleprinter och telefoner. I utbildningen ingår även praktiktjänstgöring på tidning eller informationsavdelning under en vecka. Målet för utbildningen är att den skall utgöra ersättning för aspiranttjänstgöringen.

Folkhögskolan i Kalix har sedan 1968 ettårig massmedielinje. Den har tidigare varit uppdelad i flera olika grenar vilket inte längre är fallet. I stället har eleverna möjlighet att i huvudsak ägna sig åt något av

områdena teater, film och foto, press eller radio och TV. Massmedielinjens mål är inte att yrkesutbilda eleverna för massmedierna utan att förbereda för högre studier eller underlätta vid övergång till yrkesverksamhet.

De elever som väljer pressinriktning får, förutom de teoretiska studierna gemensamt med övriga, ägna sig åt artikelproduktion, redigering, lay-out, typografi, presshistoria, massmediekunskap, foto, radio- (ev. TV-)produktion. Lärarna är nästan samtliga yrkesverksamma journalister och i utbildningen ingår en tre till fyra veckors praktik på tidningar. Utbildningen avser att ge en elementär journalistisk utbildning med tyngdpunkt på reportage.

Nordiska Folkhögskolan i Kungälv har i sitt kursutbud en ettårig kurs med inriktning på journalistik. Kursens mål är att orientera om massmediernas, främst pressens, situation och arbetsformer. Undervisningen i journalistik består till stor del av praktiska övningar i journalistiskt arbete. Skolan finner det önskvärt att eleverna har någon erfarenhet av journalistiskt arbete när de börjar studierna. Till de obligatoriska ämnena hör grafisk teknik och formgivning, dagspressjournalistik, illustrationskunskap, presskunskap, källkritik, språkvård och stilistik samt nordiska språk. Därtill kommer tillvalsämnen av samhällsorienterande karaktär.

Tornedalens folkhögskola och *Nordens folkhögskola Biskops-Arnö* har även de utbildning där det finns möjlighet till en journalistisk inriktning. Vid dessa finns inte fasta kurser utan omfattningen av de journalistiska inslagen beror av elevernas önskemål.

Den under avsnitt 3.1 omtalade *Poppius journalistskola* drivs numera i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolans stockholmsavdelning. Utbildningens mål är att ge en förberedelse åt dem som ämnar söka sig till dagspress, populärpress, fackpress eller radio-TV som aspiranter. Utbildningen, som är förlagd till Journalisthögskolans i Stockholm lokaler, omfattar 80 lektionstimmar under kvällstid. Omkring halva studietiden ägnas åt grafisk teknik, redigering, lay-out, reportage, referat och intervju. I övrigt ingår pressrätt, pressetik, olika grenar av journalistik (sport, politik osv.), pressens organisationer och ekonomi, veckopress, radio-TV, PR-information, konsumentupplysning och studiebesök.

IVAK, Institutet för vidareutbildning av akademiker, (Kursverksamheten vid Stockholms universitet) driver kurser omfattande två terminer och 60 lektionstimmar i journalistik med inriktning mot dagspress respektive fackpress. Målet för kurserna är att ge en allmän yrkesorientering i journalistik med inriktning på dagspress alternativt fackpress. En stor del av kurserna ägnas åt språkbehandling och reportage. Det förutsätts att deltagarna har tid för självständigt arbete mellan undervisningstillfällena. Dagspresskursen innehåller grafisk teknik, manusredigering, lay-out, rewriting, referat, intervju, reportage, presskunskap, pressetik, planering, redigering, skrivsätt, tryckmetoder, pressrätt, textreklam, personaltidningar och annan intern information samt studiebesök.

Inriktad mera mot informationsverksamhet än mot journalistiskt arbete är den 20-poängskurs i *Informationsteknik* som finns vid de

samhällsvetenskapliga fakulteterna vid universiteten. Som komplement till övrig utbildning vid filosofisk fakultet eller som teoretisk påbyggnad för tidigare yrkesverksamma kan dessa kurser dock vara av värde även i arbete med journalistisk inriktning.

Fortbildning och vidareutbildning av journalister tas upp i kapitel 10.

3.5 Utvärdering av journalisthögskoleutbildningen

3.5.1 Utbildningens innehåll

Den tvååriga utbildningen vid journalisthögskolorna består av en ettårig grundkurs, en termins studiepraktik och en termins fördjupningsstudier.

Grundkursen är gemensam för alla studerande. Under studiepraktiken är eleverna placerade på tidningar, tidskrifter, radio-TV-redaktioner samt informationsavdelningar hos myndigheter, organisationer och företag. Den sista terminen kan eleverna välja mellan presslinje och informationslinje. Enligt den av Kungl. Maj: t fastställda timplanen för grundkursen skall denna innehålla följande moment:

Ämne	Antal timmar
Massmediekunskap	30
Grafisk teknik	50
Sociologi och psykologi	30
Språkvård och stilistik	50
Dagspressjournalistik	110
Statskunskap med internationell politik	75
Nationalekonomi	30
Källkritik med statistik	30
Rättskunskap med pressetik	35
Radio- och TV-journalistik	50
Populärpressjournalistik	20
Övningstidningar	110

Inom dessa ramar finns i dag en viss skillnad i uppläggningsen av undervisningen mellan de båda högskolorna. (Mera därom i kapitel 6.)

Timplanen för fördjupningsterminen ser ut på följande sätt:

	Antal timmar	
<i>Första skedet</i>	Massmediekunskap	20
	Språkvård och stilistik	20
	Undersökningsmetodik	20
<i>Andra skedet</i>	Presslinjen	
	Grafisk teknik	20
	Reportage	40
	Redigering med grafisk formgivning	40
	Övningstidningar	64
Informations- linjen	Sociologi	20
	Informationsteknik och konsumtions- kunskap med miljökunskap	120
	Nationalekonomi	40

(forts.)

	Antal timmar
<i>Tredje skedet</i>	
Eleverna deltar i och fullgör examensarbete inom en av följande seminarierier:	
Massmediekunskap	50
Samhällsvetenskap	50
Språkvård och stilistik	50

Fördjupningsterminen kan även fungera som fortbildningsalternativ för redan yrkesverksamma journalister. Journalister med gedigen yrkeserfarenhet och som uppfyller förkunskapskraven kan antas som specialelever till fördjupningsterminen. (SFS 1967:236 30 §, se vidare avsnitt 10.2.)

I utredningens direktiv fastslår föredragande statsrådet att det inte föreligger några skäl att ompröva journalistutbildningens mål. "Den sakkunnige bör emellertid granska den hittills anordnade utbildningen i relation till de uppställda målen. Han bör därvid undersöka dels avnämarnas inställning till utbildningsresultaten, dels i vad mån utbildningen upplevs som ändamålsenlig bland dem som efter avslutad utbildning kommit att verka inom olika former av journalistiskt arbete."

Utredningen har för att kunna besvara dessa frågor genomfört en postenkätundersökning med avnämare och tidigare journalisthögskoleelever. (En närmare presentation av enkäternas utformning lämnas i bilaga 3 och 4.)

3.5.2 Enkäten

För att få en bild av hur journalisterna respektive företagsledningarna bedömer kunskaper, färdigheter och attityder ställdes i enkäterna en mängd frågor som tog fasta på att försöka fastställa de utbildades beredskap för den journalistiska verksamheten. Naturligtvis innehåller denna metod ett flertal problem. Ett är att det för vissa journalister är fem år sedan de avslutade sina studier och därför kan de ha svårt att komma ihåg hur de uppfattade utträdet på arbetsmarknaden. Samtidigt har dessa personer en lång period av yrkeserfarenhet mot vilken utbildningen kan värderas.

Ett förhållande som påpekats från flera av de tillfrågade är att de skaffat sig kunskaper av betydelse för yrkesverksamheten även på andra håll än vid journalisthögskolan. Det sistnämnda belyses längre fram då frågan om de journaliststuderandes förkunskaper och yrkeslivserfarenhet behandlas. (Kapitel 5 och 7)

De bedömningar de svarande har fått göra har dels rört rent praktiska färdighetsmoment såsom redigering, layout, intervjuteknik, utnyttjande av bibliotek och arkiv samt grafisk teknik, dels kunskapsområden av större eller mindre omfattning. Till de senare hör kommunikationsteori, ekonomi och arbetsmarknad, kommunalpolitik, miljöfrågor och sport. Något enstaka exempel på färdighetsområden som inte ingår i undervisningen vid journalisthögskolorna förekommer också. Maskinskrivning och

stenografi hör dit. Dessa har tagits med dels för att få en kontroll på att inte bedömningarna skett helt slentrianmässigt, dels för att få en uppfattning om i vilken utsträckning journalisterna tillägnat sig färdigheter som är värdefulla att ha men som inte ingår i journalistutbildningen.

Utbildningens relevans

Inledningsvis ställdes en fråga om utbildningens relevans i förhållande till den svarandes yrke. Frågan i företagsenkäten avsåg relevansen i förhållande till den journalistiska verksamheten vid företaget. Företagsledningarna och journalistklubbar fick även ta ställning till hur nytexaminerade från journalisthögskolan i allmänhet fungerar då de börjar sitt första journalistiska arbete.

Bedömningarna från företag och journalistklubbar som redovisas i diagram 3.1 baserar sig på svar från 48 företagsledningar och 42 journalistklubbar.

En något större andel av manliga stockholmselever finner utbildningen relevant än vad som gäller för deras kvinnliga kolleger. För göteborgseleverna råder motsatt förhållande.

Åldern synes påverka upplevelsen av utbildningens relevans så att med stigande ålder minskar andelen positiva bedömare.

Journalisterna bedömer i något större utsträckning utbildningen relevant än vad företagsledningar och journalistklubbar gör. Värt att lägga

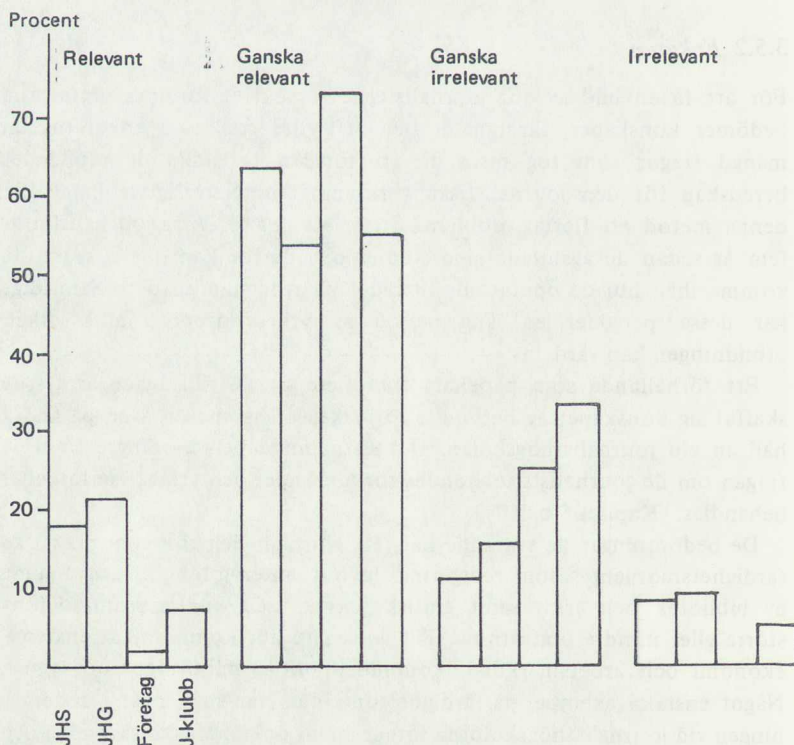

Diagram 3.1 Utbildningens relevans. Procent

märke till är att journalistklubbarna är något mera negativa än företagsledningarna.

Vid en jämförelse mellan olika typer av företag framträder inga markanta skillnader. Bedömare inom dagspress, facklig press, vecko- och populärpress samt inom Sveriges Radio synes i stort hysa samma uppfattning om journalisthögskoleutbildningens relevans.

På grund av att vissa företag och därmed även journalistklubbar saknar erfarenhet av journalisthögskoleutbildade baserar sig diagram 3.2 på svar från 44 företag och 38 journalistklubbar. Ett par journalistklubbar tycker att högskolejournalisterna har svårt att anpassa sig till små tidningar och att de är främmande för rutinarbete. Några företag och klubbar har påpekat att de inte kan besvara frågan, då den är allt för generell.

Kunskaper och färdigheter

Efter den vida frågan om utbildningens relevans fick de utfrågade ta ställning till hur tillfredsställande grundläggande kunskaper och färdigheter inom en rad olika områden bedömdes vara efter journalistutbildningens slut.

För många områden föreligger en hög korrelation mellan svaren – dvs. samma svar avges för näraliggande områden – och den procentuella fördelningen mellan olika alternativ är ungefär densamma. I sådana fall har områdena slagits ihop i presentationen i diagram 3.3 trots att de innehållsmässigt inte hör samman. Diagrammet anger medelvärden.

Vid studium av diagram 3.3 bör läsaren ha i åtanke att journalisterna

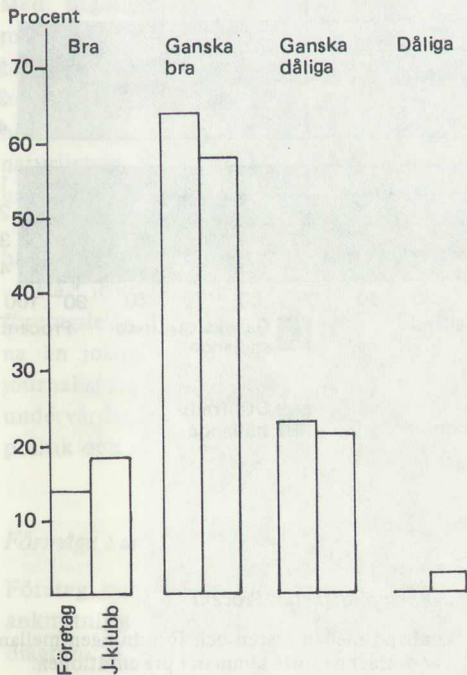

Diagram 3.2 Bedömning av nyutexaminerade journalisters kunskaper och färdigheter. Procent

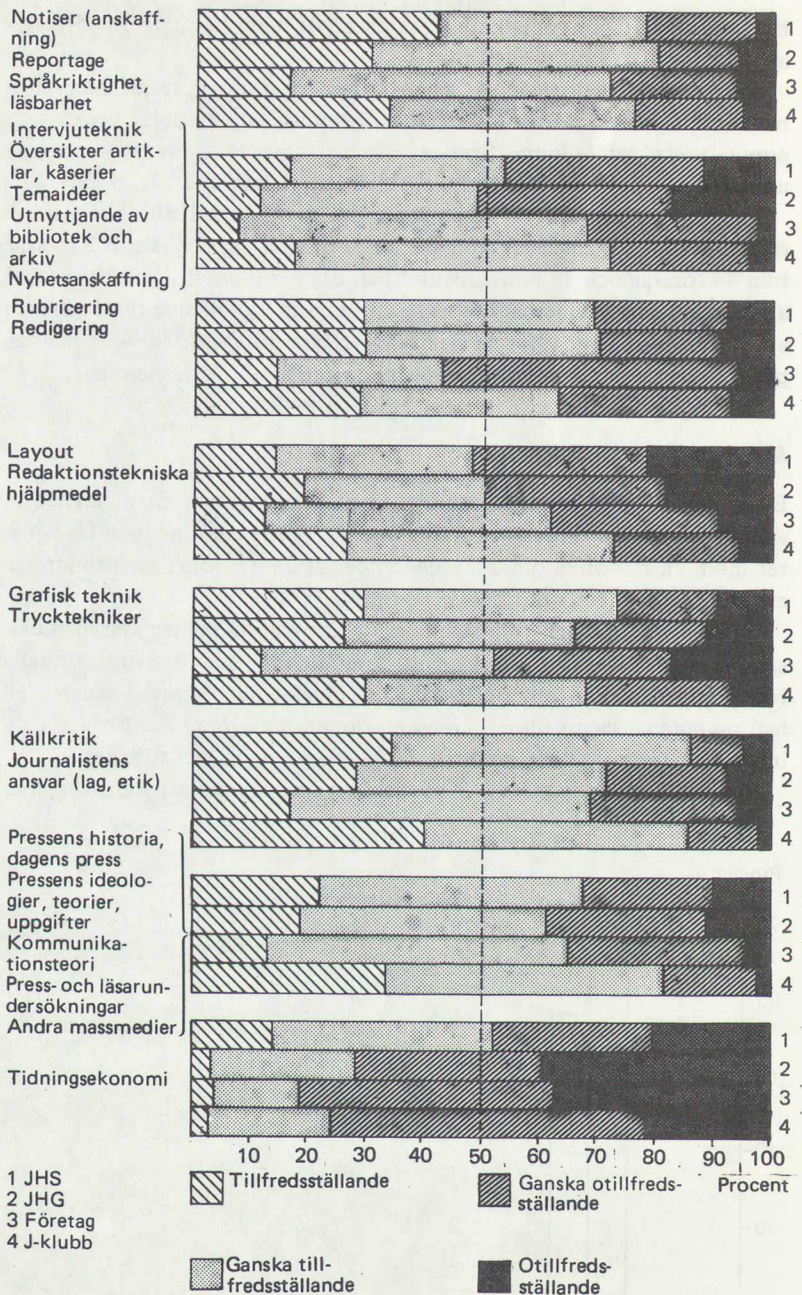

Diagram 3.3 Bedömning av kunskaper och färdigheter. Procent

Anm. I de fall det föreligger högt samband mellan svaren och fördelningen mellan olika svarsalternativ är ungefär lika har områdena förts samman i presentationen.

svarar utifrån olika erfarenheter av de områden frågorna gäller. Den som efter högskolan fått ett yrke som gör att han har daglig kontakt med ett visst område bedömer troligen sina kunskaper och färdigheter på ett annat sätt än den som inte ägnat sig åt området i fråga efter högskolestudierna. Den senare har inte kunnat ställa sina kunskaper och färdigheter från högskolan i relation till den praktiska yrkesverksamhetens krav.

För de flesta områdena bedömer en majoritet av journalisterna att deras kunskaper och färdigheter är tillfredsställande eller ganska tillfredsställande. Med några få undantag föreligger stora likheter i bedömningarna mellan göteborgs- och stockholmselever. I materialet framkommer inget som tyder på att bedömningarna skulle ha något samband med ålder. Det finns därför inget skäl att anta att personer som varit ute längre period i förvärvslivet har ett annat svarsmonster än de som varit ute kortare period.

Genomgående är klubbarna något positivare än företagsledningarna i sina bedömningar. Anmärkningsvärt är att både klubbar och företagsledningar i flera fall ligger betydligt högre än journalisterna själva i sin värdering. I fråga om tidningsekonomi finns en påtaglig skillnad mellan stockholmjournalister och övriga grupper. Skillnaden förklaras troligen av att större vikt läggs vid detta moment vid stockholmshögskolan än vid göteborgshögskolan. Företagsledningarna har en betydligt lägre uppskattning än de övriga av färdigheterna i redigering och grafisk teknik.

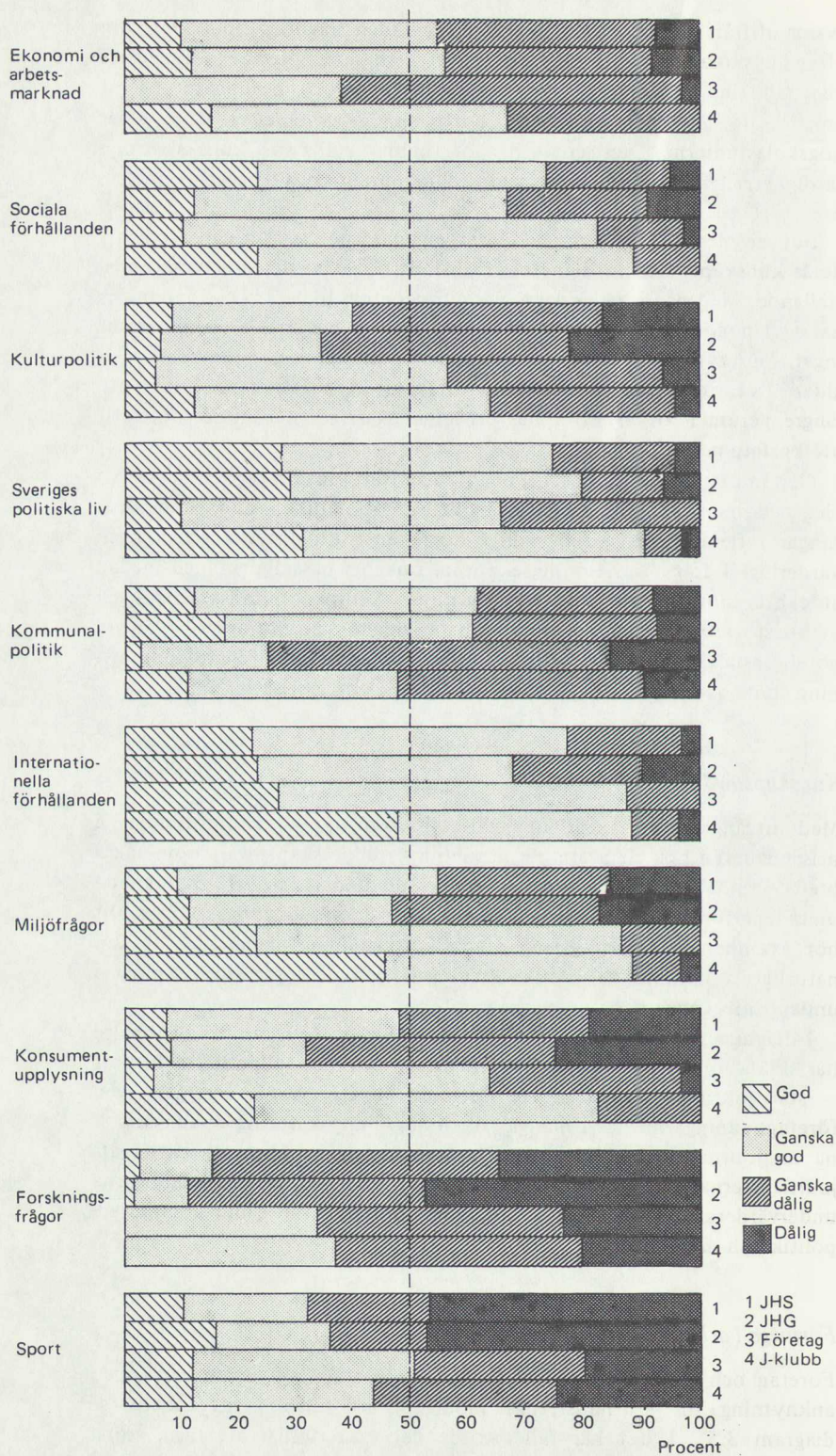
Kunskapsnivå

Med utgångspunkt i sådant material som upptar en stor plats i massmedierna fick de svarande ta ställning till kunskapsnivån inom några breda samhällsområden. Inom flera av de i diagram 3.4 uppräknade områdena förekommer ingen undervisning vid journalisthögskolorna. Dit hör exempelvis forskningsfrågor och kulturpolitik. Sådana frågor kan naturligtvis komma in i olika övningar men de ingår inte explicit i undervisningsplanen.

I diagram 3.4 framträder tydligt att de olika kategorierna av bedömare har skilda referensramar. Med få undantag – kommunal politik och sport – står journalistklubbarna för de mest positiva värderingarna. Även företagsledningarna har i många fall en högre uppskattning av kunskaperna än journalisterna själva. Det är naturligtvis orimligt att hävda att journalisterna övervärderar sina kunskaper eller att företagsledningarna undervärderar dem. Markanta skillnader föreligger vad gäller kommunalpolitik och miljöfrågor.

Förmåga i arbetet

Företag och journalistklubbar fick även ta ställning till en fråga med anknytning till journalisternas möjlighet att fullgöra sitt arbete (se diagram 3.5). I det här fallet torde det vara rimligt att fästa störst

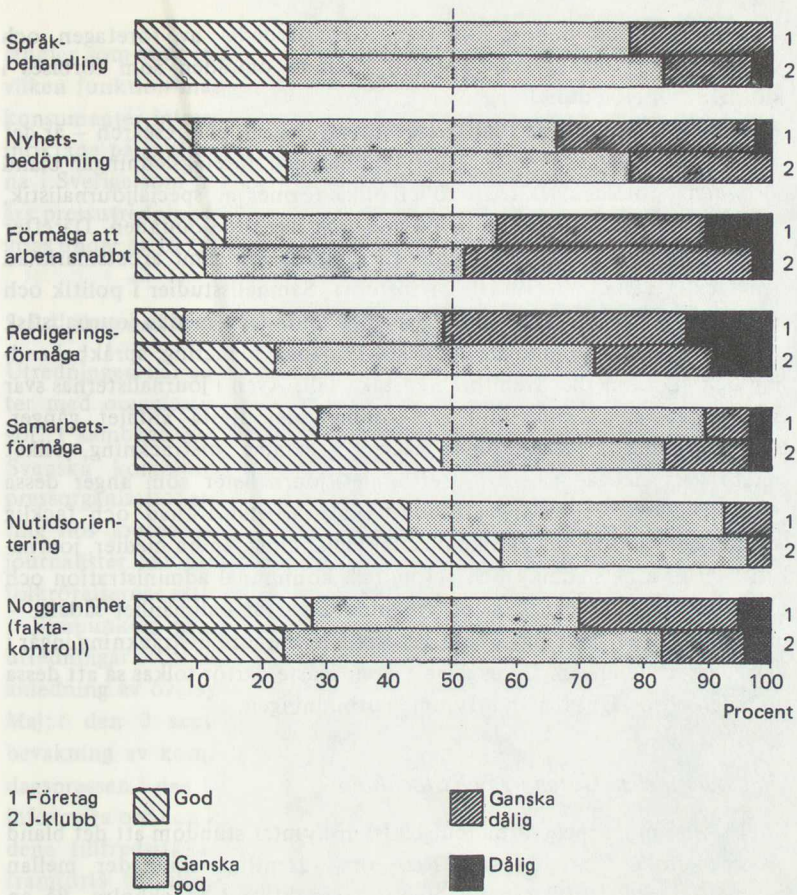

Diagram 3.5 Bedömning av förmåga i arbetet. Procent

avseende vid klubbarnas bedömning eftersom det gäller faktorer som ger sig till känna i det dagliga gemensamma arbetet.

Med undantag av förmåga att arbeta snabbt och samarbetsförmåga är klubbarna något mera positiva i sina bedömningar än företagsledningarna. Markanta skillnader föreligger mellan klubbar och företag i fråga om bedömningen av redigeringsförmåga, nyhetsbedömning och noggrannhet. Relativt övriga faktorer ligger bedömningarna lägst för redigeringsförmågan och snabbheten i arbetet.

Förbisedda områden

Utifrån sina skilda referensramar ombads journalister, klubbar och företagsledningar ange om det finns för journalistisk verksamhet väsentliga områden som inte beaktas vid journalisthögskolorna.

Först kan konstateras att endast hälften av klubbarna och företagsledningarna anser sig ha tillräckliga kunskaper om journalisthögskolornas utbildning. En fjärdedel av klubbarna menar att information om

utbildningen helt saknas. Omkring en fjärdedel av företagen och klubbarna har inte besvarat frågan rörande områden som förbises i journalisthögskoleutbildning.

Reportageteknik – däri inbegripet intervjueteknik och research – är det område som anges mest av både klubbar och företagsledningar bland förbisedda områden. Därefter följer olika former av specialjournalistik, fackpressjournalistik, kulturjournalistik och liknande områden. Därefter får arbetsledning, administration och organisation samt arbetsmarknad och facklig verksamhet de flesta rösterna. Samhällsstudier i politik och ekonomi tillhör också de mera frekventa områdena medan journalistisk etik, statlig och kommunal administration och planering, språkbehandling och andra medier framförs i enstaka fall. Även i journalisternas svar är det reportageteknik som återkommer det flesta antalet gånger. Specialjournalistik återkommer nästan i samma utsträckning, vilket innebär att det är närmare trettioålet journalister som anger dessa områden. Därefter följer i fallande skala arbetsmarknad och facklig verksamhet, politik och ekonomi, språkbehandling, andra medier, journalistisk etik, arbetsledning och statlig och kommunal administration och planering. De områden som de svarande anger är i allmänhet sådana – undantaget arbetsledning – som i större eller mindre utsträckning ingår i journalistutbildningen. De avgivna svaren måste därför tolkas så att dessa områden borde ägnas mera utrymme i utbildningen.

Skillnader mellan Göteborg och Stockholm?

I debatten om journalistutbildningen framskymtar stundom att det bland massmediefolk finns uppfattningar om väsentliga skillnader mellan journalister som utbildats i Göteborg respektive i Stockholm. På en direkt fråga huruvida de anser att en dylik skillnad föreligger svarar hälften av klubbarna och knappt hälften av företagsledningarna nekande. De flesta av de övriga har inte tagit ställning till frågan. Tre företagsledningar och två klubbar anger att göteborgseleverna skulle vara mer praktiskt inriktade än kollegerna från Stockholm. I tre fall anser företagsledare att utbildningen i Göteborg är mer konsekvent anpassad till mediernas vardagsförhållanden. En företagsledning och en journalistklubb har den uppfattningen att stockholmskolan ger mindre av journalistiska elementa. Större medvetenhet om yrket och samhället hos stockholmsjournalister framhåller en av vardera kategorien. Ett mindre antal har besvarat frågan jakande utan att precisera vari skillnaden består. Denna fråga tyder alltså på att några stora skillnader inte föreligger. Detta bekräftas också av andra frågor i enkäten.

3.5.3 Massmediekonsumenternas uppfattning

Som komplement till de ovan redovisade bedömningarna skulle det vara av värde att kunna lägga en bedömning från konsumenterna av de journalistiska produkterna. Detta faller dock utanför utredningens uppgifter och den får därför hänvisa till tidigare genomförda studier. De

studier som varit inriktade på konsumenterna har dock i allmänhet avsett vilken funktion massmedierna fyller och vilket material olika grupper av konsumenter intresserar sig för. I mindre utsträckning har studierna varit inriktade på kvalitativa aspekter. De senast genomförda undersökningarna i Sverige som inriktar sig på konsumenterna har genomförts av 1972 års pressutredning (Fi 1972: 07). Dessa undersökningar kommer att redovisas under år 1975.

3.5.4 Synpunkter från organisationer och utredningar

Utredningen har sökt komplettera den bild enkäten gett genom kontakter med organisationer som har att bevaka framför allt informationsfrågor. I samband med dessa har representanter för Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Nämnden för samhällsinformation och pressorganisationerna påtalat behovet av en grundligare samhällsorientering hos journalisterna. Från organisationshåll har framhållits att unga journalister har bristfälliga kunskaper om intresseorganisationernas och folkrörelsernas sätt att fungera och om deras ställning i samhället.

Synpunkter på utbildningens innehåll har också framförts av olika utredningar. Utredningen om den kommunala demokratin har med anledning av översynen av journalistutbildningen i en skrivelse till Kungl. Maj: t den 3 september 1973 framfört vissa synpunkter på pressens bevakning av kommunalt material. Utredningen anför bl. a.: "Trots att dagspressen i dag är av stor betydelse för medborgarna, när det gäller att informera om den kommunala verksamheten, är emellertid inte förhållandena tillfredsställande. I samband med utredningsarbetet har det ofta framförts till utredningen att kvalitén på pressens bevakning av de kommunala frågorna skulle kunna förbättras betydligt. Inte sällan har det ansetts att detta bl. a. beror på att journalisterna får otillräcklig kunskap om kommunerna och landstingen i sin utbildning. — — — Genom att de kommunala frågorna blir alltmera komplexa, och eftersom ett expertspråk lätt smyger sig in i de kommunala handlingarna, är det en viktig uppgift för pressen att presentera materialet på ett korrekt men lättillgängligt sätt. — — — Utredningen om den kommunala demokratin vill därför fästa Kungl. Maj: ts uppmärksamhet på behovet av ett väsentligt ökat inslag i journalistutbildningen av kunskap om kommunernas och landstingens verksamhet."

I UKÄ-rapport nr 21 1974 Utbildningens internationalisering framförs vissa förslag angående journalistutbildningens innehåll. Där framhålls: "Eftersom det internationella beroendet ökar på alla områden och eftersom globala problem blir av betydelse i så många olika sammanhang, måste alla journalister ha grundläggande internationella kunskaper och utblickar av större omfattning än som kan meddelas i det allmänna skolväsendet. Enligt propositionen 1967: 43 är målen för journalistutbildningen att ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor; att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt presentera information. Med hänsyn till omfattningen av det internationella nyhetsflödet och till att även inhemskt material ofta har interna-

tionell anknytning, är det svårt att se hur dessa mål skall kunna uppnås utan betydande baskunskaper om utländska förhållanden och om internationella beroendeförhållanden och problem.

Vid sidan av lärarna spelar knappast någon yrkesgrupp så stor roll som journalisterna för att till medborgarna förmedla information om världen utanför vårt lands gränser. — — — I sitt svar på vår grundläggande enkät framhöll Svenska Journalistförbundet, att en internationalisering av journalistutbildningen var så viktig, att den borde ges viss prioritet i utredningsarbetet.

Mot denna bakgrund måste vi se synnerligen allvarligt på den nuvarande journalistutbildningens brister i detta avseende. Dessa brister kan knappast undanröjas annat än genom en mer omfattande omläggning av utbildningen. . . .”

3.5.5 *Sammanfattning*

Det är många skilda krav som ställs på journalistutbildningen och det måste därför bli en fråga om prioriteringar när utbildningens innehåll fastställs. Då målet för utbildningen är så allmänt formulerat är det vanskligt att uttala sig om målet för utbildningen uppnåtts eller inte.

Från massmedieföretagens sida synes man i huvudsak uppskatta utbildningen och finna den relevant för arbete inom massmedierna. Inom vissa färdighetsmoment skulle tydligen företagsledningarna önska sig en del mera av de nyblivna journalisterna. I en del fall delas den uppfattningen av journalisterna själva.

Vad gäller kunskapsnivån inom olika samhällsområden får de i avsnitt 3.5.4 redovisade kritiska propåerna ett visst stöd i enkäten. Ekonomi och arbetsmarknad får en låg värdering av företagsledningarna och även journalisternas bedömning ligger relativt lågt samtidigt som dessa områden tillhör dem som av åtskilliga ansågs förbisedda i utbildningen. Kommunalpolitik tillhör de områden som av företagsledningar och klubbar får de lägsta värderingarna. Däremot delar inte de verksamma inom massmedierna internationaliseringsutredningens negativa syn på kunskaperna om de internationella förhållandena. Samtliga kategorier värderar dessa högt.

Om resultaten av enkäten relateras till målet för journalistutbildningen framgår att bedömningarna när det gäller källor och materialgranskning ligger relativt högt. För utnyttjande av bibliotek och arkiv samt nyhetsanskaffning ligger företagsledningar och journalistklubbar betydligt högre än journalisterna i bedömningarna. Nyhetsbedömning, noggrannhet och källkritik har också relativt sett höga positiva värden. Detsamma gäller för språkbehandling och redigeringsförmåga som anknyter till det tredje ledet i målformuleringen; att korrekt — vad gäller såväl innehåll som språklig utformning — presentera information.

De studerande, journalistklubbarna och företagsledningarna verkar av enkätresultaten att döma att i stort sett vara nöjda med journalisthögskoleutbildningen. Däremot har från organisationer, myndigheter och utredningar framförts vissa kritiska synpunkter framför allt i fråga om journalisternas samhällsorientering.

4 Journalisthögskoleutbildades yrkesverksamhet

Utbildningen vid journalisthögskolorna är i första hand avsedd för journalistisk verksamhet inom massmedierna och för informationsverksamhet inom offentliga såväl som enskilda förvaltningar, organisationer och företag.

Enligt utredningens direktiv bör "kartläggning av hur de examinerade fördelar sig på olika former av journalistisk och annan verksamhet . . . kunna bidra till en allsidig utvärdering av journalistutbildningen".

4.1 Yrke

I enkäten fick de svarande ange dels den aktuella befattningen och dess varaktighet, dels vilka olika arbeten de haft efter journalisthögskolan.

Diagram 4.1 anger journalisternas fördelning på olika yrken vid enkätstillfället. Frågan var formulerad utan fasta svarsalternativ. Journalisterna har med egna ord angivit sitt yrke. Detta medför att vissa yrkesbeteckningar, t. ex. redaktör kan täcka flera olika slag av yrkesverksamhet. Av dem som i diagram 4.1 redovisats som reportrar arbetar 63 procent i dagspress, 15 procent vid Sveriges Radio och åtta procent inom fack-, special- och populärpress. Övriga reportrar återfinns inom fackförbundspress, nyhetsbyråer och förvaltning. De som kallar sig redaktörer återfinns inom dagspress (24 procent), Sveriges Radio (18 procent), fack-, special- och populärpress (18 procent), statlig och kommunal förvaltning (15 procent), partier och organisationer (12 procent) och inom informations- och PR-företag (9 procent). Återstående fyra procent arbetar med informationsverksamhet inom industri och handel.

I kategorin information och PR består hälften av informationssekreterare och en fjärdedel av pressekreterare. Administrativt arbete innefattar som största grupper fem personer med kontorsarbete och tre personer som kallar sig assistenter. Till övrigt har hänförts totalt 16 personer med varierande yrken. Där ingår fyra personer med pedagogiskt inriktad verksamhet. Därutöver finns exempelvis forskarasistent, discjockey, nöjeschef, bilmontör, vårdbiträde och slipare.

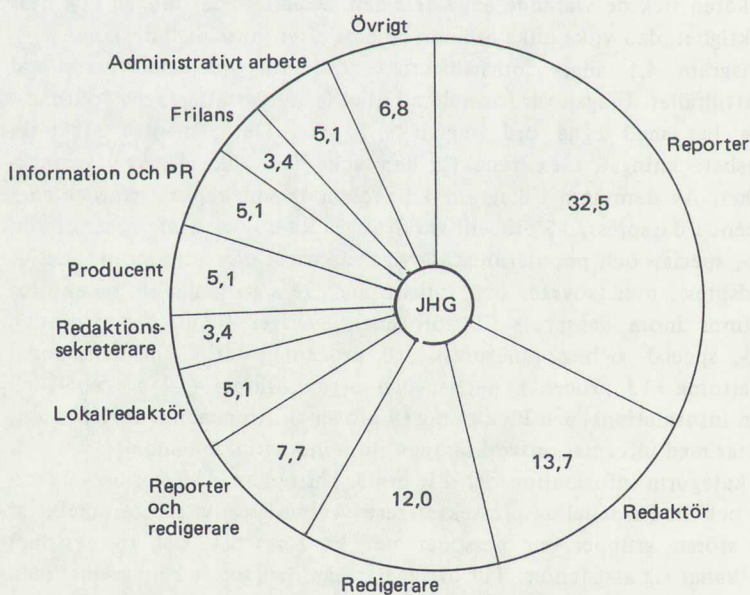
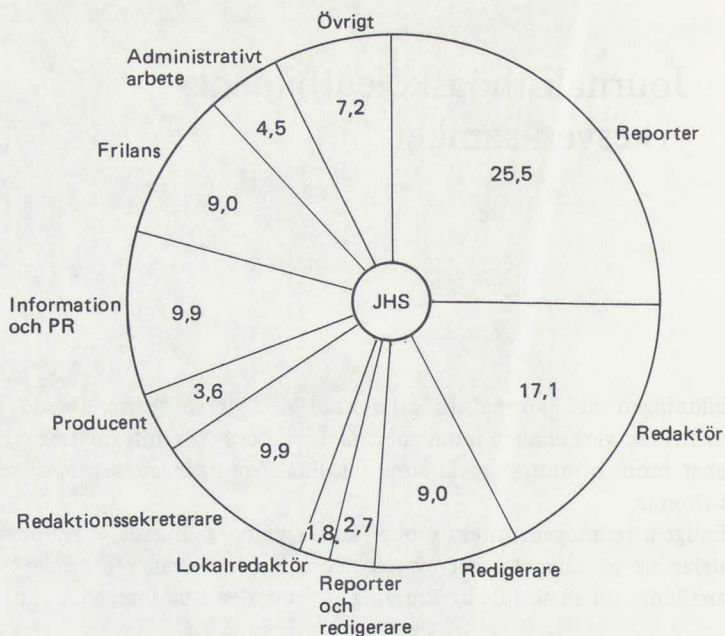

Diagram 4.1 Journalisternas fördelning på olika yrken. Procent

4.2 Företag

Diagram 4.2 bygger på att journalisterna angivit vilken typ av företag de arbetar på. När det inte varit möjligt att avgöra om det är fråga om morgon- eller kvällstidning har tidningen förts till kategorin dagstidning. I kategorin statlig och kommunal förvaltning utgörs halva antalet arbetsplatser av statliga verk, i övrigt är det fråga om kommuner och landsting. Till partier och organisationer har förts fem fackförbundstidningar och två politiska tidskrifter. Informationsföretag, annonsbyråer, läromedelsförlag och bokförlag har sammanförts till en kategori, info- och PR-företag. De utbildningsanstalter som de tidigare omtalade pedagogiskt verksamma tjänstgör vid har förts till kategorin övrigt, tillsammans med en frilansgrupp jämte några i sammanhanget udda företag.

Anmärkningsvärt är att det är bara kvinnor som anställts vid info- och PR-företag. Andelen kvinnor inom statlig och kommunal förvaltning är för stockholmsjournalisternas del dubbelt så stor som bland männen. För göteborgsjournalisternas del gäller att männen dominerar inom dagspressen. Dubbelt så många män som kvinnor går till denna sektor. Vid en jämförelse mellan olika åldersgrupper förstärks bilden av olika urvalsmönster för de båda högskolorna. Sextiofem procent av göteborgsjournalisterna i åldern 20–25 år går till dagspressen medan motsvarande andel för stockholmsjournalisterna är 16 procent. En femtedel av de yngsta journalisterna från Stockholm har gått till Sveriges Radio respektive till partier och organisationer.

Ett samtidigt studium av diagram 4.1 och 4.2 visar tydligt skillnaden mellan journalister som utbildats i Stockholm respektive Göteborg. De senare ägnar sig i större utsträckning åt traditionella journalistuppgifter inom dagspressen, medan kollegerna från Stockholm uppvisar en mer differentierad yrkesbild. Ett förhållande som avspeglar skillnader i de lokala arbetsmarknaderna och bundenheten till en lokal arbetsmarknad i varje fall i början av yrkesverksamheten. Möjligheterna till tjänster inom offentlig förvaltning, partier, organisationer, informations- och PR-företag är större i stockholmsregionen än på andra håll i landet. Någon större skillnad i yrkesvalet mellan män och kvinnor synes inte föreligga. För stockholmsjournalisterna finns en något högre andel av kvinnorna i kategorierna reporter och redaktör än vad som gäller för männen. För göteborgsjournalisternas del gäller det omvända förhållandet. En uppdelning efter åldersvariabeln visar att redigerare, lokalredaktörer, frilansare och de som ägnar sig åt administrativt arbete återfinns i åldrarna under 30 år.

4.3 Arbetsplats

Journalisterna fick även möjlighet att specificera sin arbetsplats inom företaget. Ett betydande antal har inte utnyttjat möjligheten, varför diagram 4.3 redovisar resultatet av 155 svar. De avser till övervägande delen personer verksamma inom press och etermedier, vilket innebär att

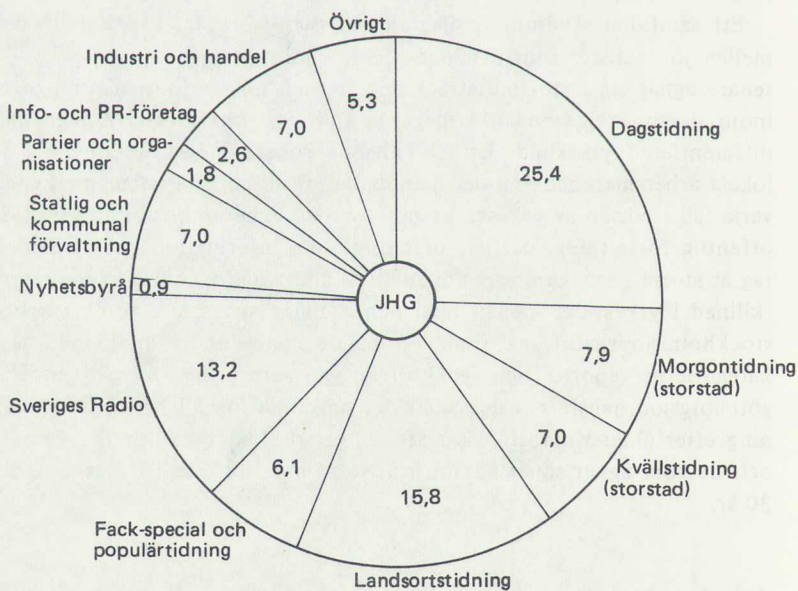
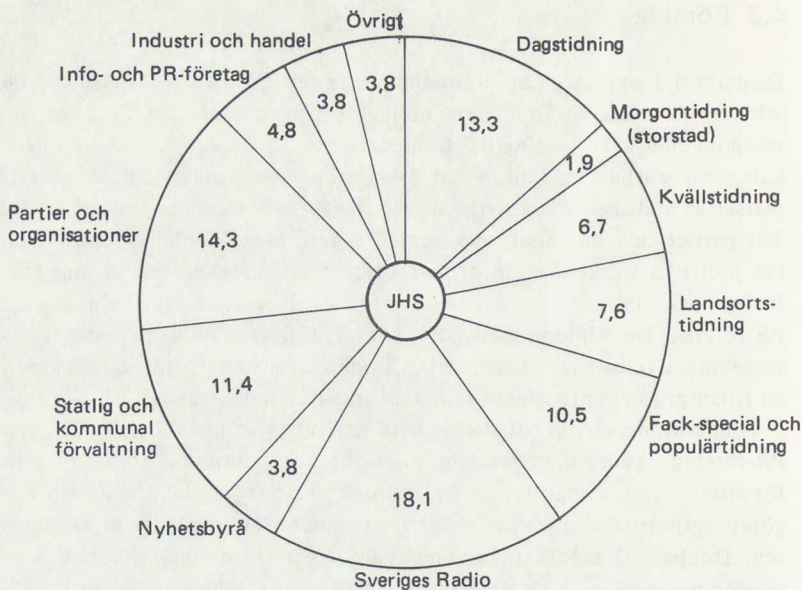

Diagram 4.2 Journalisternas fördelning mellan olika typer av företag. Procent

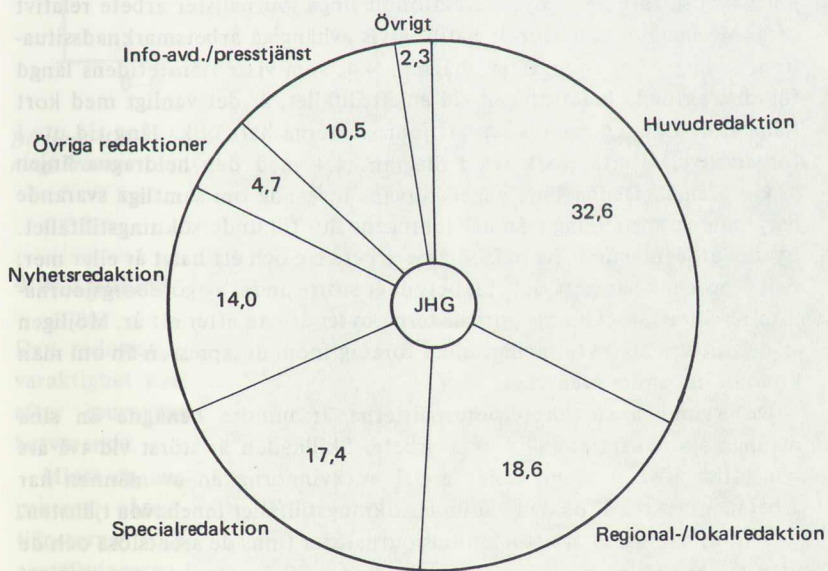
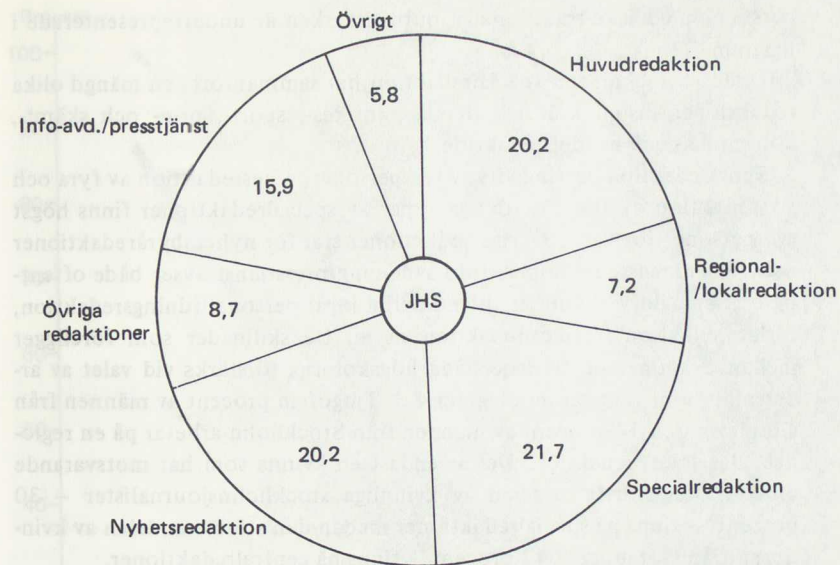

Diagram 4.3 Journalisternas arbetsplats. Procent

personer med icke-traditionella journalistyrken är underrepresenterade i diagram 4.3.

Under beteckningen specialredaktion har sammanförts en mängd olika redaktioner såsom kultur-, utlands-, inrikes-, sport-, pop- och skämt-, kommunal- och handelsredaktion.

Sportredaktion har angivits av sex personer, nöjesredaktion av fyra och riksredaktion av tre. För övriga typer av specialredaktioner finns högst två personer för varje. Övriga redaktioner står för nyhetsbyråredaktioner och för enmansredaktioner. Info-avdelning/presstjänst avser både offentlig och enskild verksamhet. Bland övrigt ingår personaltidningsredaktion, förlagsredaktion, lexikonredaktion m. m. De skillnader som föreligger mellan examinerade från de båda högskolorna förstärks vid valet av arbetsplats som framgår av diagram 4.3. Tjugofem procent av männen från Göteborg och 14 procent av männen från Stockholm arbetar på en regional eller lokal redaktion. Det är endast en kvinna som har motsvarande arbete. Den största andelen av kvinnliga stockholmsjournalister – 30 procent – finns på specialredaktioner medan den största andelen av kvinnorna från Göteborg – 42 procent – finns på centralredaktioner.

4.4 Tjänstetidens längd

Av olika skäl – exempelvis för att få erfarenhet av olika typer av journalistiskt arbete – byter framförallt unga journalister arbete relativt ofta. Möjligheterna härför är naturligtvis avhängiga arbetsmarknadssituationen, men som framgår av diagram 4.4, som visar tjänstetidens längd för den aktuella befattningen vid enkättillfället, är det vanligt med kort tjänstetid. Läsaren erinras om att journalisterna haft olika lång tid ute i förvärvslivet. Detta markeras i diagram 4.4 med den heldragna linjen ”övre gräns”. Denna linje anger kurvans utseende om samtliga svarande haft samma anställning från utbildningens slut till undersökningstillfället. Fyrtio procent kunde ha haft samma arbete tre och ett halvt år eller mer; ca 16 procent har haft det. En betydligt större andel av göteborgsjournalisterna än av stockholmsjournalisterna byter arbete efter ett år. Möjligen är det lättare att byta mellan olika företag inom dagspressen än om man kommit in i andra branscher.

De kvinnliga stockholmsjournalisterna är mindre benägna än sina manliga studiekamrater att byta arbete. Skillnaden är störst vid två års tjänstetid. Elva procent större andel av kvinnorna än av männen har arbetat minst två år på den vid undersökningstillfället innehavda tjänsten.

Med undantag av två stockholmsjournalister finns de arbetslösa och de utan fast anställning i åldersgrupperna under 30 år. De som uppgivit att de studerar befinner sig i samma åldersgrupper. Hälften av de arbetslösa avslutade sin utbildning vid journalisthögskolan höstterminen 1973. (Jfr avsnitt 11.3)

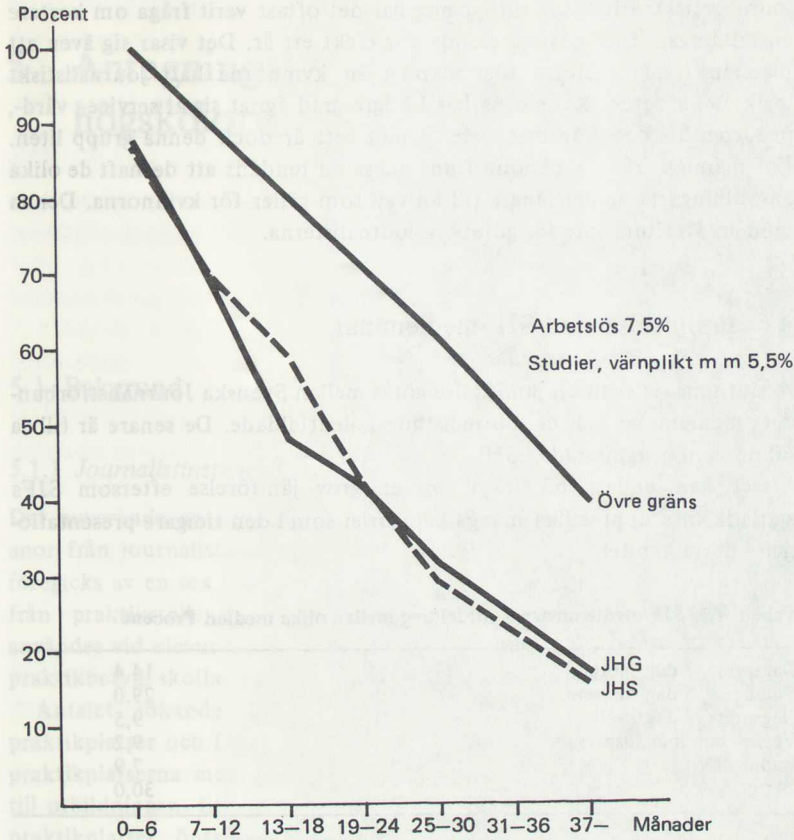

Diagram 4.4 Journalisternas sysselsättning. Antal månader på nuvarande befattning. Procent

4.5 Tidigare anställningar

Den redovisning som lämnats av den aktuella tjänstens inriktning och varaktighet kan kompletteras med resultat av en fråga om anställningar efter journalisthögskolan frånsett den som innehades vid enkätens besvarande.

Minst en anställning har angivits av 175 personer. Av dessa avsåg 80 procent någon form av journalistisk verksamhet. Drygt hälften av tjänsterna varade mindre än sex månader medan en femtedel av anställningarna hade en varaktighet av sju till tolv månader.

Drygt 100 personer har uppgivit två befattningar och i 63 procent av fallen rörde den andra anställningen journalistisk verksamhet. Anställningarna har haft ungefär samma längd som ovan angivits, dvs. de flesta tjänsterna har omfattat ett halvt år. Endast en åttiondel har haft det andra arbetet längre än ett och ett halvt år. Tre olika anställningar har redovisats av 35 personer. I hälften av fallen har det rört sig om

journalistiskt arbete. Naturligt nog har det oftast varit fråga om kortare anställningar. Inte ens var tionde har räckt ett år. Det visar sig även att männen i något större utsträckning än kvinnorna haft journalistiskt inriktade arbeten. Kvinnorna har i högre grad ägnat sig åt service-, vård-, pedagogiskt- och kontorsarbete. Totalt sett är dock denna grupp liten. För männen från Stockholm finns också en tendens att de haft de olika anställningarna under längre tid än vad som gäller för kvinnorna. Denna tendens återfinns inte för göteborgsjournalisterna.

4.6 Jämförelse med SJF-medlemmar

Avslutningsvis skall en jämförelse göras mellan Svenska Journalistförbundets medlemmar och de journalisthögskoleutbildade. De senare är till ca 60 procent organiserade i SJF.

Det kan endast bli fråga om en grov jämförelse eftersom SJFs statistik inte upptar lika många kategorier som i den tidigare presentationen i detta kapitel.

Tabell 4.1 SJF-medlemmarnas fördelning mellan olika medier. Procent

Dagspress, 7 dag/morgon	14,4
Dagspress, 6 dag/morgon	29,0
Dagspress, 7 dag/kväll	9,5
Vecko- och månadspress	9,2
Radio-TV	7,9
Övrigt	30,0

En jämförelse med diagram 4.2 visar att journalister från stockholms-högskolan är verksamma inom dagspress i betydligt lägre utsträckning än SJF-medlemmarna i sin helhet. Däremot är JHS-journalisterna överrepresenterade inom Sveriges Radio. Det sista gäller även JHG-journalisterna. Journalister utbildade i Stockholm ägnar sig i högre grad än journalister i allmänhet åt journalistisk verksamhet vid sidan av press och etermedier. För JHG-journalister gäller motsatt förhållande. Detta stöder diskussionen i avsnitt 4.2 om den lokala arbetsmarknadens betydelse för de nyexaminerade journalisternas yrkesval.

5 Antagningsförfarandet vid journalisthögskolorna

5.1 Bakgrund

5.1.1 *Journalistinstitutet*

Det nuvarande antagningsförfarandet vid journalisthögskolorna har sina anor från journalistinstitutets tid. Utbildningen vid journalistinstitutet föregicks av en sex månaders praktik på tidningsredaktion. Bedömningar från praktikställena av de sökandes lämplighet för journalistyrket användes vid elevurvalet. Urvalet bland de sökande skedde på grundval av praktikbetyg, skolbetyg och övriga meriter.

Antalet sökande till journalistutbildningen översteg vida antalet praktikplatser och från journalistinstitutet var man angelägen att besätta praktikplatserna med personer som kunde förväntas senare bli antagna till utbildningen. Eftersom det skedde ett urval redan vid tilldelningen av praktikplatser önskade institutet någon form av bedömning av de sökandes yrkeslämplighet. Institutet gav Psykotekniska institutet i Stockholm (PTI) i uppdrag att utarbeta ett program för psykologisk prövning av de sökande. Ett preliminärt prövningsförfarande utformades mot bakgrund av synpunkter som framförts från institutet och från yrkesverksamma journalister.

Den första prövningen omfattade skriftliga psykologiska prov, intervjuer och s. k. produktprov i form av bl. a. skriftliga referatuppgifter.

Fördelningen av praktikplatser skedde utifrån de sammanvägda resultaten av dessa prov. Den slutliga antagningen till utbildningen grundades på resultaten från urvalsprövningen, praktikbetyg, skolbetyg samt övriga meriter. De sistnämnda avsåg främst journalistisk yrkeserfarenhet.

Frånsett att vissa förändringar av produktproven företogs bibehölls detta prövningsförfarande under åren 1963–1967.

5.1.2 *Journalisthögskolorna*

I samband med att journalistutbildningen förlängdes och institutet ombildades till högskolor avskaffades förpraktiken. Vidare fastställdes att ett nytt antagningsförfarande grundat på erfarenheterna av det tidigare skulle utarbetas.

PTI fick i uppgift att utarbeta ett sådant förfarande. Vid konstruktio-

nen av detta utgick man från att journalistutbildningen skulle attrahera ett stort antal personer. Det blev därför nödvändigt av ekonomiska och administrativa skäl att dela upp prövningen av de sökande i två steg. Det första steget upptog endast skriftliga prov — psykologiska test, nutidsorienteringsprov och arbetsprov. Detta första steg skulle samtliga behöriga sökande delta i. Det andra steget omfattade två intervjuer hållna dels av en psykolog dels av en erfaren journalist. Från och med 1969 infördes arbetsprov även i andra urvalssteget. Denna del av prövningen gällde endast de 240 bästa i urvalssteg ett.

5.2 Antagningsförfarandet i dag

För att i detalj beskriva urvalsförfarandet sådant det ter sig för närvarande redovisas förfarandet vid urval av sökande till journalistutbildningen våren 1974. Under slutet av maj månad genomgick 710 behöriga sökande det första urvalssteg. De 240 personer som uppnådde de bästa resultaten i steg ett deltog under senare delen av juni månad i steg två.

5.2.1 Urvalssteg ett

Urvalssteg ett omfattade psykologiska prov, prov i nutidsorientering och arbetsprov. Denna prövning genomfördes som ett skriftligt gruppprov och tog ca fem timmar i anspråk.

Psykologiska prov

De psykologiska proven omfattade sju olika deltest vilka avsåg att mäta följande aspekter av den sökandes begåvning.

verbal förståelse	— uppfattning av ords betydelse och av språkliga nyanser (2 prov)
verbal rörlighet	— förmåga att associera, att finna ord (1 prov med 4 deluppgifter)
slutledningsförmåga	— förmåga att dra logiska slutsatser på underlag av olika typer av material (2 prov)
perceptiv förmåga	— förmåga att snabbt och säkert utföra rutinmässigt kollationeringsarbete (1 prov)
spatial förmåga	— förmåga att uppfatta former och rumsliga relationer (1 prov)

Nutidsorientering

Nutidsorienteringsprovet bestod dels av frågor av flervalstyp, dels av frågor av typen rätt eller fel. Frågorna rörde företeelser och händelser av varierande aktualitet inom i första hand in- och utrikespolitik samt massmedier.

Då provningarna var spridda över flera dagar användes, för att minska risken av spridning av provens innehåll bland deltagarna, två versioner av nutidsorienteringsprovet.

Arbetsprov

Provdeltagarna fick en utskrift av ett fingerat radioprogram om en företagsnedläggning. Deltagarnas uppgift var att skriva en text som gav en bakgrund till situationen samt att redovisa det angelägna och väsentliga i händelseförloppet. Texten skulle omfatta ca 350 ord.

I instruktionen meddelades även att provet skulle bedömas med hänsyn till:

1. Språkbehandling: är språket korrekt (stavning, ordförståelse, meningsbyggnad), klart och levande?
2. Sakinnehåll: är de fakta och faktiska sammanhang som återges rätt uppfattade och återgivna?
3. Gestaltning: utgör texten en begriplig (överblickbar och sammanhängande) helhet?
(disposition)

Urval till steg två

Efter en poängberäkning, där varje sökandes prestation för varje deltest sattes i relation till hela gruppens resultat, summerades resultaten av de psykologiska proven samt nutidsorienteringsprovet som därvid tilldelades vikten två.

De produkter som kom fram under arbetsprovet bedömdes av två yrkesverksamma journalister som arbetade oberoende av varandra. Vid bedömningen placerades alstren i tre olika kategorier. De tio procent sämsta respektive bästa placerades i var sin ytterlighetskategori, medan återstående 80 procent placerades i en mellangrupp.

De 240 sökande som skulle få gå vidare till urvalssteg två valdes i första hand efter resultaten på arbetsprovet, men de måste också ha uppnått ett visst minsta sammanlagt värde på de övriga proven. Vid lägre poängtal på arbetsproven krävdes högre resultat på övriga prov. De tio procent som fått lägsta värdet på arbetsprovet kom aldrig ifråga för steg två.

5.2.2 Urvalssteg två

Till skillnad mot tidigare år då arbetsprovet i steg två omfattade en uppgift användes våren 1974 två olika prov.

I det första provet fick deltagarna lyssna till ett bandat radioprogram om försöksverksamheten med medborgarvittnen i Göteborg. Deltagarna fick endast höra bandet en gång och uppgiften var att återge innehållet och lyfta fram det som den prövande bedömde angeläget och viktigt. Samma faktorer skulle komma att bedömas som ovan angivits för

arbetsprovet i steg ett. Provdeltagarnas produkter bedömdes av två yrkeserfarna journalister. Dessa arbetade oberoende av varandra.

Det andra arbetsprovet bestod i att bland åtta bilder välja ut fyra för illustration av en broschyr om sjukvårdsbiträdesyrket. En bild skulle utgöra broschyrens framsida och valet av bild skulle motiveras. Övriga tre bilder skulle utgöra textillustration. Till var och en av dessa bilder skulle sättas en bildtext om minst 30 ord.

I förutsättningarna ingick även upplysningen att uppgiften skulle bedömas med hänsyn till förmåga att motivera valet av omslagsbild och förmåga att i ord översätta de tre textillustrationsbilderna. Denna senare typ av prov har inte förekommit tidigare. Även denna uppgift bedömdes av två yrkeserfarna journalister som arbetade oberoende av varandra.

Resultaten av de två arbetsproven summerades varvid det första provet gavs dubbel vikt.

Intervju

Intervjuerna med de sökande utfördes av en yrkeserfaren journalist och en psykolog. Dessa träffade samtidigt den intervjuade. Intervjuerna baserades på vissa biografiska uppgifter som de sökande sammanställt skriftligt innan de infann sig till prövningen. De hade dels besvarat ett formulär med frågor om utbildning, yrkeserfarenhet, yrkesval m. m., dels utarbetat en kortfattad levnadsbeskrivning.

Intervjuarnas uppgift var att insamla material för bedömning av de sökandes personlighetsmässiga kapacitet i hänseenden som bedömts som relevanta för journalistarbete. Efter intervjuerna gjordes bedömningar av de intervjuades muntliga framställningsförmåga, kontaktförmåga – social aktivitet och socialt omdöme – yrkesmotivation, allmän motivation samt stabilitet i funktionssättet. Vidare gjorde journalisten och psykologen var för sig en sammanfattande bedömning av de intervjuades personlighetsmässiga lämplighet för journalistiskt arbete. Dessa båda bedömningar sammanfördes sedan till en slutbedömning av den sökande.

Den slutliga antagningen

Den slutliga antagningen skedde därefter på grundval av samtliga resultat från båda urvalsstegen. Vid rangordningen av de sökande som följde vissa preciserade regler, gavs dock störst vikt åt arbetsproven, därefter åt intervjudömningen.

Slutligen tilldelades de sökande rangnummer för respektive högskola efter rangordningen i antagningen och sitt val av skola. De sökande som erhållit allt för lågt värde vid intervjudömningen kom inte med i rangordningen.

Delgivningssamtal

Provdeltagarna fick besked huruvida de antagits eller inte från samarbetsnämnden. Den som så önskade kunde vid ett sammanträffande med

någon av PTIs psykologer få information om hur prövningen utfallit. Möjlighet till sådana s. k. delgivningssamtal fanns i Göteborg och Stockholm.

Delgivningssamtalen kan fylla olika syften. Vissa deltagare som inte antagits vill ha reda på hur de placerat sig i sökandegruppen och vilka utsikter de har att eventuellt efter en ny prövning bli antagna vid ett senare urvalstillfälle. För andra provdeltagare som avisats kan samtalet fylla ett terapeutiskt syfte och bidra till att dämpa de negativa effekterna av ett misslyckande. I vissa fall kan det vara viktigt att klargöra för en provdeltagare att ett avisande berott på konkurrensen om platserna och att det inte innebär någon inkompetensförklaring.

Vid delgivningssamtalen kan även de sökandes alternativa studie- och yrkesvalsplaner komma upp till diskussion.

5.3 Utvärdering av antagningsproven

5.3.1 Direktiven

I utredningens direktiv konstateras att i debatten kring journalistutbildningen har frågan om de studerandes bakgrund vad gäller utbildning och andra erfarenheter diskuterats. En fråga om vilken det rätt delade meningar är det nuvarande förfarandet för urval bland de sökande.

Riksdagen fattade våren 1972 principbeslut om gymnasieskolans kompetensvärde. Kompetenskommittén (KK) har därefter kommit med förslag om särskilda förkunskapskrav för olika utbildningsvägar samt föreslagit vilka urvalsregler som skall tillämpas för den framtida högskoleutbildningen. Förslag grundade på KKs betänkande har lagts fram i prop. 1975:9. Enligt statsmakternas beslut 1972 skall urvalssystemet bygga på tre kriterier, skolbetyg, arbetslivserfarenhet och studielämplighetsprov. Det nya systemet skall även omfatta journalisthögskolorna. Mot bakgrund av detta ålägger direktiven den sakkunnige att "pröva om det finns anledning att även inom ramen för ett nytt urvalssystem bevara de psykotekniska proven som ett kompletterande urvalsinstrument för journalistutbildningen. Erfarenheterna av de hittills använda proven bör i anslutning härtill redovisas och analyseras".

5.3.2 Angreppssättet

Vid urval av elever till en yrkesinriktad utbildning består uppgiften i att göra förutsägelser som gäller utbildnings- och om möjligt arbetssituation. Prognoser angående utbildningssituationen bör då vanligen endast syfta till en utgallring av de sökande som med viss sannolikhet inte har förutsättningar att fullfölja studierna. Problemet att ställa prognoser på individens prestationer i olika former av teoretisk utbildning är förhållandevis väl genomarbetat. Svenska och utländska erfarenheter finns sammanställda i kompetensutredningen III: Studieprognos och studieframgång (SOU 1968:25). Jubu har därför inte funnit det motiverat med

ytterligare undersökningar kring detta problem vid urval av sökande till journalisthögskolan.

Huvudproblemet vid urval av elever till journalisthögskolan måste vara att söka ställa prognoser som kan vara giltiga även för arbetssituationen.

Sådana prognoser kan avse dels framtida journalistiska arbetsprestationer, dels olika aspekter på arbetstillfredsställelsen. Målet för elevurvalet kan sägas vara att välja ut sökande som efter genomgången utbildning svarar mot de krav som ställs i ett journalistyrke och för vilka detta yrke ger möjligheter till en personlig tillfredsställelse.

Kompetensutredningens rapport (SOU 1968: 25) refererar några smärre uppföljningsundersökningar av prognosförmågan hos prövningsförfarandet gentemot prestationer under utbildningen vid journalistinstitutet samt bedömningar av elevernas allmänna lämplighet för journalistyrket som avgivits av lärare vid institutet. Några studier av prövningsförfarandets prognosförmåga gentemot mått på tidigare elevers prestationer i verklig journalistisk yrkesverksamhet har däremot inte kommit till stånd. Detta får ses mot bakgrund av de metodologiska svårigheter och administrativa problem som föreligger vid sådana uppföljningsundersökningar och som är särskilt uttalade i detta fall. Det skulle bl. a. vara nödvändigt att göra noggranna arbetsanalyser innehållande en kartläggning av olika befattningar inom den journalistiska yrkesvärlden, samt typbeskrivningar av de olika arbetsuppgifter som ingår i de beskrivna befattningarna.

En uppföljningsstudie skulle också förutsätta att man kunde göra jämförelser mellan yrkesframgången hos större grupper av personer i undersökningsgruppen. Detta skulle ställa sig mycket svårt eftersom de som gått igenom journalisthögskolorna hamnar på många olika arbetsplatser och dessutom i många olika typer av arbeten.

Med hänsyn till att PTI alltsedan journalistinstitutets tid ansvarat för urvalsproven har Jubu i samarbete med PTI sökt utröna hur långt det är möjligt att gå i den analys som efterfrågas i direktiven.

Jubus intentioner var från början att kunna genomföra simulerade antagningar baserade på olika grunder såsom betyg och yrkeslivserfarenhet och ställa de rangordningar som därvid uppkom mot de rangordningar som faktiskt skett utifrån antagningsproven. Det visade sig emellertid omöjligt att genomföra detta på grund av att de sökandes betyg och övriga handlingar endast fanns bevarade från ett antagningstillfälle. Det hade varit tekniskt möjligt att samla in uppgifter från tidigare sökande men utredningen har bedömt att de insatser av tid och pengar som skulle fordras för detta inte skulle stå i rimlig proportion till det förväntade resultatet. Utredningen har därför fått nöja sig med att ge PTI i uppdrag att utarbeta en deskriptiv rapport över utfallet av inträdesprövningarna till journalisthögskolorna för provdeltagare av olika kön och ålder samt med olika skolutbildning. I rapporten redovisas även uppgifter om rekryteringen till journalistyrket bland dem som avisats vid prövningarna respektive bland dem som antagits vid någon av journalisthögskolorna. Huruvida en person blivit journalist har fastställts utifrån SJF's medlemsregister. Metoden bör ge tämligen exakt värde då detta förbund organiserar mer än 95 procent av samtliga journalister.

5.3.3 PTIs rapport

Rapporten bygger på de åtta prövningar som genomfördes fr. o. m. våren 1968 t. o. m. hösten 1971. I dessa prövningar deltog sammanlagt 5 869 personer. Antalet ansökningar till utbildningen under olika terminer framgår av diagram 5.1.

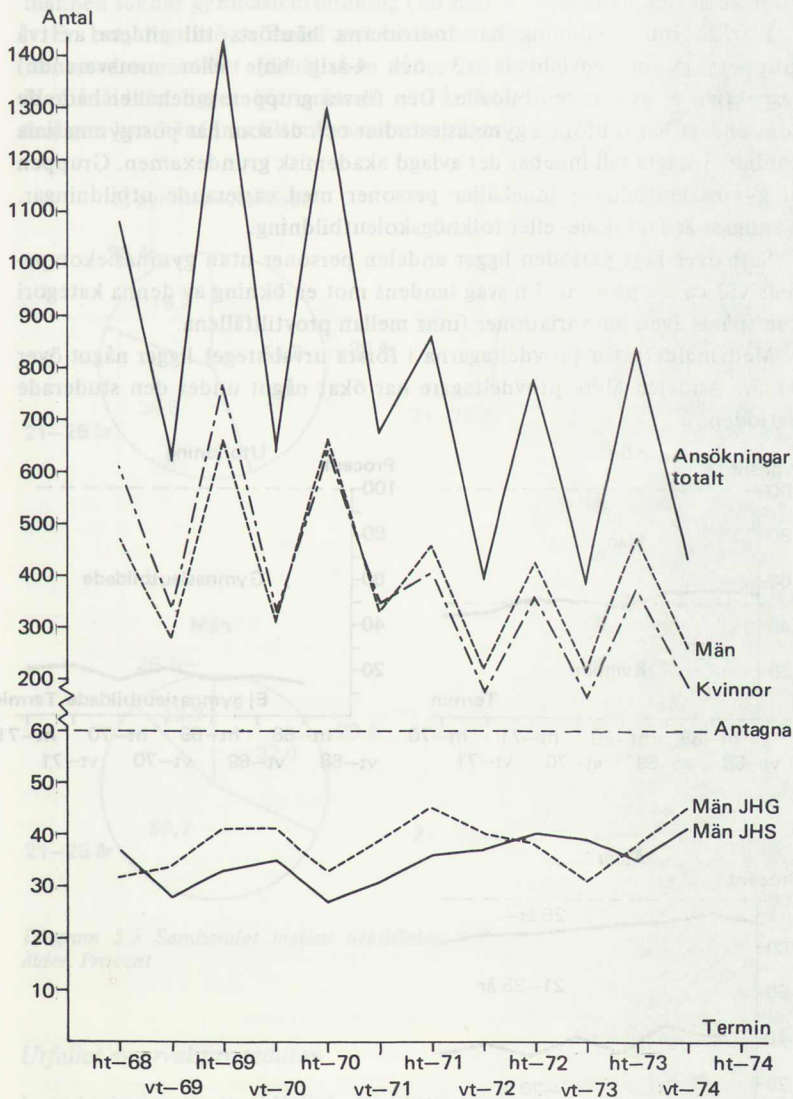

Diagram 5.1 Antalet ansökningar till journalistutbildningen, samt antalet antagna. Absoluta tal

Anm. Antalet antagna kvinnor är lika med 60 minus antalet antagna män.

Vid en tidigare studie genomförd vid PTI visade det sig att andelen omprövande – sökande som tidigare genomgått provningsförfarandet en eller flera gånger – vid olika provtillfällen varierat mellan 15 och 40 procent av hela den prövade gruppen. Efter en gallring så att varje individ endast förekom i materialet vid sista provningstillfället återstod 4 851 individer. Dessa fördelar sig i fråga om kön, ålder och utbildning enligt diagram 5.2.

Individernas ålder varierar mellan 17 och 57 år. För att göra presentationen överskådlig används tre klasser; t. o. m. 20 år, 21–25 år samt 26 år och däröver.

I fråga om utbildning har individerna hänförs till endera av två grupper; gymnasieutbildade (3- och 4-årig linje eller motsvarande) respektive ej gymnasieutbildade. Den första gruppen innehåller både de som endast har fullföljda gymnasiestudier och de som har postgymnasiala studier. I några fall innebär det avlagd akademisk grundexamen. Gruppen ej gymnasieutbildade innehåller personer med varierande utbildningar. Vanligast är fackskole- eller folkhögskoleutbildning.

Sett över hela perioden ligger andelen personer utan gymnasiekompetens vid ca 20 procent. En svag tendens mot en ökning av denna kategori kan spåras även om variationer finns mellan provtillfällena.

Medianåldern för provdeltagarna i första urvalssteget ligger något över 21 år. Andelen äldre provdeltagare har ökat något under den studerade perioden.

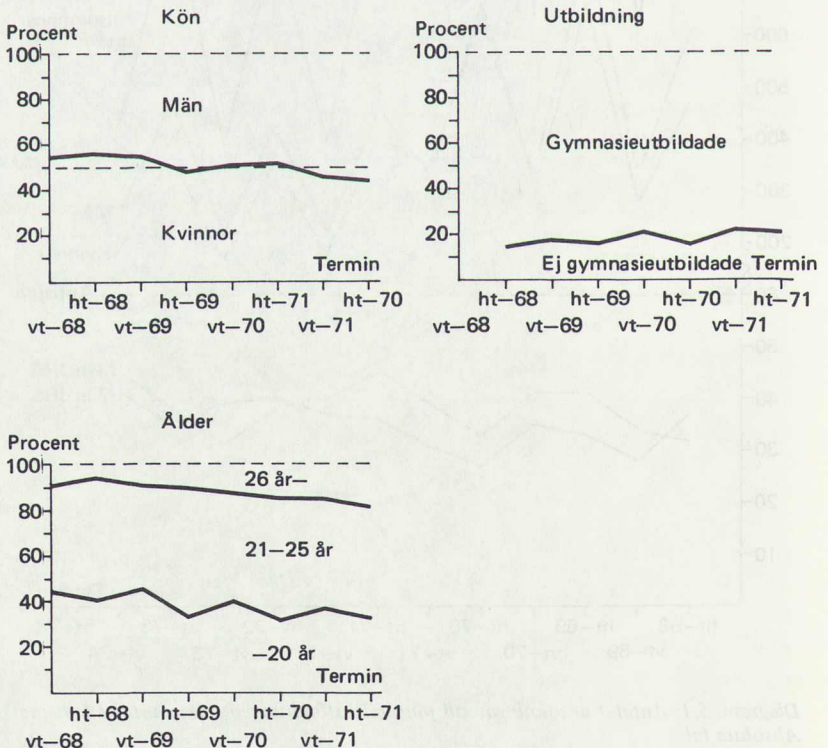

Diagram 5.2 Provdeltagarnas fördelning på kön, ålder och utbildning. Procent

För materialet i sin helhet är könsfördelningen jämn men andelen män har ökat under senare år.

Sambandet mellan utbildning och ålder respektive mellan kön och ålder framgår av diagram 5.3.

Kategorin ej gymnasieutbildade är mer utspridd åldersmässigt än de gymnasieutbildade. De senare återfinns i högre grad i mellangruppen (21–25 år). Medianåldern för de båda utbildningsgrupperna är dock densamma (21,3 år). En uppdelning av materialet på utbildning och kön – vilket inte redovisas i diagram 5.3 – visar att en något större andel av männen saknar gymnasieutbildning (20 mot 17 procent).

En betydligt större andel av kvinnorna tillhör den lägsta ålderskategorin, medan motsatt förhållande råder för den mellersta åldersklassen. Medianåldern ligger för männen ett år högre än för kvinnorna vilket troligen kan hänföras till männens värnpliktstjänstgöring.

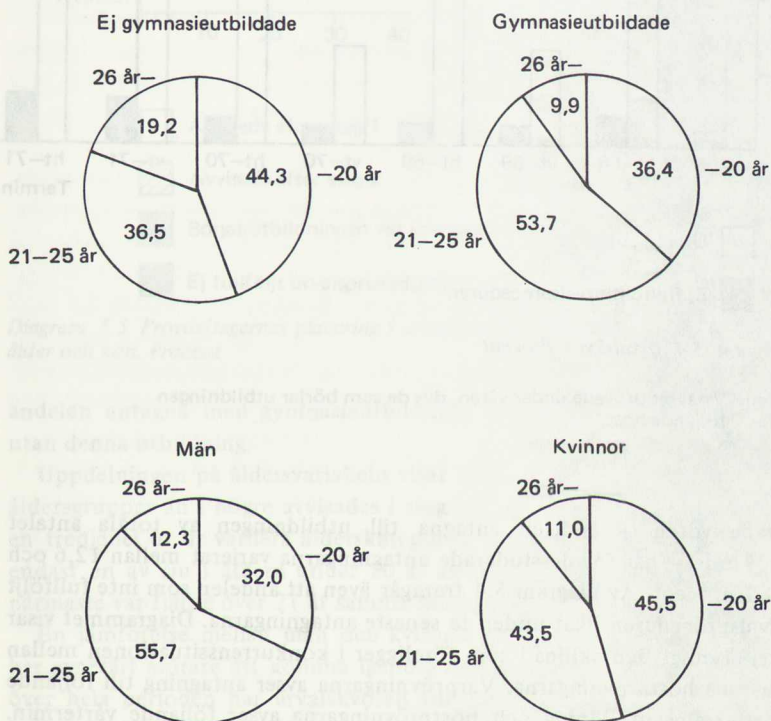

Diagram 5.3 Sambandet mellan utbildning och ålder respektive mellan kön och ålder. Procent

Utfallet av urvalsproceduren

I redovisningen av utfallet av urvalsproceduren har provdeltagarna placerats i fyra grupper:

Avvisade steg ett: de som inte kallats till prövningen i urvalssteg två.

Avvisade steg två: de som inte antagits vid journalisthögskola.

Ej fullföljt urvalsproceduren: de som kallats till urvalssteg två men inte infunnit sig till prövningen samt de som antagits men avböjt att börja vid journalisthögskola.

Påbörjat utbildningen vid journalisthögskola.

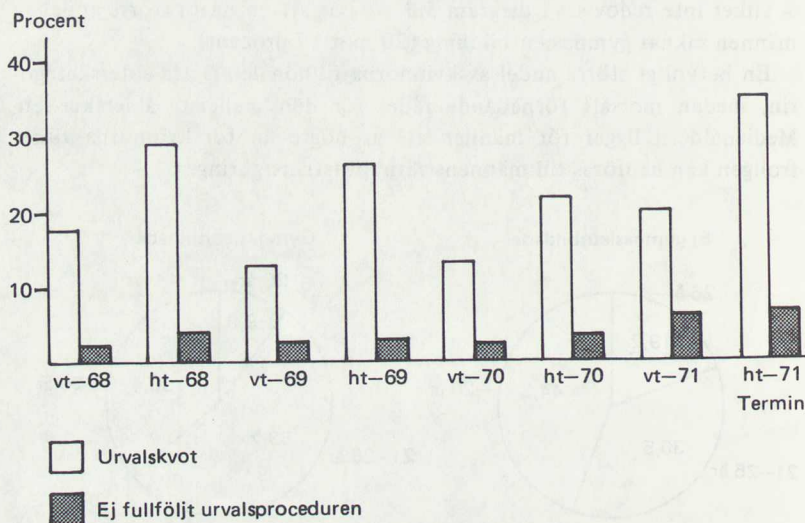

Diagram 5.4 Urvalskvot. Procent

Anm. Vt avser prövade under våren, dvs de som börjar utbildningen följande höst.

Urvalskvoten — andelen antagna till utbildningen av totala antalet prövande — har för de studerade antagningarna varierat mellan 12,6 och 34,7 procent. Av diagram 5.4 framgår även att andelen som inte fullföljt urvalsproceduren ökat under de senaste antagningarna. Diagrammet visar även tydligt den skillnad som föreligger i konkurrenssituationen mellan vår- och höstprövningarna. Vårprövningarna avser antagning till följande hösttermins utbildning och höstprövningarna avser följande vårtermin. Det är alltid större antal sökande till höstterminerna vilket leder till större konkurrens om platserna och en lägre urvalskvot. Urvalskvoten är nästan dubbelt så stor vid höstprövningarna; 27 mot 15 procent för samtliga prövningar höst respektive vår sammantagna.

Hur provdeltagarna klarade prövningarna mot bakgrund av utbildning, ålder och kön framgår av diagram 5.5.

En betydligt större andel av icke-gymnasieutbildade än av gymnasieutbildade har avvisats efter steg ett. I steg två däremot var utgallringen proportionsvis lika i de två utbildningsgrupperna; en tredjedel ur vardera gruppen som deltog i steg två avvisades. Efter hela urvalsproceduren var

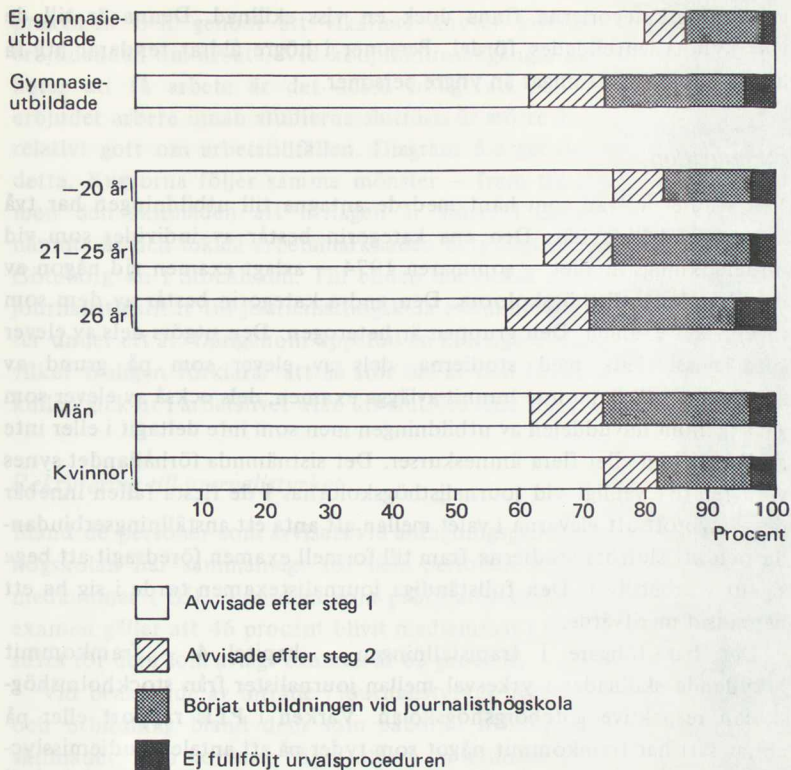

Diagram 5.5 Provdeltagarnas placering i urvalsproceduren i relation till utbildning, ålder och kön. Procent

andelen antagna med gymnasieutbildning dubbelt så stor som andelen utan denna utbildning.

Uppdelningen på åldersvariabeln visar att en större andel av de i lägre åldersgrupper än i högre avvisades i steg ett. I urvalssteg två gallrades ca en tredjedel ut ur vardera ålderskategorin. Slutresultatet blev att medan endast en av sju i åldern under 20 år antogs till utbildningen fick i det närmaste var fjärde över 21 år samma möjlighet.

En jämförelse mellan män och kvinnor ger vid handen att kvinnorna har avsevärt svårare att komma igenom nålsögat än vad männen har. Sett över hela perioden har urvalskvoten för män varit 23 procent och för kvinnor 15 procent. En förklaring till detta kan vara att kvinnorna är yngre än männen. Det har tidigare framgått att de yngre avvisas i större utsträckning än de äldre.

Arbetsprov och intervjubedömningar

Vid en jämförelse mellan de båda utbildningskategorierna visar det sig att de gymnasieutbildade genomsnittligt erhöll något bättre resultat på de i urvalssteg ett och två ingående arbetsproven. Skillnaden i genomsnittliga resultat är dock relativt liten. De genomsnittliga intervjubedömningarna visar identiska värden för män respektive kvinnor. För de båda

utbildningskategorierna finns dock en viss skillnad. Denna är till de icke-gymnasieutbildades fördel. Personer i högre åldrar tenderar att få högre intervjuuskattningar än yngre personer.

Examination

Vid studiet av vad som hänt med de antagna till utbildningen har två kategorier hållits isär. Den ena kategorin består av individer som vid undersökningstillfället – sommaren 1974 – avlagt examen vid någon av de båda journalisthögskolorna. Den andra kategorin består av dem som inte avlagt examen. Den gruppen är heterogen. Den utgörs dels av elever som misslyckats med studierna, dels av elever som på grund av studieuppehåll ännu inte hunnit avlägga examen, dels också av elever som gått igenom huvuddelen av utbildningen men som inte deltagit i eller inte godkänts i en eller flera ämneskurser. Det sistnämnda förhållandet synes vara relativt vanligt vid journalisthögskolorna. I de flesta fallen innebär dessa avbrott att eleverna i valet mellan att anta ett anställningserbjudande och att slutföra studierna fram till formell examen föredragit att bege sig ut i arbetslivet. Den fullständiga journalistexamen torde i sig ha ett begränsat meritvärde.

Det har tidigare i framställningen – kapitel 4 – framkommit betydande skillnader i yrkesval mellan journalister från stockholms högskolan respektive göteborgshögskolan. Varken i PTIs rapport eller på annat sätt har framkommit något som tyder på att antalet studiemisslyckanden skulle vara större i Göteborg än i Stockholm. Diagram 5.6 skall säkerligen tolkas i relation till vad som framkommit i kapitel 4 om val av arbetsplats. Eftersom göteborgseleverna i större utsträckning söker sig till traditionella journalistyrken är det sannolikt att de i samband med

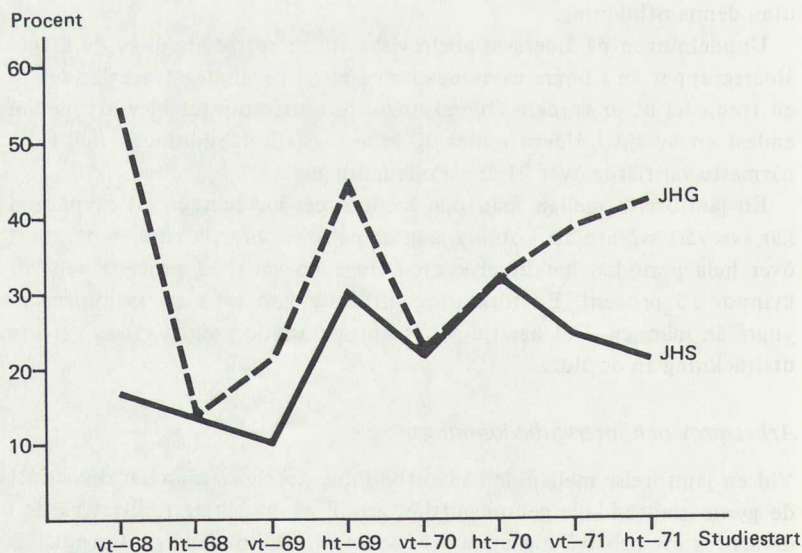

Diagram 5.6 Andelen icke-examinerade 1974 av dem som påbörjat utbildningen vid journalisthögskola. Procent

praktiken och genom att vikariera knyter kontakter som leder till erbjudanden om arbete. Vid konjunktumedgångar med åtföljande svårigheter att få arbete är det också troligt att benägenheten att ta ett erbjudet arbete innan studierna slutförts är större än under perioder med relativt gott om arbetstillfällen. Diagram 5.6 ger också antydningar om detta. Kurvorna följer samma mönster – fram till slutet av perioden – med den skillnaden att utslagen är större i Göteborg. Som tidigare nämnts är den lokala arbetsmarknaden betydligt mindre differentierad i Göteborg än i Stockholm. Till bilden hör också att vid övergången från journalistinstitut till journalishögskola examinerades inga nya journalister under ett år. Därigenom uppstod en kraftigare efterfrågan än normalt, vilket troligen förklarar att så stor del av den första journalishögskolekullen gick ut i arbetslivet utan att slutföra sina studier till examen.

Rekrytering till journalistyrket

Bland de personer som avvisats vid antagningsprövningarna till journalisthögskolan har sammanlagt för hela perioden drygt fem procent blivit medlemmar i SJF. För dem som påbörjat utbildningen men inte avlagt examen gäller att 46 procent blivit medlemmar i förbundet. Motsvarande siffra för dem som avlagt examen är 62 procent.

Vid beaktande av inträde i journalistyrket mot bakgrund av kön, ålder och utbildning bland dem som påbörjat utbildningen framträder vissa skillnader. Män kommer något oftare än kvinnor in i journalistyrket (60 mot 54 procent). Ej gymnasieutbildade blir journalister i högre utsträckning än de med högre utbildning (79 mot 62 procent). Vad beträffar ålder är frekvensen något högre för inträde i journalistyrket i mellangruppen (21–25 år) än för övriga åldersgrupper (56, 61 och 49 procent).

I tabell 5.1 redovisas tillhörighet till SJF samt fördelning på olika slag av arbetsplats för dem som avvisats i steg ett eller två, inte fullföljt antagningsprövningen samt för dem som påbörjat utbildningen och antingen avslutat den före examen eller avlagt journalistexamen.

Tabell 5.1 Andel av olika kategorier som blivit medlemmar i SJF fördelade på arbetsplats. Procent

Typ av arbetsplats	Avvisade		Ej full- följt pröv- ningen	Påbörjat utbildningen		Totalt
	Steg 1	Steg 2		Ej exam.	Exam.	
Dagspress	3,1	1,9	5,7	25,9	31,7	53,9
Nyhetsbyrå	0,1	0,4	0,6	0,4	2,3	2,9
Vecko-månadspress	0,6	0,6	1,9	4,5	5,0	9,6
Fackförbundspress	0,1	–	–	1,2	2,0	2,5
Övrig branschpress	0,2	–	–	2,0	1,8	3,2
Information	0,2	0,2	–	1,6	5,8	6,8
Radio-TV	0,2	0,2	1,3	6,5	9,7	12,1
Övrigt	0,8	2,5	2,5	2,4	2,6	9,1
Summa tillhör SJF	5,2	5,9	12,0	44,5	60,8	100,0
Antal	(3 256)	(475)	(158)	(247)	(660)	(726)

Totalt rör det sig om drygt 200 personer – av knappt 4 000 – som varit involverade i urvalsproceduren men inte blivit antagna till utbildning och ändå kommit in i journalistyrket. En person av 20 som inte haft framgång i proven har trotsat detta utslag och givit sig in på journalistbanan. Vilken slutsats detta skall leda fram till är ytterst tveksamt. Åtskilliga sökande har andra utbildningsalternativ att välja på än journalisthögskola. Om yrkesmotivationen är låg torde det ligga närmare till hands att ta ett annat utbildningsalternativ än att gå ut i yrkesarbete som journalist.

Samtidigt får man komma ihåg att många avvisats inte på grund av att de varit dåligt motiverade eller illa lämpade för journaliststudier utan därför att de varit marginalfall i en hård konkurrens.

Proven utgör heller inte någon generell garanti för att de som bemästrat dessa kommer att ha framgång i journalistyrket och känna att de hamnat i rätt yrke. Jubu erinrar om vad t. ex. kompetensutredningen anfört om yrkesprognosförmågan hos prov (jfr avsnitt 5.3.2).

5.3.4 Journalisternas upplevelse av proven

Den andra möjligheten som stått utredningen till buds i fråga om utvärdering av antagningsförfarandet har varit att fråga dem som gått igenom proven hur de upplevt dessa. För att få en allsidig belysning skulle det ha varit önskvärt att kunna fråga ett urval av dels dem som inte lyckades i proven, dels dem som var framgångsrika. Det har emellertid inte varit genomförbart att fråga någon annan grupp än dem som klarat proven och gått igenom utbildningen. I enkäterna fick de yrkesverksamma journalisterna markera hur de hade upplevt de olika delarna i intagningsprövningen.

Diagram 5.7 visar en betydligt högre uppskattning av nutidsorienteringsprovet och arbetsproven än av de psykologiska proven och intervjun. För den sistnämnda gäller att en hel del av de svarande i kommentarer

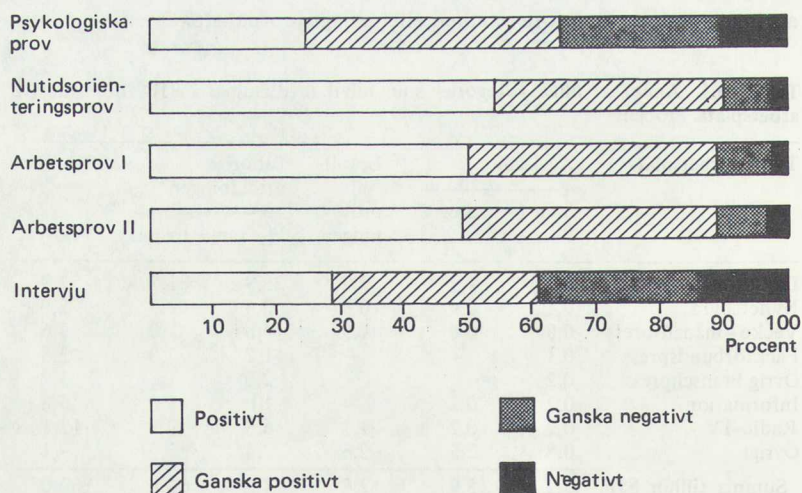

Diagram 5.7 Hur journalisterna upplevde intagningsproven. Procent

uttryckt sitt gillande av journalistintervjun medan de ställt sig mera tveksamma till psykologintervjun. För många är det troligen första gången de får en rejäl yrkesvägledning om journalistyrket när de träffar den yrkeserfarne journalisten vid intervjutillfället.

Vid en jämförelse mellan de olika prövningstillfällena kan man iaktta vissa skillnader. En allmän tendens är att uppskattningen av proven sjunker för varje år fram till 1972 för att därefter åter stiga. Uppgifterna avser dem som avslutade sin utbildning det aktuella året. De hade alltså genomgått proven två år tidigare. Speciellt lågt uppskattningsvärde får intervjun av dem som avslutade sina studier 1972 och 1973.

Vissa förändringar av proven har skett under åren, vilket kan förklara omsvängningen till högre uppskattning.

De tillfrågade journalisterna fick även ta ställning till en allmän fråga om de ansåg att intagningsproven väljer ut dem som är lämpliga för journalistyrket.

Ungefär en tredjedel av journalisterna ställer sig tveksamma i det fallet och endast en av 20 är helt övertygad om provens värde som urvalsinstrument.

De som ställde sig tveksamma till de nuvarande proven ombads att tala om hur de skulle vilja ha intagningsförfarandet. Ungefär en tredjedel har föreslagit någon form av förpraktik eller yrkeslivserfarenhet som komplement till proven. Var sjunde person vill lägga större tyngd vid arbetsproven alternativt endast ha arbetsprov. Några har även föreslagit lottning bland de sökande. I övrigt förekommer enstaka förslag av varierande slag. En betydande del av de tveksamma har inget förslag till ett bättre system.

Företagsledningarna och journalistklubbar fick också ta ställning till hur proven fungerar som gallringsinstrument. Drygt hälften av klubbarna och företagsledningarna anser att proven gallrar ut personer som är lämpliga för journalistyrket. Något över 40 procent svarar nej på frågan och hälften av dessa vill införa förpraktik eller yrkeslivserfarenhet som komplement till proven. Övriga har skilda eller inga förslag om hur antagningsförfarandet skall förbättras.

På en direkt fråga om proven bör behållas vid intagning till journalisthögskolorna svarar endast fyra procent nej. Drygt två tredjedelar anser att proven bör behållas utan att ytterligare kommentera svaret. Övriga anför att proven är bättre än betyg eller förklarar att någon form av lämplighetstest måste användas om det inte är möjligt med förpraktik.

Arbetsstillfredsställelse

Av den tidigare framställningen har även framgått att ett av de mål som eftersträvas med antagningsproven är att välja ut personer som kommer att kunna känna tillfredsställelse i journalistyrket. För att få ett ordentligt mått på detta skulle det vara nödvändigt med en ingående mätning av olika faktorer i anslutning till arbetet. Något sådant har inte varit möjligt att genomföra, men för att få ett grovt mått ställdes i enkäten en fråga om arbetssituationen i stort.

Fyra av fem personer svarar ja eller jakande till viss del på frågan om de känner tillfredsställelse i arbetet. Resten fördelar sig jämnt mellan dem som svarar nekande och dem som är arbetslösa eller studerar. Manliga stockholmsjournalister säger sig i något större utsträckning känna arbetstillfredsställelse än deras kvinnliga kolleger. För göteborgsjournalisterna finns ingen skillnad. Vid beaktande av åldersvariabeln visar sig den största andelen som känner arbetstillfredsställelse bland stockholmsjournalisterna vara mellangruppen – 26–30 år – medan bland göteborgskollegerna andelen som känner arbetstillfredsställelse ökar med stigande ålder.

De som har kommenterat sina svar har som anledning till att de inte känner arbetstillfredsställelse i många fall angivit att de inte fått det arbete de hade tänkt sig. Den dominerande kommentaren från den andra gruppen är att de får syssla med uppgifter som intresserar dem.

Yrkesval på nytt

En annan infallsvinkel på den aktuella frågan får man genom den hypotetiska frågan "om Du hade möjlighet att välja yrkesinriktning på nytt, vilken inriktning skulle Du i så fall välja?" På detta svarar 54 procent journalistisk inriktning och 30 procent informationsinriktning. Övriga 16 procent fördelar sig på en mängd olika områden, där ingen kategori innehåller mer än tre personer. Tre journalister skulle vid ett nytt yrkesval välja teknisk-praktisk inriktning och likaledes tre skulle välja pedagogisk inriktning.

Vid uppdelning på olika yrken framkommer att bland dem som kallar sig redaktörer finns en majoritet som skulle välja informationsinriktning om de fick en ny chans.

De som svarade informationsinriktning eller motsvarande vid nytt yrkesval fick även ta ställning till om de i så fall skulle välja journalisthögskola.

Drygt 70 procent förklarade att de skulle välja journalisthögskola på nytt, dock hade 10 procent tillägget att det är den enda högre utbildning för journalister som finns. Ytterligare fem procent skulle välja journalisthögskola men i kombination med annan utbildning. Några få personer skulle välja journalisthögskola därför att den är en merit vid platsansökan. Omkring 16 procent svarar nej på frågan varav ett mindre antal förklarar att de skulle föredra utbildning direkt på arbetsplatsen. Det finns också personer som skulle ägna sig åt universitetsstudier i stället för åt journalisthögskola.

5.3.5 Journalisthögskoleelevers hemort

I U 68s rapport Högre utbildning – regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler (SOU 1972: 73) framträder starkt sambandet mellan val av studieort och avstånd till hemorten. Som ett komplement till den tidigare presenterade utvärderingen av antagningsförfarandet har Jubu studerat det geografiska rekryteringsmönstret till journalistutbildningen

Sammanställningen är gjord utifrån den bostadsort som de antagna eleverna uppgav vid ansökningstillfället. Den uppgivna bostadsorten kan naturligtvis i vissa fall vara studieorten och inte den egentliga hemorten. Den missvisande bild som detta kan ge upphov till bör dock inte vara allt för skev eftersom enligt den ovan anförda rapporten studieorten i väldigt hög utsträckning väljs i närheten av hemorten. Bland dem som ingår i enkätmaterialen är det 43 procent som hade någon form av universitetsstudier – främst vid filosofisk fakultet – bakom sig när de började sina studier vid journalisthögskola.

Journalisthögskoleelevernas geografiska fördelning framgår av karta 5.1. Kartan visar den genomsnittliga fördelningen av samtliga studerande under de 14 terminerna från höstterminen 1968 till vårterminen 1975.

Storstadslänens dominans framträder mycket klart. Ännu mera markerat blir detta om man gör en uppdelning mellan de båda högskolornas elever. Inte mindre än 64 procent av stockholmshögskolans elever har varit hemmahörande i nuvarande Stockholms län. Därtill kan läggas elva procent från Uppsala län och fem procent från Malmöhus län. Tillsammans har alltså fyra av fem elever i Stockholm kommit från dessa tre län. När det gäller göteborgshögskolan har 35 procent av eleverna haft sin hemort i Göteborgs och Bohus län, 16 procent i Stockholms län och elva procent i Malmöhus län. Därefter följer Älvsborgs län med fem procent.

Det är givetvis naturligt att de befolkningsmässigt små länen har en relativt låg andel av elevantalet. Emellertid visar det sig om man sätter andelen journalisthögskoleelever i relation till folkmängden att Stockholms län, Uppsala län och Göteborgs och Bohus län är överrepresenterade medan övriga län är underrepresenterade. Detta framgår av karta 5.2 som även visar att det är de befolkningsmässigt minsta länen som är mest underrepresenterade.

Den i andra undersökningar påvisade avståndskänsligheten gäller tydligen i hög grad även för journalisthögskolorna. Avståndskänsligheten har heller inte blivit mindre under den tid journalisthögskolorna funnits till. Diagram 5.8 visar att andelen journalistelever från storstadslänen varit relativt konstant under sjuårsperioden.

Faktorer som påverkar de utbildade journalisternas val av bosättningsort diskuteras i avsnitt 11.3.3.

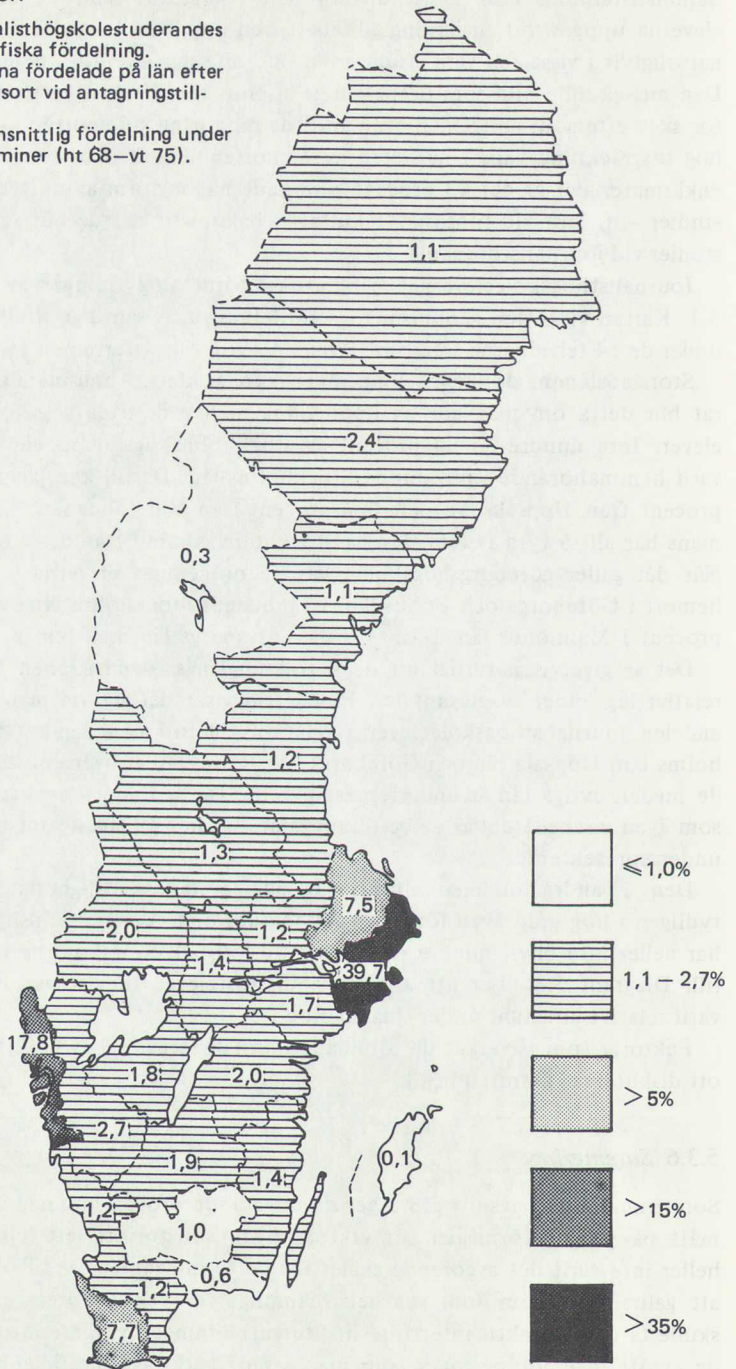
5.3.6 *Summering*

Som framhållits i avsnitt 5.3.3 ger de nuvarande proven inte några säkra mått på prognosförmågan för yrkesfärdighet. Historiskt sett har detta heller inte varit det avgörande skälet för deras införande. De tillkom för att gallra bort dem som var helt olämpliga för yrket. Företagen som skulle ta emot praktikanter före institututbildningen var inte intresserade av att ta emot personer som man kunde anta saknade fallenhet för yrket.

Proven har stegvis förfinats och förbättrats. Den belysning som Jubu här sökt att ge åt urvalsmetodikens prognosförmåga är inte av den karaktären att den kan ge fog för mera bestämda omdömen men att

Karta 5.1

Journalisthögskolestuderandes
geografiska fördelning.
Eleverna fördelade på län efter
bostadsort vid antagningstill-
fället.
Genomsnittlig fördelning under
14 terminer (ht 68–vt 75).

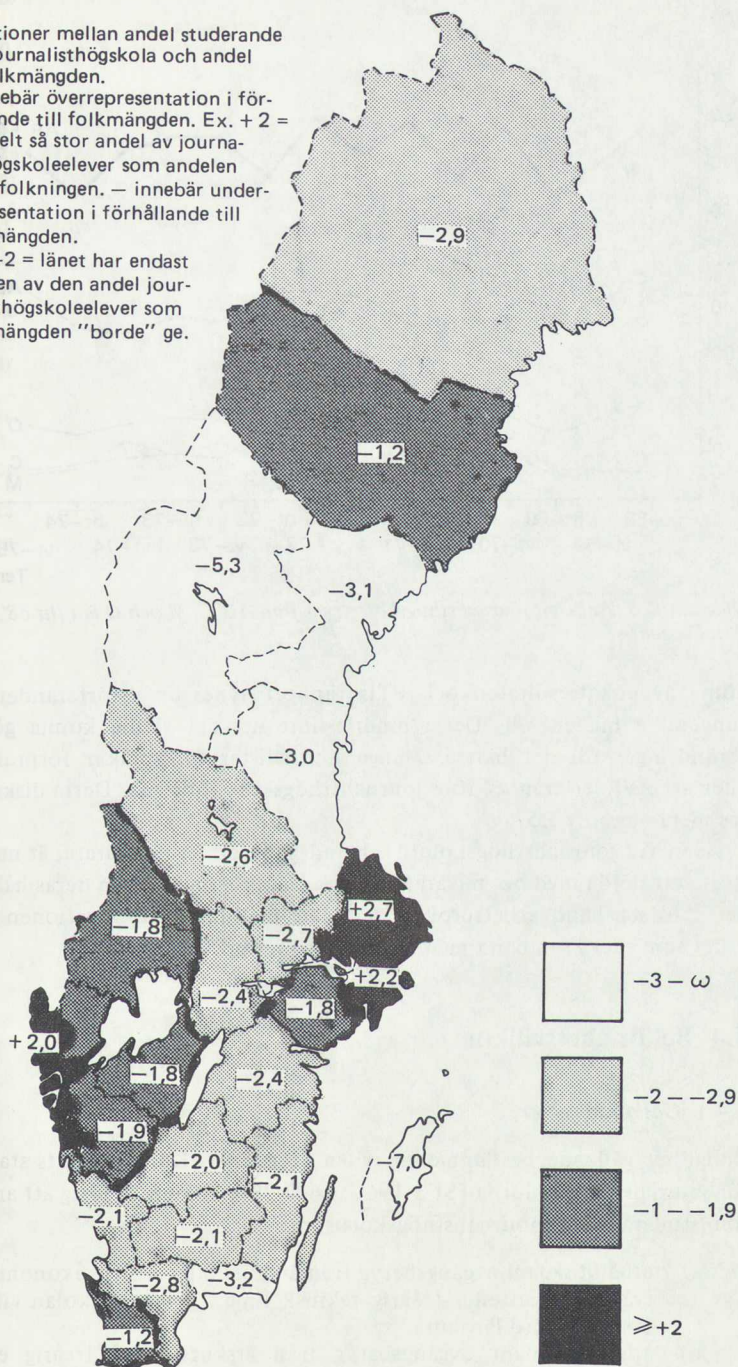

Karta 5.2

Relationer mellan andel studerande vid journalisthögskola och andel av folkmängden.

+ innebär överrepresentation i förhållande till folkmängden. Ex. + 2 = dubbelt så stor andel av journalisthögskoleelever som andelen av befolkningen. - innebär underrepresentation i förhållande till folkmängden.

Ex. -2 = länet har endast hälften av den andel journalisthögskoleelever som folkmängden "borde" ge.

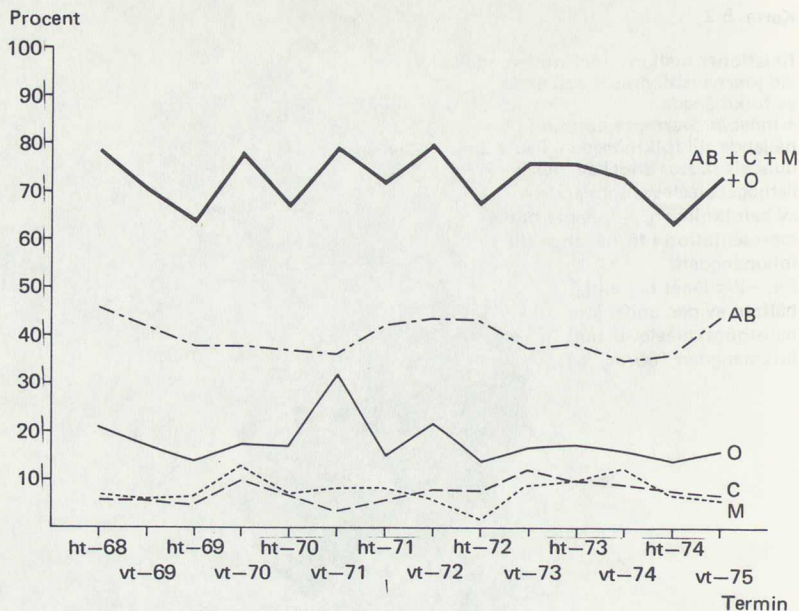

Diagram 5.8 Andelen journalisthögskoleelever från AB, C, M och O län (ht 68 – vt 75). Procent

döma av enkätresultaten och PTIs rapport synes urvalsförfarandet ha fungerat tämligen väl. Detta hindrar inte att det skulle kunna göras förändringar till det bättre. Många journalister förespråkar förpraktik eller arbetslivserfarenhet före journalisthögskolestudierna. Detta diskuteras mera i avsnitt 5.5.

Även vid journalisthögskolorna, bland både elever och lärare, är man i stort sett nöjda med det nuvarande antagningssystemet. Från deras håll är det i första hand arbetsproven och den mätning av motivationen för yrket som sker i samband med intervjun som uppskattas.

5.4 Behörighetsvillkor

5.4.1 Gällande regler

Enligt nu gällande bestämmelser, vilka återfinns i Kungl. Maj: ts stadga för journalisthögskolorna (SFS 1967: 263) 29 §, är den behörig att antas som studerande vid journalisthögskola som

- dels a) erhållit sådant avgångsbetyg från årskurs 2 på tvåårig ekonomisk, tvåårig social eller tvåårig teknisk linje i gymnasieskolan vilket avser slutförd lärokurs,
- b) erhållit sådant avgångsbetyg från årskurs 3 på treårig eller fyraårig linje i gymnasieskolan vilket avser slutförd lärokurs,
- c) erhållit slutbetyg från fackskolan,
- d) erhållit slutbetyg från gymnasiet,
- e) avlagt studentexamen eller handelsgymnasieexamen,
- f) avlagt ingenjörsexamen vid tekniskt gymnasium,

- g) genomgått sådan första eller andra årskurs i folkhögskola som bygger på grundskolan eller tredje årskursen i folkhögskola eller
- h) genomgått annan utbildning som motsvarar utbildning enligt någon av punkterna a)–g),

dels antingen har betyg över slutförd lärokurs i svenska på tvåårig ekonomisk eller tvåårig social linje i gymnasieskolan eller på fackskolans sociala eller ekonomiska linje eller har motsvarande kunskaper,

dels antingen har betyg över slutförd lärokurs i engelska och samhällskunskap enligt timplanen och kursplanen för tvåårig ekonomisk eller tvåårig social linje i gymnasieskolan eller har betyg över slutförd lärokurs i engelska och samhällskunskap på fackskolans sociala eller ekonomiska linje eller har motsvarande kunskaper,

dels antingen har betyg över slutförd lärokurs i historia på tvåårig social linje i gymnasieskolan eller på fackskolans sociala linje eller har motsvarande kunskaper.

Den som ej har sådan utbildning som anges i första stycket är likväl behörig att antagas som studerande, om han på grund av utbildning, praktisk erfarenhet eller annan omständighet kan antagas vara i stånd att tillgodogöra sig undervisningen vid högskolan (KK 1971: 264).

Frågor huruvida sökande är behörig att antas till utbildningen avgörs av samarbetsnämnden för journalisthögskolorna.

5.4.2 Allmän och särskild behörighet

I Kungl. Maj:ts prop. 1972:84 vilken bygger på kompetensutredningens huvudbetänkande (SOU 1970:21) fastställs behörigheten för högre utbildning. De principer som varit vägledande vid skapandet av de nya kompetensreglerna har för det första varit att studerande från varje linje i gymnasieskolan bör ha rimliga möjligheter att bygga på sin utbildning med fortsatta studier. För det andra att reformen måste tillgodose samhällets krav på att de som går till högre utbildning måste ha rimliga förutsättningar att klara studier på denna nivå.

En grundläggande förutsättning har varit att utgångsnivån för universitets- och högskolestudier skall vara oförändrad i förhållande till nuläget.

I propositionen förordas att avslutad, minst tvåårig utbildning i gymnasieskolan skall ge s. k. *allmän behörighet* för högre utbildning, dock under förutsättning av kunskaper motsvarande två års studier i svenska och engelska på social linje. För tillträde till enskilda utbildningsvägar skall därutöver kunna ställas krav på förkunskaper i vissa specificerade ämnen, s. k. *särskild behörighet*.

Med *allmän behörighet* förstås de generella krav, vilka måste vara uppfyllda för att en studerande över huvud taget skall vara berättigad till viss utbildning; sådana krav kan vara krav på underliggande utbildning av viss längd. Med *särskild behörighet* (särskilda förkunskapskrav) menas de förkunskaper i definierade ämnen, som kan ställas upp som villkor för tillträde till viss utbildningslinje utöver de allmänna behörighetsvillkoren.

5.4.3 Nytt urvalssystem

Enligt proposition 1972:84 bör det främsta urvalskriteriet i ett nytt urvalssystem vara studerandegruppens förväntade lämplighet för de

avsedda studierna. För att säkerställa att en varierad erfarenhetsbakgrund bland de studerande i högre utbildning främjas, skall i förekommande fall arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid meritvärderingen. Departementschefen understryker att det är väsentligt att urvalsmetoderna tillgodoser behovet hos dem som bedöms ha förutsättningar för högre studier men som t. ex. i socialt, ekonomiskt eller regionalt hänseende är handikappade. Han finner även att någon form av kvotering bland de sökande bör finnas för att garantera en allsidig rekrytering.

Under våren 1972 fattade riksdagen principbeslut om gymnasieskolans kompetensvärde (UbU 1972: 31, rskr 1972: 240). De nya bestämmelserna om behörighet till eftergymnasial utbildning avsågs träda i kraft 1976. Arbetet med att precisera de särskilda förkunskapskrav som bör ställas upp för skilda utbildningsvägar uppdrogs åt KK. Denna har även haft i uppgift att lägga fram förslag till urvalsregler att tillämpas i det framtida högskoleväsendet. Urvalssystemet skall enligt statsmakternas beslut 1972 bygga på tre kriterier: skolbetyg, arbetslivserfarenhet och studielämplighet. Det nya systemet skall även omfatta journalisthögskolorna.

KK har i sina förslag gjort en genomgång av vilka utbildningar som skall ge allmän behörighet. Dit hör alla minst tvååriga specialkurser i gymnasieskolan, om utbildningen är slutförd och om ämnena svenska och engelska ingått eller kompletterats i en omfattning som motsvarar den sociala linjens.

Vid sidan av gymnasieskolan finns en rad utbildningar som enligt kommitténs förslag bör ge allmän behörighet såsom Hvilans specialgymnasium, Försvarets gymnasieskola, kommunala och enskilda tekniska skolor och institut, sjöbefälsutbildning, nuvarande utbildningar till sjuksköterska, förskollärare, textillärare och teckningslärare samt frikyrklig seminarieutbildning.

KK föreslår vidare att utbildning som bedrivs exempelvis inom studieförbunden, de fackliga organisationerna, näringslivet och inom statliga och kommunala verk och myndigheter skall kunna ge allmän behörighet. Behörighet på sådana grunder bör från fall till fall avgöras av vederbörande antagningsmyndighet.

Vad avser allmän behörighet genom ålder och arbetslivserfarenhet föreslår KK att till all högskoleutbildning skall gälla att fem års arbetslivserfarenhet och 25 års ålder utgör grund för sådan behörighet. Därutöver måste de sökande kunna redovisa förkunskaper i engelska motsvarande den sociala linjens lärokurs i ämnet.

Särskilda förkunskapskrav

I prop. 1972: 84 anges riktlinjer för hur de framtida förkunskapskraven bör vara utformade. KK har haft att arbeta efter dessa direktiv.

- Krav på förkunskaper i ämnen skall normalt uttryckas i hela årskurser i gymnasieskolan.
- Kraven bör kunna anslutas till mer än en lärokurs i gymnasieskolan om

flera lärokurser ger godtagbara förkunskaper för den aktuella utbildningsvägen.

- Det normala sättet att dokumentera särskilda förkunskaper skall således vara genom att förete gymnasieskolbetyg i vederbörande ämne(n). Detta utesluter inte att annan utbildning och i vissa fall yrkesverksamhet skall kunna bedömas motsvara de formellt angivna kraven.
- För de studerandes valfrihet bör - så långt det är relevant och möjligt - förkunskapskraven utformas så att de gäller för grupper av högre utbildningsvägar.

KK har lagt förslag om förkunskapskrav för en rad utbildningar. Under hänvisning till att den sakkunnige för översyn av journalistutbildningen enligt sina direktiv har att lägga förslag om behörighetskrav och urvalsregler till journalisthögskolorna har KK inget förslag härvidlag.

Mot bakgrund av det ovan nämnda kravet att förkunskapskraven skall utformas så att de gäller för grupper av högre utbildningsvägar redovisas här KKs förslag till särskilda förkunskapskrav för journalistutbildningen näriliggande utbildningar. För tillträde till juridisk grundutbildning, socionomutbildning och studier vid samhällsvetenskaplig fakultet föreslås följande särskilda förkunskapskrav:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna ^a
Samhälls­kunskap eller avgångs­betyg från So	3	H, S, E
Historia	3 el.	H, S
	2	So, E, N, T
Matematik	3 el.	S, E, N, T
	2 el.	So, Ek, Te
	1	H

^a H = treårig humanistisk linje,
 S = treårig samhällsvetenskaplig linje,
 E = treårig ekonomisk linje,
 So = tvåårig social linje,
 N = treårig naturvetenskaplig linje,
 T = fyraårig teknisk linje,
 Ek = tvåårig ekonomisk linje,
 Te = tvåårig teknisk linje

För de nämnda utbildningarna har KK även diskuterat ett förkunskapskrav beträffande ämnet svenska motsvarande tre årskurser men avvisat det. Kommitténs experter hade rekommenderat ett sådant krav. I särskilda yttranden till kommitténs betänkande argumenteras för kravet på tre årskurser svenska under hänvisning till svenska språkets centrala betydelse i studie- och arbetssituationen.

Urval bland behöriga sökande

KK konstaterar att då antalet behöriga sökande överstiger antalet utbildningsplatser vid en viss utbildningslinje måste ett urval göras. Det främsta kriteriet för ett sådant urval skall vara de studerandes förväntade

lämplighet för de avsedda studierna. Vidare skall en varierad erfarenhetsbakgrund bland dem främjas genom att arbetslivserfarenhet tillgodoräknas som merit. För att garantera en allsidig sammansättning av studerandegruppen skall någon form av kvotering bland de sökande tillämpas.

En strävan i KKs arbete har varit att försöka utforma ett system som kan bidra till att minska den sociala snedfördelningen bland de studerande vid högskolan.

Det urvalssystem som föreslås för antagning till fullständiga utbildningslinjer skall kunna tillämpas vid huvuddelen av utbildningslinjerna i högskolan. För vissa utbildningar bör modifierade urvalsregler kunna tillämpas. Det gäller främst utbildningar där särskilda inträdesprov kan vara motiverade.

Vid urvalet skall de sökande delas in i grupper. Inom varje grupp bör de sökande vara jämförbara med avseende på exempelvis den behörighetsgivande utbildningens längd. Samma kombination av urvalsinstrument måste också kunna användas för alla sökande inom en grupp. KK föreslår följande gruppindelning:

- I Sökande från tre(fyra)-årig linje i gymnasieskolan och från motsvarande, huvudsakligen avvecklade skolformer.
- II Sökande från tvåårig linje eller linjekonstruerad specialkurs i gymnasieskolan och från motsvarande, huvudsakligen avvecklade skolformer.
- III Övriga behöriga sökande som ej tillhör grupp IV.
- IV Sökande med utländsk behörighetsgivande utbildning. Ej svenska medborgare som är 25 år och har minst fem års yrkesverksamhet.

Alla behöriga sökande kommer att kunna föras till någon av dessa fyra grupper. För vissa sökande bör en friare bedömning kunna göras, som kan ge till resultat att de antas med "förtur". I första hand bör detta gälla personer som på grund av handikapp eller andra synnerliga skäl bedöms böra antas till viss utbildning eller utbildning på viss ort.

De urvalsinstrument som skall komma till användning är som tidigare framgått betyg från behörighetsgivande skola, resultat av studielämplighetsprov samt arbetslivserfarenhet.

Betygets meritvärde skall vara medelvärdet av samtliga betyg som ingår i avgångsbetyget med undantag av betyg i frivilligt lästa ämnen (utökad studiekurs).

Uppgiften att utveckla och utpröva ett studielämplighetsprov samt att föreslå hur studielämplighetsprövningarna skall organiseras har legat hos SÖ. KK föreslår att genomgång av detta prov skall vara frivillig.

Enligt KKs mening är arbetslivserfarenhet före högskolestudiernas påbörjande av väsentligt värde för såväl den enskilde studeranden som för utbildningen vid högskolan. Sådan erfarenhet kan även vara av betydelse för de högskoleutbildades kommande yrkesverksamhet. Urvalssystemet bör därför stimulera allt flera att skaffa sig arbetslivserfarenhet innan de påbörjar studierna vid högskolan. Det måste emellertid finnas olika sätt att ta utbildningssystemet i anspråk och ett sådant sätt kan vara att gå direkt från gymnasieskola till högskola. Urvalsreglerna är därför skapade

så att de inte skall kunna göra arbetslivserfarenhet till en obligatorisk merit.

Det är svårt och inte heller önskvärt att göra en kvalitativ värdering av arbetslivserfarenheten. All arbetslivserfarenhet bör således tillgodoräknas. Detta är ett led i KKs strävan att undvika regler som kan bidra till att öka den sociala snedrekryteringen. Däremot måste det finnas regler för både hur lång och hur kort arbetslivserfarenhet som skall tillgodoräknas, såväl med avseende på den sammanlagda tiden som beträffande de enskilda anställningsperiodernas längd. Minimitiden skall vara så lång att den sökande haft möjlighet att skaffa sig en inte alltför ytlig erfarenhet från en eller ett par arbetsplatser. Minst femton månaders arbetslivserfarenhet bör således krävas för att arbetslivserfarenhet över huvud taget skall tillgodoräknas. I dessa femton månader skall ingå en period om minst nio månaders sammanhängande anställning. Perioder som är kortare än tre månader tillgodoräknas inte. Den maximala tid som tillgodoräknas är fem år. Varje tremånadersperiod ger 0,1 poäng. För de första femton månaderna får man alltså 0,5 poäng och poängen för arbetslivserfarenhet kan uppgå till högst 2,0.

Antagningens organisation

För huvuddelen av utbildningslinjerna inom det föreslagna universitets- och högskoleämbetets område jämte jordbrukets högskolor föreslår KK att antagningen skall göras centralt och med hjälp av ADB. Till de utbildningslinjer som KK anser bör inlemmas i antagningssystemet hör journalistlinjen.

Vad gäller antagningen till enstaka kurser förordar KK att den skall ske lokalt, bl. a. därför att de urvalsregler som kan komma att gälla för sådan utbildning troligen kommer att inrymma ett stort mått av individuell bedömning av de sökande. Samma förfarande bör tillämpas för antagning till individuella utbildningslinjer.

KK föreslår att nya behörighets- och urvalsregler skall träda i kraft så snart de tekniska och praktiska förutsättningarna föreligger. Om beslut fattas under 1975 års riksmöte kan detta tidigast vara fallet vid antagningen av studerande inför höstterminen 1976.

I regeringens prop. 1975:9 föreslår föredraganden vissa förändringar och modifieringar av KKs förslag. De förändringar som har omedelbar relevans för journalistutbildningen är följande: För behörighet genom ålder och yrkeslivserfarenhet föreslås 25 års ålder och fyra års arbetslivserfarenhet. De som uppnått behörighet denna väg skall dokumentera samma förkunskaper i engelska som sökande i övriga behörighetsgrupper. Kunskaper motsvarande tre årskurser svenska i gymnasieskolan bör vara krav för studier vid nuvarande juridisk och teologisk fakultet. Vidare framhålls att två årskurser samhällskunskap på tre- eller fyraårig linje eller på tvåårig social eller ekonomisk linje ger tillräckliga förkunskaper för studier inom ett flertal samhällsvetenskapliga ämnen samt för juridiska studier och studier vid socialhögskola.

5.5 Förkunskapskrav

En speciell form av behörighetsvillkor kommer in i bilden om man som framgått av avsnitt 5.3.4 ställer krav på praktisk samhällsorientering för blivande journalister. I utbildningsdebatten har under senare år lanserats begreppet miljöår. Oberoende av vad man kallar den praktiska orienteringen i samhället och arbetslivet torde det vara mycket svårt att arbeta som journalist om man inte känner väl till det samhälle där man skall bedriva sin yrkesverksamhet. Allra helst som en stor del av den journalistiska verksamheten går ut på att klarlägga brister i samhället och dess sätt att fungera. Självklart kan man aldrig med även mycket omfattande arbetslivserfarenhet uppnå en fullständig överblick över alla tänkbara miljöer. För en person som endast ägnat sig åt teoretiska studier och därmed bara känner skolan och dess miljö kan kontakterna på en arbetsplats ge tillfälle till kännedom om andra förhållanden och levnadsvillkor än de skolan erbjuder. Den blivande journalisten kan genom arbetslivserfarenheten öka sin förståelse för hur miljöer och andra sociala faktorer inverkar på människorna. Därmed borde han bli bättre förberedd för sitt framtida yrke där han, bortsett från den egna arbetsplatsen i allmänhet, endast flyktigt kommer i kontakt med olika arbetsplatser. Utifrån snabba intryck skall han bilda sig en uppfattning om ofta komplicerade förhållanden som sedan på ett klart sätt skall föras vidare till andra människor. Det krävs ett stort mått av mognad av den som skall fungera i seriös journalistisk verksamhet. Denna mognad torde vara ytterligt svår att bibringa den studerande under utbildningen. Endast en handgriplig konfrontation med problemen på olika arbetsplatser kan ge den vidsyn som man kan önska hos journalisterna.

Detta talar också för att det inte i första hand är erfarenhet av arbetsmiljön på en tidning eller annan massmedieproducerande arbetsplats som den blivande journalisten behöver, utan fastmer egna upplevda intryck från flera arbetsplatser med skilda arbetsvillkor.

Vid de diskussioner som utredningen haft med företrädare för olika organisationer har ofta påtalats behovet av yrkeslivserfarenhet hos de blivande journalisterna innan de påbörjar journalisthögskolestudierna. Likaså har utredningens experter talat för önskvärdheten av en tids praktisk yrkesverksamhet. Denna verksamhet behöver inte i första hand vara av journalistisk art. En del hävdar att den inte alls skall vara journalistiskt inriktad utan dess främsta syfte är att ge orientering om olika miljöer och inte yrkeskunskap.

SJF har också i sitt fackliga handlingsprogram anslutit sig till kravet på yrkeslivserfarenhet: "De nuvarande journalisthögskolorna fungerar för de flesta elever som yrkesinriktad utbildning direkt efter grund- och gymnasieskola. Det gör att få nytutexaminerade journalisthögskoleelever har någon yrkeslivserfarenhet. Detta är en nackdel och därför bör minst ett års yrkesverksamhet av något slag krävas av dem som antas till utbildningen."

5.5.1 Enkätresultat

För att få en uppfattning om hur man ser på förkunskapskraven ute på de olika arbetsplatserna ställdes i enkäterna ett par frågor i anslutning till statsmakternas principbeslut. I den första frågan fick den tillfrågade ta ställning till huruvida betyg, resultat av studielämplighetsprov och yrkeslivserfarenhet är lämpliga instrument vid antagning av elever till journalisthögskola. Nästan 90 procent av både journalister och företag/journalistklubbar anser att så är fallet, dock vill en tredjedel av journalisterna och var sjätte av företag/journalistklubbar ta bort betygen. Ett mindre antal av respektive kategori vill att yrkeslivserfarenheten skall vara helt utslagsgivande.

I den andra frågan gällde det att ta ställning till vilka förkunskapskrav som är mest väsentliga i den händelse det blir aktuellt med sådana krav. De svarande fick rangordna kraven i angelägenhetsordning. Resultatet av frågan framgår av tabell 5.2.

Högst på listan kommer för båda kategorierna kravet på yrkeslivserfarenhet. På andra plats kommer förpraktik; dessa båda krav ligger väldigt nära varandra. Skillnaden är att förpraktikkravet innebär erfarenhet från journalistisk verksamhet medan det andra gäller erfarenhet från arbetslivet överhuvudtaget. Huruvida de svarande gjort denna distinktion i sina svar är osäkert eftersom de med egna ord fått ange förkunskapskraven.

Övrigkategorin innehåller, förutom olika förslag på förkunskapskrav, även dem som angivit att det inte erfordras några förkunskapskrav.

För att få en uppfattning om vilken vikt som läggs vid andra egenskaper än de som kan mätas med betyg ställdes vissa frågor i enkäten. En del av egenskaperna kan odlas bl. a. genom arbetslivserfarenhet.

Tabell 5.2 Rangordning av förkunskapskrav. Procent

	Journalister				Företag och journalistklubbar			
	I: a rang	II: a rang	III: e rang	IV: e rang	I: a rang	II: a rang	III: e rang	IV: e rang
Förpraktik	23,9	7,5	1,9	2,3	27,0	9,5	1,6	—
Yrkeslivserfarenhet	26,3	16,0	5,2	1,9	30,2	9,5	6,3	1,6
God basutbildn./allmbildn.	12,7	8,5	6,6	0,5	20,6	9,5	6,3	1,6
Kunskaper i svenska	12,7	11,7	5,6	1,4	11,1	9,5	4,8	—
Samhällsvetenskapliga ämnen	9,9	8,5	7,0	1,9	9,5	4,8	1,6	—
Språk (eng.)	0,9	3,8	2,8	1,9	—	6,3	6,3	1,6
Tekniska yrkesfärdigheter								
Maskinskrivn. stenografi	2,3	2,3	1,4	3,3	1,6	1,6	1,6	1,6
Studielämplighetsprov/ betyg	0,9	1,9	3,3	0,9	—	3,2	—	—
Övrigt	10,4	6,6	4,2	1,9	—	12,7	11,1	4,8
Summa	100,0	66,8	38,0	16,0	100,0	66,6	39,6	11,2
Antal	(213)	(142)	(81)	(34)	(63)	(42)	(25)	(7)

Genomgående tilldömer journalisterna, företagsledningarna och journalistklubbarna initiativförmåga, kontaktförmåga, nyhetssinne, noggrannhet, kritiskt omdöme och förmåga att uttrycka sig i skrift stor betydelse. I förhållande till dessa egenskaper tillmäts fantasi, oräddhet, psykisk stabilitet och förmåga att uttrycka sig i tal mindre betydelse.

5.5.2 *Maskinskrivning*

I skrivelse till Kungl. Maj: t den 23 oktober 1973 har samarbetsnämnden för journalisthögskolorna aktualiserat frågan om färdighet i maskinskrivning som behörighetsvillkor för journalistutbildning. Samarbetsnämnden erinrar om att den sakkunnige (E 1966:7) framhållit att färdighet i maskinskrivning vore önskvärd hos de studerande vid journalisthögskolorna men att det inte torde vara nödvändigt att införa detta krav i stadgan. Maskinskrivningsfärdigheten borde med fördel kunna utrönas i samband med antagningsförfarandet.

Samarbetsnämnden anför att erfarenheterna under de år som gått visat dels att maskinskrivningskunnande är nödvändigt för att eleverna redan från början skall kunna följa undervisningen, dels att rekommendationer till de sökande givit otillfredsställande resultat. Som följd av detta anhåller samarbetsnämnden om att färdighet i maskinskrivning införs som behörighetsvillkor för journalistutbildning.

Det finns inga uppgifter på hur många som är kunniga i maskinskrivning vid studiernas början. Däremot har journalisterna som besvarat Jubus enkät fått uttala sig om sina färdigheter i maskinskrivning efter journalisthögskolestudierna. Det är då viktigt att lägga märke till att det inte förekommer någon undervisning i maskinskrivning vid journalisthögskolorna. De studerande måste emellertid använda skrivmaskin i undervisningen och får därigenom viss träning. Därutöver kan de också av eget intresse delta i kurser utanför journalisthögskolan. Av enkäten framkom att 62 procent av stockholmsjournalisterna och 40 procent av göteborgsjournalisterna ansåg sig ha tillfredsställande eller ganska tillfredsställande kunskaper i maskinskrivning efter journalisthögskoleutbildningen. En tredjedel av journalisterna ansåg sig ha otillfredsställande kunskaper. Företag och journalistklubbar fick också ta ställning till samma fråga. Deras bedömning var något mera positiv än journalisternas egen.

Viss färdighet i maskinskrivning är oundgängligen nödvändig för att journalisten skall kunna arbeta med bildskärm (jfr avsnitt 12.2.4). Bara om själva det tekniska skrivandet löper i det närmaste automatiskt kan journalisten känna sig någorlunda obunden av det faktum att han arbetar med en mycket sofistikerad maskin. Det är naturligtvis lyckligt om skrivaren kan ägna huvuddelen av sin koncentration åt innehållet i det han skriver — den manuella skrivprocessen på en komplicerad maskin får inte ta nästan hela uppmärksamheten.

5.6 Slutsatser och förslag

I fråga om behörighet för och antagning till journalisthögskoleutbildning vill Jubu föreslå följande.

5.6.1 Allmän behörighet

De allmänna behörighetsvillkor för högre studier som statsmakterna fastställt (avsnitt 5.4.2) avser även journalisthögskolorna. Under förutsättning av kunskaper motsvarande två års studier i svenska och engelska ger avslutad, minst tvåårig utbildning i gymnasieskolan allmän behörighet.

Jubu har enligt sina direktiv inte haft att ta ställning till frågan om den allmänna behörigheten för journalistutbildning.

5.6.2 Särskild behörighet

Under hänvisning till Jubus pågående arbete har, som tidigare nämnts, KK inte preciserat några särskilda förkunskapskrav för journalistutbildning.

Mot bakgrund av de krav på formuleringen av särskilda förkunskapskrav som redovisats i avsnitt 5.4.3 finner Jubu det både praktiskt och sakligt motiverat att föreslå samma särskilda behörighetsvillkor för journalistutbildning som för samhällsvetenskapliga studier, jurist- och socionomutbildning. På en punkt vill Jubu ifrågasätta om inte journalistutbildningen och journalistyrket ställer sådana krav att en skärpning av KKs förslag vore befogad. Det gäller förkunskaperna i svenska språket. Förmågan att hantera svenska språket är central för varje journalist. Språket är journalistens viktigaste arbetsredskap. Av det skälet är det väsentligt att blivande journalister fått en omfattande träning i behandling av svenska språket i skrift och tal.

Jubu vill, med hänsyn till språkets betydelse för journalisterna, föreslå ett förkunskapskrav omfattande tre årskursers studier i svenska. I förhållande till vad som gäller för närvarande innebär Jubus förslag en skärpning av kravet i svenska. För dem som inte har gått igenom gymnasieskolan utan skall skaffa sig motsvarande kunskaper tillkommer i förhållande till nuläget ett visst krav på kunskaper i matematik.

Med hänsyn till de riktlinjer statsmakterna uttalat angående särskilda förkunskapskrav vill inte Jubu föreslå att färdighet i maskinskrivning införs som sådant krav. Jubu vill i stället föreslå att färdighet i maskinskrivning ställs upp som krav för att få börja andra terminens studier i den studiegång utredningen föreslår i kapitel 9. Det innebär att den studerande skall dokumentera färdigheter i maskinskrivning motsvarande ett visst minimikrav som får fastställas av samarbetsnämnden. För de studerande som vid studiernas början inte kan dokumentera detta minimikrav får journalisthögskolorna anordna kurser i maskinskrivning under den första studietermen. Jubu föreslår i kapitel 12 att journalisthögskolorna tilldelas medel för dylika kurser.

5.6.3 *Antagningsförfarandet*

"I debatten kring journalistutbildningen har frågan om de studerandes bakgrund i fråga om utbildning och andra erfarenheter diskuterats. I samband därmed har det hittills använda förfarandet vid urval bland behöriga sökande satts ifråga". Citatet hämtat ur direktiven.

Det nya urvalssystemet byggt på betyg, studielämplighetsprov och arbetslivserfarenhet skall omfatta även journalishögskolorna. Som tidigare angetts finns emellertid möjlighet att tillämpa kompletterande urvalsinstrument. Direktiven ger därför den sakkunnige i uppdrag att "pröva om det finns anledning att även inom ramen för ett nytt urvalssystem bevara de psykotekniska proven som ett kompletterande urvalsinstrument för journalistutbildningen".

I den tidigare framställningen har klart framkommit vilken stor vikt som från olika håll läggs vid arbetslivserfarenhet för blivande journalister. Detta motiverar enligt Jubus mening att sådan erfarenhet tillmäts relativt stor vikt vid antagningen. Likaledes finns som framgått en stark opinion för någon form av antagningsprov.

Det studielämplighetsprov som SÖ haft i uppdrag att utveckla skall enligt förslag i regeringens prop. 1975:9 bli föremål för ytterligare försöksverksamhet. Enligt uppgift från provkonstruktörerna och från PTI föreligger stor likhet mellan detta nya prov och de psykologiska proven plus nutidsorienteringsprovet i det nuvarande antagningsförfarandet.

Studielämplighetsprovet utprovades hösten 1974 på de nyantagna vid journalishögskolan i Göteborg. De slutsatser man kan dra av denna utprovning är begränsade då den omfattade endast personer som blivit antagna till utbildningen. Provkonstruktörerna anser dock att de utifrån dels de data som utprovningen gav, dels den forskning och de erfarenheter som finns om liknande problem kan dra den slutsatsen att PTIs prov och studielämplighetsprovet ger ungefär likvärdig information.

I avvaktan på ytterligare utveckling av studielämplighetsprovet har emellertid Jubu stannat för att föreslå att antagningsproven genomförs enligt nuvarande uppläggning. (Se avsnitt 5.2)

Kvotgrupper

Jubu delar uppfattningen att det är värdefullt att till en utbildning rekrytera personer med olika bakgrund – studie- och erfarenhetsmässigt. Därför ansluter sig Jubu till KKs förslag om en indelning i kvotgrupper (jfr 5.4.3).

Vid sammanvägning av de sökandes meriter föreslår Jubu för kvotgrupp I och II följande: Medelvärde mellan betyg och resultat av antagningsprov beräknas. Denna beräkning sker så att värdet högst kan bli detsamma som för fem års yrkeslivserfarenhet. Med andra ord enligt KKs förslag ger fem års yrkeserfarenhet 2,0 poäng. Betyg och resultat av antagningsprov skall då normeras så att medelvärdet högst kan anta värdet 2,0 poäng.

För kvotgrupp III och IV – vilka saknar gymnasieskolbetyg – normeras

värdet för resultatet av antagningsprovet så att det uppgår högst till 2,0 poäng, dvs. detsamma som maximum för arbetslivserfarenhet.

Den slutliga rangordningen inom varje kvotgrupp sker efter den sammanlagda poängen (max. 4,0). Vid lika poängtal avgör resultaten på antagningsproven. De tio procent som uppnått det sämsta resultatet på arbetsproven antas inte till utbildningen.

Slutligen instämmer Jubu i KKs förslag att möjlighet till friare bedömning av enstaka sökande skall finnas om synnerliga skäl föreligger. Den möjligheten bör enligt Jubus mening stå öppen även vid journalisthögskolorna.

För antagning av studerande till olika utbildningslinjer i högskolan förordar propositionen i anslutning till KKs förslag att en central antagningsenhet skall upprättas inom universitets- och högskoleämbetet.

Jubu finner det naturligt att denna antagningsenhet även administrerar antagningen av studerande till journalistutbildningen. Den expertmedverkan som behövs för provkonstruktion, provgenomgång och intervjuer hämtar antagningsenheten naturligen från PTI, journalisthögskolorna och företag som har lämpliga journalister.

Sammanfattningsvis konstaterar Jubu att det nuvarande antagningssystemet i stort fungerat tillfredsställande. Däremot vill Jubu ifrågasätta om det ligger i samhällets intresse att rekryteringen till journalistutbildningen är så starkt storstadsdominerad. Erfarenheter från annan högskoleutbildning talar för att lokaliseringen av utbildningsenheterna har en mycket stark inverkan på rekryteringen. Jubu återkommer till dessa frågor i avsnitt 6.5.6.

6 Integration mellan praktiska och teoretiska moment i utbildningen

6.1 Bakgrund

6.1.1 Direktiven

I de årliga anslagsframställningarna från samarbetsnämnden för journalisthögskolorna har framförts krav på åtgärder för att förbättra möjligheterna till integration mellan praktiska och teoretiska moment i utbildningen. Föredragande statsrådet har i utredningens direktiv också fastslagit: "Den sakkunnige bör vidare överväga vilka åtgärder som, inom ramen för en i huvudsak oförändrad uppläggning av utbildningen, kan vidtas för att förbättra integrationen mellan utbildningens teoretiska och praktiska moment".

6.1.2 Tidigare framställningar

I betänkande angående journalistutbildningen (E 1966: 7) konstateras angående utbildningen vid journalistinstitutet: "Som en allmän erfarenhet av försöksverksamheten gäller att den utmynnat i en pedagogik och en studiegång som torde sakna egentlig motsvarighet inom undervisningsväsendet. Detta gäller för såväl praktiska som teoretiska ämnen, och som tidigare påpekats har skillnaden mellan de båda ämneskategorierna – till följd av integrationssträvandena – blivit allt mindre".

Om utbildningen vid de föreslagna journalisthögskolorna sägs: "Som jag tidigare utförligt utvecklat är det önskvärt att vid de framtida journalisthögskolorna finna en undervisningsform som bygger på en nära samverkan mellan journalistiskt och vetenskapligt skolade lärare och som endast till ringa del tar former av traditionella föreläsningar eller lektioner. Som framgått av mina förslag rörande ämnesinnehållet i grundkursen förutsätts stora delar av undervisningen i de "teoretiska" ämnena få formen av övningar med direkt sikte på den journalistiska yrkesverksamheten.

Ett sådant undervisningsprogram måste emellertid få konsekvenser beträffande lärarpersonalens ställning och åligganden.

Det är till en början uppenbart att ingen av de nuvarande – från andra undervisningsanstalter kopierade – lärarbefattningarna motsvarar den föreslagna undervisningens krav. Redan kategoriklyvningen strider mot

tanken på en integration av undervisningen som helhet. Universitetslektorernas åligganden är alltför begränsade för att passa in i den föreslagna undervisningsformen. De praktiska lektoraten har alltför låg lönesättning för att locka kvalificerade sökande.

Idealet måste från undervisningens synpunkt vara att lärarstaben sammansättes dels av vetenskapligt skolade lärare med journalistisk praktik, dels av journalistiskt väl meriterade lärare med god allmänbildningsbakgrund”.

I Kungl. Maj:ts prop. 1967:43 konstateras angående integrationsproblematiken bl. a. att: ”Integrationen mellan praktiska och teoretiska ämnen har haft sitt största värde i att de journalistiska prestationerna ständigt bedömts från dessa källkritiska synpunkter och att omvänt detta syfte med den teoretiska undervisningen ständigt gjorts klart för eleverna.

— — —

Det sagda innebär att det som hittills kallats teoretiska ämnen i journalistutbildningen måste utgöra en integrerad del av yrkesträningen och medvetet utformas så att kursinnehållet täcker detta behov. Det innebär också att undervisningen i de moment som hittills kallats praktiska ämnen endast till mycket ringa del kan isoleras från övrig undervisning. Så snart övningarna blir någorlunda avancerade är en nära samverkan mellan vetenskapligt och journalistiskt skolade lärare nödvändig”.

Angående det av den sakkunnige framförda förslaget om enhetliga lärartjänster vid journalishögskolorna har departementschefen följande uppfattning: ”För journalistutbildningen finns f. n. såsom fasta lärartjänster dels universitetslektorat, dels lektorat i praktiska ämnen. Den föreslagna ökade integrationen mellan teoretiska och praktiska moment i utbildningen motiverar enligt den sakkunnige, att nämnda tjänstekategorier ersätts med en enda typ av lektorat, förenade med enhetliga avlönings- och tjänstgöringsvillkor. Jag anser detta förslag intressant och följdriktigt från allmänna utgångspunkter. Med hänsyn till förslagets konsekvenser är jag inte beredd att nu förorda en sådan åtgärd”.

Inledningsvis omnämndes att samarbetsnämnden för journalishögskolorna i sina anslagsframställningar tagit upp integrationsproblemet. Dessa framställningar har genomgående fäst uppmärksamheten vid lektorstjänsternas konstruktion som nyckeln till goda lösningar. Ett utdrag ur anslagsframställningen för 1968/69 får tjäna som exempel på samarbetsnämndens syn i frågan: ”Som tidigare framhållits präglas studiegången vid journalishögskolorna av strävanden efter integration mellan teoretisk utbildning och praktisk tillämpning. Statsmakterna har också som nyss framgått uttryckligen anbefallt en fortsättning och intensifiering av dessa strävanden. Såvitt styrelserna förstår är det emellertid inte möjligt att utarbeta timplaner som möjliggör en styrning av utvecklingen i denna riktning så länge undervisningen fullgöres av två skilda lektorskategorier. Liksom hittills måste integrationssträvandena äga rum utanför timplanens ram och får därför en alltigenom frivillig och stundom improviserad karaktär. Då detta inte gärna kan ha varit avsikten med den utbildningsreform som trädde i kraft den 1 juli 1967 måste man

– genom en omkonstruktion av lärartjänsterna – skapa möjligheter för en utveckling i den riktning som den sakkunnige, departementschefen och riksdagen funnit angelägen”.

I stort sett samma argumentering återkommer fram till år 1973 då samarbetsnämnden konstaterar att den står fast vid sina tidigare förslag och därutöver hänvisar till pågående utredningsarbete. Anslagsframställningen för budgetåret 1975/76 innehåller konstaterandet: ”De rekryteringssvårigheter som tidigare varit märkbara i fråga om tjänsterna som lektor i praktiska ämnen har även visat sig under budgetåret 1973/74. Högskolestyrelserna och samarbetsnämnden – som vidhåller de förslag om enhetliga lärartjänster som framförts i tidigare anslagsframställningar – förutsätter att problemet uppmärksammas i samband med den pågående översynen av utbildningen”.

6.2 Utbildningens uppläggning i dag

Redan vid mitten av 1960-talet bedömdes – som framgått av avsnitt 6.1.2 – från den sakkunniges (E 1966:7) sida utbildningen mera pedagogiskt avancerad än annan högskoleutbildning. Integrationen mellan teoretiska och praktiska inslag i utbildningen hade drivits jämförelsevis långt.

Trots de svårigheter som redovisats i anslagsframställningarna har strävandena efter ökad integration i undervisningen fortsatt. I arbetet att utveckla undervisningens former och innehåll har inte bara lärartjänsternas innehåll utan även timplanen i sin nuvarande form ofta upplevts som en tvångströja. Timplanen föreskriver i detalj antalet undervisningstimmar per moment och undervisningsgruppens storlek.

Timplanen utgör trots allt endast en yttre ram för utvecklingen av undervisningens innehåll och verksamhetsformer och det finns inom denna ram vissa möjligheter att åstadkomma skilda pedagogiska lösningar. Det visar sig även att man vid de två högskolorna valt olika modeller för den pedagogiska uppläggnings av sin undervisning. I Göteborg har utvecklingen skett i stort inom ramen för timplanen, medan man i Stockholm förhållit sig friare till denna, både vad avser avvägningen mellan olika moment och innehållet i undervisningen. Båda högskolorna har också infört nya ämnesbeteckningar.

Liksom allt annat utvecklingsarbete är en reformering av undervisningen en process på lång sikt. För att demonstrera var högskolorna står i dag presenteras i det följande undervisningsplaneringen vid journalisthögskolorna höstterminen 1974.

6.2.1 Journalisthögskolan i Stockholm

Utbildningen i Stockholm är uppbyggd kring s. k. projekt. Tanken bakom och syftet med projektuppläggnings redovisas i en rapport sammanställd av högskolans rektor om de första erfarenheterna av verksamheten.

”Den pedagogiska nyorientering som projektschemat innebär bygger på den förbättrade kunskap om yrkesområdet, som successivt vunnits vid högskolan.

Denna kunskap – om ’verktygen’ och ’medierna’ – har möjliggjort en strukturering av lärostoffet efter ett antal typiska kommunikationssituationer, som tillsammans ger en mångsidig träning med avseende på bl. a. medier, journalistiska genrer och publiksituationer. Det visade sej också möjligt att välja tillämpningsområdena så, att de erbjuder en pedagogisk progression.

Det främsta pedagogiska målet var emellertid att åstadkomma en bättre skrivträning genom ökad integration mellan teoretisk insikt och praktisk tillämpning, vartill kom önskemålet att samtidigt skapa ett för eleverna överskådligt (pedagogiskt!) schema. Detta sammantaget förväntades ge en bättre elevmotivation, ett bättre kunskapsinhämtande och en större medvetenhet.

Den valda metoden har i korthet varit att – efter ett introduktionskede med grundläggande undervisning – driva all undervisning i projektform, i samverkan mellan olika ämnen. Projekten har varit utformade efter samma mönster: förberedande undervisning – analys av den produkt som ska utföras – produktion – genomgång”.

Hur undervisningen utformats i Stockholm kan illustreras med följande planläggning för höstterminen 1974.

Första terminen hösten 1974

De journalistelever som började sin första termin hösten 1974 mötte följande uppläggning av utbildningen:

Introduktion, 6 veckor innehållande; stilistik, elementa (journalistiska), bildteknik, massmediekunskap—masskommunikation, informationskällor och källkritik, rättskunskap.

Ljudradio-projekt, 2 veckor syftande till att ge en första övning i en realistisk kommunikationssituation och en grundläggande kunskap om radions teknik.

Dagspressprojekt I, 6 veckor. Syftet är att studera storstadsmorgontidningar, deras läsare, produktionsvillkor, ämnesval och skrivsätt.

Dagspressprojekt II, 3 veckor. Syfte: Specialstudium av Norrtälje kommun och Norrtälje Tidning respektive Södertälje kommun och Länstidningen. Under tre dagar producerar avdelningen, uppdelad i tre redaktioner, nio helsidor med kommunalt och annat lokalt material.

Tillsammans med schemat för projektet lämnas för dagspressprojekt I förutom syftet följande information till eleverna: ”Projektarbetet innebär att eleverna dels skriver bakgrundsartiklar till utlandssidorna (produktion II), dels i redaktioner om sju framställer inrikesidor med material bland annat från departement, riksdag, organisationer etc. Under projektet studerar vi Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet och under produktionen lånar vi Svenska Dagbladets läsekrets och tekniska avdelningar. Däremot är Svenska Dagbladet *inte* facit för vårt arbete.

Inom ramen för projektet ligger dessutom undervisning i riksdagens och statsförvaltningens arbetsformer, samt analys av Sv D, redigering, grafisk teknik, manusredigering, omfångsberäkning och typografi”.

Andra terminen hösten 1974

Under utbildningen är eleverna uppdelade i två klasser om vardera ca 30 elever. På grund av praktiska omständigheter kommer projekten i något olika ordning för de två klasserna under andra studietermen. I det följande presenteras projekten i den ordning som hösten 1974 gällde för klassen med beteckningen – V 74 A.

TV-projekt, 4 veckor, syftar till att ge en grundläggande kunskap om televisionens arbetsvillkor och en förmåga att disponera och gestalta ett stort komplicerat material. I projektet ingår orientering om källor och samhällsekonomi.

Dagspressprojekt III, 3 veckor. Syfte: Att kritiskt granska en tabloid som Expressen. Att sätta sig in i tabloidernas speciella förutsättningar och problem. Att inom Expressens ramar och med Expressens publik göra en produkt efter egna idéer. Att ge träning i att skriva och ”rewrita” material för en kommersiell produkt.

Tidskriftprojekt, 4 veckor, avser

- 1) att skapa närmare förtrogenhet med tidskriftens skiftande villkor, policy och funktion,
- 2) att ge tillfälle till träning i textbeskrivning och
- 3) att erbjuda möjlighet för eleverna att träna sitt eget skrivande och sin yrkesskicklighet i en definierad kommunikationssituation.

Porträttsamtal, i anknytning till tidskriftprojektet skall varje elev göra en radiosänd porträttintervju med en person som inte är van att bli intervjuad.

Informationsprojekt, 3 veckor. Syfte: Att lära känna ett företags (aktiebolags, affärsdrivande verks, kommuns etc.) organisation, verksamhet och interninformation. Att skriva, producera en personaltidning (grupper ”gästspelar” på olika personaltidningar och gör ett personaltidningsnummer.)

Att förändra en tidning, 3 veckor. Projektet, som för alla 60 eleverna anknyts till en och samma tidning (olika från termin till termin, ht-74 Arbetarbladet i Gävle), syftar till att ge en bild av tidningsföretagens svårigheter och en möjlighet att, mot bakgrund av grundkursens tidigare erfarenheter, pröva olika möjligheter att förändra dagens verklighet. Eleverna arbetar under detta projekt i stort sett självständigt. Lärarnas insats koncentreras i huvudsak till förberedelse- och genomgångsstadier. Lärare från ämnena massmediekunskap, masskommunikation, massmedieretorik och journalistik samverkar under hela projektet.

Fjärde terminen hösten 1974

Den tredje studietermen utgörs av studiepraktiken – behandlas i kapitel 7 – varför redovisningen övergår till den fjärde och avslutande termen (fördjupningstermin, jfr avsnitt 10.2).

Fördjupningsterminen summerar och fördjupar grundkursens och praktikterminens resultat. Den är uppdelad i tre skeden. Under det första får samtliga elever undervisning i massmediekunskap, stilistik samt källor och källkritik. Här analyseras erfarenheterna från praktiken, samtidigt förbereds det följande examensarbetet genom undervisning om aktuella forskningsresultat och i forskningsmetodik. Under det andra skedet äger examensarbetet rum, och under det tredje skedet är undervisningen uppdelad på de två linjerna press och information.

Höstterminen 1974 förlöpte enligt följande:

Summering, 3 veckor. Uppföljning av praktikterminen.

Examensarbete, 5 veckor. Examensarbetet kan genomföras inom något av ämnesområdena – och seminarierieterna i – massmediekunskap, samhällskunskap eller stilistik. Examensarbetena syftar i första hand till att studera medierna i funktion och avser att avkasta resultat till nytta för eleverna i deras framtida yrke, för medierna och för högskolans fortsatta undervisning. Arbetena läggs i regel upp som gemensamma projekt för ett eller samtliga seminarier, där man arbetar i grupper.

Presslinje, 9 veckor. Presslinjen syftar till att ge deltagarna dels fördjupade kunskaper om de tryckta mediernas villkor och funktion, dels möjligheter att utveckla sin egen yrkesskicklighet i arbete med avancerade journalistiska uppgifter. Det gäller att i första hand studera och pröva möjligheterna att genom reportaget göra den samhälleliga verkligheten tydlig och begriplig.

Mediesituationen är inte realistisk i den meningen att reportagen skrivs för redan existerande svenska publikationer. Skrivandet däremot kan bli realistiskt eftersom det gäller att informera om och gestalta ett verklighetsstoff så levande, tydligt och klagörande som möjligt, inför en definierad publik.

På presslinjen får man alltså öva sig att skriva informativt och ansvarigt. Lojaliteten tänks ligga i första hand hos en publik och dess behov av att få samhället omkring sig så synligt som möjligt – som underlag för att handla rationellt som medborgare.

Skrivande och redigering syftar inte till att föra ut ett budskap som fastställts av någon beställare. Budskapet är i stället den nya och fängslande belysning av förhållandena i samhället som ett hårt och självständigt journalistiskt arbete kan ge upphov till.

Informationslinje, 9 veckor. Syfte: På informationslinjen får man lära sig *informera*, vilket här närmast betyder att på en bestämd uppdragsgivares vägnar förmedla ett budskap om ett *bestämt sakförhållande* till en *bestämd målgrupp*. Denna fasta ram erbjuder i själva verket mycket stora möjligheter för individuella insatser från linjens deltagare och därtill verkligt goda tillfällen att lära sig att enkelt, klart, tydligt och

relevant gestalta ett ofta svårt och besvärligt stoff. På linjen får man också möjlighet att pröva olika medier: broschyrer/trycksaker, AV-hjälpmedel, intern-TV, utställningar.

Huvuddelen av de nio veckorna ägnas åt praktiskt arbete: grupper av varierande storlek löser var sin informationsuppgift och producerar ett färdigt material. Men för att kunna klara dessa uppgifter behöver alla först en allmän och gemensam *orientering om* information i teori och praktik (2 veckor). Detta avsnitt omfattar produktionskunskap och kommunikationsteori, med tonvikten lagd vid samhällsinformation, samt retorik. Linjens lärare bildar ett team som samarbetar och som följer grupperna under de fortsatta veckorna. Undervisningen omfattar lektioner och övningar men också en läskurs i varje ämne.

En utförlig diskussion om integrationens innebörd och hur den uppnås följer i avsnitt 6.4.

Kontrollen av att de studerande på ett nöjaktigt sätt följt undervisningen och tillägnat sig kunskaper motsvarande uppställda krav sker på olika sätt. I en del teoretiska moment förekommer skriftliga förhör, i andra moment kan examinationen vara antingen skriftlig eller muntlig. Kunskapskontrollen sker också genom kritisk granskning av de produkter som framställs inom projekten, men därutöver kan även förekomma individuella arbetsuppgifter i skriftlig form. Någon graderad betygsättning används inte utan eleverna får arbeta med sina uppgifter till dess de presterat ett godtagbart resultat.

Den utvärdering av utbildningen som skett med hjälp av utredningens enkäter gäller inte för den redovisade projektrinriktade undervisningen. Ingen av de journalister som besvarat enkäten har deltagit i projektundervisningen eftersom den försöksvis påbörjades höstterminen 1972. Utredningen har dock haft regelbundna kontakter med nuvarande elever vid högskolan och därvid kunnat inhämta synpunkter på utbildningens uppläggning, genomförande och innehåll.

Överlag verkar eleverna nöjda med utbildningen och finner projekten både lärorika och motivationsskapande. De kritiska synpunkter som framförs bottenar i att undervisningen ibland upplevs allt för tät. Projektet följer på varandra slag i slag och det blir liten tid till eftertanke och genomgång av den anbefallda kurslitteraturen. I enkäterna har framförts att utbildningen vid högskolan inte var effektiv då det fanns allt för mycket outnyttjad tid. Detta förhållande har tydligen vänts i sin motsats i dag.

6.2.2 Journalisthögskolan i Göteborg

Utbildningen i Göteborg har en åtminstone på papperet mer traditionell uppläggning än i Stockholm. Undervisningen sker inom timplanens ram och inom de ämnesområden – men i vissa fall med andra beteckningar än som där anges. Innehållet är anpassat efter den journalistiska situationen, dvs. stoffet är tillrättalagt för att vara matnyttigt för journalisten i hans yrkesutövning. Integrationen mellan teoretiska och

praktiska moment sker i övningar av varierande omfång och inriktning. Dessa övningar har ofta som mål att göra övningstidningar av skilda slag.

Första terminen

Under den första studietermen sker undervisningen parallellt i praktiska och teoretiska ämnen men med relativt många smärre integrerade övningar av omfånget en dag eller en halv dag. Som exempel på de mål för grundutbildningen som ställts upp vid högskolan redovisas målformuleringarna för undervisningen i journalistik respektive grafisk teknik.

Journalistik: 1. Att lära eleverna samla in material, få tag på nyheter och "följa upp" nyheter. Lektioner och övningar i spårningsteknik, klippbevakning, referat och intervjueteknik syftar till att ge eleverna grunderna i materialanskaffning.

2. Att lära eleverna kommunicera med läsarna. Det betyder bl. a. att de ska skriva enkelt och klart, artikeln ska disponeras så att det väsentligaste kommer först osv. Det kallas i kursplanen för journalistisk form och upptar två timmar på schemat. Men journalistisk form återkommer i varje övning och övningstidning under hela grundkursen. Även rubrikövning, intervjuövning, referatövning och notisövning kan anses beröra den journalistiska formen.

Grafisk teknik: Undervisningen i grafisk teknik syftar till att lära eleverna kommunicera dels med läsarna, dels med de tekniska avdelningarna på tidningen.

Layout och läsbarhet utgör en viktig del i undervisningen. Eleverna får lära sig att placera bilder, texter och rubriker på ett lätt överskådligt sätt på sidan.

Kommunikationen mellan redaktion och tekniska avdelningar på tidningen är väldigt viktig. Redaktionen måste veta vilka tekniska möjligheter som finns – eller inte finns.

En journalist, som inte känner sin egen tidnings teknik, kan kosta företaget mycket pengar och dessutom försena tidningen, vilket också kostar. Därför är ett av målen med undervisningen i grafisk teknik att våra elever verkligen ska ha goda kunskaper om såväl gammal som hypermodern tidningsutrustning.

Denna målsättning återspeglas väl i vår tidningsproduktion. Våra elever gör sin första tidning i högtryck, vilket är den gamla konventionella metoden. Landsortstidningar görs däremot sedan några terminer tillbaka i samarbete med Värmlands Folkblad, som har en mycket modern teknisk utrustning.

Andra terminen

Under andra terminen ingår tre större integrerade övningar, om ungefär en vecka vardera. "Informationsingressen" där teoretiska och praktiska lärare ger grunderna i informationsteknik under produktion av en övningstidning av informationskaraktär (huvudsakligen interninforma-

tion). "Ingressen" är JHG:s egen tidning som utkommer med en upplaga av ca 1 200 ex.

I "Ekonomiövningen" medverkar förutom skolans lärare i ekonomi och lärare i praktiska ämnen även branschfolk från banksammanslutningar. Den största integrerade övningen går under beteckningen "Värmlandsingress" och är en landsortstidning producerad inom Värmlands Folkblads officin. Journalistiskt medverkar förutom skolans egna lärare även personal från Värmlands Folkblad. I förarbetena medverkar även skolans lärare i teoretiska ämnen eftersom i övningen ingår en fullständig inventering av tidningens spridningsområde – kommunalt, ekonomiskt, kulturgeografiskt osv. Detta för att eleverna inte skall vara främmande för det praktiska tidningsarbetet när de kommer ut på fältet. Övningen innebär inte ett "övertagande" av tidningen – vilket praktiseras i Finland och Norge – även om eleverna utför en del arbete för och på uppdrag av Värmlands Folkblad.

Fjärde terminen

I början av fördjupningsterminen ligger en inledande "metodikperiod", vilken är avsedd som en hjälp att finna ett lämpligt ämne för examensarbetet. Denna första period omfattar en vecka varunder examensarbetet förbereds i samråd med en handledare. Arbetet kan bedrivas enskilt eller i grupp.

Efter denna vecka följer undervisning inom de två linjerna press och information under ca tio veckor varefter fyra veckor ägnas helt åt examensarbetet. Under slutet av terminen finns inlagda seminarier för kritisk genomgång av examensarbetena.

Presslinjen syftar i huvudsak till fördjupning och utvidgning av tidigare kunskaper. Bara ett avsnitt, datortekniken, är helt nytt. Det skall ge allmänbildningskunskaper om datorn och dess användning, inte minst vad gäller i modern tidningsteknik. Målsättningen i korthet kan sägas vara att utbilda massmediarbetare som hyfsat skall kunna klara av de flesta arbetsuppgifter på vilken svensk normaltidning som helst. Men själva arbetsrutinen, arbetstempot, det kan skolan inte ge.

Informationslinjen. Målsättningarna för denna linje är främst att 1) ge fördjupad kunskap i *Kommunikationsteori*. 2) i ämnet *Marknadsekonomi* ge kunskaper i och om årsredovisning och kalkyleringsprinciper, multinationella företag samt marknadsföring och kommunalpolitik. 3) i *Informationsteknik* dels ge a) en allmän inblick i hur samhällets informationssystem är uppbyggt och hur det praktiskt fungerar, b) ge insikt i vissa av informatörernas praktiska arbetssituationer, samt c) låta eleverna själva få pröva på informationsproblematiken genom att lösa praktiska informationsuppgifter.

Till skillnad från JHS avslutas större teoretiska moment i undervisningen i Göteborg med tentamina. För slutbetyg i de olika ämnena fordras därutöver godkänt på samtliga ingående praktiska moment. Graderade betyg tillämpas inte i något ämne.

Dagens elever vid göteborgshögskolan verkar i stort sett tillfreds med utbildningen även om de efterlyser fler praktiska övningar. Viss opinion för att undervisningen kunde göras något mera krävande synes också finnas.

6.3 Enkätresultat

6.3.1 *Integrationen*

På grund av den långa tidsperioden mellan enkättilfället och journalister-
nas studier vid högskolorna samt den fortgående utvecklingen av
utbildningen var det omöjligt att i enkäterna ställa detaljerade frågor om
integrationen mellan praktik och teori. De tillfrågade fick därför ta
ställning till en allmän fråga om i vilken utsträckning man lyckats med
integrationen i utbildningen vid journalisthögskolorna.

Sett över hela perioden är det i runda tal två tredjedelar som finner
integreringen mellan teori och praktik tillfredsställande och en tredjedel
som finner den mindre tillfredsställande. En frapperande likhet i
svarsmönstret föreligger mellan de båda högskolornas tidigare elever. En
uppdelning av de svarande efter avslutningstermin visar för stockholm-
skolans del att uppskattningen av integrationen sjunker för varje år med
en bottennotering 1972. Av dem som avslutade sin utbildning det året
var det knappt en fjärdedel som hade en positiv bedömning av
integrationen. Året därpå är bilden den rakt motsatta, inte mindre än 80
procent anser att integrationen är tillfredsställande eller ganska tillfreds-

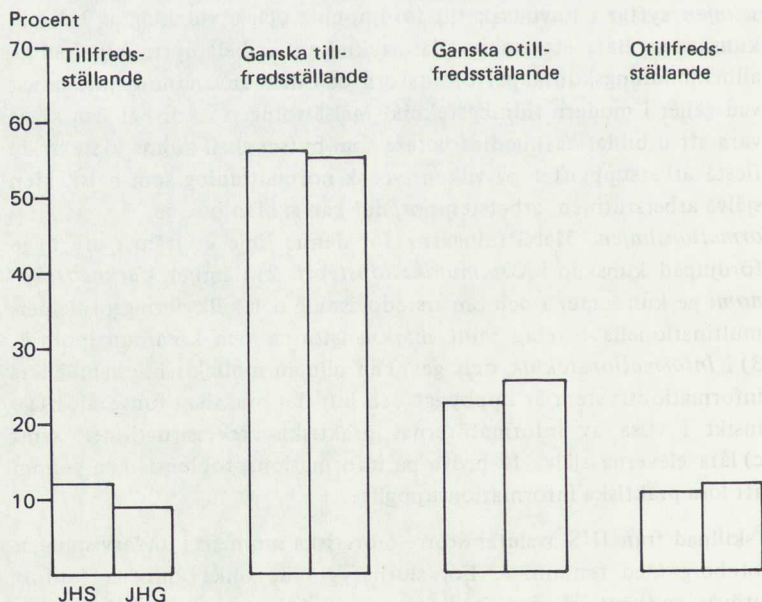

Diagram 6.1 Journalisternas bedömning av integrationen i utbildningen. Procent

ställande. Motsvarande analys för göteborgsskolan visar betydligt mindre svängningar i bedömningarna. Avslutningskullarna år 1971 fördelar sig jämnt på den positiva respektive negativa delen av skalan. Övriga år har mellan 60 och 70 procent av de svarande en positiv bedömning av integrationen.

Såvitt Jubu kan bedöma har dessa variationer sin grund i tillfälliga förhållanden. De rubbar inte den generellt positiva bedömningen.

6.3.2 Examensarbetet

Enligt stadgan för journalisthögskolorna och som framgått av den tidigare utbildningsbeskrivningen skall de journalisthögskolestuderande under den fjärde terminen fullgöra ett examensarbete. Detta arbete skall ligga inom något av ämnesområdena massmediekunskap, samhällsvetenskap eller språkvård och stilistik. Examensarbetet behandlas i detta sammanhang eftersom en av dess uppgifter är att förena praktiska erfarenheter och teoretisk kunskap och att det därmed är ett inslag i integrationen.

I olika sammanhang har framförts kritik mot examensarbetet. Bland annat har framhållits att ämnesvalet och materialinsamlingsmetoderna många gånger gjort att de studerande hamnat i tidsnöd. Resultatet har då blivit antingen att övrigt arbete under terminen blivit lidande eller att examensarbetet blivit mindre lyckat. En annan synpunkt som utredningen mött är att examensarbetet stundom varit svårt att integrera med övrig undervisning. För att få ett allmänt bedömningsunderlag i utredningsarbetet fick journalisterna i enkäterna ta ställning till vilket värde de ville tilldela examensarbetet ur utbildningssynpunkt.

I det här fallet föreligger skillnader mellan stockholms- och göteborgselever. Totalt sett är i det närmaste varannan journalist skeptisk till examensarbetets värde. En noggrannare analys visar för stockholmsskolans del att värderingen av examensarbetet blivit något positivare år från år med undantag av 1972 då bedömningen var nere på 1969 års nivå – 45 procent placerade sig på den positiva delen av skalan. Även göteborgsele-

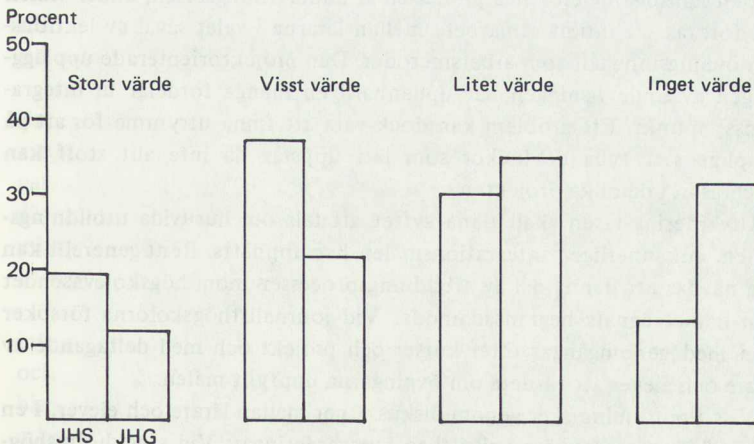

Diagram 6.2 Examensarbetets värde ur utbildningssynpunkt. Procent

verna har blivit något mera positivt inställda till examensarbetet år från år fram till och med 1972. För år 1973 ligger procentandelen positiva bedömningar åter på den tidigare nivån – ca 33 procent. Tendensen mot en mera positiv bedömning av examensarbetet verkar gälla även för de senaste terminernas elever.

En faktor som kan ha bidragit till den relativt låga värderingen – i förhållande till bedömningen av utbildningen i övrigt – av examensarbetet är att tydligen ganska många elever haft arbete vid sidan av studierna under den fjärde terminen. Arbete och studier har varit svåra att förena och därför har inte tillräckligt med tid kunnat ägnas åt examensarbetet.

6.4 Diskussion

Innan Jubu lägger fram förslag till åtgärder finns skäl att försöka precisera innebörden i begreppet integration. I senare års utbildningsdiskussion har integration blivit något av ett modeord. Uppenbarligen används begreppet för att täcka olika saker och begreppet har även flera dimensioner. För det första har integrationen dels en praktisk organisatorisk dels en pedagogisk metodisk sida. För det andra är det i journalistutbildningen även fråga om integration dels mellan högskolans inslag av teoretiska och praktiska moment, dels mellan högskolans utbildning och den praktiska yrkesträningen under praktikperioden. Integrationsproblemet kan också ses i ett tidsmässigt perspektiv. Utgångspunkten är då att utbildningsprocessen indelas i en planerings-, en undervisnings- och en utvärderingsfas.

Under planeringsfasen måste det ske en analys av vilka moment av praktiskt yrkeskunnande och teoretiskt vetande som skall ingå i utbildningen. När detta väl är genomfört återstår det praktiska problemet att lägga schema för den teoretiska och praktiska undervisningen så att de stöder varandra och bildar en enhet.

Enklast låter sig integrationsfrågorna lösas i planeringsfasen.

Den känsliga delen i hela processen är undervisningsfasen, under vilken det fordras ett intimt samarbete mellan lärarna i valet såväl av lektions- och övningsinnehåll som arbetsmetoder. Den projektorienterade uppläggningen av undervisningen har uppenbarligen många fördelar ur integrationssynpunkt. Ett problem kan dock vara att finna utrymme för att på lämpligt sätt fylla de luckor som lätt uppstår då inte allt stoff kan placeras in i de olika projekten.

Utvärderingsfasen skall tjäna syftet att tala om huruvida utbildningsmålen, enkannerligen integrationsmålen har uppnåtts. Rent generellt kan nog hävdas att denna del av utbildningsprocessen inom högskoleväsendet som helhet ägnats begränsad möda. Vid journalisthögskolorna försöker man med genomgångar efter kurser och projekt och med deltagande av lärare och elever att värdera om övningarna uppfyllt målen.

Viss uppföljning sker genom diskussioner mellan lärare och elever. I en del fall förekommer även skriftliga kursvärderingar. Vid stockholms-högskolan följer på de olika projekten en diskussion om innehåll och

uppläggnin mellan eleverna och de inblandade lärarna.

Integration i undervisningen är inget självändamål, utan bakom strävandena ligger naturligtvis vissa syften. Dit hör att öka studiemotivationen. Studierna i de teoretiska ämnena stimuleras om de är inriktade mot det kommande yrket. Den studerande vet vad kunskaperna skall användas till och detta skapar motivation även vid studium av annars svårgräpbara och abstrakta ämnesområden. Utbytet av studierna blir större, när man praktiskt får erfara, hur kunskaper och färdigheter skall användas i kommande förvärvsarbete. Ett annat skäl som kan anföras för integration är att den studerande får möjlighet att på ett tidigt stadium av utbildningen pröva om yrkesvalet är realistiskt. Den konkreta kontakten med praktiska övningsuppgifter och med arbetsområdet skapar möjligheter till en praktisk anslagsprövning. Den ger också lärare och handledare möjlighet att bedöma de studerandes förutsättningar för det slag av arbete utbildningen syftar till.

Vad gäller förutsättningarna för integrationen kommer flera faktorer in i bilden. De studerandes förkunskaper utgör den grund som den fortsatta utbildningen skall bygga på. Gynnsamt ur integrationssynpunkt bör då vara att ha elever med varierande teoretisk och praktisk bakgrund. Detta kan fruktbart bidra till en variationsrik undervisning där framförallt olika former av grupparbete kan stimuleras av de studerandes skilda referensramar.

För integrationen är det en fördel om eleverna har differentierad erfarenhetsbakgrund, när det gäller lärarna är det en nödvändighet. Speciellt viktigt är det att lärarna i de praktiska ämnena har en gedigen erfarenhet från det yrkesområde som utbildningen avser. En stor fördel föreligger givetvis om lärarna i praktiska ämnen har viss utbildning som anknyter till de teoretiska ämnena liksom om lärare i teoretiska ämnen har praktisk journalistisk erfarenhet. För att säkerställa att utbildningen kontinuerligt följer den aktuella utvecklingen inom yrkesområdet kan det många gånger vara lämpligt att som lärare för kortare eller längre perioder engagera lärare från fältet. En annan möjlighet är att undervisningen under vissa moment förläggs till ur utbildningssynpunkt lämpliga företag eller organisationer. Denna möjlighet tillämpas också i viss utsträckning vid journalisthögskolorna.

Val av arbetsuppgifter och arbetsformer liksom tillgången på lämpliga läromedel har också stor betydelse för integrationen. I journalistutbildningen spelar produktion av övningstidningar och radio- och TV-program naturligtvis en stor roll som integrationsmoment. De studerande får därvid tillämpa både det teoretiska stoffet och de praktiska färdigheter de inhämtat. Enligt samstämmiga uppgifter utgör emellertid bristen på adekvata läromedel ett allvarligt dilemma i journalistutbildningen.

En typ av inslag i undervisningen som borde kunna tillgodose många integrationsaspekter vore att man etablerade redaktioner med både lärare och elever i olika funktioner och där eleverna från olika terminer blandades. För att göra övningarna så realistiska som möjligt skulle arbetsmaterialet i stor utsträckning bestå av det ständigt inkommande nyhetsbyråmaterialet. På detta sätt skulle man ta till vara den resurs

eleverna utgör genom att äldre elever fick fungera som arbetsledare för de yngre. Eftersom journalishögskolornas elever ofta mycket snart efter sin utbildning kommer i arbetsledande ställning skulle den skisserade typen av övningar vara nyttiga. Dessutom skulle de kunna bidra till att elever i olika terminskullar lärde känna varandra, vilket inte är fallet för närvarande enligt uppgift från eleverna själva.

Avslutningsvis skall konstateras att samtidigt som det är viktigt att ge utbildningen praktisk anknytning på olika sätt, måste man emellertid beakta att högskoleutbildningen också har ansvaret för den mer teoretiska skolningen inte bara som grund för fortsatt utbildning. Huvuddelen av den praktiska yrkesträningen måste ske under yrkesverksamhet, och yrkeslivet kan inte ges ansvaret för den teoretiska skolningen. Det finns även viktiga mål av något annat slag som inte bara gäller journalistutbildningen utan högskoleutbildning generellt. Utbildningen skall öva förmågan och benägenheten till självständig och kritisk hållning. Det är viktigt att de studerande inte utan vidare godtar de beskrivningar av olika företeelser som utbildningen kan ge.

6.5 Slutsatser och förslag

Utredningens utgångspunkt vad gäller vilka åtgärder som skall vidtagas för att förbättra integrationen mellan teori och praktik har varit att inte komma med färdiga pedagogiska lösningar för hur skolorna skall planera och genomföra sin utbildning. Enligt Jubus bedömning bör valet av verksamhetsformer och planeringen av innehållet lämnas till högskolornas eget avgörande. En syn som överensstämmer med den som U 68 ger uttryck för i sitt betänkande (SOU 1973: 2) och som även kommer fram i prop. 1975: 9. "När det gäller ordningsföljden mellan kurser inom en utbildningslinje bör enligt min mening pedagogiska skäl vara avgörande för vilken lösning som väljs för varje enskild linje. Det bör sålunda vara möjligt såväl att koncentrera utbildningen på ett ämne eller en ämnesdel i taget som att låta kurser inom två eller flera ämnen eller ämnesdelar löpa parallellt. Den senare ordningen, som möjliggör att olika kurser kompletterar och stöder varandra, kan enligt min mening vara ett betydelsefullt led i en pedagogisk och innehållsmässig samordning av utbildningen inom en linje." Jubu har sett som sin uppgift att komma med förslag som eliminerar onödiga yttre restriktioner som verkar hämmande på integrationssträvandena.

Genom de presentationer som utredningen fått av utbildningen vid de båda journalishögskolorna har den kunnat konstatera att de skilda vägar man valt är ett utmärkt exempel på den pedagogiska frihet som måste finnas vid en högre utbildningsanstalt. Utredningen anser sig kunna konstatera att trots betydande skillnader på papperet synes den pedagogiska verkligheten inte fullt så olika och i vilket fall som helst verkar slutresultatet bli ungefär detsamma. Dock vill utredningen särskilt understryka värdet av den strävan efter nya grepp på journalistutbildningen som skett vid stockholms högskolan. Ett arbete som kunnat

utföras utan tillgång till särskilda medel för utvärderingsarbete och utan tekniska utvärderingsinstrument.

6.5.1 *Timplanen*

Journalisthögskolorna torde för närvarande vara de enheter som är striktast reglerade inom hela det svenska högskoleväsendet vad gäller resurstilldelningen. Den gällande timplanen fastställdes av Kungl. Maj:t den 20 juli 1967 och har nu hunnit bli otidsenlig ur flera aspekter. Som framgått tidigare har undervisningens uppläggning och innehåll undergått betydande förändringar sedan timplanen fastställdes. Timplanen saknar elasticitet. Den förutsätter t. ex. att all undervisning sker i grupper om minst 30 elever, vilket är mindre lämpligt i vissa undervisningsmoment av övningskaraktär. Journalisthögskolorna har också funnit det nödvändigt att avvika från dessa gruppstorlekar. Grunderna för en tillfredsställande integration mellan teoretiska och praktiska moment i undervisningen måste – som tidigare konstaterats – läggas på planeringsstadiet. Det synes dock uppenbart att timplanen utgör en hämsko i detta arbete. Vidare kan också konstateras att systemet med timplan strider mot den allmänna syn som råder då det gäller ansvarsfördelningen mellan över- och underordnade myndigheter. Den aktuella tendensen är att ge utbildningsanstalterna så stor frihet som möjligt att inom en given resursram bestämma utbildningens innehåll och genomförande.

Dessa skäl talar enligt utredningens mening för att timplanen för journalisthögskolorna avskaffas. I stället bör regeringen ange de allmänna riktlinjerna för journalistutbildningen samt anvisa en resursram. Utifrån dessa förutsättningar bör högskolorna själva få utforma innehållet i undervisningen och även avgöra vilka undervisningsformer som med hänsyn till varje utbildningsmoment är lämpligast. Detta tillvägagångssätt tillåter ett kontinuerligt utvecklingsarbete utifrån de nuvarande förhållandena mot det system som är önskvärt i ett längre perspektiv. En sådan förändring bör kunna genomföras redan innan de i prop. 1975:9 föreslagna utbildningsplanerna börjar tillämpas.

6.5.2 *Samhällsorientering*

Utredningen vill här påpeka att den ser det förslag till en utökning av det samhällsorienterande innehållet, som framförs i kapitel 9, också som ett medel att stärka integrationen. Detta förslag innebär naturligtvis inte att de samhällsvetenskapliga inslagen rensas ut där de i dag förekommer i journalistutbildningen. Tvärtom innebär det att de studerande bör ha en bättre kunskapsbas än för närvarande att stå på vid genomförandet av de integrerade övningarna. Det bör då finnas större möjligheter att t. ex. i en projektorganisation i huvudsak ägna sig åt fördjupning och metodträning i stället för åt genomgång av elementära fakta.

6.5.3 Examensarbetet

Som framgått av avsnitt 6.3.2 är bedömningarna av examensarbetets värde mycket skiljaktiga. I runt tal hälften av de tillfrågade bedömer det ha litet eller inget värde ur utbildningssynpunkt. Liknande omdömen har lämnats av de nuvarande studerandena vid journalisthögskolorna. Enighet förefaller att råda om behovet och nyttan av fördjupning inom en större sammanhängande uppgift. Samtidigt förefaller det att vara så att den begränsning till ämnesområden och därmed arbetsmetoder som stadgans bestämmelser leder till stundom får till följd att arbetsuppgifterna inte bedöms som betydelsefulla från journalistisk synpunkt och därmed har dålig kontakt med övriga delar av undervisningen. Det finns också en risk, har det påtalats, att examensarbetet får en nimbus av examensprov, vilket kan få olyckliga konsekvenser för övriga delar av undervisningen. Vid journalisthögskolorna synes man vara klart medveten om detta och ett betydande arbete har lagts ned på att förändra arbetsätt och ämnesuppläggning. Därvid har man avlägsnat sig från de begränsningar som stadgan ger, vilket synes ha varit till fördel för integrations- och fördjupningssträvandena.

Mot bakgrund av dessa förhållanden och för att stödja den positiva utveckling som redan börjat har Jubu ansett det befogat att föreslå att stadgandet om examensarbetet tas bort och att examensarbetet ersätts med ett innehåll som bättre kan stödja integrationen. Vill man – vilket alla synes vara ense om – ge en möjlighet till fördjupning och pedagogisk utveckling bör detta förankras inte i stadgan utan i utbildningsplanen som ger större flexibilitet i tillämpningen. När Jubu lägger fram detta förslag är syftet främst att få bort den begränsning till ämnesområden och därmed metod för genomförandet som nuvarande stadgebestämmelser ger. Däremot avser inte utredningen att det utrymme för fördjupning och integration av studierna som det nuvarande examensarbetet har skall försvinna. Motsvarande resurser bör anges i utbildningsplanen liksom ett mål för verksamheten (se bilaga 5).

När det gäller innehållet i verksamheten anser Jubu att följande synpunkter bör vara vägledande. De insikter som de studerande skall bibringas i utredningsmetodik bör kunna inhämtas på effektivare sätt bl. a. genom olika praktiska övningar. De studerande får under dessa öva sig i olika tekniker och inte bara i den som är aktuell för respektive examensarbete. Stora integrerade reportageövningar eller informationsuppgifter där både tryck- och etermedier utnyttjas borde ha ett större fördjupningsvärde än det nuvarande examensarbetet. Vissa försök har redan gjorts vid journalisthögskolorna att komma ifrån de traditionella examensarbete. Stora integrerade reportageövningar eller informations-olika seminarier och resultatet av arbetet presenteras i form av journalistiska produkter.

Jubu vill som exempel på hur sådana fördjupningsstudier kan utnyttjas hänvisa till vad som sägs om examensarbetet i avsnitt 6.2.1 och om fördjupningsstudier i bilaga 5. Enligt utredningens mening är det väsentligt att utrymme skapas för en större uppgift med journalistisk

inriktning och där arbetet är upplagt på materialinsamling och presentation. Denna uppgift kan utformas som gruppuppgift eller enskild uppgift beroende på de studerandes önskemål.

De fem veckor som motsvarar utrymmet för det nuvarande examensarbetet kan förutom till de stora integrerade projekten användas för att reparera de kunskapsluckor som uppdragats i samband med uppföljningen av studiepraktiken.

6.5.4 Lärare

Tidigare i framställningen (avsnitt 6.1.2) har nämnts att samarbetsnämnden och den sakkunnige (E 1966: 7) hävdade att kategoriklyvningen mellan lärarna skulle strida mot tanken på en integrering av undervisningen som helhet och att man därför borde överväga en enda lärarkategori vid journalisthögskolorna. Möjligheten till integration är som visats i 6.4 avhängig av en rad faktorer och Jubu har för sin del svårt att förstå att enhetliga lärartjänster skulle vara en helt avgörande förutsättning för att uppnå integration i undervisningen.

Däremot kan utredningen instämma i att det är av synnerlig vikt att journalisthögskolorna, liksom andra yrkesinriktade högskoleutbildningar, kan rekrytera väl meriterade och yrkeserfarna personer till lärarbefattningarna. Det vore emellertid svårt att ställa upp speciella krav enbart för journalisthögskolorna. Det skulle bl. a. innebära att den som siktar till ett lektorat vid en sådan måste inrikta sig på en alldeles speciell meriteringsväg, vilket skulle kunna innebära att denne minskade sin konkurrenskraft till andra befattningar inom högskoleväsendet. Bland annat av sådana skäl avvisades förslaget om enhetliga tjänster år 1967. De yttre förhållanden som dikterade detta ställningstagande har inte förändrats sedan dess.

Det faller utanför Jubus uppdrag att gå in på frågan om enhetliga lärartjänster men med hänsyn till de svårigheter som visat sig att rekrytera lämpliga personer till de praktiska lektoraten vill utredningen framföra följande synpunkter.

Det skulle vara önskvärt att kunna rekrytera personer med bred yrkeserfarenhet – gärna sådana som har erfarenhet från arbetsledande ställning – till de praktiska lärartjänsterna. På grund av lönedifferenserna torde detta emellertid för närvarande inte vara realistiskt. Den ur rekryteringssynpunkt väsentligaste faktorn är utan tvekan lönen. Eftersom den är en förhandlingsfråga kan inte utredningen påverka den faktorn.

En annan lösning på problemet att integrationen skall kunna ske mot bakgrund av relevant och realistisk yrkeskunskap är att lektorerna i praktiska ämnen har möjlighet att hålla en levande kontakt med utvecklingen i massmedierna.

Från de praktiska lektorerna har framförts att de inte har samma möjligheter som universitetslektorer att få tjänstledighet för sådan "à jourföreläsning". För de praktiska lektorernas del skulle det vara värdefullt att med viss periodicitet gå ut i massmedieföretag och arbeta för att fräscha upp sina erfarenheter och därigenom fungera bättre i undervisningssitua-

tionen. Jubu delar uppfattningen att det är väsentligt för de praktiska lektorerna att med jämna mellanrum under en tid få återgå i yrkesverksamhet inom massmediesektorn. Utredningen vill därför understryka att de praktiska lektorerna ur tjänstledighetssynpunkt – tjänstledighet bestäms ensidigt av arbetsgivaren – bör behandlas på samma sätt som lärare vid kommunala yrkesskolor och vissa andra läroanstalter under tjänstledighet för fortbildning (kommentar till AST § 19). Möjligheten till oavkortad lön för dessa kategorier står formellt öppen "ävensom vid tjänstledighet för yrkesstudier vid offentliga eller enskilda företag eller institutioner".

Utredningen har även diskuterat möjligheten att få till stånd någon form av växeljämsgöring mellan ett massmedieföretag och journalisthögskolan. Exempelvis så att en praktisk lektor med några års mellanrum fick tillfälle att arbeta en tid vid företaget medan personal från företaget samtidigt åtog sig en del undervisning vid högskolan.

Utbildningen bör givetvis byggas upp kring fast anställda lärare som också svarar för planeringen av undervisningen. Jubu vill dock betona värdet av att praktiskt verksamma journalister liksom nu – även om det sker i begränsad omfattning – medverkar i undervisningen. Det synes också angeläget att dessa personer knyts fastare till utbildningsorganisationen än vad som nu är fallet. Ett minimikrav måste vara att alla de som undervisar vid journalisthögskolan är så fast knutna dit att de deltar i planeringen av de aktuella momentens uppläggning. Därigenom kan även dessa lärares kunskaper och erfarenheter nyttiggöras också i dessa sammanhang och de får också vetskap om den roll de förväntas spela och det ansvar de har för utbildningen.

Jubu föreslår även att möjligheten övervägs att i framtiden förordna praktiskt verksamma journalister som hel- eller deltidslärare för ett eller några år. När det gäller anställningsformen är en tänkbar lösning att i likhet med vad som gäller t. ex. teknisk fakultet öppna möjligheter att förordna s. k. speciallärare av olika slag. U 68 har föreslagit en sådan modell för praktisk utbildning inom juristutbildningen (SOU 1973: 59).

6.5.5 *Pedagogiskt utvecklingsarbete*

Samarbetsnämnden för journalisthögskolorna har i sina anslagsframställningar framhållit att integrationssträvandena sker på frivillig grund och stundom får en improviserad karaktär. De skulle behöva sättas in i ett sammanhang med fortlöpande utvecklingsarbete.

Efter samråd med Jubu har samarbetsnämnden i sina anslagsframställningar för budgetåret 1975/76 begärt medel för pedagogiskt utvecklingsarbete. Nämnden för socionomutbildning har tidigare tagit ett sådant initiativ vilket lett till att socialhögskolorna tilldelats medel ur det anslag för pedagogiskt utvecklingsarbete som UKÄ disponerar. Socialhögskolorna har även möjlighet att få konsult hjälp av de konsulenter som finns vid universitetens pedagogiska enheter. Förutom de medel som socialhögskolorna får för utvecklingsarbete har de även möjlighet att skicka lärare till

de kurser som UKÄ och universiteten anordnar. UKÄ har under senare år inlett en brett upplagd kursverksamhet för lärare vid universiteten.

Avsikten med den försöksverksamhet som journalisthögskolorna vill inleda är att främja den pedagogiska integrationen mellan teori och praktik samt att förstärka undervisningens förankring i den aktiva yrkeserfarenheten.

I budgetpropositionen för budgetåret 1975/76 (prop. 1975: 1, Bilaga 10, s. 343) har föreslagits att medel från anslaget för pedagogiskt utvecklingsarbete vid universiteten efter UKÄs prövning skall kunna användas även för projekt som rör journalistutbildningen.

6.5.6 *Journalistutbildningens lokalisering*

Som framgått av avsnitt 6.2 och 6.5.4 spelar möjligheterna till samarbete med lokala nyhetsmedier en stor roll för en framgångsrik integration. Möjligheterna till en sådan samverkan är beroende av tillgänglighet i vid mening, bl. a. av kommunikationsavstånd. Storstäderna erbjuder inte alltid de bästa förutsättningarna därvidlag. Det kan därför finnas skäl att i samband med den ytterligare bearbetning av Jubus förslag till utbildningsplan, som utredningen förutsätter kommer att ske om förslagen i övrigt vinner bifall, ta upp även frågan om utbildningsenheternas lokalisering. Ett annat skäl till detta är de iakttagelser om den storstadsdominerade rekryteringen till journalistutbildningen som redovisas i avsnitt 5.3.5. Det bör vara en uppgift för de organisationskommittéer, som kommer att tillsättas under förutsättning av riksdagens bifall till prop. 1975: 9, att överväga även lokaliseringen av journalistutbildningen.

7 Studiepraktik

7.1 Nuvarande förhållanden

7.1.1 *Bakgrund*

Vid journalistinstitutens ombildning till journalisthögskolor ersattes den tidigare förpraktiken med en studiepraktik ingående i utbildningen. Enligt stadgan för journalisthögskolorna (SFS 1967:236 § 34) skall studiepraktiken omfatta en termin. I verkligheten innebär detta att de studerande under fyra månader befinner sig på en praktikplats. I studiegången infaller studiepraktiken under den tredje terminen. Praktiktiden kan fullgöras inom dagspress, veckopress, fackförbundspress, Sveriges Radio samt inom informationsverksamhet vid offentliga eller enskilda förvaltningar och företag.

Under praktik vid tidningsföretag får praktikanten enligt en rekommendation från Tidningarnas Arbetsgivareförening, gratifikation mot svarande lägst 75 procent av i avtal fastställd begynnelselön. För studerande som har sin studiepraktik förlagd till andra företag eller organ finns ingen motsvarighet i ersättningsfrågan. I varje enskilt fall avgör arbetsgivaren om ersättning till praktikanten skall utgå eller inte. Under praktiktiden är den studerande berättigad till studiemedel.

7.1.2 *Praktikplatserna*

Förmedlingen av praktikplatserna sker genom samarbetsnämnden för journalisthögskolorna. Efter samarbetsnämndens fördelning av praktikplatser mellan skolorna sköts fördelningen mellan de studerande av skolorna själva. Detta sker i samarbete med de studerande och i görligaste mån försöker man givetvis att så långt möjligt tillgodose de enskilda önskemålen om praktikplatsens karaktär och geografiska belägenhet. Tillgången på praktikplatser är dock sådan att alla individuella önskemål inte går att uppfylla.

Under vissa terminer har det förelegat stora svårigheter att skaffa fram tillräckligt antal praktikplatser. Framförallt har bristen på praktikplatser inom dagspressföretag varit påtaglig. De senaste två åren har läget något förbättrats vad gäller praktikplatser totalt, men denna förbättring ligger i

huvudsak inom informationssektorn. Behovet av praktikplatser inom dagspressen överstiger fortfarande tillgången.

7.1.3 *Praktikens innehåll*

Syftet med studiepraktiken är att den skall ge de studerande praktisk yrkesträning och en realistisk bild av det kommande yrkets krav och möjligheter. I pedagogiskt avseende skall praktikperioden utgöra en integrerad del av hela studiegången. För att uppnå detta förbereds praktiken under senare delen av andra studietermen och vidare sker en uppföljning under inledningsskedet av den fjärde terminen. Olika former av kontakter mellan skolan och praktikinstitutionen förekommer också. I första hand sköter konsumenten dessa kontakter men därutöver är samtliga lärare inkopplade i verksamheten — som kontaktlärare — och gör bl. a. besök vid de praktiserandes arbetsplats. På varje arbetsplats finns en handledare utsedd som ansvarar för att den praktiserande får en allsidig erfarenhet av verksamheten. Handledaren skall aktivt följa praktikantens arbete och bedöma hans prestationer. Efter praktiktidens slut skall handledaren betygsätta praktikanten i några olika avseenden. Som stöd för sitt arbete får handledaren instruktioner från journalsthögskolorna. Dessutom anordnas handledarträffar där praktikens funktion och genomförande diskuteras. Strävan är att göra praktiktjänstgöringen så innehållsrik som möjligt utifrån den enskilda praktikinstitutionens förutsättningar.

Något krav på styrning finns inte, men enligt vad som uppges av rektor vid JHS strävar man där så långt det är möjligt att styra praktikens innehåll. Detta gör man genom att ålägga eleven att under praktiktiden göra ett antal övningsuppgifter vilka resulterar i smärre rapporter. Vidare skall han ha telefonkontakt med sin kontaktlärare vid högskolan. Slutligen skall han även föra dagbok över sitt arbete vid praktikinstitutionen. JHG har däremot inga krav på dagbok eller övningsuppgifter.

7.2 *Utvärdering av praktiken*

Verksamheten med studiepraktik har långt ifrån varit problemfri. Förutom de nämnda svårigheterna att få antalet praktikplatser att räckas till har även andra problem — enligt vad som framkommit i enkäterna och under diskussionerna vid högskolorna — dykt upp i samband med praktikens genomförande. De senare problemen har orsakats av att handledarna inte haft tillräcklig tid, att praktikplatsen varit olämplig då den inte kunnat erbjuda lämpliga arbetsuppgifter, att praktikanten haft överdrivna förväntningar m. m.

Till utvärderingen av utbildningen hör givetvis även att försöka ta reda på hur praktiken fungerat ur utbildningssynpunkt. Både i enkäterna till journalisterna och till företagen/journalistklubbarna ställdes därför ett antal frågor i anslutning till studiepraktiken.

7.2.1 Typ av praktikplats

Det dominerande antalet praktikplatser har under perioden höstterminen 1968 t. o. m. vårterminen 1973 återfunnits inom dagspress och inom Sveriges Radio. Detta framgår av diagram 7.1. Göteborgseleverna har i betydligt större utsträckning än stockholmseleverna praktiserat inom dagspressen. Diagram 7.1 bygger på de svarandes egna uppgifter och klassificeringen har skett efter samma principer som i avsnitt 4.2.

I diagrammet avspeglas mycket klart de skillnader som finns lokalt i fråga om praktikplatser. Var sjunde stockholmselev har praktiserat inom fack-, special- eller populärpress medan ett obetydligt antal göteborgselever praktiserat inom denna sektor. Informationsplatser förlagda till partier och organisationer har endast tillkommit stockholmselever, vilket är en direkt följd av att dessa organ har sina kanslier förlagda till Stockholm. I gengäld har göteborgselever i något större utsträckning praktiserat inom statlig och kommunal förvaltning. Diagram 7.1 kan jämföras med tabell 7.1 som visar fördelningen av praktikplatser som förmedlats genom samarbetsnämnden för journalisthögskolorna.

Tabell 7.1 Praktikplatser förmedlade genom samarbetsnämnden ht-68 – vt-73. Procent

Dagspress	51,1
Övrig press	12,7
Nyhetsbyråer	3,7
Etermedier	21,1
Information	11,4
	100,0 (1 149)

Utöver de praktikplatser som samarbetsnämnden förmedlar brukar varje högskola kunna skaffa ytterligare platser exempelvis efter önskemål från eleverna.

Sett över hela tidsperioden har antalet praktikplatser inom dagspress minskat med ca en tredjedel. Även inom övrig press kan en viss minskning iakttagas. Däremot har antalet platser inom etermedier och information ökat. Inom det förra området har antalet fördubblats från periodens början till dess slut med en topp i mitten med tre gånger så många. Antalet informationsplatser har fyrfaldigats mellan periodens första och sista termin. Enligt samarbetsnämndens beräkningar har andelen elever som fullgjort studiepraktik inom pressen sjunkit från 75 procent läsåret 68/69 till 52 procent 72/73. Medelvärde för perioden ligger vid 63 procent, vilket överensstämmer rätt väl med diagram 7.1.

En annan indelning av praktikplatserna redovisas i diagram 7.2 där platserna fördelats på olika typer av redaktioner. Diagrammet avser samtliga praktikanter och bygger på deras egna uppgifter om praktikplatsens karaktär.

Diagram 7.2 återspeglar samma skillnader mellan de båda högskolorna som diagram 7.1.

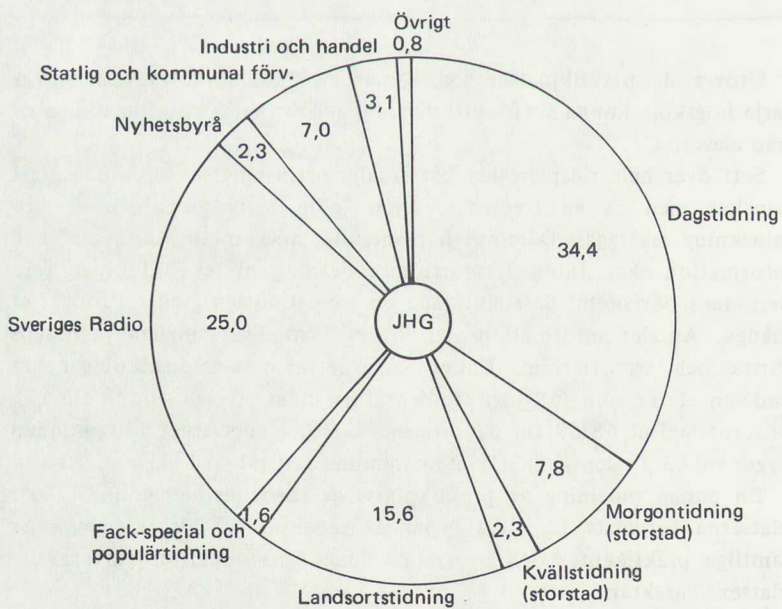
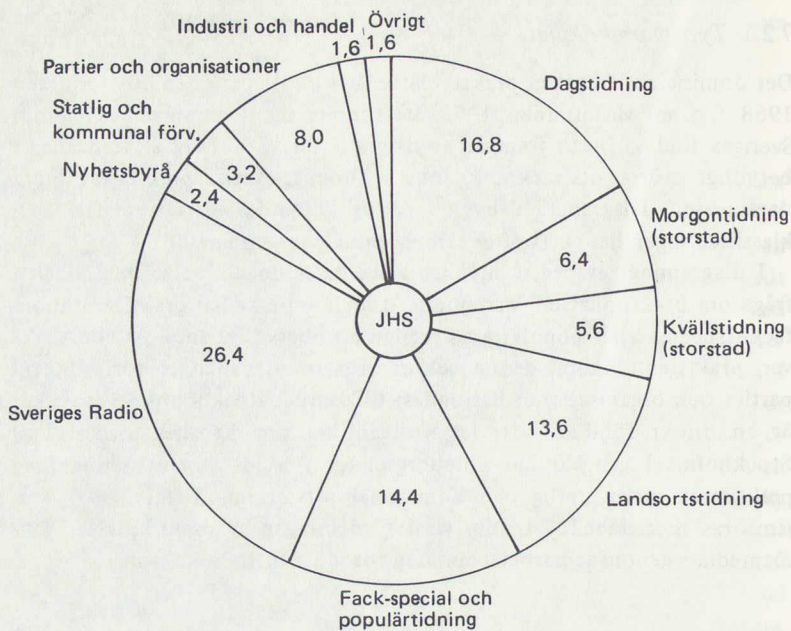

Diagram 7.1 Praktikplatsernas fördelning på olika företag. Procent

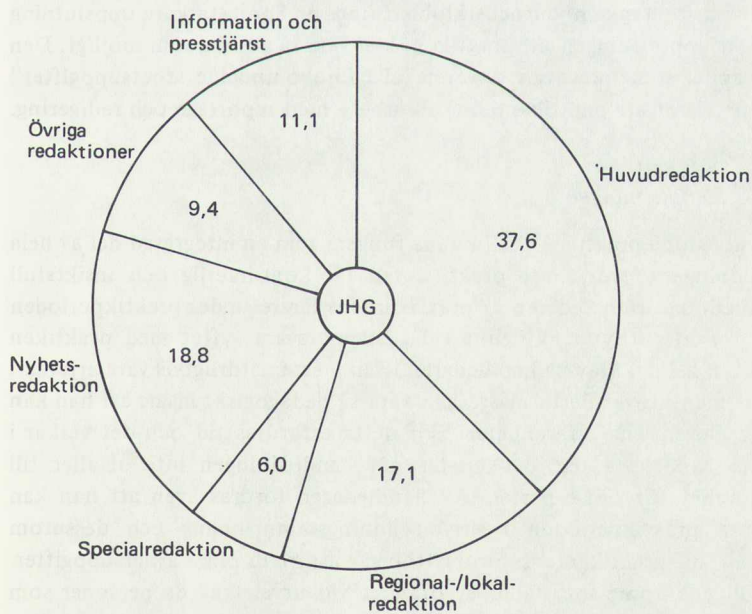
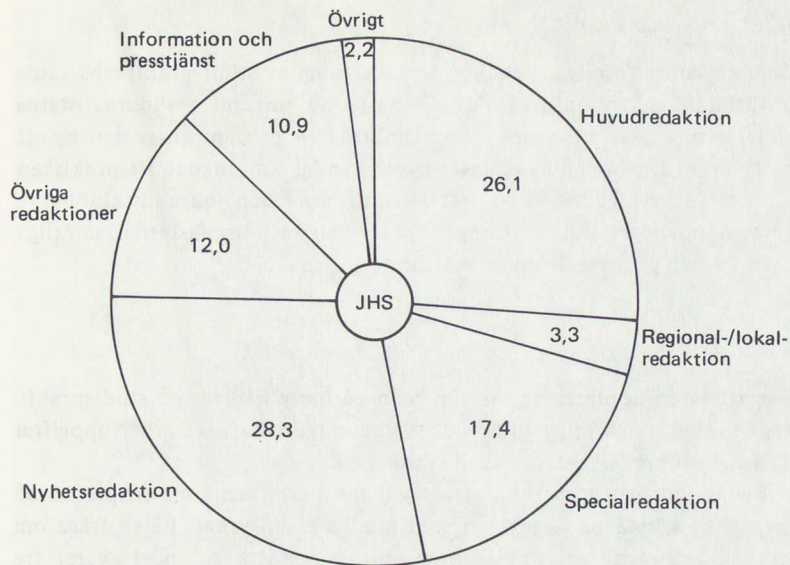

Diagram 7.2 Praktikplatserna fördelade på olika redaktioner. Procent

7.2.2 *Praktikens värde*

Genomgående föreligger en hög uppskattning av studiepraktikens värde ur utbildningssynpunkt. I det närmaste 80 procent av journalisterna tilldelar praktiken ett stort värde. Omkring 14 procent anser den ha ett visst värde. Det är alltså endast en liten andel som menar att praktiken har litet eller inget värde. Företagsledningarna och journalistklubbarna hyser ännu högre uppskattning av praktiken än journalisterna. Samtliga faller på den positiva delen av skalan.

7.2.3 *Arbetsuppgifter*

För att få en uppfattning om hur man på ömse håll ser på studiepraktikens funktion och innehåll fick de svarande redovisa vilka arbetsuppgifter de anser att praktikanterna skall syssla med.

Bland journalisterna uppfattas tydligen praktiken som en period då man skall känna på så mycket som möjligt inom yrket. På en fråga om vilka arbetsuppgifter praktikanten bör sysselsätta sig med svarar tre personer av fyra att praktikanterna bör syssla med alla på en redaktion eller motsvarande förekommande arbetsuppgifter. Den övriga fjärdedelen vill av svaren att döma ha en något snävare inriktning på studiepraktiken. Omkring 14 procent vill att den skall ägnas åt reportage och redigering. Ett mindre antal har tryckt på att det viktiga är att praktikanten får skriva medan en annan mindre grupp pekar på nyhetsanskaffning och kännedom om var nyheter finns att hämta. Slutligen finns det en grupp som anser att praktikanten skall ägna sig åt självständigt arbete exempelvis i form av projekt.

Bland företag och journalistklubbar finns en ännu starkare uppslutning bakom uppfattningen att praktiken skall vara så allsidig som möjligt. Den lilla andel som inte avgivit svaret "alla förekommande arbetsuppgifter" har förklarat att praktikanten skall arbeta med reportage och redigering.

7.2.4 *Handledningen*

För att studiepraktiken skall kunna fungera som en integrerad del av hela utbildningen fordras att praktikanten får kontinuerlig och insiktsfull handledning. Handledaren är praktikantens lärare under praktikperioden och för att utbytet av denna tid skall motsvara syftet med praktiken ställs en hel del krav på handledaren. Han måste naturligtvis vara erfaren i yrket men utöver detta måste han vara så pedagogiskt insatt att han kan delge eleven sina erfarenheter. För detta erfordras tid och det verkar i första hand vara där det brister när handledningen inte utfaller till belåtenhet för olika parter. Av handledaren fordras även att han kan placera praktikperioden i sitt utbildningssammanhang och dessutom känner till praktikantens förutsättningar att klara olika arbetsuppgifter.

Vilka faktorer som faller avgörandet vid urvalet av de personer som skall fungera som handledare vid ett företag varierar naturligtvis mellan olika företag. Det är dock mycket markant att huvuddelen av handledar-

na finns i toppen av redaktionshierarkin. Detta är säkerligen en av förklaringarna till att många av dem som gått igenom studiepraktiken klagat på att handledaren aldrig hade tid att kritiskt granska deras alster. Sextio procent av de journalister som besvarat enkäten har haft en chefredaktör, en redaktionschef eller en redaktionssekreterare som handledare. Knappt 14 procent har angivit att handledaren varit reporter eller journalist. I vardera sex fall har handledaren varit teknisk redaktör respektive redigerare. Fyra elever från Göteborg har haft lokalredaktörer som handledare. Vid sidan av tidningsvärlden är det främst informationschefer som förekommer som handledare. Två personer påstår i sina svar att de inte har någon handledare. Påståendet har inte kunnat kontrolleras.

När journalisterna får uttala sig om hur de uppfattade att handledningen fungerade är de inte lika positiva som i fråga om praktikens värde ur utbildningssynpunkt. Diagram 7.3 visar att var fjärde journalist tycker att handledningen fungerade dåligt och i det närmaste lika många anser att den fungerade ganska dåligt.

Av diagram 7.3 framgår tydliga skillnader i bedömning mellan dem som står för handledningen och dem som utsätts för den. Då det gäller företag och journalistklubbar bygger diagrammet på svar från dem som har erfarenhet av praktikanter.

Förutom den redan tidigare anförda tidsbristen anges som skäl till brister i handledningen att handledaren i vissa fall syntts måttligt intresserad av sin uppgift.

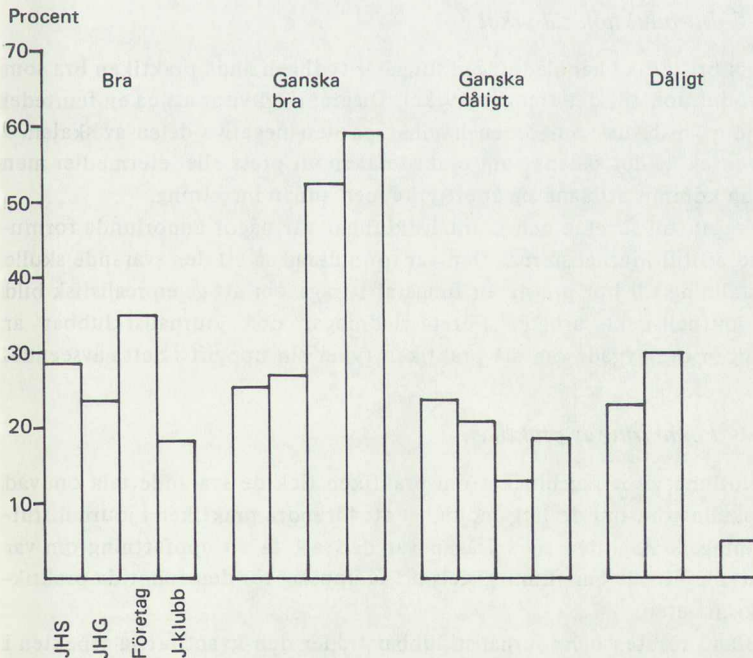

Diagram 7.3 Hur handledningen fungerade. Procent

Tabell 7.2 Handledarnas bedömning av praktikanterna. Procent

Språkbehandling	32,0	28,5	28,5	11,0
Kontroll av fakta	36,5	28,5	31,0	4,0
Nyhetssinne	26,5	37,0	22,5	14,0
Arbetsförmåga	46,0	29,0	25,0	
Initiativförmåga (endast halva materialet)	39,0	26,0	26,0	9,0
	Mycket positivt omdöme	"Normalt" omdöme		Negativt omdöme

Efter praktikperiodens slut skall handledaren avge betyg för den praktiserande. Detta sker på ett standardiserat formulär som tidigare innehöll rubrikerna språkbehandling, kontroll av fakta, nyhetssinne och arbetsförmåga. Under senare tid har rubriken initiativförmåga tillkommit.

Som komplement till enkätresultaten presenteras i tabell 7.2 en sammanställning som gjorts vid JHG av praktikbetygen för två 30-grupper vilka fullgjort sin studiepraktik vårterminen 1971 respektive höstterminen 1973. Handledarna uttrycker sina omdömen med egna ord och det har därför varit nödvändigt att klassificera svaren. Det har skett i en femgradig skala från mycket positivt omdöme till negativt omdöme.

Genomgående har handledarna nästan bara positiva omdömen om praktikanterna. Dessa resultat visar samma tendens som företagsledningars och journalistklubbar bedömningar av de utexaminerade journalister. (Jfr avsnitt 3.5.2).

7.2.5 Introduktion till yrket

Trots bristerna i handledningen fungerar tydligen ändå praktiken bra som introduktion till det framtida yrket. Diagram 7.4 visar att ca en femtedel av journalisternas omdömen hamnar på den negativa delen av skalan. I huvudsak är det sådana som praktiserat inom press eller etermedier men sedan kommit att ägna sig åt ett yrke med annan inriktning.

Frågan till företag och journalistklubbar var något annorlunda formulerad än till journalisterna. Den var formulerad så att den svarande skulle ta ställning till hur praktiken fungerat i fråga om att ge en realistisk bild av journalistiskt arbete. Företagsledningar och journalistklubbar är tydligen övertygade om att praktiken fyller sin uppgift i detta avseende.

7.2.6 Förändring av praktiken

Avslutningsvis i frågeblocket om praktiken fick de svarande tala om vad de skulle göra om de fick möjlighet att förändra praktiken i journalistutbildningen. Avsikten med frågan var dels att få en uppfattning om var bristerna hittills har funnits, dels att få uppslag för den framtida praktikverksamheten.

Bland företag och journalistklubbar trädér den kvantitativa aspekten i förgrunden; förlängning av praktiktiden och införande av förpraktik är de två punkter som kommer högst på listan. (Se tabell 7.3). För jour-

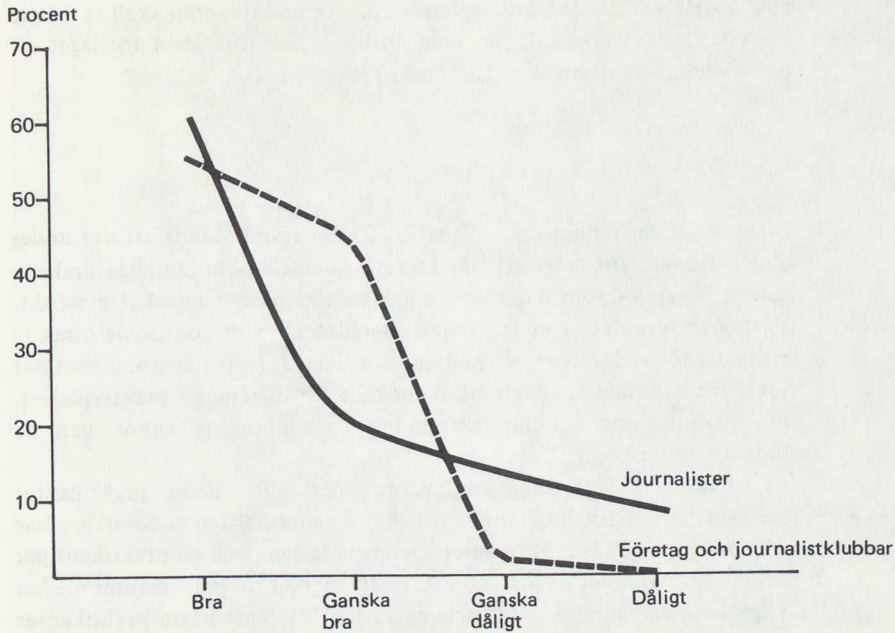

Diagram 7.4 Praktiken som introduktion till det framtida yrket. Procent

nalisternas del kommer de kvalitativa aspekterna i främsta rummet; förbättrad handledning samt uppdelning av praktiken är de önskemål som får den största anslutningen.

Med att "schematisera praktiken" menas att praktiken skall vara uppbyggd enligt en mall där alla förekommande sysslor skall finnas med. Kategorin "övrigt" innehåller en mängd olika förslag; bättre uppföljning av praktiken tillhör de mer frekventa påpekandena, tidigareläggning av praktiken föreslås också av en del, några anser att praktiken i första hand

Tabell 7.3 Förändring av praktiken. Procent

	Journalister			Företag och journalistklubbar		
	I: a hand	II: a hand	III: e hand	I: a hand	II: a hand	III: e hand
Förpraktik	14,1	2,9	2,5	35,7	6,7	
Förbättra handledningen	22,4	21,6	10,0		6,7	
Schematisera praktiken	11,5	13,7		3,6		
Bättre kontakt skola-praktikplats	5,7	10,8	12,5		6,7	
Praktik vid olika medier	5,7	21,6	5,0		20,0	33,3
Förlänga praktiktiden	17,2	13,7	7,5	32,1	40,0	
Övrigt	23,4	15,7	62,5	28,6	20,0	66,7
	(192)	(102)	(40)	(28)	(15)	(3)

skall förläggas till små arbetsplatser för att praktikanten skall få bättre överblick över verksamheten och slutligen framförs även förslaget att arbetsledning på något sätt skall ingå i praktiken.

7.3 Företagen och praktiken

Tidigare i framställningen (avsnitt 7.1.2) har framkommit att det under vissa perioder varit svårt att tillgodose önskemålen om lämpliga praktikplatser. Särskilt inom dagspressen har antalet platser minskat drastiskt. Detta har föranlett föredragande statsrådet att i utredningens direktiv framhålla följande: "Den sakkunnige bör överväga vilka åtgärder som bör vidtas för att man skall kunna säkerställa en tillgång på praktikplatser, som i rimlig utsträckning svarar mot utbildningens behov och de studerandes önskemål".

I enkäten fick företagsledningarna ange hur många praktikanter företaget haft sedan höstterminen 1968. Knappt hälften av företagen har haft sammanlagt tio praktikanter under perioden, dvs. en praktikant per termin. En fjärdedel av företagen har haft mer än tio praktikanter medan övriga haft ett mindre antal och några har inte haft några praktikanter alls. De som haft mindre än tio praktikanter är troligen sådana som under senare år upphört att ta emot praktikanter. Ett par företag har förklarat att de tar emot elever för praktik endast om de känner vederbörande.

I dagsläget verkar det vara så att hälften av företagen som besvarat enkäten inte tar emot praktikanter. Vardera fem företag anför som skäl för detta att redaktionen är för liten, att företaget är för hårt belastat av ordinarie arbete respektive att ersättningen till praktikanter är för betungande. Tre företag anför utrymmesbrist och likaledes tre anger att de aldrig fått någon förfrågan. Vid ett par företag anses arbetet så kunskapskrävande att det skulle vara meningslöst med praktikanter.

De företag som inte tar emot praktikanter fick ta ställning till frågan huruvida de i framtiden kan tänka sig att ta emot praktikanter. Tio företag svarar blankt nej på frågan och sju svarar ja utan vidare kommentar. Tre är beredda att ta praktikanter utan lön – man ser det som en pryoverksamhet – medan fem förklarar sig beredda att upplåta plats för praktikanter om de ekonomiska villkoren regleras.

Enkätresultaten kan jämföras med resultatet av den rundfråga om möjligheten att ställa praktikplatser till förfogande som samarbetsnämnden för journalisthögskolorna gjorde under början av år 1974. Framställningen riktades till företag, myndigheter och organisationer som tidigare tillfrågats om praktikplatser, däribland drygt hundratalet dagspressföretag. Knappt en tredjedel av de sistnämnda ansåg sig inte kunna erbjuda någon praktikplats. De som har angivit motiv för sina avböjande svar har i sex fall hänvisat till att företaget inte har ekonomiska möjligheter att ta emot praktikanter. Fyra företag har endast förklarat att de inte har några möjligheter att erbjuda praktikplatser. I tre fall anför att företaget arbetar under så knappa resurser att det inte har råd att avdela handledare. Ytterligare två företag anger svårigheter att hinna med

handledningen som skäl för sitt bristande tillmötesgående. Två företag förklarar att de är beredda att ta emot praktikanter utan ersättning. Slutligen förklarar tre företag att de håller på att övergå till ny teknik och därför tills vidare inte kan ställa praktikplatser till förfogande.

Vissa av de företag som förklarat sig villiga att ta emot praktikanter har efterlyst ett bättre samråd mellan högskola och företag vid fördelningen av praktikplatserna. Det förekommer även i något fall att företagen anger från vilken högskola praktikanten skall komma.

Under utredningsarbetets gång har olika förslag angående hur behovet av praktikplatser skall kunna tillgodoses diskuterats. Den nuvarande praktikperioden är för varje elev fyra månader lång. En teoretiskt möjlig väg att öka antalet praktikplatser vore att indela året i tre praktikperioder. En sådan modell skulle innebära vissa problem i planeringen vid högskolorna men problemen borde inte vara olösliga. Med den nuvarande gruppindelningen i 30-grupper skulle det bli dubbelt så många praktikanter under sommaren som under höst- och vårtermin. I ett framtida friare resurssystem skulle praktikanterna kunna fördelas jämnt under året. Om det inte går att skaffa fram acceptabla praktikplatser blir det en prioriteringsfråga huruvida man vill ta undervisnings- och schemaproblem eller godta svårigheterna med praktikplatserna.

Företag och journalistklubbar fick i enkäterna en fråga om hur de skulle ställa sig till en indelning av året i tre praktikperioder om vardera fyra månader. Frågan ställdes endast till företag och journalistklubbar med erfarenhet av praktikanter. Två företag och tre klubbar anser att det är olämpligt med praktik under sommaren. I övrigt är svarsmönstret det som framgår av tabell 7.4.

Tyvärr måste konstateras att svarsmaterialet är något tunt och att det därför inte går att dra någon bestämd slutsats i detta avseende.

Tabell 7.4 Inställning till tre praktikperioder. Procent

	Positiv	Ganska positiv	Ganska negativ	Negativ	
Företag	42,9	23,8	19,0	14,3	100,0 (21)
Journalistklubbar	23,5	35,3	23,5	17,6	100,0 (17)

7.4 Behovet av studiepraktik

Utredningen har i sin genomgång av journalistutbildningen förutsättningslöst diskuterat behovet av studiepraktik ingående i utbildningen. I utbildningsdebatten har yrkeserfarenhetens betydelse för högre studier understrukits. Ofta har hävdats att det i allmänhet är bättre att eftersträva att människor har yrkeserfarenhet när de kommer till högskolan än att införa praktik. Denna är dessutom svårmanövrerad och resurskrävande. Vid antagning till högskola bör avseende även kunna fästas vid yrkeserfarenhet från andra områden än det högskoleutbildningen avser med hänsyn till värdet av breda erfarenheter (jfr avsnitt 5.5).

Det är vidare en allmän strävan att snarare satsa på lösningar som främjar återkommande utbildning än på praktik i utbildningen.

En annan övergripande synpunkt rör förhållandet mellan grundutbildning och inskolning. Praktikinslag är jämfört med teoretiska studier mer inriktade på att förmedla direkta färdigheter som skall utnyttjas i yrkeslivet. Högskolan har ansvaret för den teoretiska skolningen, och det anses i allmänhet inte vara en uppgift för grundutbildningen att träna upp fullständiga yrkesfärdigheter. Detta skall i stället vanligen ske under inskolningen.

Det förhållandet att praktikinslag i högskoleutbildningen inte generellt bör eftersträvas hindrar emellertid inte att man ibland finner det motiverat med praktik, och sådan förekommer i en del utbildningar, där skälen för denna lösning bedömts mycket starka, t. ex. socionomutbildningen, lärarutbildningen, vissa tekniska utbildningar samt journalistutbildningen.

Även när det gäller journalistutbildningen finns argument för och emot studiepraktik. Ett vägande argument mot denna praktik är att det är omöjligt att få adekvat praktik till samtliga studerande. Dessutom kan praktiken vara tvivelaktig ur pedagogiska aspekter även om praktikplatsen ur yrkesmiljösynpunkt kan anses acceptabel. Betydelsen av praktik i utbildningen hänger intimt ihop med målet för utbildningen. Om målet är att utbilda färdiga journalister som direkt kan gå ut i full yrkesverksamhet är det naturligtvis av stort värde — under förutsättning att studiepraktiken fungerat enligt intentionerna — att den nyblivne journalisten fått arbeta under realistiska yrkesvillkor. Är däremot målet att grundligt förbereda den studerande för journalistisk verksamhet och förse honom med teoretiska och metodiska redskap måste det vara mera tveksamt om resurser skall satsas på praktikverksamhet.

Behovet av praktik i utbildningen måste även vara avhängigt i vilken mån man lyckas upprätthålla en nära kontakt med yrkesområdet. Detta kan ske bl. a. genom att som lärare rekrytera personer med stor praktisk erfarenhet och genom att använda sig av externa lärare med specialistkunskaper från olika områden. Realistiska övningar i samarbete med olika företag och institutioner kan i vissa fall ha samma pedagogiska värde som och delvis ersätta studiepraktik.

Trots de invändningar som kan riktas mot studiepraktiken har den naturligtvis pedagogiska värden som inte kan uppnås inom utbildningsinstitutionens väggar under förutsättning att betingelserna är gynnsamma. Det kräver i sin tur att elever, praktikplats och handledare är väl förberedda och accepterar varandras förutsättningar. När detta är uppfyllt kan även praktikverksamheten tillföra den reguljära undervisningen nya impulser eftersom det är en stor erfarenhetsmassa som varje elevkull för med sig tillbaka inom utbildningsanstaltens murar efter fullgjord studiepraktik.

7.5 Utredningens slutsatser

Utredningen har genom enkätresultaten och genom diskussioner med pressorganisationer, lärare och elever kommit till slutsatsen att praktiken fyller en viktig funktion i journalistutbildningen. En aspekt som framförs från elevhåll är att studiepraktiken ger dem möjlighet att ute i yrkeslivet visa vad de kan och därigenom underlättar deras möjlighet att få arbete.

Jämförd med Danmark och Finland är praktiktiden kort i Sverige men utredningen har inte funnit det realistiskt att argumentera för en förlängning.

I dag är det totalt sett inget större problem att få praktikplatser till samtliga studerande. I och med att samhällsinformationen har fått ökad betydelse med därav följande informationstjänster har möjligheten till praktikplatser öppnats som tidigare inte stod till buds. Det vore naturligtvis önskvärt att kunna tillgodose alla individuella önskemål då det gäller praktikplatser, både vad avser praktikplatsens karaktär och dess geografiska belägenhet. Med hänsyn till att detta skulle kräva en stor överkapacitet på praktikplatser är det för närvarande omöjligt med ett sådant mål. Under beaktande av den samlade efterfrågan på praktikplatser från utbildningssektorn i sin helhet får man nog nöja sig med att kunna erbjuda acceptabla platser till samtliga journaliststuderande.

Som tidigare framgått är det i dag på dagspressidan som de största svårigheterna ligger då det gäller praktikplatser.

Det finns för närvarande inga möjligheter att ålägga dagspressföretagen att ställa praktikplatser till förfogande. Närmast till hands ligger då att företagen själva genom en överenskommelse förband sig att upplåta praktikplatser. Antalet platser skulle kunna ställas i relation till huvudredaktionens storlek. Ett alternativ till detta vore att SJF och arbetsgivareorganisationerna genom avtal löste frågan på samma sätt som dessa parter löst frågan om tidningsmedarbetarnas deltagande i fortbildning.

Att detta inte är någon främmande tanke för SJF framgår av följande citat hämtat ur förbundets fackliga handlingsprogram fastställt av 1974 års kongress: "För att garantera alla elever en likvärdig praktik under studietiden bör förbundet få tidningsutgivarna, Sveriges Radio och andra berörda arbetsgivare att förbinda sig att ställa erforderligt antal praktikplatser till förfogande."

Om man släpper tanken på att upplåtandet av praktikplatser skall vara ett frivilligt åtagande från tidningsföretagens sida finns möjligheten att i någon form knyta praktikplatserna till det statliga stödet till pressen. Ett sådant arrangemang kan motiveras med att ekonomiska skäl ofta anförs som hinder för att ta emot praktikanter. Det allmänna tillför årligen massmedieföretagen stora pengar och man skulle då kunna diskutera möjligheten att de som en motprestation åtog sig en del av utbildningsansvaret för kommande generationer av journalister. Allra helst som det är den kommande egna personalen det gäller. Det ligger inte inom Jubus område att komma med direkta förslag i detta avseende men utredningen vill ändå väcka tanken.

Som ett tungt skäl till svårigheten att anskaffa praktikplatser inom

tidningsföretagen har angivits att det är allt för ekonomiskt betungande för företagen att ta emot praktikanter. Från en del håll har framförts att Jubu borde försöka få en ändring till stånd i fråga om praktikersättningen. Eftersom ersättningen till praktikanterna fastställts genom förhandlingar mellan SJF och TA saknar Jubu varje möjlighet att, och önskar självfallet inte heller, påverka denna.

Som framgår av kapitel 5 föreslår Jubu ett antagningsystem med en förhållandevis hög värdering av arbetslivserfarenhet. Det kan inte uteslutas att åtskilliga studerande i framtiden kommer att ha praktisk erfarenhet av journalistiskt arbete. Jubu föreslår att de som har sådan erfarenhet av minst sex månaders varaktighet av samarbetsnämnden kan befrias från kravet på studiepraktik. Ett sådant arrangemang kan på sikt lätta behovet av praktikplatser.

Med hänsyn till vad som här anförts finner Jubu det inte för tillfället vara skäl att vidta några ytterligare åtgärder för att tillgodose behovet av praktikplatser. Som framgår av kapitel 11 avser Jubu inte att föreslå någon utökning av utbildningskapaciteten. Då de åtgärder som under de senaste åren vidtagits för att tillgodose behovet av praktikplatser synes tillfredsställande och möjlighet till dispens dessutom föreslås behöver med nuvarande utbildningskapacitet enligt Jubus mening inga ytterligare åtgärder vidtagas. Utvecklingen bör emellertid följas med uppmärksamhet.

8 Etermedier

8.1 Bakgrund

Under det senaste årtiondet har en diskussion förts om undervisningen om etermedier. I huvudsak två linjer finns i denna diskussion. Å ena sidan den vars innebörd är att undervisningen om etermedier måste öka väsentligt vid journalisthögskolorna. Å andra sidan har hävdats att en etermedielinje vid journalisthögskolorna skulle förbereda för yrkesverksamhet inom endast ett företag och det därför vore olämpligt att inrätta en sådan linje. Den förstnämnda ståndpunkten förfäktas bl. a. av samarbetsnämnden för journalisthögskolorna som i sin anslagsframställning inför budgetåret 1973/74 framför följande: "De realistiska antaganden som kan göras om den framtida utvecklingen på informationsområdet pekar entydigt på att elektroniska medier kommer att spela en allt större roll. Som hittills kommer det att gälla allmänna program eller utbildningsprogram för konventionell rundradiosändning. Därutöver har offentliga och privata insatser visat betydande intresse för andra distributionsformer, kabel-TV och kassett-TV. Dessa distributionsformer kan tänkas för alla former av program, från breda underhållningsprogram till utbildningsprogram. Vid sidan härav kommer med all sannolikhet information, instruktion och utbildning inom organisationer, företag och myndigheter i växande utsträckning att utformas och spridas med elektronisk teknik.

Inför dessa framtidsperspektiv – som först på senare tid fått fastare konturer – är det nödvändigt att journalisthögskolorna redan nu kan erbjuda en kvalificerad etermedieutbildning. I annat fall skulle högskolan inte bara underlåta att ge en kvalificerad utbildning för ett av de områden som definitivt växer i betydelse; hela högskolans pedagogik skulle framstå som föråldrad, om inte lärarna fick tillfälle att behandla etermediernas problem på samma avancerade nivå som de tryckta mediernas."

Enighet råder om att alla journalisthögskolestuderande bör ha viss undervisning om etermedier. Det är i fråga om graden av specialisering som uppfattningarna går isär.

8.2 Direktiven

I utredningens direktiv sägs: "I samband med 1967 års omläggning av journalistutbildningen diskuterades en ytterligare differentiering av utbildningen med sikte mot verksamhet inom etermedia. Departementschefen framhöll därvid att han, med hänsyn till att utbildning inom en etermedieavdelning skulle förbereda för yrkesverksamhet inom endast ett företag, inte var beredd att förorda att en sådan avdelning inrättades. Förslag om inrättande av en etermedielinje vid journalisthögskolorna har därefter förts fram flera gånger.

De skäl som år 1967 anfördes mot en etermedielinje är enligt min uppfattning i huvudsak alltjämt giltiga. Den sakkunnige bör emellertid överväga om den ökade betydelse etermedia kommit att få i samhället bör medföra att man i den allmänna utbildningen av journalister i ökad utsträckning uppmärksammar dessa media. Detta bör i så fall ske genom en omfördelning av utbildningsresurser inom de nuvarande ramarna."

8.3 Enkätresultat

Både bland journalister och bland företag och journalistklubbar föreligger önskemål om en etermedielinje under fördjupningsterminen (jfr 10.2.3). I enkäterna ställdes även en direkt fråga huruvida etermedier skall uppmärksammas i utbildningen i högre grad än för närvarande. Drygt en tredjedel av journalisterna finner inget skäl härför medan övriga vill ge etermedier större utrymme med olika motiveringar. Trettio procent anger att etermedier blir en allt större och viktigare informatör, 14 procent tycker att det bör vara en jämnare fördelning mellan press och etermedier i utbildningen, nio procent hänvisar till uppbyggnaden av lokalradion och sex procent motiverar sitt ställningstagande med att etermedier utgör en växande arbetsmarknad. Endast fyra personer uppger kabel-TV och kasset-TV och endast två personer anför etermediernas ökade användning inom den enskilda sektorn som skäl för sin inställning.

Bland företag och journalistklubbar svarar hälften ja och hälften nej på frågan. En tredjedel av dem som svarar ja menar att etermedier blir en allt större och viktigare informationskanal, en fjärdedel hänvisar till uppbyggnaden av lokalradion och ungefär en femtedel tycker att det bör vara en jämnare fördelning mellan press och etermedier i utbildningen. Det är bara ett företag och två journalistklubbar som hänvisar till de nya informationsbärarna kabel-TV och kasset-TV.

Eftersom en eventuell utökning av etermedieutbildningen enligt direktiven skall ske genom en omfördelning inom nuvarande ramar fick de som yrkade på en utökning även ange hur detta utrymme borde skapas. Var fjärde journalist anser att etermedieinslagen i utbildningen kan ökas utan att minska på andra moment medan likaledes en journalist av fyra tycker att de teoretiska ämnena kan komprimeras och krympas något. Även här pläderar några för en etermedielinje under fördjupningsterminen. Övriga fördelar sig på en mängd olika förslag varav det mest

frekventa är en minskning av grafisk teknik; åtta journalister från Stockholm och fyra från Göteborg anser att detta moment kan minskas.

Av den andra svarandekategorin har bara sex företag och elva journalistklubbar tagit ställning till denna del av frågan. Sammanlagt fyra av dem vill minska de teoretiska ämnena, likaledes fyra vill knappa in på den grafiska tekniken och tre tycker att mindre tid kan ägnas åt hur man skriver i veckopressen.

Den aktuella problemställningen kan även belysas från en annan infallsvinkel. Enkäterna innehöll också en fråga huruvida man förväntade sig några väsentliga förändringar i journalisternas huvudsakliga arbetsuppgifter under de närmaste åren. Nära nog hälften av journalisterna tror inte på några större förändringar. En journalist av fem menar att den tekniska utvecklingen kommer att innebära förändrade arbetsuppgifter. Tolv procent anger att journalisterna kommer att få uppleva en ökad specialisering. En liknande uppfattning hyser de sju personer som hänvisar till etermediernas växande betydelse liksom de sju personer som tror att arbetet i större utsträckning kommer att präglas av research, feature och bakgrundsteckningar.

Av de tillsammans närmare hundratalet företagen och journalistklubbarna anger två tredjedelar att journalistens framtida arbetsuppgifter i större utsträckning kommer att utgöras av samhällsinformation och/eller konsumentupplysning. Ett tiotal tror på en ökad specialisering för journalisternas del medan fyra pekar på ökat inslag av bakgrundsmaterial och två anger att den kommenterande journalistiken kommer att öka.

Företagen och journalistklubbarna fick i frågan anvisningen att de skulle bortse från sådana förändringar som var en följd av ny teknik. I denna svarkategori är det tre som framhåller att etermediernas betydelse kommer att öka.

8.4 Utredningens slutsatser

Utredningen har genom kontakter med organisationer och företag och genom litteraturstudium försökt att få ett grepp om den närmaste utvecklingen inom etermedieområdet. Tendenserna verkar vara motsägelsefulla. Det är ingen tvekan om att de tekniska förutsättningarna föreligger för en svindlande utveckling. Dock ter sig även kostnaderna för de nya medierna avskräckande vilket gör att man nog kan räkna med en betydligt lugnare utveckling än som förutspåddes för några år sedan. Dessa frågor diskuteras ytterligare i kapitel 11 angående dimensionering av utbildningen.

Som argument för större utrymme för etermedierna i utbildningen har bl. a. anförts lokalradios utbyggnad och den ökade användningen av intern-TV i olika sammalag, exempelvis i undervisningssammanhang. Utifrån detta följer dock inte nödvändigtvis att etermedierna skall uppta större utrymme i journalistutbildningen. Det är dels en fråga om hur många journalister som kommer att behövas för de nya funktionerna, dels en fråga om var gränsen går mellan inskolning i arbetet – vilket bör

skötas inom företaget — och den mer generella högskoleutbildningen. När det gäller den första delen av frågan finns bedömare som hävdar att det inte i första hand är journalister som behövs i de nya etermediefunktionerna — intern-TV, kassett-TV m. m. — utan framför allt informations-tekniker. Dessutom finns det tydliga tecken på att utvecklingen vad gäller ITV i undervisningen inte kommer att fortgå i den takt man för några år sedan förutspådde. Den andra delen av frågan är besvärlig att ta ställning till. Helt uppenbart måste vara att högskolorna på den tekniska sidan måste begränsa sig till att lära eleverna att kunna handha apparaturen så att de kan fullgöra sina journalistiska uppgifter. Naturligtvis måste också eleverna få lära sig de olika mediernas möjligheter och begränsningar.

Utredningen har kommit till slutsatsen att med hänsyn till etermediernas allt större betydelse i det totala informationsflödet i samhället kan det vara rimligt med en jämnare fördelning mellan etermedier och tryckta medier i journalistutbildningen. Även för den journalist som skall ägna sig åt skrivande verksamhet i pressen torde det vara av värde att ha en grundläggande etermedieutbildning. Oberoende av om man uppfattar press och etermedier som konkurrenser eller kompletterande varandra fordras det att de som är verksamma på ömse sidor har grundläggande kunskaper om respektive mediers förutsättningar och arbetsvillkor.

Utredningen föreslår i avsnitt 6.5.3 att examensarbetet i dess nuvarande form avskaffas och att det utrymme detta ger används för olika former av specialisering. En möjlighet som därvid öppnar sig är att ge undervisningen om etermedier större utrymme. Några praktiska svårigheter för detta föreligger inte då båda journalisthögskolorna numera har radio- och TV-studio. Jubu återkommer till denna fråga i samband med förslaget till ny studieorganisation i kapitel 9 och bilaga 5.

På längre sikt kommer som flera gånger påpekats möjligheterna att tillgodose olika önskemål att bli större. Dels genom ett friare medelstillelningssystem som ger linjenämnden fria händer att prioritera olika inslag och olika typer av övningar i utbildningen, dels genom den studieorganisation som föreslås, vilken ger eleverna möjlighet att specialisera sig efter intresseinriktning.

9 Studieorganisation

9.1 Inledning

All erfarenhet säger att det är en process på lång sikt att genomgripande förändra en utbildnings innehåll och organisation. Av det skälet är det dock inte nödvändigt att vänta med alla förändringar intill den dag då en genomgripande omdaning kan genomföras. I stället kan det vara lämpligt att arbeta med två skilda tidsperspektiv. Ett kortsiktigt perspektiv där strävan är att inom rådande ramar företa lämpliga justeringar som får omedelbar verkan och ett mera långsiktigt perspektiv där målet är att grundligt arbeta igenom studieplaner och studieorganisation. Som framskymtat flera gånger i den tidigare framställningen har utredningen arbetat med två skilda tidsperspektiv för ögonen. De i de föregående kapitlen främjades förslagen har i första hand tagit sikte på en förändring som skulle kunna få omedelbar effekt men det innebär naturligtvis även att dessa justeringar kvarstår på längre sikt. Detta gäller för det föreslagna antagningsförfarandet (kapitel 5) likväl som för det nya resurstillelnings-systemet (avsnitt 6.5.1). Vidare erinras om förslaget att förändra examensarbetet, möjligheten att främja rekryteringen av praktiska lärare, liksom möjligheten att få tillgång till medel för pedagogiskt utvecklingsarbete. Studiepraktiken har föreslagits bli kvar i sin nuvarande form. Därjämte har utredningen gett förslag till formerna för journalisternas fortbildning och omfattningen av etermedieundervisningen.

Den följande diskussionen om studieorganisationen och i anslutning därtill främjades förslag avser det längre tidsperspektivet. Utredningen har den principiella inställningen att utformningen av detaljinnehållet i utbildningen är en angelägenhet för respektive utbildningsanstalt. Utredningen har därför inte utarbetat några detaljförslag avseende utbildningens innehåll och verksamhetsformer. Förslagen anger principerna för utbildningens inriktning och allmänna uppläggning. Det förslag till utbildningsplan som återfinns i bilaga 5 skall betraktas som en illustration till argumenteringen och förutsätts vid bifall till utredningens övriga förslag bli föremål för sedvanlig bearbetning. De utgångspunkter utredningen haft att arbeta efter har varit dels direktivens uttalande att det inte föreligger någon anledning att ompröva målen för journalistutbildningen, dels följande passus i direktiven: "Den sakkunniges arbete kommer att

pågå parallellt med remissbehandling och beredning av U 68s förslag. Med hänsyn härtill bör den sakkunnige inte ta upp frågor om journalistutbildningens yttre organisation och om formerna för ledningen av utbildningen. Den sakkunnige bör dock vid sin prövning av utbildningens innehåll och uppläggning kunna belysa vilka följder ett genomförande av de av U 68 föreslagna studieorganisatoriska principerna bör få för journalistutbildningen och för dennas förhållande till annan utbildning med likartad inriktning.”

När utredningen nu lägger fram förslag till studieorganisatoriska förändringar på lång sikt sker det mot bakgrund av de studieorganisatoriska riktlinjer som lagts fram i regeringens prop. 1975:9 angående högskoleutbildningens reformering. Vid tidpunkten för utredningsarbetets slutförande har riksdagen ännu inte tagit ställning till denna. De förändringar detta kan leda till har sålunda inte kunnat beaktas.

9.2 Högskolestudiernas organisation

Som bakgrund till den fortsatta framställningen lämnas en kort sammanfattning av förslag angående högskolestudiernas organisation i regeringens prop. 1975:9.

Där föreslås att högskoleutbildningen generellt bör organiseras i utbildningslinjer i huvudsak i enlighet med U 68s förslag. Utredningen skiljer mellan tre olika typer av utbildningslinjer allmän, lokal och individuell.

Med *allmän utbildningslinje* avses en kortare eller längre utbildning inriktad mot visst yrkesområde och normalt med tyngdpunkt inom ett visst basutbildningsområde, utformad antingen som en fast kombination av kurser (i regel med såväl sakinnehåll som ordningsföljd angiven) eller som en grundläggande studiekurs följt av någon eller några profilkurser jämte ytterligare kurser valda inom en grupp av kurser av betydelse för det avsedda verksamhetsområdet.

Lokal utbildningslinje kan inrättas vid en enskild högskola och bör normalt utformas så att den uppfyller samma krav som en allmän utbildningslinje.

Med *individuell utbildningslinje* menas en utbildning inriktad mot ett visst verksamhetsområde och med ett visst huvudsakligt basutbildningsinnehåll, där de ingående studiekurserna och ordningsföljden mellan dem bestäms av den studerande.

För varje utbildningslinje i högskoleutbildningen skall upprättas *utbildningsplaner*. Dessa planer bör ange utbildningslinjens inriktning samt översiktligt visa utbildningslinjens organisation och ge anvisningar för upprättande av kursplaner. Föreskrifter om förkunskaper och andra villkor för tillträde till utbildningslinjen bör vidare ingå.

Utbildningslinjens inriktning bör kunna beskrivas genom angivande av det yrkesområde som linjen eller varianten inom denna är inriktade mot samt den yrkesutbildningssektor den skall hänföras till. Vidare bör anges utbildningslinjens omfattning i poäng samt de linjevarianter som kan förekomma.

Utbildningslinjens organisation och innehåll bör inte i detalj bindas genom centralt givna bestämmelser.

I princip bör utbildningsplanen fastställas av den myndighet som inrättar linjen. Propositionen föreslår därför att allmän utbildningslinje inrättas av regeringen, lokal och individuell utbildningslinje av högskolestyrelsen. Det innebär att regeringen i samband med att allmän utbildningslinje inrättas endast fastställer utbildningens omfattning och inriktning.

Kursplanerna vänder sig mer direkt till de studerande som information om utbildningsinnehållet. De bör innehålla en målbeskrivning som an knyter till utbildningsplanen samt beskrivning av undervisningens innehåll, organisation och verksamhetsformer. Information om prov samt studietekniska råd och anvisningar är andra viktiga ingredienser i kursplanerna.

Kursplanerna bör vara korta och lättlästa dokument, som kan tillställas de studerande i god tid före genomgången av en kurs.

I prop. 1975:9 föreslås att resurstilldelningen inom högskoleväsendet skall ske efter nya principer fr. o. m. budgetåret 1977/78. Huvuddragen i det nya anslagssystemet vad gäller utbildningslinjer och enstaka kurser redovisas i avsnitt 12.1.1.

9.3 Principiella utgångspunkter

Innan Jubu presenterar sitt förslag till framtida studieorganisation skall ett principiellt resonemang föras om vilka kunskapskrav som kan ställas på journalister samt om värdet av en samhällsorienterande inledning till journaliststudierna.

Resonemangen förs mot bakgrund av diskussionen om journalistens roll i kapitel 2.

9.3.1 *Kunskapskrav på journalister*

I vissa avseenden bör det vara möjligt att söka fastställa kraven på innehåll i journalistutbildningen på samma vägar som man använder för annan yrkesinriktad högskoleutbildning. Det bör t. ex. genom kartläggning av arbetsuppgifter, funktioner inom massmedier samt existerande och förväntad personalstruktur vara möjligt att få fram ett både exakt och detaljerat underlag för utbildningens planering. Kriterierna är i stor utsträckning objektiva. En sådan metod måste emellertid begränsas till de delar av utbildningen som har instrumentell karaktär, den i inskränkt mening yrkestekniska delen av utbildningen.

I journalistutbildningen har det också bedömts vara nödvändigt att föra in ett mått av allmänt inriktad utbildning. Summariskt kan den sägas motiveras av uppfattningar om journalistens roll och uppgifter i samhället (jfr kapitel 2).

En viktig uppgift för journalisten är att överföra den information som t. ex. vetenskap, teknik och förvaltning producerar till ett språk och ett

framställningssätt som är enklare gripbart för läsarna (lyssnarna, tittarna). Det kräver språklig färdighet men det kräver också en god allmän orientering. När antalet problemområden ökar och informationen blir mera komplicerad skapar det ökade behov hos journalisten av sådan kunskap som gör överföringsprocessen möjlig.

Att specificera ett sådant kunskapskrav för blivande journalister är hart när omöjligt, i varje fall mycket vanskligt. Kriterierna blir i hög grad normativa. En stor del av journalistens arbete är att ta del av, fånga och presentera den information som den politiska processen ger. Det motiverar en vid samhällsorientering. Samtidigt ökar i ett teknikberoende samhälle behovet att kunna framställa utredningsresultat som vilar på naturvetenskap och teknik på ett gripbart sätt. De debatter som förts om bl. a. miljö- och energifrågor illustrerar detta. Det illustrerar också vanskligheten av att söka fastställa kvantitet och nivå på den mer allmänt inriktade kunskap som bör ingå i journalistutbildningen.

Nu ingår i journalisthögskolornas studieplaner ett mått av främst samhällsorienterande allmänkunskap. Det finns inga objektiva kriterier för om man vill bedöma den som tillräcklig eller inte. Det kan bara konstateras att bedömningarna är andra i de övriga nordiska länderna. Danmark och Finland har väsentligt längre utbildning (4 år). Norge har samma utbildningstid som Sverige, men antagningsbestämmelserna är utformade så att majoriteten av de studerande har en minst ettårig universitetsutbildning bakom sig. Övriga har en relativt lång yrkeserfarenhet.

Jubu har redovisat vissa indikationer på behov av ökat inslag av allmän utbildning (enkäten, framställningar, journalistförbundets handlingsprogram). Tillsammans motiverar de en utökning av måttet allmän kunskap. Utredningen har i sina överväganden stannat för att inte ensidigt söka främja en bredare allmän kunskap genom att utöka grundutbildningens längd utan vill peka på att kraven bör kunna tillgodoses på tre olika vägar, genom förändring av antagningsbestämmelserna, genom förändring av utbildningsplanen och genom fortbildningsinsatser.

Genom att yrkeserfarenhet tillgodoräknas som merit och genom ett meritvärderingssystem som ger yrkesverksamheten förhållandevis hög vikt räknar utredningen med att åtskilliga studerande vid studiernas början skall ha skaffat sig en konkret erfarenhet av yrkes- och samhällsliv som kan komma inte bara studierna utan även den kommande yrkesverksamheten till godo.

Utredningen föreslår också att det samhällsvetenskapliga innehållet i utbildningen utökas. Att utredningen stannat för detta har tre motiv. De krav på utbildningen som kunnat avläsas i undersökningen pekar i denna riktning. Den politiska processen i vid mening är en dominerande referensram för en journalists verksamhet. Ett tredje motiv är att samhällsvetenskapliga problemställningar kan ge instrument för att inöva metodisk arbetsinställning, ge modeller för fördjupningsperspektiv, skapa känsla för samhällssammanhang och förmåga att finna och hantera källor.

Även andra vetenskaps- och kunskapsområden än de samhällsinriktade

är av väsentlig betydelse för journalistens verksamhet som tidigare motiverats. Utredningen räknar emellertid med att dessa kommer att aktualiseras starkare, först efter en tids yrkesverksamhet, när yrkesval, intressen och arbetsorganisation lett till en viss specialisering. Utredningen räknar därför med att den fortbildningsorganisation som föreslås i kapitel 10 skall kunna erbjuda kurser inom vidare intresseområden än för närvarande. Där framgår att Jubu räknar med att den framtida FOJO-organisationen (se avsnitt 10.3) skall fylla flera uppgifter, dels den hittillsvarande dels den nya att ge fortbildning åt dem som redan gått igenom journalishögskola.

Att utredningen stannat för att fästa så stark vikt vid fortbildningen hänger också samman med synen på rekryteringen till journalistyrket. En starkare satsning på grundutbildningen, som i och för sig skulle kunna motiveras bl. a. med hänvisning till förhållanden i andra länder, skulle i ett läge då journalishögskola är endast en av flera vägar till yrkesverksamhet kunna skapa klyftor inom yrkesgruppen och dra resurser från den minst lika angelägna uppgiften; att fortbilda dem som valt en annan väg till journalistyrket och att ge en förbättrad grundutbildning åt dem som börjat inom yrket med bristfälliga grundkunskaper. I dag har ungefär hälften av dem som kommer in i yrket på dagstidningar annan utbildning än journalishögskola. Med tanke på de mycket vida intresseriktningar journalistkåren som helhet måste företräda är det enligt utredningens mening önskvärt att nya journalister även i framtiden kan rekryteras från olika utbildningsvägar.

9.3.2 Samhällsorientering

Det är vanskligt att exakt säga hur stor del av den nuvarande journalistutbildningen som upptas av samhällsvetenskapliga ämnen. Gränserna mellan ämnena är diffusa och det kan råda delade meningar om vad som är samhällsvetenskap och inte. Grovt räknat upptas en knapp tredjedel av samhällsvetenskapliga moment. Dit har då räknats sociologi och psykologi, statskunskap med internationell politik, nationalekonomi samt källkritik med statistik.

I enkäterna och i de kontakter som utredningen haft med representanter för olika organisationer har påtalats vissa brister i journalistutbildningen. Det gäller i första hand kunskap om samhället på lokal nivå och dess sätt att fungera (kommunalkunskap) samt kunskap om intresseorganisationernas och folkrörelsernas struktur, verksamhet och funktion. Det sista knyter an till ett annat område där kännedomen om de rådande förhållandena enligt vissa bedömare kunde vara bättre och det är arbetsmarknaden i vid mening. Det finns uppenbarligen ett stöd för en utökning och fördjupning av det samhällsvetenskapliga stoffet.

Om denna utökning skall ske på bekostnad av några moment som nu ingår i utbildningen eller om utökningen skall komma till stånd genom en förlängning av utbildningen i sin helhet är svårt att få en entydig bild av. Opinionsläget är splittrat. Vissa hävdar att utbildningen vid journalishögskolan inte skall vara längre än för närvarande, eventuellt skall den

förkortas. Den bakomliggande tanken är att journalistik kan man endast lära sig genom träget arbete vid en redaktion. Journalisthögskolan skall endast ge en teoretisk och grundläggande praktisk plattform att göra avstamp från vid inträdet i yrkeslivet.

Andra åter hävdar att det teoretiska innehållet i utbildningen vid journalisthögskolan skall ligga ungefär på en nivå som är jämförbar med annan yrkesinriktad grundutbildning på högskolenivå. Därutöver tillkommer den praktiska journalistutbildningen. Detta tillsammans motiverar en ökning av den journalistiska högskoleutbildningen.

Till detta kan läggas att allteftersom den allmänna utbildningsnivån i landet höjs kommer allt större krav att ställas på journalisterna och på kvaliteten i deras arbetsinsatser. Många journalister kommer troligen att få ägna sig åt arbete som går ut på att ge bakgrunder, göra breda sammanfattningar och förklara händelser och skeenden. Detta leder till att utbildningen måste inriktas mot olika typer av arbetsmetoder. En inriktning mot och förstärkning av utbildningen i metodfrågor knyter även väl an till de allmänna tendenser som idag finns inom högskoleutbildningen. Dessa tendenser går ut på att ge utbildningen en sådan bredd att den blir användbar inom vidare sektorer och inte bara inom det område den primärt är avsedd för. Ett ytterligare skäl för detta är att en inte obetydlig grupp går till annan yrkesverksamhet än journalistisk.

Innehåll

Vilket innehåll journalistutbildningen skall ha är en besvärlig prioriteringsfråga. Från olika håll riktas krav på inslag av varierande art. Det är rätt naturligt att innehållet i journalistutbildningen utsätts för kritiska kommentarer. Det finns väl knappast någon utbildning vars resultat utsätts för så många former av värdering. Myndigheter, organisationer, företag och enskilda personer fordrar att de journalister de kommer i kontakt med skall vara kunniga på det område som i varje enskilt fall är aktuellt. Konsumenterna fordrar också att det de läser eller lyssnar till skall vara innehållsmässigt korrekt och presenterat på ett tilltalande sätt.

Helt uppenbart finns inga möjligheter att tillgodose alla intressen ifråga om innehållet i journalistutbildningen. Ta bara som exempel; UKÄs internationaliseringsutredning kräver en vidgad internationell orientering i utbildningen vid journalisthögskolorna, utredningen om den kommunala demokratin efterlyser en grundligare utbildning i fråga om det lokala samhället och alla de aspekter som kan läggas på detta.

Lösningen på dilemmat måste bli att ge de studerande en allmän orientering om det svenska och internationella samhället och därutöver i första hand gå in för att ge de studerande de metodiska redskapen. För att överhuvudtaget kunna nyttja de metodiska redskapen måste i botten finnas en grundläggande kunskap om människor och samhälle; relationer och funktioner. Med denna referensram kan sedan den studerande med hjälp av olika metoder söka sig fram till ny kunskap.

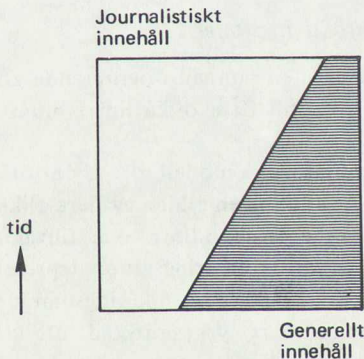
Denna syn på den grundläggande utbildningsfunktionen har legat bakom de olika förslag till mer generella samhällsvetenskapliga kurser

som antingen redan prövats eller som kommer att prövas inom högskoleutbildningen. Grundkursen om 40 poäng i det vid universiteten sedan 1969 nya ämnet samhällskunskap innehåller statskunskap, nationalekonomi, sociologi och aktuella samhällsproblem. Inom ramen för U 68s arbete har utarbetats ett förslag till en gemensam grundkurs för administrativa utbildningslinjer. I Göteborg bedrivs för närvarande försöksverksamhet med samhällsplanerarutbildning vilken inleds med en allmän grundkurs. Vid Stockholms universitet ges sedan ett år tillbaka en 20 poängskurs i Samhällsvetenskapens grunder. Dessa och andra presenterade studieplansförslag kan tjäna som exempel för en samhällsvetenskaplig grundkurs anpassad för kultur och informationssektorn.

Detta innebär givetvis inte att någon av dessa grundkurser så som de nu är utformade även skulle utgöra grund för informationsutbildning. En grundkurs för denna utbildning måste anpassas till syftet och målet för utbildningen och relateras till den fortsatta utbildning som den skall utgöra grund för.

Placering

Uppläggningsen av den nuvarande journalistutbildningen har viss anknytning till principen om successiv differentiering, dvs. mer av generell innehåll i början och mer av journalistiskt specifikt senare i utbildningen.

Av det tidigare förda resonemanget framstår det som en rimlig slutsats att tyngdpunkten vad avser det generella innehållet bör ligga i en utbildningslinjes början. En annan fråga är om det bör vara en renodlad samhällsvetenskaplig inledning eller inte inom informationsutbildningen.

För en del studerande är högskolestudierna ett led i en informations- och motivationsprocess på väg till en yrkesinriktning. De börjar sina studier med väg inriktning, ofta med intresse för en viss ämneskrets eller en allmänt beskriven arbetsmarknadssektor som drivkraft.

Andra studerande däremot är klart målinriktade redan vid högskolestudiernas början eller ännu tidigare och vill se en rak väg fram till ett utbildnings- och yrkesmål. Det bör därför vara väsentligt att utforma

studieorganisationen så att en rimlig avvägning sker mellan olika gruppers intressen och behov. Det bör finnas möjlighet att tillgodose de nya studieval som en förändrad inriktning kan motivera. Samtidigt bör det finnas möjligheter att erbjuda inslag i studierna som kan vara instrument för en starkare förknippning mellan studier och arbetslivsfunktioner. En alltför bred och allmänt hållen inledande kurs kan komma i konflikt med anspråken på studiemotivation. Det är säkerligen för många viktigt att redan på ett tidigt stadium i utbildningen komma i kontakt med moment som anger utbildningens karaktär och användningsområde. Därigenom kan också den enskilde studeranden relativt tidigt få underlag för att bedöma om t. ex. journalistlinjen är ett alternativ som förefaller passa hans fallenhet och intresseinriktning. Detta talar för ett visst inslag av yrkesinriktade moment redan under den första studietiden. En grundkurs inriktad mot informationsutbildning bör kunna utformas så att den ger stor frihet i valet av fortsatt utbildningsväg och av sysselsättning samtidigt som den ger en inriktning mot ett yrkesområde.

Detta leder till slutsatsen att för att skapa god studiemotivation bör informationsutbildningen inledas med en samhällsorienterande grundkurs så utformad att nyttan därav för journalistisk och informativ verksamhet klart framträder. Denna betoning kan utbildningen få genom valet av angreppssätt på de samhällsproblem som behandlas, genom valet av arbetsmetoder och genom valet av läromedel.

Anknytning till andra utbildningslinjer

Ovan har framskyttat att den samhällsorienterande grundkursen skulle kunna utgöra inkörsporten till flera olika linjer inom informationssektorn.

Enligt den studieorganisatoriska modell som U 68 föreslagit tecknar sig i den framtida högskoleutbildningen bilden av flera olika differentieringsmodeller. En av dessa innebär grundkurs och tillval av kurser stegvis utifrån denna. En annan differentieringsgrupp representerar de utbildningar där studiekurser från olika basutbildningsområden kan läggas till grund för en avslutande mera yrkesinriktad utbildning. En tredje differentieringsmöjlighet utgörs av kortare högskoleutbildning insatt i återkommande utbildning. En inledande utbildning byggs efter yrkesverksamhet på, så att utbildningen antingen fördjupas inom det tidigare valda området eller breddas mot annat område med mera generella kurser och studiekurser. Journalistlinjen i den framtida högskolan räknar utredningen med skall liksom hittills vara uppbyggd enligt den första differentieringsmodellen.

Som framgår av avsnitt 9.4 kan emellertid delar av utbildningslinjen spela en roll även i andra differentieringsmodeller.

Huruvida den för journalistutbildningen inledande grundkursen även kommer att inleda informationslinjer med annan huvudinriktning än den journalistlinjen har, kan bedömas först när ett konkret studieorganisatoriskt förslag till annan yrkesutbildning inriktad mot informationsyrken föreligger. Utredningen vill emellertid något uppehålla sig vid vilken

utveckling som kan tänkas inom informationssektorn. För närvarande finns av utbildning inom informationsområdet förutom journalistutbildningen i stort sett endast den yrkesinriktade studiekursen om 20 poäng i Informationsteknik.

Som framgått tidigare är utvecklingen inom informationssektorn svårbestämd. När det gäller informatörer inom offentlig och enskild verksamhet har den synpunkten framförts att det inte i första hand är journalister man är ute efter. Gärna journalistisk utbildning men då skall den kompletteras med exempelvis ekonomi och administration. Många informationsinriktade befattningshavare kommer troligen att ägna sig åt administrativ och ekonomisk planering av information i betydligt högre utsträckning än vad de ägnar sig åt produktion.

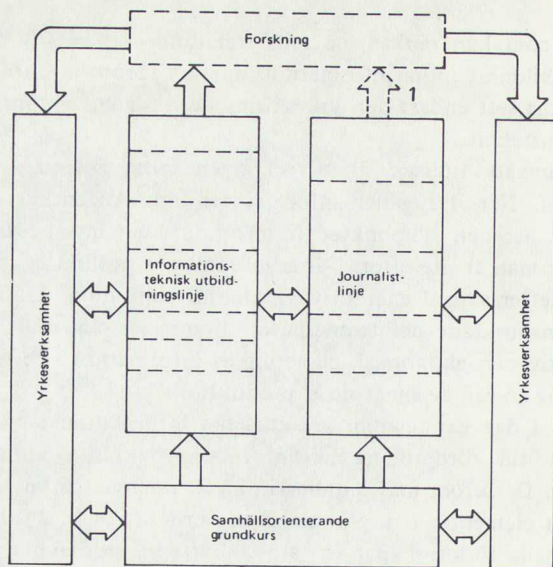
De som i dag går igenom yrk-kursen i Informationsteknik har små möjligheter till fördjupning av informationstekniska kunskaper och färdigheter. Dessutom måste undervisningen i den studiekurs som nu ges ligga på en elementär och grundläggande nivå eftersom det inte fordras några speciella förkunskaper för att få börja på studiekursen. Den kan t. ex. utgöra slutsteget för olika basutbildningar.

Då bilden klarnat av behovet av informationstekniskt utbildade personer bör det bli möjligt att inrätta en informationsteknisk utbildningslinje. En sådan linje bör kunna inledas med samma grundkurs som journalistlinjen. Förutom mer specifikt informationstekniskt inriktade kurser bör även finnas kurser i administration, ekonomi, politik och sociologi (masskommunikation).

I sammanhanget kan erinras om de förslag till en påbyggnad av den nuvarande yrk-kursen i Informationsteknik som utarbetats av vissa kursföreståndare för denna kurs. Likaså om innehållet i det förslag till en kommunikationshögskola som utarbetades av TUN och överlämnades till U 68.

Utredningen avser inte att gå in i detalj i dessa frågor utan nöjer sig med att diskutera en principiell uppläggning av informationsutbildningen vid sidan av journalistutbildningen. (Se figur 9.1) Det bör stå den studerande fritt att gå igenom hela den informationstekniska utbildningslinjen eller endast välja enstaka kurser. Vidare bör det finnas olika möjligheter att kombinera enstaka kurser. Exempelvis bör den journalistiska grundkursen kunna förenas med olika informationstekniskt inriktade kurser. Den utbildning det här är fråga om faller inom den av U 68 föreslagna kultur och informationssektorn. I framtiden torde detta område vara ett av dem som är i störst behov av studieorganisatoriskt nytänkande och pedagogiskt utvecklingsarbete.

Om den föreslagna samhällsorienterande grundkursen kan läggas till grund för utbildningen även i andra utbildningslinjer kan bedömas först vid en mera detaljerad genomgång av utbildningsplaner och bör bli föremål för praktisk utprovning innan ett mera definitivt ställningstagande görs.

Figur 9.1 Principiell skiss för informationsutbildning

Undervisningens planering och verksamhetsformer

Av vad som anförts tidigare framgår att det är väsentligt att vid planering och genomförande av undervisningen beakta motivationsaspekterna. För att återknyta till diskussionen i kapitel 6 är det viktigt med integration mellan teoretiska och praktiska inslag i undervisningen.

Vid planeringen av den föreslagna samhällsorienterande grundkursen bör man kunna hämta en hel del idéer från den projektinriktade undervisning som bedrivs vid JHS. Den ger bl. a., enligt utsago från de studerande, både integration och studiemotivation.

För tydlighets skull skall dock framhållas att det finns olika alternativ för planering av undervisningen; från en journalistisk strimma som löper genom hela studiekursen över probleminriktade kurser till en helintegrerad undervisning.

Till slut skall slås fast att Jubu inte tagit som sin uppgift att utöver vad som generellt anförts om behovet av integration ge riktlinjer för hur undervisningen skall bedrivas. Utredningen räknar med att de pedagogiska modeller som utvecklats vid journalsthögskolorna även skall vara tillämpliga i det här sammanhanget. Liksom att det framtida utvecklingsarbetet skall ske i samarbete mellan olika intressenter inom utbildningsanstalternas ram.

Jubu räknar med att med den organisation av högskoleutbildningen som föreslagits i prop. 1975:9 kommer linjenämnderna att ha stor frihet att utveckla pedagogiska initiativ och att organisera undervisningen i enlighet med de lokala behoven. Om man då i Göteborg och Stockholm bestämmer sig för olika verksamhetsformer och planerar därefter ser Jubu detta som en tillgång för utvecklandet av journalistutbildningen.

¹ Den nu arbetande forskarutbildningsutredningen kommer att pröva formerna för övergång till forskarutbildning för den som exempelvis har journalistutbildning.

9.4 Förslag till studieorganisation

9.4.1 Förslaget

Under utredningsarbetets gång har Jubu diskuterat olika modeller för den framtida studieorganisationen med experter och intressenter. Utredningen har arbetat dels med modeller som omfattat samma studietid som för närvarande – fyra terminer, dels med modeller som omspänt fem terminers studier. Jubu har bedömt det som realistiskt att försöka förlänga studietiden med mer än en termin. I de olika modellerna har ingått alternativ med och utan inbyggd studiepraktik. Även fördjupnings-terminen har haft olika utformning, olika uppläggning och innehåll respektive varit mer eller mindre fast sammanbunden med den tidigare utbildningen.

Jubu har slutligen stannat för det förslag till studieorganisation som framgår av figur 9.2. Utredningens experter såväl som journalisthögskolornas lärare och elever har ställt sig positiva till förslaget.

Förslag till utbildningsplan presenteras i bilaga 5.

9.4.2 Kommentarer

I anslutning till det presenterade förslaget till studieorganisation vill utredningen foga några kommentarer.

Det är tveksamt om en offentlig utredning skall lägga fram ett detaljerat program för utbildningsinnehåll. Med den tyngd som ofta tillmäts offentliga utredningars förslag kan det lätt uppfattas som ett ställningstagande av större betydelse än det kan – och vill – vara. Jubu har därför avstått från detaljerade förslag angående utbildningens innehåll och helt avstått från förslag om verksamhetsformer i undervisningen. Det viktiga måste enligt Jubu vara att skapa instrument för en fortlöpande innovationsverksamhet. Jubu ansluter sig därvidlag helt till U 68s tankar

5:e studietermen	Fördjupningsstudier	20 poäng
4:e studietermen	Studiepraktik	20 poäng
3:e studietermen	Journalistisk	} 40 poäng
2:a studietermen	grundkurs	
1:a studietermen	Samhällsorienterande grundkurs	20 poäng

Figur 9.2 Journalistlinjen

att en sådan innovationsverksamhet måste vara lokalt förankrad i utbildningsmiljön och i samspel med det omgivande samhället och yrkeslivet.

Genom de förslag som lagts fram i prop. 1975:9 kommer den förhållandevis starka centrala regleringen av utbildningslinjernas innehåll att upphöra. Detta ger en större rörelsefrihet att välja innehåll och pedagogisk utformning av utbildningen inom ramen för ett angivet utbildningsmål. Genom förslaget om lokala utbildningslinjer skapas dessutom möjligheter till ett fritt experimenterande och utveckling av nya utbildningsprogram inom en given resursram. För utbildningen av journalister har detta ett bestämt värde. Utvecklandet av nya tekniker och nya eller alternativa verksamhetsfält som öppnar sig ställer krav på möjligheter till snabba omställningar och omprövningar av innehåll och metoder. Detta innebär att den utbildningsplan som presenteras i bilaga 5 skall ses som ett förslag vilket måste undergå ytterligare bearbetning. Som exempel kan nämnas att om någon högskola finner att den vill integrera de tre första studieterminerna och fördela innehållet i den samhällsorienterande grundkursen över dessa terminer bör det stå vederbörande fritt att göra detta.

Den journalistiska grundkursen

Den teoretiska grundkursen som gett grundläggande kunskaper om samhället följs av den journalistiska grundkursens första termin vilken koncentreras kring medierna och verktygen. Terminen ägnas åt massmediekunskap och masskommunikation som ger den allmänna ramen kring medierna och överföringsprocessen. I övrigt är det genomgående temat journalistisk teknik, både stilistisk och medieteknisk sådan. Huvudsyftet med journalistisk teknik kan sammanfattande sägas vara att till de studerande förmedla insikt och kunskap om olika mediers skiftande krav på budskapsinnehåll, — utformning och överföring — både stilistiskt och tekniskt.

Den journalistiska grundkursens andra termin bör i huvudsak vara en tillämpningstermin. De studerande skall tränas att kombinera och generaliserat tillämpa de kunskaper som inhämtats under de två föregående terminerna.

Studiepraktiken

Praktik som inslag i studierna kan sägas ha i huvudsak två funktioner. Den ena är att vara ett led i studierna. Den tillför nya kunskaper och erfarenheter som bygger på det tidigare teoretiska kunnandet och på de nya erfarenheterna byggs fördjupningen i de fortsatta studierna.

Sett från denna aspekt måste praktikens placering bedömas utifrån för utbildningen interna kriterier, främst effektiviteten i studiegången. Det kan antagligen inte hävdas att det finns en optimal tidpunkt för studiepraktikens start, eftersom övriga element i utbildningen kan varieras. Möjligen kan man tala om ett optimalt intervall, som i en kort

utbildning givetvis inte är stort. Antagligen är rörelseutrymmet en termin.

Till de interna utbildningskriterierna måste fogas praktikgivarens synpunkter. Avgörande för denna måste vara att den teoretiska utbildningen har förts så långt att de mest elementära ting har passerats.

Praktikgivarens insats måste kunna koncentreras på uppgiften att föra in eleven i arbetsplatsens speciella problem. Denne skall inte behöva sätta av tid på sådant som kan räknas till allmänt grundläggande journalistiskt kunnande. Antagligen är förutsättningarna goda för att praktikgivarens kriterier och utbildningens interna kriterier kan fås att stämma överens. Även utifrån en samlad bedömning kan planeringen antagligen variera någon termin i studiegången.

En lika viktig funktion för studiepraktiken är att den skall ge yrkesorientering. De flesta studerande möter yrkeslivets krav och arbetsmiljön för första gången i och med praktiken. De får då ett konkret tillfälle att pröva sin motivation och kan få ett underlag för bedömning av sitt studie- och yrkesval.

Studie- och yrkesorienteringsfunktionen talar för att praktiken bör komma tidigt. Möjligen kan det omdömet mildras något av Jubus förslag att ge arbetslivserfarenhet särskild vikt i meritvärderingen. En sådan åtgärd talar för att den konkreta delen av yrkesorienteringen kan vara avslutad redan vid studiernas början.

Som nämnts behöver praktiken ha en viss grund för att kunna genomföras på ett bra sätt. Av enkätresultaten och övriga upplysningar kan man dra slutsatsen att det mått av kunskaper och färdigheter i journalistik som nuvarande arrangemang ger är tillfredsställande.

Enligt Jubus förslag ligger liksom för närvarande två terminer av journalistiska kurser före praktiken. Dessutom har de studerande i förslaget en termins samhällsvetenskapliga studier. Det ger en vidare referensram som även blir till nytta under praktiken.

Efter praktiken har den studerande gjort en erfarenhet på ett konkret arbetsfält, inom massmedier eller information. Det lägger grunden för den specialisering som följer under den avslutande terminen.

Praktiken är för många en inkörspport till ett anställningsförhållande. För somliga på det sättet att en kontakt knyts som tas upp efter fördjupningsterminens slut. För andra på det sättet att praktik övergår i anställning. En del avslutar sin utbildning parallellt med arbete, andra fullföljer bara vissa kurser, åter andra avbryter sin utbildning efter praktiken. Det finns inget skäl att förhindra eller försvåra ett sådant beteende. Vad som däremot är angeläget är att de som slutar sin formella utbildning efter en etapp som är oavsiktlig eller medveten har en rimlig bas av kunnande att stå på, vilket bör vara fallet om praktikterminen ligger som fjärde termin i studiegången.

Fördjupningsstudierna

Enligt utredningens mening bör fördjupningsterminen planeras och genomföras så att den kan tillgodose krav från flera skilda grupper. För dem som studerar vid journalishögskola skall den tjäna som fördjupning

och i viss mån specialisering. De skall kunna gå igenom denna termin antingen direkt efter studiepraktiken eller också efter en viss tids yrkesarbete. Det senare kan många gånger vara en fördel, ibland också en nödvändighet; det kan bli aktuellt att den studerande får vänta på den kurs som intresserar henne eftersom det troligen inte kommer att vara möjligt att ge samtliga kurser varje termin eller år. Någon form av periodicitet blir alltså nödvändig. En möjlighet som skulle differentiera utbudet och ge eleverna större valfrihet vore att man hade olika kurser i Stockholm och Göteborg.

Fördjupningsterminens kurser skall även kunna tjäna som fortbildning för personer som har journalistisk yrkeserfarenhet. Dessa personer kan antingen välja en studieväg som ger 20 poäng under en termin eller också endast någon enstaka kurs. För klarhetens skull vill utredningen understryka att det inte är meningen att detta skall utgöra en konkurrent till FOJO-utbildningen. Jubu ser journalisthögskolornas fördjupningsstudier som ett komplement till FOJO. Med de förutsättningar verksamheten vid FOJO bygger på är det inte realistiskt att ordna kurser av den längd det här är fråga om. (Se vidare kapitel 10).

Enstaka kurser

Vid sidan av en sammanhållen utbildning inom en journalistlinje bör enligt Jubus mening journalisthögskolorna ha möjlighet att bjuda ut olika delar av utbildningen i form av enstaka kurser. Denna form av utbildning kan exempelvis komma att efterfrågas av personer som har en grundlig utbildning inom något område och som med denna grund börjat intressera sig för publicistisk verksamhet. Det kan gälla tekniker, naturvetare, medicinare m. fl. För dessa är det orimligt och orationellt att bygga på sin tidigare utbildning med fem terminers journalistutbildning. Meningen är inte att direkt lyfta ut en kurs ur journalistlinjen och erbjuda den som enstaka kurs utan kurserna skall naturligtvis anpassas efter de behov som kunnat konstateras och sammanföras till studiekurser. Innehållet i studiekurserna och vilka förkunskapskrav som skall ställas för tillträde till dessa faller under linjenämndernas ansvar. Exempelvis bör den journalistiska grundkursen om 40 poäng kunna erbjudas som enstaka studiekurs liksom fördjupningsterminens 20 poäng. Den större flexibilitet i utbildningen som här skisserade modell ger uttryck för skulle bättre motsvara de skilda utbildningskrav som ställs från massmediernas sida. Rikstidningar, facktidningar, facklig press och specialredaktioner begär inte i första hand produktionsteknisk inskolning utan en bredare samhällsorientering och allmänbildning samt – helst – någon specialisering.

Det är naturligt att en generell grundutbildning för journalister tillfredsställer massmediernas utbildningskrav olika väl. Medierna samspekar med sinsemellan olika publikers och de uppfattar sin uppgift visavi publiken på skilda sätt. Detta avspeglar sig i deras rekrytering av medarbetare.

I svårigheterna att motsvara dessa disparata krav ligger troligen en

väsentlig förklaring till de meningsmotsättningar som råder kring journalistutbildning. Den av Jubu föreslagna studieorganisationen med en allmän utbildningslinje och möjlighet att erbjuda enstaka kurser och studiekurser gör det möjligt att tillgodose dessa olika rekryteringsbehov och de studerandes individuella önskemål i fråga om utbildningens längd och innehåll.

Betyg

Som framgår av avsnitt 6.2 tillämpas inte stadgans bestämmelser om graderade betyg vid journalisthögskolorna. Prop. 1975: 9 konstaterar att det värderingssystem som f. n. har vidast tillämpning inom högskoleväsendet innehåller tre steg: underkänd, godkänd och väl godkänd. Enligt propositionen skall denna betygsskala utgöra riktpunkt för betygsättningen inom högskolan. Möjligheter till variationer bör dock finnas. För en kurs eller utbildningslinje bör man alltså kunna använda färre steg, dvs. avstå från att använda betyget väl godkänd.

Det finns i förslagen i prop. 1975:9 ingenting som hindrar att vid journalisthögskolorna endast används betygsskalan godkänd och underkänd. Med hänsyn till att hittills gjorda erfarenheter varit goda bör journalisthögskolorna få fortsätta med nuvarande värderingspraxis.

9.5 Studieorganisatoriskt samband

Sammanfattningsvis kan Jubus förslag till studieorganisation i anknytning till riktlinjerna i prop. 1975: 9 beskrivas på följande sätt.

I högskolans sektor för kultur och information kommer att finnas en allmän utbildningslinje om 100 poäng benämnd journalistlinjen. Den består av en studiekurs om 20 poäng, samhällsorienterande grundkurs, en studiekurs om 40 poäng, journalistisk grundkurs, studiepraktik om 20 poäng och fördjupningsstudier om 20 poäng. Dessa studiekurser bör även kunna ingå i lokala och individuella utbildningslinjer. De bör även kunna bjudas ut som enstaka kurser eller studiekurser. (Jfr avsnitt 9.4.2). Vilka regler som skall tillämpas i fråga om möjligheten att kombinera olika enstaka kurser och vilka förkunskapskrav som måste ställas upp bör ankomma på linjenämnderna att fastställa.

Jubu förutsätter att grundkursen kan utnyttjas som bas för utvecklingen av ytterligare allmänna utbildningslinjer inom sektorn, i första hand en informationslinje.

Jubu föreslår – under förutsättning att förslaget bifalles – att den nya studieorganisationen införs fr. o. m. läsåret 1977/78.

10 Fortbildning och fördjupningsstudier

10.1 Fortbildning – i dag

De fortbildningsmöjligheter som står till buds för journalister i dag är Pressinstitutets kurser, FOJO-kurserna i Kalmar, fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna och Nordisk Journalistkursus i Århus (se bilaga 2.2). Därtill kan läggas att de olika pressorganisationerna anordnar kurser i skilda sammanhang och av varierande innehåll.

10.1.1 *Pressinstitutet (PI)*

Pressinstitutet är en stiftelse vars främsta uppgift är att anordna fortbildnings- och vidareutbildningskurser för journalister. Sedan starten 1962 och fram t. o. m. våren 1974 har institutet haft ca 3 000 deltagare i sina kurser. Verksamheten finansieras genom bidrag från stiftarna – samtliga pressorganisationer, Sveriges Radio, TT och ett 50-tal tidningsföretag – statliga bidrag till vissa kurser samt genom kursavgifter. I regel är det företagen som svarar för kostnaderna i samband med deltagande i PIs kurser. Kurserna är vanligen två till tre dagar långa och förläggs till olika delar av landet. Dessutom anordnar institutet "skräddarsydda" kurser på beställning av företag eller journalistklubbar. Under verksamhetsåret 1973 anordnade PI 31 kurser, varav 19 specialkurser på beställning av företag. Det sammanlagda antalet deltagare översteg 500.

Tabell 10.1 Pressinstitutets ordinarie kurser 1973

Kurs	Kursort	Antal deltagare
Tekniska krav på bilder	Stockholm	16
Kommunal ekonomi på lång sikt	Malmö	14
Lag och etik för bilder	Malmö	20
Journalistik på personaltidningar	Kalmar	18
Att läsa bokslut	Uppsala	16
Journalist i ny tidningsteknik	Karlstad	2 x 22
Tekniska krav på bildoriginal	Stockholm	11
Offentlighet och sekretess	Malmö	20
Att bygga upp ett aktivt redaktionsarkiv	Västerås	20
Företagsekonomi på dagstidningar	Örebro	12
Elementa om foto	Stockholm	16

10.1.2 Utredning om fortbildning

Styrelsen för JHS konstaterade i en skrivelse till Kungl. Maj: t i augusti 1970 att det förelåg markerade utbildningsklyftor inom den svenska journalistkåren. En sådan klyfta fanns dels mellan äldre och yngre journalister, dels mellan de yngre journalister som genomgått högre journalistutbildning och de som kommit in i yrket andra vägar. Att behovet av utbildning bland yrkesverksamma journalister var stort hade manifesterats på flera sätt bl. a. genom SJF. Den möjlighet som fanns för journalister att följa fördjupningsterminen vid journalisthögskolan hade utnyttjats i liten utsträckning. Dessutom hade det visat sig pedagogiskt svårt att meddela meningsfull undervisning för extraelevorna. Styrelsen föreslog därför att högskolan som försöksverksamhet skulle få starta två kurser med olika inriktning för yrkesverksamma journalister under vårterminen 1971.

I en tilläggsskrivelse i oktober 1970 till sina anslagsframställningar för budgetåret 1971/72 lade samarbetsnämnden för journalisthögskolorna fram ett förslag rörande försöksverksamhet med fort- och vidareutbildning av journalister. Nämnden föreslog att försöksverksamheten borde omfatta två kurser per termin vid var och en av högskolorna. Den ena kursen skulle vara en yrkesinriktad teoretisk utbildning med tyngdpunkt på samhällskunskap, medan den andra skulle vara en yrkesutbildning med tyngdpunkt på grafisk formgivning.

Kurserna borde ha en längd av en termin men de skulle vara uppdelade på tre avsnitt:

- 1) introduktionsvecka vid högskolan
- 2) enskilda studier på hemorten
- 3) studier vid högskolan omfattande ca två månader.

Undervisningsvolymen föreslogs uppgå till knappt 300 timmar per kurs. Ett lämpligt studerandeantal ansågs vara 15 elever per kurs. I prop. 1971:36 föreslog föredragande statsrådet att försöksverksamhet med fortbildning av journalister borde komma till stånd. Försöksverksamheten som beräknades kunna inledas redan budgetåret 1971/72 skulle i första hand avse journalister med bristfällig grundutbildning. En lämplig försöksperiod ansågs vara två år. Föredragande statsrådet ansåg även att under försöksverksamheten skulle prövas en utbildningsmodell bestående av koncentrerade kurser med mellanliggande perioder av självstudier och yrkesarbete. En av orsakerna till att så få sökt sig till fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna ansågs vara att yrkesverksamma journalister inte hade ekonomiska möjligheter att delta i denna utbildning. Av det skälet skulle försöksverksamheten även inbegripa utformningen av studiefinansieringen.

En organisationskommitté med uppgift att planera och leda försöksverksamheten tillsattes i maj 1971, kommittén för fortbildning av journalister (FOJO). I dess direktiv framhölls förutom det ovan redovisade att den i sitt arbete skulle speciellt beakta de små och medelstora tidningarnas förutsättningar och problem. Vidare borde kurser företrädesvis anordnas inom ämnesområden som ingår i grundkursen vid journalisthög-

skolorna. Organisationskommittén borde pröva olika organisatoriska modeller för kursverksamheten. Kommittén fick även i uppgift att undersöka förutsättningarna för att förlägga kurserna till Kalmar.

10.1.3 FOJOs verksamhet

Kursverksamheten påbörjades i januari 1972 och avsågs pågå t. o. m. budgetåret 1972/73. Senare förlängdes försöksverksamheten till att omfatta även budgetåret 1973/74.

Vid uppläggningsen av kurserna har strävan varit att arbeta med undervisningsformer och kursmodeller som stimulerat kursdeltagarnas studieintresse och givit dem möjlighet att påverka utbildningens innehåll och uppläggning. Av de 14 kurser som genomfördes under det första ett och ett halvt året var nio delade i två avsnitt på kursorten och med självständigt arbete på hemorten däremellan. Resterande kurser bestod av ett sammanhängande avsnitt på kursorten. (Tabell 10.2)

Undervisningen på kursorten har bestått av föreläsningar, grupparbeten, praktiska övningar, studiebesök och diskussioner. Tyngdpunkten har legat på grupparbeten och praktiska övningar. Utbildningens internatform och det begränsade deltagarantalet i varje kurs har lett till hög studieintensitet och goda möjligheter att ta till vara deltagarnas egna yrkeserfarenheter.

Av den första försöksperioden att döma har målet för kursverksamheten – att i första hand utgöra en fortbildning för lågutbildade journalister från små och medelstora tidningar – uppnåtts. (Tabell 10.3)

En beräkning gjord på ett något större material än i tabell 10.3 visar att ca fyra femtedelar av deltagarna kommer från små och medelstora tidningar (gränsen satt vid 65 000 exemplar).

Under budgetåret 1973/74 har utbudet av kurser varit ungefär detsamma som under första delen av försöksperioden. En tanke med de korta kurserna har varit att den som så önskar skall kunna följa flera

Tabell 10.2 FOJO-kurser under vårterminen 1972 och budgetåret 1972/73

Kurs	Antal dagar	Antal deltagare
Kommunal och regional förvaltning	3+12	20
Företagsekonomi	3+12	20
Samhällsekonomi	3+12	20
Kommunal och regional förvaltning	4+12	20
Grafisk formgivning	12	16
Samhällsplanering	13	20
Redigering	12+ 5	16
Arbetsmarknadsjournalistik	3+12	14
Kommunal ekonomi	12	20
Rättskunskap	3+12	20
Redigering	12+ 5	16
Att skriva om företag	5+ 5	16
Redaktionell organisation och planering	14	16
Engelska	14	20

Tabell 10.3 Kursdeltagarnas bakgrund. Procent**Tabell 10.3.1 Kursdeltagarnas grundutbildning**

Folkskola	21
Realskola	29
Folkhögskola	18
Gymnasium	24
Akademiska betyg	8

Tabell 10.3.2 Kursdeltagarnas yrkesinriktade utbildning

Journalistexamen (från JI och JH)	11
Pressinstitutet	18
Nordisk journalistkursus	3
Annan utbildning (Yrk, IVAK, Poppius)	5

Tabell 10.3.3 Kursdeltagarna fördelade efter arbetsplats

Dagspress storstad	13
Dagspress landsort	73
Övrig press	7
Övriga*	7

* Journalister från radio-TV, nyhetsbyråer och informationsavdelningar samt frilansjournalister.

kurser som bygger på varandra och därigenom få en längre utbildning. Ett första försök gjordes under våren 1974 med en påbyggnadskurs i redigering vilken byggde på tidigare grundkurser i ämnet.

Enligt förslag från kommittén för fortbildning av journalister har verksamheten i Kalmar fått permanent form efter försöksperiodens utgång. Kungl. Maj: t har tillsatt en styrelse som från den 1 juli 1974 leder den fortsatta verksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med försöksverksamheten.

För att undvika överlappningar och kollisioner samarbetar FOJO och PI i kursplaneringen. Därutöver utnyttjar de varandras erfarenheter och bedriver information gentemot journalister och tidningsföretag gemensamt.

I sin rapport över försöksverksamheten konstaterar kommittén för fortbildning av journalister att de nuvarande kurserna inte tillgodoser hela fortbildningsbehovet bland journalister. Kurserna i Kalmar har i första hand varit avsedda för journalister med bristfällig grundutbildning och upplagda med särskild hänsyn till de små och medelstora tidningarnas problem. Det finns dock, menar kommittén, ett stort utbildningsbehov bland andra journalister som måste uppmärksammas.

10.2 Fördjupningstermin

10.2.1 Specialelever

I sin promemoria, Massmedietutbildning vid journalisthögskolor (se avsnitt 3.2.3) lanserade samarbetsnämnden för journalistinstitutet tan-

ken att eventuella luckor på grund av elevavgång under fördjupningsterminen skulle fyllas med specialelever. Såsom specialelev skulle kunna antas "journalister med flerårig, väl dokumenterad yrkesverksamhet samt journalister med akademisk examen eller svensk journalistexamen och kortare, väl vitsordad verksamhet i yrket".

Även den sakkunnige (E 1966: 7) fann att fördjupningsterminen i många fall kunde tänkas vara en lämplig form av fortbildning för yrkesverksamma journalister. Däremot ville han inte knyta antagningen av specialelever till eventuell överbliven utbildningskapacitet. Han ansåg det inte finnas någon anledning att i förväg fixera antalet utbildningsplatser, utan i händelse av ett stort intresse för denna fortbildningsmöjlighet borde journalisthögskolorna beredas möjlighet att äska medel hos statsmakterna för en utökning av kapaciteten under fördjupningsterminen. Den sakkunnige ville ha något strängare krav för antagning än vad samarbetsnämnden föreslagit. Avgörande vid bedömningen av de sökandes meriter borde vara deras möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen under fördjupningsterminen.

Departementschefen framhöll i prop. 1967: 43 att i den mån utrymme kunde beredas för fortbildningsändamål vore det lämpligt att journalister med väl vitsordad yrkesverksamhet togs in som specialelever under fördjupningsterminen. Den möjlighet till fortbildning för yrkesverksamma journalister som här öppnades har utnyttjats i mycket begränsad omfattning. Enligt uppgift från journalisthögskolorna är det i genomsnitt knappt en journalist per läsår som genomgått fördjupningsterminen som specialelev. De senaste terminerna har intresset för denna form av fortbildning ökat något. Bl. a. finns exempel på personer som genom FOJO-kurser blivit intresserade av fortbildning och därefter sökt till fördjupningsterminen.

10.2.2 Inriktning

De överväganden som låg bakom fördjupningsterminens konstruktion redovisas i avsnitt 3.3.1. Denna termins aktuella innehåll och pedagogiska uppläggning framgår av avsnitt 6.2.

Enligt samarbetsnämndens för journalistinstituten promemoria från 1965, Massmedietutbildning vid journalisthögskolor, bör målet för fördjupningsterminen vara att ge "dels en individuell fördjupning inom något av de teoretiska ämnesområden som ingår i grundutbildningen, dels en specialiserad utbildning med sikte på elevens framtida yrkesinriktning inom massmedier".

Informationsavdelningen avser att tillgodose behovet av utbildning för konsumentupplysare inom samtliga medier samt för personer med informativa befattningar i offentliga institutioner, organisationer och enskilda företag: pressombudsmän, personaltidningsredaktörer och andra liknande sysslor som kräver en journalistisk grundutbildning.

Pressavdelningen vänder sig till personer som ämnar söka sin framtida utkomst i någon funktion inom dagspress, fackpress eller veckopress.

JHS har i sin egen publikation Iakttagelser nr 2·74 presenterat

utbildningen vid högskolan och säger om den avslutande terminen: "Fördjupningsterminen var från början tänkt som en ganska lektionsbetonad termin med fast struktur. Där har utvecklingen gått motsatt väg. Orsaken är att elevernas erfarenheter från praktikterminen nödvändigt måste styra denna sista termin, där fördjupningen koncentreras till de realistiska möjligheterna att förbättra journalistiken i dagens Sverige.

Fördjupningsterminens syfte är att summera praktikterminen, att fördjupa kunskaper och erfarenheter från grundkurs och praktiktermin samt att ställa eleverna inför en kvalificerad och omfattande arbetsuppgift från yrkesområdet. Terminen är uppdelad i tre skeden, summering av praktikerfarenheter, examensarbete och linjeundervisning.

Summering av praktikerfarenheter omfattar skriverfarenheter, objektivitetsfrågor, praktikinstitutionernas arbetsvillkor och praktikterminens värde som utbildning. Till summeringen hör en läskurs, som kompletterar elevernas egna erfarenheter och förbereder de följande skedena."

Etermedieproblematiken avhandlas i kapitel 8.

10.2.3 Utvärdering

De studerande vid journalisthögskolorna kan förväntas ställa speciella krav på den fjärde terminens innehåll och pedagogiska utformning. Efter ett års grundläggande journalistutbildning och en termins studiepraktik återkommer eleverna till skolan. De har då hunnit konfrontera sina kunskaper med praktiskt yrkesarbete och har troligen betydligt större krav på utbildningen än under grundkursen. Av diagram 10.1 framgår att eleverna i liten utsträckning upplevt den fjärde terminen som en fördjupning i förhållande till de tre föregående terminerna.

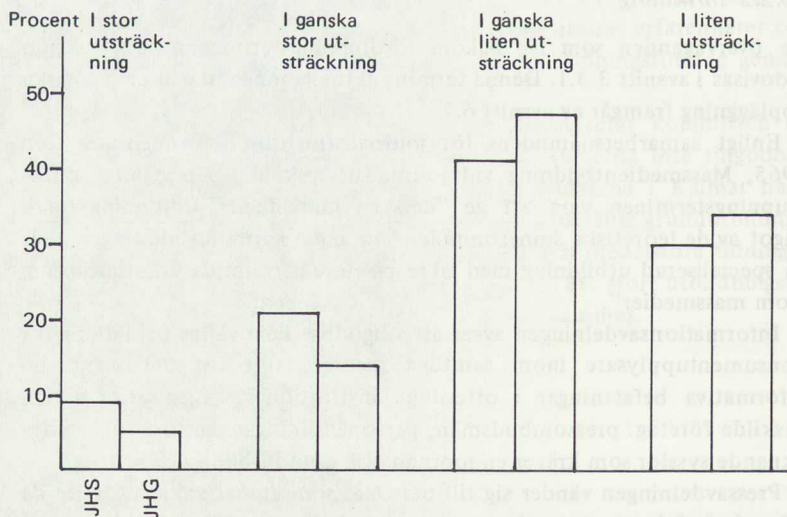

Diagram 10.1 Bedömning av fördjupning under fjärde terminen. Procent

Vid en kontroll av skillnaderna mellan olika år visar sig samma mönster som dykt upp tidigare. Bland stockholmseleverna sjunker uppskattningen av utbildning från periodens början med lägsta notering 1972. Året därpå har andelen som upplever att utbildningen varit fördjupande i stor eller ganska stor utsträckning ökat med mer än det dubbla till ca 35 procent. För göteborgsskolans del får fördjupningsterminen sin lägsta uppskattning 1971. Högsta andelen positiva bedömare – ca 30 procent – finns 1972. Året därpå ligger värdet åter lägre. Av de 259 personer som besvarade enkäten är det 17 personer som inte använt sig av den angivna skalan utan kort och gott konstaterat att fördjupningsterminen inte gav något nytt. Den mer positiva bedömningen under senare år gäller även för de elever som f. n. finns vid journalisthögskolorna.

Fler fördjupningsalternativ

Nu och då framförs synpunkter på att det borde finnas möjlighet för mer individuell fördjupning under den avslutande terminen.

De som besvarade enkäterna fick ta ställning till om det borde finnas fler fördjupningsalternativ utöver presslinje och informationslinje. Om så var fallet fick de även ange vilken inriktning andra alternativ skulle ha. Av journalisterna säger 43 procent nej till ytterligare fördjupningsalternativ. I det närmaste hälften av de svarande vill ha en etermedielinje. En stor del – ca 40 procent – vill också ha specialisering på fack- och facklig press. De svarande har haft möjlighet att komma med flera förslag vilket förklarar att summan överstiger 100 procent. Ett mindre antal journalister vill också helt slopa specialiseringen. I övrigt förekommer ett flertal förslag dock samtliga mindre frekvent. Ett tiotal personer föreslår att specialiseringen borde ske enligt en annan princip nämligen efter olika typer av redaktioner. Företag och journalistklubbar fick ta ställning till samma fråga. Två företag av tre och varannan journalistklubb finner att det inte föreligger något behov av ytterligare fördjupningsalternativ. En tredjedel av journalistklubbarna och 20 procent av företagen anser det befogat med etermedielinje.

Behovet av fördjupningstermin

Efter den ovan redovisade något tveksamma inställningen till värdet av fördjupningsterminen kan man fråga sig om det är nödvändigt med detta inslag i journalistutbildningen. Trots en viss tveksamhet om fördjupningsvärdet av den sista terminen anser tre fjärdedelar av journalisterna att den är nödvändig. Trettiosex procent hänvisar till att det behövs en fördjupning efter praktikterminen bl. a. för att ta del av andras erfarenheter. Ett tjugotal personer har som motivering att tre terminers utbildning är för litet. Ett mindre antal anger att den avslutande terminen är nödvändig för att intensifiera teoriutbildningen eftersom ingen sådan ges ute på företagen.

Hälften av företagsledningarna och var fjärde journalistklubb tror inte

att det är nödvändigt med den nuvarande fördjupningsterminen under hänvisning till att värdet av fördjupningen kan ifrågasättas. (En modifiering av fördjupningsterminen föreslås i kapitel 9. Se även bilaga 5.)

Specialelever

I enkäten till företag och journalistklubbar konstaterades att yrkesverksamma journalister för närvarande kan antas som specialelever till fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna. De svarande ombads ange huruvida de ansåg att denna möjlighet bör finnas kvar.

Tjugufem procent ur vardera kategorin – företag respektive journalistklubbar – finner inget skäl att behålla möjligheten till antagning av specialelever. Femton procent i båda kategorierna motiverar detta med att FOJO-kurserna är bättre som utbildningsalternativ. De som besvarat frågan jakande har i de flesta fallen inte motiverat sina svar. De som har gjort detta har hänvisat till att det är bra att det finns utbildningsmöjligheter.

Fortbildning vid journalisthögskolorna

Vid flera tillfällen har journalisthögskolorna – främst stockholms högskolan – gjort framställningar om att få anordna utbildningskurser för yrkesverksamma journalister. Dessa framställningar har hittills inte lett till något konkret resultat.

I bl. a. den tidigare nämnda skrivelsen till Kungl. Maj: t i augusti 1970 (avsnitt 10.1.2) föreslog JHS också en försöksverksamhet vårterminen 1971 med två kurser med olika inriktning för redan yrkesverksamma journalister. Innehållet i kurserna skulle utgöras av stoff ur grundkursen och fördjupningsterminen. Då undervisningen skulle styras av de yrkesverksamma journalisternas behov borde den få en starkare inriktning på de teoretiska ämnena än vad som var fallet i grundkursen.

Företagsledningarna och journalistklubbar fick i enkäten också avge en opinionsyttring i frågan huruvida journalisthögskolorna även skall svara för utbildningen av redan yrkesverksamma journalister. Båda kategorierna fördelar sig jämnt på ja och nej. Sexton procent svarar ja utan att ange hur utbildningen vid journalisthögskolorna bör ordnas. En lika stor andel anger att det bör ske i form av kvällskurser eller internatkurser av en veckas längd. Några få vill att journalisthögskolorna skall anordna kurser av samma typ som FOJO har. Några tycker också att utbildningen skall ske genom den nuvarande fördjupningsterminen.

Av dem som svarade nekande vill hälften att FOJO skall sköta utbildningen och en fjärdedel att FOJO och PI skall göra det. Det är också några som svarar att det skall vara som det är nu, vilket väl får tolkas som detsamma som det nyss nämnda. Ett fåtal anser att utbildningen bör ske internt på företagen. Troligen avses därmed den typ av skraddarsydd kurs som PI anordnar.

10.3 Utredningens förslag

Jubu delar uppfattningen att det föreligger ett stort behov av fortbildning inom journalistkåren. Detta behov manifesterar sig i det intresse som föreligger för FOJOs kurser – nu när verksamheten blivit mera känd – och för PIs kursverksamhet. Som ytterligare en indikation på behovet av fortbildning kan tjäna den interna undersökning som Sveriges Personaltidningsförening genomfört bland sina medlemmar under 1974. Önskemålen om fortbildningskurser fördelar sig enligt följande:

	Procent
Grafisk teknik	29
Pressetik	28
Allmän journalistik	49
Personaltidningsjournalistik	53
Bildteknik och layout	50
Stilistik och modern svenska	47
Aktuella samhällsfrågor	22
Företagsorganisation	20

Materialet bygger på svar från 201 av föreningens 320 medlemmar. De svarande har alltså haft möjlighet att ange flera svar. I sammanhanget kan konstateras att endast tio procent av de svarande har utbildning vid journalisthögskola eller -institut.

Stadgan för journalisthögskolorna (30 §) fastslår: ”I den mån plats kan beredas får yrkesverksamma journalister antagas som specialelever för fortbildning vid den presslinje eller informationslinje som anges i 35 §.” (Fördjupningsstudier under en termin.)

Under hänvisning till att FOJO-verksamheten har antagit en mer permanent form kan enligt Jubus direktiv den angivna föreskriften ifrågasättas. ”Den sakkunnige bör pröva om riktlinjerna för fördjupningsterminens uppläggning bör ändras.” I avsnitt 9.3.1 framhåller Jubu att kravet på en bredare allmän kunskap hos journalisterna bör tillgodoses genom förändring av antagningsbestämmelserna, genom revidering av utbildningsplanen och genom fortbildningsinsatser.

Fortbildningsinsatserna är för journalistkåren av väsentlig betydelse på grund av de stora utbildningsskillnader som finns inom den. En satsning enbart på grundutbildning skulle inte ge genomslag i kåren som helhet, eftersom alternativa rekryteringsvägar står öppna. De synpunkter som lagts på planeringen för återkommande utbildning i prop. 1975:9 har därför osedvanligt hög relevans för utbildningen av journalister.

Enligt utredningens mening skall fortbildningen fylla flera olika behov. Den skall dels fylla sin hittillsvarande uppgift att ge journalister med bristfällig utbildning grundläggande kunskaper i viktiga ämnen, dels ge journalister som kommit in i yrket via andra utbildningsvägar kompletterande journalistisk utbildning. Slutligen skall fortbildningen även kunna ge tidigare journalisthögskoleutbildade den specialisering som de ofta får behov av efter några år i yrket.

Jubu föreslår därför att FOJO-utbildningen i Kalmar får möjlighet att utvidga sin verksamhet med de nämnda uppgifterna och att den får

omfatta även personer med grundläggande journalistutbildning. Enligt vad Jubu erfarit avser styrelsen för FOJO att i sin anslagsframställning för budgetåret 1976/77 aktualisera dessa frågor. Arbetsfördelningen mellan FOJO och journalisthögskolorna bör enligt Jubus mening vara den att FOJO anordnar kortare kurser medan journalisthögskolorna svarar för mer tidskrävande fortbildning i form av enstaka kurser eller studiekurser enligt förslaget i prop. 1975: 9.

Utredningen har tidigare deklarerat att den finner ett stort värde i att personer med olika erfarenhetsbakgrund får möjlighet att delta samtidigt i en utbildning. Detta förutsätter dock att hänsyn tas till de studerandes skiftande förutsättningar både vid undervisningens uppläggning och vid dess genomförande. I annat fall kommer de med praktisk yrkeserfarenhet att bli givande i den pedagogiska processen i betydligt större utsträckning än de har möjlighet att bli mottagande.

FOJO-kurserna i Kalmar har i allmänhet rönt mycket stor uppskattning. Med hänsyn till att denna fortbildning för närvarande tillgodoser andra behov än fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna föreslår utredningen att till dess att studieorganisationen omformats till den för högskoleutbildningen generella bör möjligheten att ta in specialelever till fördjupningsterminen kvarstå. Den studieorganisation på längre sikt som utredningen föreslår och som ansluter till principförslaget i prop. 1975: 9 (se kapitel 9) kommer att underlätta för den som önskar fortbilda sig att komponera ett individuellt studieprogram genom att de studiekurser som ingår i utbildningslinjen också kan erbjudas som enstaka kurser. Detta bör göra det möjligt att i större utsträckning utnyttja journalisthögskolornas resurser för fortbildning.

Utredningen vill starkt betona vikten av att de yrkesverksamma journalister som söker till fördjupningsterminen får en ordentlig studievägledning innan de påbörjar studierna. Dagens undervisning under denna termin är inte tillrättalagd för dessa elever och de måste därför få noggrann information om studierna så att de är medvetna om vad de ger sig in på.

11 Utbildningskapacitet

11.1 Tillbakablick

Kommittén för nya utbildningsvägar vid de filosofiska fakulteterna (KNUFF) presenterade 1961 ett betänkande (E 1961: 850) med förslag angående högre journalist- och reklamutbildning. För att få underlag för sina förslag lät kommittén utarbeta prognoser för det framtida behovet av utbildade personer inom respektive yrkesområde. Prognosen omfattade en tjuugoårsperiod från 1960 till 1980.

Tabell 11.1 Journalistkårens storlek och fördelning på verksamhetsområden vid olika tidpunkter. Prognos 1961. Procent

Verksamhets- område	Personalstocken				
	1960	1965	1970	1975	1980
Dagspress	59,0	51,1	45,7	41,7	39,0
Veckopress	4,6	5,7	6,5	7,1	7,6
Fackpress	10,7	10,4	10,2	9,8	9,5
Nyhetsbyråer	3,1	2,8	2,4	2,2	1,9
Förlag	5,2	5,9	6,3	6,7	6,8
Industri	9,0	12,5	15,1	16,8	18,1
Radio-TV	8,4	11,6	13,9	15,7	17,1
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	(3 755)	(4 337)	(4 914)	(5 544)	(6 235)

Av tabellen framgår att den framtida ökningen av journalistkåren i huvudsak beräknades falla inom för journalisterna relativt nya områden. Det främsta traditionella verksamhetsområdet – dagspressen – beräknades få en minskad relativ betydelse beroende på rationalisering och nedläggning av mindre tidningar. Nyrekryteringsbehovet av journalister antogs komma att ligga omkring 260 per år under perioden 1971/75 och 300 per år 1976/80. Av dessa kunde ungefär en tredjedel förutses vara akademiker. (Se vidare avsnitt 11.4)

Samarbetsnämnden för journalistinstituten diskuterade i sin utredning, Massmedioutbildning vid journalisthögskolor, år 1965 den av KNUFF redovisade prognosen. Nämnden fann att även om prognosen i sina enskildheter inte var helt realistisk så överensstämde den i stort med

utvecklingen och kunde läggas till grund för dimensioneringen av journalistutbildningen. I kommentarerna till prognosen konstaterades att antalet tidningar minskat men pressorganisationernas statistik visade att detta inte inneburit någon minskning av inom pressen journalistiskt verksamma. Tvärtom ökade antalet redaktionellt anställda år från år. Nämnden fann dock det troligt att dagspressen som avnämare av journalistisk arbetskraft skulle komma att relativt sett minska i betydelse och att den största andelen av journalistkårens ökning i framtiden torde komma att falla på andra medier och informativa områden.

Samarbetsnämnden hänvisar i sin utredning till SJFs medlemsutveckling. Med hänsyn till att förbundet organiserar mer än 95 procent av inom pressen redaktionellt yrkesverksamma utgör dess medlemsstatistik en god värdemätare på utvecklingen. Diagram 11.1 visar att utvecklingen gått snabbare än vad prognosen förutskickade. En jämförelse med tabell 4.1 ger vid handen att prognosen underskattade andelen som år 1975 skulle komma att vara sysselsatta inom dagspress och övrig verksamhet men överskattade andelen inom övrig press och radio-TV.

Förutom inom pressen har förbundet medlemmar verksamma inom etermedier och informationsverksamhet.

Mot bakgrund av dessa prognoser ansåg samarbetsnämnden att de föreslagna journalisthögskolorna skulle kunna ta in 240 elever per år utan risk för överproduktion. Nämnden ansåg även att möjligheterna till en ytterligare ökning till 150 elever per år och högskola senare skulle övervägas.

Som tidigare framgått fastställdes antagningskapaciteten till 120 elever per år och högskola (prop. 1967: 43). De båda journalistinstituterna hade vardera tagit in 75 elever per år.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1968/69 konstaterade samarbetsnämnden att trycket på den spärrade journalistutbildningen var mycket hårt (jfr avsnitt 5.3.3). Dessutom hade utbildningen genom 1967

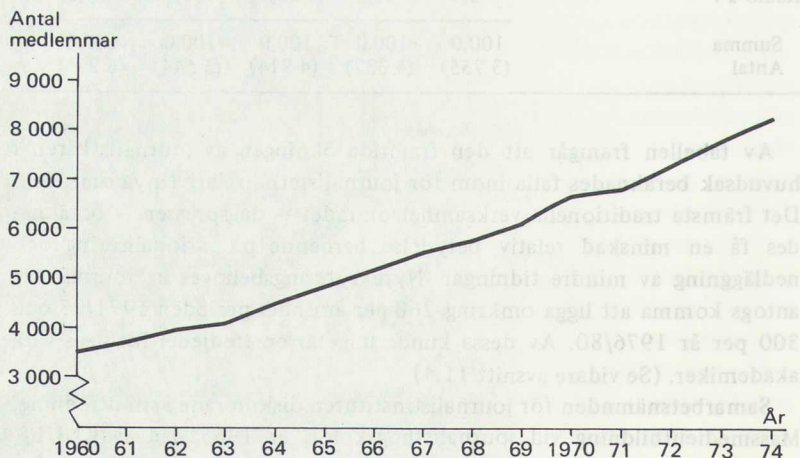

Diagram 11.1 Svenska Journalistförbundets medlemsutveckling under 1960–1974.

års reform fått ett avsevärt vidgat avsättningsområde. Med hänsyn härtill föreslog samarbetsnämnden att intagningskapaciteten fr. o. m. höstterminen 1970 skulle ökas med 120 platser och att den fr. o. m. höstterminen 1972 skulle ökas med samma antal, så att den årliga antagningen fr. o. m. denna tidpunkt skulle bli totalt 480 elever.

11.2 Direktiven

I fråga om dimensioneringen av journalistutbildningen är utredningens uppdrag formulerat i följande ordalag: "Den sakkunnige bör bedöma frågan om utbildningskapaciteten vid journalishögskolorna med utgångspunkt i en bedömning av utbildningsbehovet inom en bred sektor med utbildning likartad den som journalishögskolorna erbjuder. Den sakkunnige bör därvid ta del av det material som U 68 tagit fram i hithörande frågor."

11.3 Arbetsmarknadsläget

Till följd av direktivens formulering har utredningen genom tillgängliga statistiska uppgifter och genom kontakter med arbetsgivareorganisationer, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Nämnden för samhällsinformation m. fl. försökt få en bild av dagsläget samt få en bild av behovet under de kommande tre till fem åren.

11.3.1 Dagsläget

I kapitel 4 redovisas inom vilka yrkessektorer de personer är verksamma som har gått igenom journalishögskola. Som framgår av diagram 11.1 omfattar journalistkåren ca 8 000 personer.

Sveriges Public Relations förening har i dag drygt 500 medlemmar och enligt uppgift beräknar man att detta utgör ungefär hälften av de personer som har PR-funktioner.

Sveriges Personaltidningsförening har ca 300 medlemmar som representerar 240 personaltidningar.

I SOU 1972: 52, Rapport angående kommunal information m. m., avgiven av utredningen om den kommunala demokratin, presenteras följande siffror angående informationstjänstemän inom kommuner och landsting: "I 45 kommuner har man centralt placerade informations-tjänstemän, varav 30 kommuner har en. I 15 kommuner har man flera än två informationstjänstemän. Sammanlagt finns i kommunerna 70 centralt placerade informationstjänstemän varav 56 finns i kommuner med mera än 30 000 invånare.

Men därutöver har de största kommunerna informationstjänstemän även på sina stora förvaltningar. Totalt är det sju kommuner med över 30 000 invånare som har sådana informatörer. I Stockholm fanns det t. ex. tio informationssekreterare på olika förvaltningar vid undersökningstillfället.

Av landstingen har 15 heltidsanställda informationstjänstemän.”

Enligt uppgift från Landstingsförbundet är den aktuella siffran att 20 landsting har heltidsanställda informationstjänstemän.

Svenska kommunförbundet genomförde under sommaren 1974 en enkätundersökning som visade att 58 kommuner har centralt placerade informationstjänstemän. I 46 kommuner finns en informationsansvarig, i sex kommuner två stycken och övriga sex kommuner har tre eller flera tjänstemän med informationsuppgifter. Totalt finns omkring 90 centralt placerade informationstjänstemän i kommunerna. Av dessa har knappt en tredjedel journalistisk utbildning.

Vidgad samhällsinformation (SOU 1969:48) anför angående statlig informationspersonal: ”Många myndigheter har anställt särskilda pressombudsmän eller informationstjänstemän. Några har både en informationschef och en pressombudsman. Antalet sådana befattningshavare har ökat betydligt under senare år. Man saknar exakta uppgifter om hur stor ökningen varit bl. a. därför att gränsdragningen mellan de båda funktionerna och mellan informationsarbetet och myndigheternas övriga verksamhet inte alltid varit klar. Utredningens enkät våren 1968 syntes ge vid handen att 33 pressombudsmän och 35 informationschefer eller liknande skulle vara verksamma hos 44 centrala statliga myndigheter. Med hänsyn till osäkerheten i klassificeringen får dessa siffror tas med en viss reservation.”

Som komplement till detta kan nämnas att enligt en enkät som för något år sedan genomfördes vid statskontoret med de centrala ämbetsverken — de allra minsta ingick inte i undersökningen — har hälften av verken någon form av personaltidning. Hälften av de centrala ämbetsverken har personal som huvudsakligen sysslar med information. Ämbetsverk med mer än 400 anställda (ca 30) har till 75 procent informationspersonal.

11.3.2 *Verksamhet vid examinationstillfället*

I Statistiska meddelanden U 1975:1 redovisas vilka planer för sin verksamhet de personer hade som examinerades från universitet och högskolor andra kvartalet 1974. Materialet innehåller svar från 89 journalister. Med hänsyn till att redovisningen bygger på ett begränsat antal svar och mot bakgrund av att det är första gången journalisterna redovisas separat bör slutsatser av tabell 11.2 dras med försiktighet.

Tabell 11.2 Journalisternas verksamhet vid examinationstillfället andra kvartalet 1974. Procent

Har förvärvsarbete	52,8
Studerar vidare	5,6
Söker arbete	28,1
Arbete i eget hushåll	1,1
Värnplikt, ej rep.övn.	2,2
Annan sysselsättning	1,1
Uppgift saknas	9,1

100,0 (89)

Av de 47 personer som hade förvärvsarbete vid examenstillfället fanns 43 inom kategorin journalistisk-, reklam- och PR-verksamhet. En person var lärare vid universitet eller högskola, en ägnade sig åt kurativt arbete och för övriga två saknas uppgift.

Journalisterna ligger på medelvärdet för samtliga examinerade vad gäller andelen med förvärvsarbete vid examinationstillfället. Värdet för hela gruppen är 52 procent och det är en ökning med 9 procentenheter jämfört med förhållandena ett år tidigare.

Här kan erinras om vad som framgår i avsnitt 5.3.3 att en hel del elever avbryter sin utbildning men blir ändå journalister. Studieavbrotten betingas i de allra flesta fallen av att den studerande får ett arbete. Detta talar för att om de som avbryter sina studier före examen räknades in i tabell 11.2 så skulle andelen som har förvärvsarbete vid studiernas avslutande vara större.

I avsnitt 5.3.3 framgår också att en betydande del av journalisthögskoleeleverna går till annan verksamhet än journalistisk sådan. Det är osäkert om detta är en följd av brist på arbetstillfällen inom den yrkessektor som den studerande skulle välja i första hand eller om det är ett uttryck för att den studerande trots sitt utbildningsval avsett att söka sig till ett yrke vid sidan av journalistiken. Det kan även vara ett uttryck för att journalistutbildningen är utbytbar mot annan utbildning. Antagligen är det också en utbildning som ger ovanligt många idéer och uppslag till andra yrken.

11.3.3 Arbetslösheten

I diagram 4.4 byggt på enkätresultaten redovisas en arbetslöshet för journalisthögskoleutbildade på 7,5 procent. Uppgiften bör tas med en viss reservation då det inte kan garanteras att den är representativ för hela gruppen journalisthögskoleutbildade. De tillfrågade har själva fått klassificera sig som arbetslösa eller yrkesverksamma. Andelen är betydligt högre än för yrkesarbetande i allmänhet men den är inte heller osannolik. Det har tidigare framgått (5.3.5) att de journalisthögskoleutbildade i väldigt hög utsträckning kommer från storstadsområdena. Detta förenat med stor flyttningströghet i sådana områden gör att konkurrensen om arbetstillfällena blir stark. U 68 har i sitt huvudbetänkande (SOU 1973: 2) i avsnitt 4.5.1 uppmärksammat detta förhållande och konstaterar att "den geografiska spridningen varierar från utbildning till utbildning. Individer med längre utbildning koncentreras framför allt till Stockholmsområdet men är också något överrepresenterade i de län som omfattar de två andra storstadsområdena, Göteborg och Malmö". Av U 68s material framgår också "att en stor del av de examinerade har arbete på examensorten ett halvt år efter examen". Förhållandet kan förklaras delvis av begränsad flyttningsbenägenhet hos de nyexaminerade, delvis av efterfrågeförhållandena. Bakgrunden till de efterfrågeförhållandena som råder för långtidsutbildade anges av U 68 vara följande: "Den nuvarande geografiska fördelningen av yrkesverksamma individer med längre utbildning är ett resultat av ett samspel mellan de lokala

arbetsmarknadernas efterfrågan på arbetskraft och det regionala utbudet av utbildade under en lång följd av år. Regioner belägna långt från orter med läroanstalter för högre utbildning uppvisar för närvarande förhållandevis små inslag av långtidsutbildade i arbetskraften. Den underrekrytering av viss arbetskraft som det här torde röra sig om inom vissa regioner kan ha funnits under lång tid. Det kan inte uteslutas att efterfrågan i dag skulle ha varit större i dessa regioner om de tidigare haft andra rekryteringsmöjligheter. En långvarig brist på högskoleutbildade kan sålunda ha bidragit till att delar av samhällets tjänstesektor är svagt utbyggda och att näringslivets utveckling hämmats. Den faktiska regionala fördelningen av individer med längre utbildning ger sålunda inte direkta besked om den efterfrågan på utbildade inom olika regioner som skulle uppstå vid en annan rekryteringssituation." Som ytterligare belysning av journalisternas arbetsmarknadssituation kan anföras att enligt U 68s rapport Högre utbildning och arbetsmarknad (SOU 1971: 62) har journalisterna mycket höga krav på samhällsservice på den ort där de kommer att bosätta sig. Samma undersökning visar också att journalisterna har höga krav på arbetet. Speciellt gäller att arbetet skall ge möjlighet till utveckling, vara omväxlande, ge möjlighet till arbete i grupp samt ge möjlighet att påverka den egna arbetssituationen.

De senaste årens utveckling har visat att informationssektorn är mycket konjunkturkänslig. När det ekonomiska klimatet blir bistrare minskar tidningarnas intäkter – främst genom nedgång i annonsvolymen – och därav följer restriktivare anställningspolitik. Inom den offentliga och enskilda verksamheten är informationsfunktionerna bland de första som berörs då skatteunderlaget respektive intäkterna minskar.

Arbetslösheten för journalistkåren under åren 1968 till 1974 framgår av diagram 11.2.

Det är vanskligt att dra bestämda slutsatser för dimensionering av utbildningen av den redovisade arbetslösheten. Den ojämna regionala fördelningen talar emot en nedskärning av kapaciteten. Företagens konjunkturkänslighet talar också emot. Att alltför hårt anpassa utbildningen till konjunkturvariationer skulle leda till ogynnsamma följder i utbildningsplaneringen. Man skulle också som konsekvens kunna få anticykliska svängningar, dvs. låg kapacitet när behoven är stora och tvärtom. Erfarenheter från andra utbildningar pekar på negativa följder av detta både inom och utom utbildningsväsendet.

11.4 Enkätresultat

I enkäterna till företag och journalistklubbar ställdes en del frågor om utbildningskapacitet och det framtida behovet av journalister för att få en uppfattning om hur man inom tidningsbranschen bedömer utvecklingen.

Första frågan avsåg huruvida utbildningskapaciteten vid journalisthögskolorna bör förbli vid nuvarande nivå (240 elever per år) eller inte. Drygt hälften av företagsledningarna och två tredjedelar av journalist-

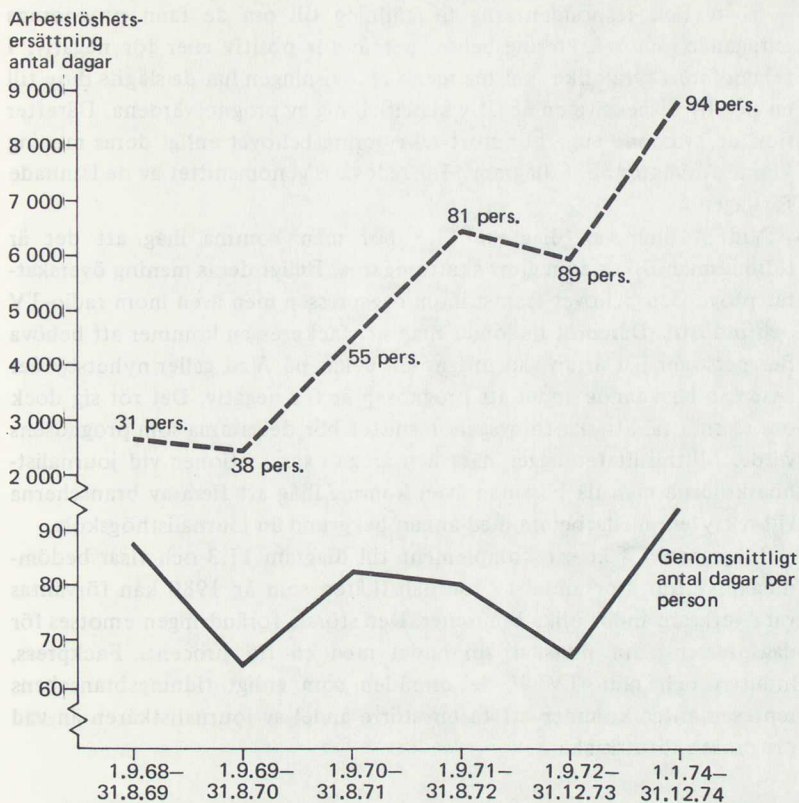

Diagram 11.2 Arbetslöshetsutvecklingen bland SJFs medlemmar. (De som har rätt till arbetslöshetsunderstöd.)

klubbarna anser att kapaciteten bör ändras. Tillsammans taget är det 52 företagsledningarna och journalistklubbarna som uttalar sig för ett förändrat antagningstal. Samtliga vill ha en minskning. Vissa vill gå ända ner till 100 elever per år men tyngdpunkten i förslagen ligger mellan 120 och 150 elever per år. Nästan samtliga har motiverat sina svar och av dessa anger 80 procent att det föreligger en överproduktion av journalister. Även övriga svar har anknytning till problemet att bereda sysselsättning för de utbildade. Ett par företagsledningarna anger att det bör satsas på kvaliteten framför kvantitet.

Alla frågor som avser en framtidsutsaga blir, även om den omspända tidsperioden är relativt kort, mer eller mindre spekulativa. Det som följer i detta avsnitt skall därför tas med viss försiktighet och uppfattas som ett försök till en framtidsbedömning. Frågorna i enkäterna var konstruerade så att de svarande fick ta ställning till de siffror som den tidigare nämnda prognosen angav för senare delen av 1970-talet. Tyvärr var det en betydande andel både bland företagsledningarna och journalistklubbarna som inte ville besvara dessa frågor. Det har ändå sitt intresse att presentera materialet. Även om det inte direkt kan ligga till grund för beslut kan det utgöra en utgångspunkt för fortsatt diskussion.

Först fick respondenterna ta ställning till om de fann prognosens antagande om rekryteringsbehov per år för positiv eller för negativ. I frågan fanns fyra olika skalsteg men i redovisningen har de slagits ihop till en positiv respektive en negativ klassificering av prognosvärdena. Därefter fick de svarande ange hur stort rekryteringsbehovet enligt deras mening kunde förväntas bli. I diagram 11.3 redovisas genomsnittet av de lämnade förslagen.

Vid studium av diagram 11.3 bör man komma ihåg att det är tidningsmänniskor som gjort skattningarna. Enligt deras mening överskattar prognosen behovet främst inom dagspressen men även inom radio-TV och industri. Däremot bedömer man att fackpressen kommer att behöva fler personer per år än vad prognosen pekar på. Vad gäller nyhetsbyråer anser en betydande andel att prognosen är för negativ. Det rör sig dock om så små tal att skattningens genomsnitt blir detsamma som prognosens värde. Slutresultatet ligger nära den årliga examinationen vid journalisthögskolorna men då bör man även komma ihåg att flera av branscherna vill rekrytera medarbetare med annan bakgrund än journalisthögskola.

Diagram 11.4 är ett komplement till diagram 11.3 och visar bedömningar av hur stor andel av journalistkåren som år 1980 kan förväntas vara verksam inom olika branscher. Den största förändringen emotses för dagspressen som minskar sin andel med ca tio procent. Fackpress, industri och radio-TV är de områden som enligt tidningsbranschens representanter kommer att ta en större andel av journalistkåren än vad prognosen förutskickar.

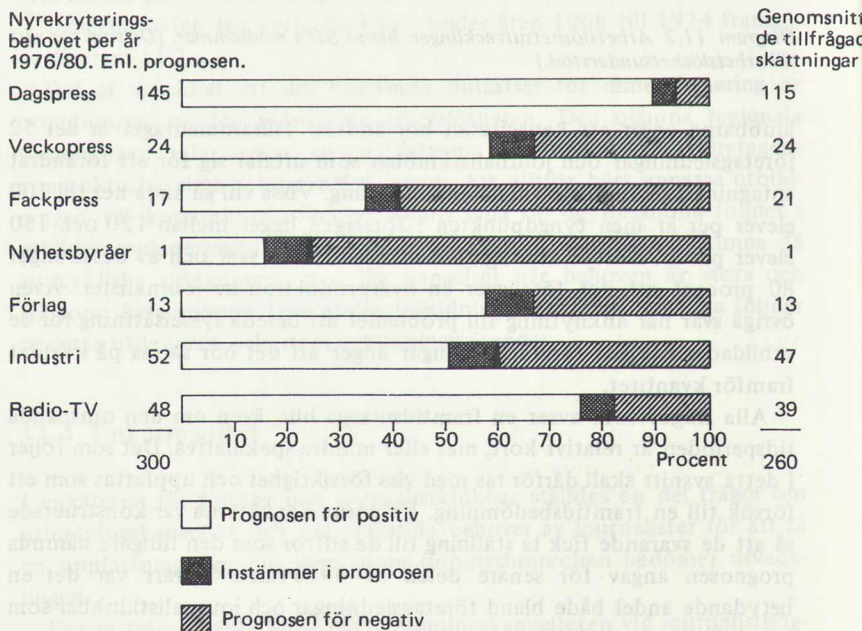

Diagram 11.3 Bedömning av prognosvärdena samt genomsnitt av respondenternas skattningar.

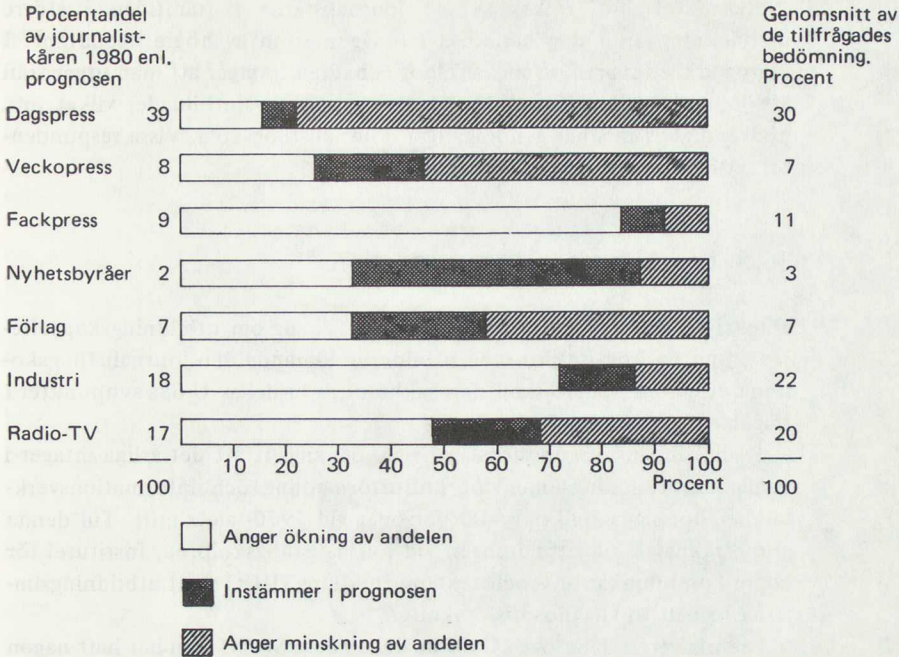

Diagram 11.4 Skattning av journalistkårens fördelning på olika branscher år 1980.

Slutligen fick respondenterna även uppskatta hur många journalister deras företag, med utgångspunkt i för dagen kända fakta, kunde väntas anställa under den kommande tioårsperioden. Det blir naturligtvis i hög grad fråga om bedömningar utan prognoskaraktär, men även uppskattningar av branschkunigt folk bör vara mera givande än inga uppgifter alls. Ett försök att beräkna en totalsiffra för olika pressområden ger som resultat ett nyrekryteringsbehov av 121 personer per år för dagspressens del, nio personer per år för fackförbundspressen och 38 personer per år för fack-, special- och populärpressen. Dessa tal kan jämföras med uppgifterna i diagram 11.3. Fack-, special- och populärpress samt fackförbundspress motsvaras i diagram 11.3 av veckopress, fackpress och förlag. För Sveriges Radios del har det inte varit möjligt att räkna fram någon motsvarande uppgift.

I en följdfråga fick uppgiftslämnarna ange hur stor andel av de nyanställda som kan väntas ha utbildning från journalisthögskola eller motsvarande. För dagspressen anges att tre fjärdedelar av de nyrekryterade kommer att ha sådan utbildning. Fackförbundspressen ligger betydligt lägre (dock osäkert till följd av få uppgifter) och fack-, special- och populärpressen något högre än dagspressen. Det behöver inte betyda att en avsevärt större andel av de nya journalisterna har utbildats vid journalisthögskola. Många av dem som svarat kan ha avsett motsvarande utbildning, dvs. utbildning på samma nivå och med ungefär samma längd som journalisthögskoleutbildningen.

Resultatet bör tolkas så att journalisterna i framtiden i större utsträckning än i dag beräknas ha någon form av högre utbildning. I samband med svaren på andra frågor i enkäten framgår att man utgår från att journalisterna i framtiden skall vara mera välutbildade, vilket inte nödvändigtvis innebär genomgången journalisthögskola. Vissa respondenter ser hellre en annan högre utbildning.

11.5 Utredningens rekommendation

Direktiven ålägger den sakkunnige att uttala sig om utbildningskapaciteten inom en bred sektor med utbildning liknande den journalisthögskolorna erbjuder. Vidare skall den sakkunnige ta del av U 68s synpunkter i frågan.

I sina dimensioneringsförslag har U 68 angivit att det årliga intaget i allmänna utbildningslinjer för kulturförmedling och informationsverksamhet bör ligga omkring 400 personer vid 1970-talets mitt. Till denna grupp räknar U 68 utbildningen vid journalisthögskolorna, Institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning (IHR) samt utbildningslinjerna 15 och 16 vid filosofisk fakultet.

I remissyttrandena över U 68 är det endast SACO som har haft någon mening om utbildningskapaciteten inom den aktuella sektorn. ”Den föreslagna antagningskapaciteten inom utbildning för kultur- och informationsyrken är alltför hög. Detta är den yrkessektor som är svårast att få grepp om, varför dimensioneringsförslagen borde föregåtts av ytterligare utredning. Redan i dag finns det ett betydande överskott av utbildade med inriktning mot denna sektor. . . . Den nuvarande dimensioneringen av journalisthögskolorna och IHR samt U 68s ytterligare uppskrivning kan antas medföra problem också för dessa studerande.”

Utredningen har vid kontakterna med de tidigare i detta kapitel nämnda organen försökt att få en uppfattning från deras sida om personalbehovet inom det aktuella området under den närmaste fem- till tioårsperioden.

Svårigheterna när det gäller framtidsbedömningar har redan berörts och det visar sig även mycket svårt att få några konkreta uppgifter att arbeta med.

Statistiska centralbyråns arbetskraftsbarometer för vissa utbildningsgrupper hösten 1974 säger sammanfattningsvis angående journalisterna: ”Tillgången på journalister är uppenbarligen god i hela landet för såväl nyexaminerade som sökande med praktik. Arbetsmarknadsläget är helt oförändrat jämfört med fjolåret. Man kan dock notera att arbetsgivarna icke förutsätter någon större förändring i antalet anställda det närmaste året, bara någon ökning på tre års sikt.”

Inom pressområdet kan pressutredningens förslag som väntas under hösten 1975 komma att ge delvis nya förutsättningar men det är knappast troligt att arbetsmarknadsläget väsentligt kommer att förändras.

Det som under de närmaste åren kommer att innebära de största förändringarna i journalisternas arbetsmarknad är den uppbyggnad av

lokalradio som föreslagits i prop. 1975:13. Enligt förslaget indelas landet i 24 lokalradioområden som vart och ett får en egen redaktion på ca 15 personer. Hur många av dessa 360 personer som kommer att vara journalister är inte klart. Dessutom är det omöjligt att säga hur stort nyrekryteringsbehovet kommer att vara eftersom den personal som i dag sysselsätts i den regionala rundradioverksamheten enligt förslaget skall erbjudas motsvarande arbetstillfällen i lokalradion.

Enligt Svenska kommunförbundet har i primärkommunerna under de tre senaste åren tillkommit fem till åtta nya informationstjänster per år. Utredningen om den kommunala demokratin kommer att lägga fram sitt huvudbetänkande omkring halvårsskiftet 1975. I detta kommer sannolikt att föreslås en ökad satsning på informationssidan i kommunerna. Från Kommunförbundets sida räknar man med att ca fem kommuner per år kommer att förstärka sin informationsverksamhet och därmed följer då inrättande av nya tjänster.

Landstingsförbundet bedömer att det inom den landstingskommunala sektorn kan bli aktuellt med ett 50-tal nya informationstjänster under en femårsperiod.

När det gäller den statliga sektorn är det omöjligt att få fram några siffror. Det är dock realistiskt att inte räkna med någon kraftig ökning av antalet tjänster inom informationsområdet. I början av 1970-talet fanns antydningar om en stark utbyggnad av de informativa funktionerna. Utvecklingen har dock varit betydligt lugnare än vad som förutspåddes och det mest sannolika är att det i framtiden kommer att fortsätta i nuvarande utbyggnadstakt.

Från Svensk Public Relations föreningens sida uppskattar man att antalet personer som sysslar med public relation kommer att fördubblas till ca 2 000 personer under en tioårsperiod.

Inom den enskilda sektorn är det väl troligt att det kommer att ske en viss ökning på informationssidan bl. a. som ett resultat av satsningen på ökat inflytande från olika personalkategorier i beslutsprocessen.

På ännu lösare grund befinner man sig i fråga om nya områden.

I kapitel 8 diskuteras användningen av ITV och framväxten av en kassett-TV marknad. Hur de personer som engageras i denna verksamhet skall utbildas och hur många personer som kommer att sysselsättas i denna verksamhet är i dag omöjligt att uttala sig om. Utredningen får här hänvisa till vad som sagts om innehåll och dimensionering av informationsteknisk utbildning i kapitel 9.

Mot bakgrund av det material som presenteras om dagsläget tidigare i detta kapitel och med beaktande av vad som kan förutses om de närmaste åren vill utredningen instämma i U 68s förslag till dimensionering av utbildningen inriktad mot kultur- och informationsyrken. Vad gäller journalistutbildningen finner Jubu inga motiv för att föreslå förändring av det nuvarande antagningstalet och vill därför rekommendera att antagningen under överblickbar framtid fastställs till 120 elever per år vid vardera högskolan. I U 68-termer innebär det att journalistlinjen bör dimensioneras för ett intag av 240 elever per år.

12 Utrustning och kostnader

12.1 Utbildningskostnader

12.1.1 *Utgångspunkter*

Jubus direktiv avslutas med krav på kostnadskalkyler. ”De förslag den sakkunnige lägger fram bör åtföljas av specificerade kostnadsberäkningar”.

I prop. 1975:9 föreslås ett nytt anslagssystem för högskoleområdet, vilket skall grundas på olika ändamål och inte på indelningen i myndigheter. Föredraganden säger bl. a.: ”När det gäller grundläggande utbildning har jag i det föregående anført att jag anser den av U 68 föreslagna indelningen i yrkesutbildningssektorer ändamålsenlig för bl. a. övergripande planering och resursfördelning. Jag ansluter mig därför till förslaget att medel för den sektorsfördelade delen av högskolans utbildningsutbud — dvs. de allmänna utbildningslinjerna — skall såvitt avser utbildningsdepartementets område anvisas under ett anslag per yrkesutbildningssektor. — — —

För den del av den grundläggande högskoleutbildningen som inte fördelas på yrkesutbildningssektorer centralt bör medel anvisas under särskilda anslag. Jag ansluter mig till U 68s förslag att medel här skall anvisas under ett anslag för lokala och individuella utbildningslinjer och ett anslag för enstaka kurser.

Val av resurser för att inom högskolan nå uppställda mål bör enligt min mening i ökad utsträckning bli en lokal angelägenhet. I likhet med U 68 anser jag därför att beträffande såväl forskning och forskarutbildning som grundläggande utbildning medel för verksamhet inom olika områden bör anvisas utan uppdelning på olika slag av kostnader, t. ex. läraravlönings- och driftkostnader. — — — Det är angeläget att man lokalt får en ökad frihet också att göra avvägningar mellan å ena sidan direkta utbildnings- och forskningsresurser, å andra sidan resurser för förvaltningar, bibliotek, fastighetstjänst och andra serviceinrättningar. — — —

Ett väsentligt inslag i den av U 68 föreslagna ordningen är emellertid att de resurser som disponeras för utbildning på en linje skall fördelas lokalt med hänsyn till lokala förhållanden och lokala prioriteringar av behoven inom linjen. Enligt min mening är en sådan ordning ägnad att

öka smidigheten och effektiviteten i resursutnyttjandet också inom denna del av högskoleutbildningen och därmed att främja utvecklingen av utbildningens innehåll och organisation. Några centrala bestämmelser om fördelningen av resurser mellan olika kurser och ämnesområden bör således inte finnas i det nya systemet.”

Antalet utbildningsplatser per linje föreslås komma att anges av regeringen i samband med att den föreslår riksdagen att anvisa medel för utbildning inom en viss sektor. Efter riksdagens beslut fördelar regeringen varje sektorsanslag på högskoleenheter. Den exakta dimensioneringen av kapaciteten på enskilda linjer och fördelningen av resurser mellan linjer inom de givna medelsramarna bör vara en angelägenhet för vederbörande högskoleenhet.

Vidare sägs i prop. 1975:9: ”När det gäller lokala och individuella utbildningslinjer samt enstaka kurser är, som jag framhållit i det föregående, ett huvudsyfte att utbudets inriktning och fördelning skall fastställas regionalt och lokalt, inte centralt. Det ligger i sakens natur att statsmakernas medelsanvisning i denna del i första hand får karaktären av resursramar för de olika högskoleregionerna. — —

Fördelningen av medlen för lokala och individuella utbildningslinjer samt enstaka kurser bör emellertid vara en angelägenhet för regionstyrelserna.”

Det nya anslagssystemet gör det nödvändigt att gripa över alla kostnader. Av detta skäl har Jubu ägnat uppmärksamhet även åt utrustningsfrågorna. I avsnitt 12.2.6 presenteras ett förslag till utrustningsprogram.

12.1.2 *Nuvarande förhållanden*

Förslag till totala kostnader för utbildningen vid journalisthögskolorna och deras fördelning på olika poster budgetåret 1975/76 framgår av tabell 12.1 som är hämtad ur bilaga 10 till prop. 1975:1.

Totalt föreslås att journalisthögskolorna för budgetåret 1975/76 anvisas ett förslagsanslag av 5 362 000 kronor.

Journalisthögskolorna har 12 fasta lärartjänster och 13 tjänster som benämns övrig personal. För budgetåret 1974/75 anvisades därutöver för undervisningsarvoden m. m. ca 1,4 miljoner kronor. Inom ramen för dessa arvoden kan journalisthögskolorna inrätta extra tjänster. Antalet heltidsanställda lärare är alltså betydligt högre än vad antalet fasta tjänster anger.

Den stora nedskärningen för lokalkostnader i tabellen är av formell natur. Denna kostnadspost redovisas i stället under anslaget lokalkostnader vid universiteten m. m. För tidningsteknisk utrustning har journalisthögskolorna äskat 150 000 kronor. I budgetpropositionen har dock inte räknats några medel för detta ändamål under budgetåret 1975/76. Se vidare därom under avsnitt 12.2. De psykotekniska proven behandlas utförligt i kapitel 5. Journalisthögskolorna begärde för budgetåret 1975/76 även medel för pedagogiskt utvecklingsarbete. (Jfr avsnitt 6.5.5)

Tabell 12.1 Budgetförslag för journalisthögskolorna 1975/76

Anslag	1974/75	Beräknad ändring 1975/76	
		Högskolorna och nämnden	Före- draganden
Lönekostnader för lärarpersonal	2 515 800	+ 381 000	+ 256 200
Lönekostnader för övrig personal	792 000	+ 125 000	+ 125 000
Sjukvård	2 200	+ 200	+ 800
Reseersättningar			
a) Reseersättningar till studerande	40 000	+ 4 000	+ 3 000
b) Övriga reseersättningar	73 000	+ 115 000	+ 6 000
Lokalkostnader	1 565 000	+ 46 900	- 1 343 000
Bokinköp m. m.	38 000	+ 3 800	+ 4 000
Övningar	838 000	+ 84 000	+ 84 000
Tidningsteknisk utrustning	—	+ 150 000	—
Psykotekniska prov	210 000	+ 21 000	+ 21 000
Expenser	121 000	+ 12 100	+ 10 000
Summa	6 195 000	+ 943 000	- 833 000

Kostnadsutvecklingen för journalisthögskolorna från år 1967 och framåt illustreras av diagram 12.1

I samband med journalistinstitutens ombildning till journalisthögskolor ökades det årliga intaget av elever från 150 till 240. Dessutom förlängdes utbildningen från ett till två år. Denna utökning medförde en förstärkning av både undervisnings- och administrationsresurserna, vilket ligger bakom den starka ökningen av anslagen under de två första budgetåren. Även budgetåret 1969/70 skedde en förstärkning av undervisningsresurserna vid journalisthögskolorna. Framför allt gjordes det en

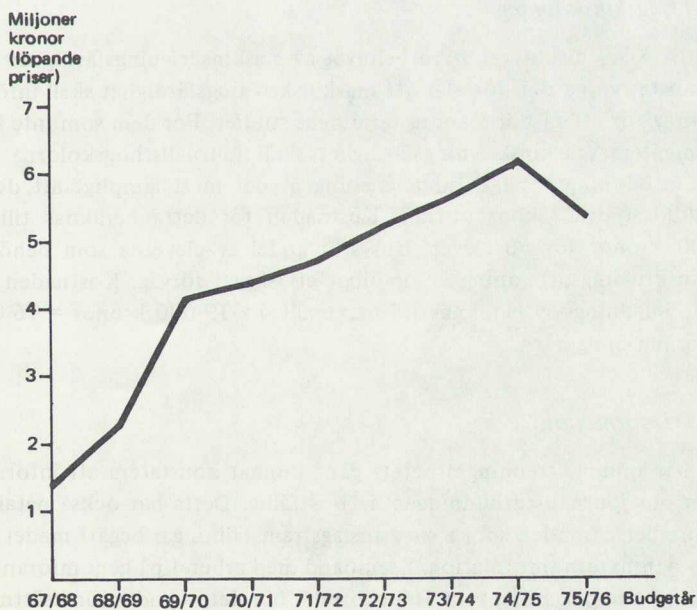

Diagram 12.1 Anslag till journalisthögskolorna budgetåren 1967/68–1975/76 (för sista budgetåret förslag).

satsning på praktiken genom att 314 000 kronor anslogs för praktik-handledararvoden. Budgetåret 1970/71 anslogs vissa medel för försöksverksamhet med undervisningen i pressetik, samt förstärkning av biträdespersonal. Därefter hänför sig de årliga anslagsökningarna till löne- och prisomräkningar där lokalkostnaderna tar en stor andel.

12.1.3 *Förlängning av utbildningen*

Jubu föreslår i kapitel 9 att utbildningen förlängs med en samhällsorienterande grundkurs om 20 poäng dvs. en termin.

Eftersom i Jubus studieorganisationsförslag de utrustningskrävande delarna av undervisningen förlagts efter den första studiekursen finner Jubu det rimligt att för den samhällsorienterande grundkursen gå ut från den resurstilldelning som tillämpas för studiekurser inom samhällsvetenskaplig fakultet. Det ligger nära till hands att jämföra den föreslagna inledande samhällsorienterande grundkursen med de s. k. äkta yrk-kurserna exempelvis informationsteknik och administrativ teknik. Vid tilldelning av resurser för undervisning inom dessa studiekurser tillämpas en grundkostnadsram om 56 530 kronor för de 30 första eleverna och därefter en tilläggskostnadsram om 1 360 kronor per elev därutöver. Tillämpat på journalisthögskolorna innebär det att varje skola skulle tilldelas $56\,530 + 30 \times 1\,360$ kronor per termin för den samhällsorienterande grundkursen. Kostnaden för denna kurs skulle alltså i nuvarande kostnadsläge bli $4(56\,530 + 30 \times 1\,360) = 389\,320$ kronor per budgetår, dvs. drygt 1 600 kronor per utbildningsplats. Till detta bör läggas vissa kostnader för drift, lokaler m. m. Totalkostnaden uppskattas till ca 2 000 kronor per utbildningsplats.

12.1.4 *Maskinskrivning*

I avsnitt 5.5.2 diskuterar Jubu behovet av maskinskrivningsfärdighet hos journalistelevorna och föreslår att maskinskrivningsfärdighet skall införas som krav för att få börja andra terminens studier. För dem som inte kan dokumentera maskinskrivningsfärdighet skall journalisthögskolorna anordna utbildning. Enligt Jubus mening är det mest lämpligt att dessa utbildningstjänster köps utifrån. Kostnaden för detta beräknas till ca 19 000 kronor för 60 elever. Hur stor andel av eleverna som behöver maskinskrivningsutbildning är omöjligt att säga i förväg. Kostnaden får därför inledningsvis beräknas till maximalt $4 \times 19\,000$ kronor = 76 000 kronor per budgetår.

12.1.5 *Information*

Jubu har under utredningsarbetets gång kunnat konstatera att informationen om journalistutbildningen är bristfällig. Detta har också påtalats av samarbetsnämnden som i vissa anslagsframställningar begärt medel för intern och extern information. I samband med arbetet på genomförandet av den nya uppläggning som Jubu föreslår bör det – under förutsättning

att förslagen accepteras – enligt Jubus mening vara angeläget att genomföra en informationskampanj. Det skulle kunna vara en uppgift för de studerande på informationslinjen. För detta ändamål föreslår Jubu att vardera högskolan tilldelas 15 000 kronor. Jubu räknar också med att medel fortlöpande behövs för informationsuppgifter.

12.2 Utrustningskostnader

12.2.1 Inledning

Mål för, innehåll i och organisation av utbildningen får i flera avseenden konsekvenser för behov och utformning av journalishögskolornas utrustning. Jubu skall i detta avsnitt behandla dessa frågor. Givetvis måste tonvikten ligga på de förändringar i jämförelse med nuvarande förhållanden som orsakas av utvecklingen när det gäller arbetsförhållanden och teknik inom medierna. Utredningen utgår i princip från att journalishögskolorna har en med hänsyn till nuvarande teknik adekvat utrustning. De lokala avvikelser som nu förekommer har Jubu inte ansett sig ha anledning att gå in på. Det bör emellertid framhållas att vissa av de förslag om förändringar och kompletteringar som Jubu lägger fram är en följd av teknisk och pedagogisk utveckling och därför skulle ha aktualiserats oberoende av Jubus förslag.

Jubu har när det gäller den dyrbarare utrustningen sökt uppskatta kostnader för anskaffning av utrustning. Dessa kostnader blir betydande. Det är därför angeläget att utrustningen blir effektivt utnyttjad.

De i det följande framlagda förslagen är inte – med undantag för vad som sägs om utrustning för fotosättning (datorstyrd sättning) – att uppfatta som förslag till nyanskaffning. Journalishögskolorna har i stor utsträckning den förekommande utrustningen. Förslagen skall i stället ses som ett förslag till utrustningsplan för en längre period. Samarbetsnämnden och de styrorgan som kan komma att efterträda denna bör – om Jubus förslag accepteras – få i uppdrag att lägga upp en långsiktig plan för förnyelse av utrustningen vid högskolorna.

12.2.2 Utrustningens roll i undervisningen

Målet för utbildningen vid journalishögskolorna är inte att producera färdiga journalister som behärskar all tänkbar teknisk utrustning i press eller i radio-TV.

Målet för utbildningen är att ge sådan kunskap om tekniken att eleven är medveten om vilka tekniska möjligheter och begränsningar som gäller för journalistarbetet. Däremot är inte skolans uppgift att ge teknisk färdighet att behärska apparaturen.

Journalishögskolorna skall alltså inte ägna såg åt produktion. Ett sådant ställningstagande kan emellertid inte vara absolut. I vissa fall kräver pedagogiska skäl att produktion äger rum, t. ex. i radio-TV där den journalistiska delen är så intimt förknippad med den tekniska. Inom

tidningssektorn kan det i vissa fall vara befogat med produktionsmoment. Hur långt dessa skall drivas måste bedömas mot två saker. För det första tidsåtgången; det får inte orimligt inkräkta på undervisningen. För det andra kostnaderna; i många fall kan det vara befogat att köpa tjänster.

12.2.3 *Ny tidningsteknik*

Inledning

Utvecklingen på det tidningstekniska området har fortskridit mycket snabbt. Det har blivit nödvändigt att diskutera i vilken utsträckning och i vilken takt utbildningen vid journalisthögskolorna måste anpassas till den nya tekniken.

Som ett utslag av detta kan ses att samarbetsnämnden för journalisthögskolorna i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 begärt 150 000 kronor för tidningsteknisk utrustning. Vidare har samarbetsnämnden låtit utarbeta alternativa förslag till fotosättningsutrustning vid journalisthögskolorna. Det i avsnitt 6.2.2 omtalade samarbetet mellan JHG och Värmlands Folkblad är ett exempel på hur journalisteleverna får tillfälle att stifta bekantskap med den nya tekniken, med bildskärmar och fotosättning.

Jubu har sett det nödvändigt att försöka få en bild av vad den nya tekniken inom tidningsframställningen bör få för konsekvenser för journalisthögskoleutbildningen och vilka kostnader det skulle medföra att utrusta journalisthögskolorna med den nya utrustningen.

Teknisk beskrivning

De integrerade systemen för tidningsproduktion — från utskrift av manuskript till en tryckt produkt — är oftast sammansatta av en terminal, en dator för textlagring och en fotosättmaskin och bygger enkelt uttryckt på elektronikens möjligheter att på ett mer direkt sätt än tidigare föra in ett textmaterial i en dator och där behandla det fram till att det är sättningsfärdigt.

Denna inmatning till datorn kan ske på flera sätt: via optiska läsare, via anordning som producerar hålremsa eller magnetband samtidigt som journalisten skriver sin artikel, och via bildskärmsterminal, som helt kan ersätta skrivmaskinen. Det torde så vitt nu kan bedömas vara den sistnämnda av dessa vägar som de flesta kommer att välja. Vad sedan gäller materialets behandling (redigering osv.) efter det att det lagrats i datorn så är det svårt att tro att det kommer att ske på något annat sätt än via bildskärmsterminaler.

Tidningen Arbetet i Malmö står nu i begrepp att (som ett första steg) utrusta sina lokalredaktioner med bildskärmsterminaler. När journalisten skrivit sin artikel på bildskärmsterminalen och med skärmens redigeringsmöjligheter bearbetat den tills han är nöjd med den, tömmer han skärmens minne till den centrala datorn. Befinner sig journalisten utanför den centrala redaktionen förs det färdigredigerade materialet via teleled-

ning till den centrala datorn i Malmö. På huvudredaktionen kan man då på sina bildskärmar läsa artikeln, göra journalistiska bedömningar, innehållsligt redigera, vilket kan betyda omfattande omstrukturering av artikeln, strykningar, tillägg osv. Man ger artikeln rubrik och kodar in typografiska order om hur den skall sättas. Sedan kan två olika saker hända: antingen magasineras artikeln i datorminnet till dess den behöver sättas, eller också kan sättning ske direkt efter redigeringen. Det här betyder i princip att journalisten har kontroll över den enskilda artikeln intill några minuter innan den är satt. Och han kan följaktligen i mycket stor utsträckning fräscha upp, förändra eller helt enkelt refusera materialet på ett avsevärt senare stadium än tidigare.

Stora integrerade system är i bruk i USA men några djupgående utvärderingar av dessa har ännu inte publicerats. Från den nästan helt skrivmaskins- och manuspapperslösa Detroit Evening News (upplaga ca 600 000) är inte mycket mer känt än att systemet produktionstekniskt hållit ungefär vad det lovat. Det senast installerade systemet finns på Davenport Times-Democrat (Iowa, kvällstidning, upplaga 85 000). Enligt beskrivning i Production Journals oktobernummer 1974 betydde det nya systemet att redaktionens stopptid för nytt material kunde senareläggas hela 40 minuter.

12.2.4 Journalisten och den grafiska tekniken

Den grafiska teknikens utveckling, sådan den hittills varit och sådan den väntas bli under de närmaste åren, har beskrivits i grafiska kommitténs betänkande Grafisk industri i omvandling (SOU 1974:34). Där ges (främst i bilaga 3.4) exempel på hur den alltmer automatiserade tekniken ger ett starkt förändrat arbetsinnehåll för dem som arbetar i sätteriet. Bilaga 2, Tidningen som produktionssystem, skildrar det för dagstidningen specifika, som har att göra med att produktens innehåll är intellektuellt – förmedling av information. Ett av konkurrenskraven på tidningen är snabbhet i informationsförmedlingen, vilket kräver en kort genomloppstid på framförallt det sist anlända materialet. Man pekar också på att större kunskaper om hela produktionsförloppet skulle ge tidningarna och deras anställda fler valmöjligheter att organisera arbetet och undanröja de svårigheter det innebär att samordna de olika avsnitten i produktionen.

Det ingick inte i grafiska kommitténs uppdrag att studera journalistens roll i det komplicerade produktionssystem som en tidning utgör, men utredningens iakttagelser ger ändå värdefulla aspekter på just detta.

Det är journalisten som svarar för det intellektuella innehållet. Journalisten arbetar med ett informationsflöde som endast till viss del kan förutses och i tid planeras. Oregelbundenheten i annonsflödet däremot kan med god vilja till största delen förutses och åtgärder kan då inplaneras. Journalisten strävar, enligt yrkestraditionen, att ständigt prestera så aktuell information som möjligt. Skeendet skall skildras – vad, när och hur mycket som än sker. Och varje journalist, oavsett om han är textproducent, redigerare eller arbetsledare, råkar rimligtvis nästan

dagligen ut för konflikten mellan den journalistiska ambitionen och tidningens tekniska kapacitet.

Skribenten som kommer sent med ett viktigt manus, redigeraren som lämnar ett otydligt eller felaktigt manus till sätteriet, eller kanske väljer en layoutform som inte är tillräckligt anpassad till sätteriets arbetsmetoder, arbetsledaren som i sin strävan att skapa en totalt sett så bra produkt som möjligt låter bevaka orealistiskt mycket av det aktuella skeendet — alla dessa orsakar svårigheter och störningar i det totala produktionsförloppet.

Det är väl närmast en truism att påstå att en del av dessa svårigheter kunde undvikas om journalistens kunskap om det totala produktionsförloppet på hans tidning vore större.

Även om det ännu dröjer innan totalintegrerade textproduktionssystem kommer i svensk dagspress som helhet så börjar man ta de första stegen och utvecklingstakten kan bedömas bli förhållandevis snabb. Många tidningar har eller håller på att installera datorstyrd fotosättning. I flera system ingår också bildskärmar för textbehandling. Ännu så länge används bildskärmarna för korrekturläsning, men som visats av exemplet från tidningen *Arbetet* snart även för viss innehållsredigering.

Detta är en utveckling som måste uppmärksammas av journalisthögskolorna. I viss utsträckning sker det redan. JHG-eleverna knyter kontakt med den nya tidningstekniken då studierna är förlagda till Värmlands Folkblad, och i ämnet datorteknik har sedan 1973 modern tidningsteknik behandlats. Vid JHS håller man för närvarande på att utveckla en orienterande kurs om den nya tidningstekniken för andraterminseleverna och för fjärdeterminseleverna planeras en kurs i seminarieform om samma ämne.

Jubu bedömer att den nya tidningstekniken snart behöver få en reguljär plats i utbildningen och att denna utveckling därför måste förutses i utrustningsplaneringen.

Frågan om den tekniska utrustningen berör även den tidigare diskuterade integrationen mellan teori och praktik. För den enskilde journalisten är det nödvändigt att ha sådan förtrogenhet med den tekniska utrustningen att hans arbete inte störs av tekniken.

12.2.5 *Teknisk utrustning i utbildningen*

Med teknisk utrustning vid journalisthögskolorna av i stort sett samma slag som redan i viss utsträckning finns och kommer att finnas inom massmedieföretagen skulle eleverna få möjlighet att träna artikelskrivning på bildskärmsterminal och skaffa sig erfarenhet av ett förfarande som inte består av papper, skrivmaskin och blåpenna, att träna (innehållslig) redigering på bildskärmsterminal, samt att träna typografisk kodning av materialet på bildskärm. Det sistnämnda innebär en översättning till datorns språk av sättningsangivelser i anslutning t. ex. till en layoutskiss. I framtiden torde det även bli aktuellt att träna layoutarbete direkt på bildskärm. Det är väsentligt i sammanhanget att komma ihåg att det måste vara fråga om träning i arbete med den nya tekniken. Att ge

eleverna exempelvis redigeringsrutin räcker tiden inte till för och det är heller inte högskolans uppgift att ge sådan.

För övning av de nämnda arbetsmomenten fordras tillgång till bildskärmar och en dator.

Så långt skulle det kunna vara ekonomiskt försvarbart att utrusta journalisthögskolorna eftersom utnyttjandet skulle bli relativt högt. En beräkning från JHG ger följande resultat. Man beräknar att varje elev i genomsnitt över skrivning och redigering totalt tio timmar under tre terminer. Detta binder en utrustning som omfattar tre skärmar och dator till 100 procent i fem veckor varje termin. Det kan vara rimligt att beräkna åtta veckor för integrerad produktion – övningen omfattar hela processen från materialinsamling till en tryckt produkt – enligt göteborgsskolans nuvarande modell (jfr avsnitt 6.2.2). Dessutom bör läggas till ca två veckor för nytillkommande, mindre produktioner. Detta ger ett totalt utnyttjande av ca 15 veckor per termin och 30 per läsår.

Däremot är det tveksamt om nästa steg i produktionsutrustning – dvs. fotosättningsapparat och tryckpress – skall tas vid journalisthögskolorna. Det finns vissa pedagogiska skäl som kan motivera en komplett tryckteknisk utrustning vid högskolorna. Framförallt ur motivationssynpunkt är det väsentligt att arbetet leder fram till en slutprodukt. Detta är emellertid även möjligt att uppnå genom att köpa tjänster utifrån. Det som talar mot egen sättnings- och tryckapparat vid journalisthögskolorna är den låga utnyttjandegraden och därav följande höga kostnader. Till detta bidrar också att den gamla blytekniken tills vidare måste finnas kvar i utbildningen. Det kan alltså ifrågasättas om det av pedagogiska och ekonomiska skäl är motiverat att installera denna fotosättningsutrustning vid journalisthögskolorna. Allra helst som utbildningsmålen utan allt för stora olägenheter ändå kan uppnås t. ex. genom att köpa tjänster vid tryckeriföretag. Jubu vill dock peka på att det av andra skäl kan vara motiverat med en fullständig maskinuppsättning för tryckning. Den nya tekniken aktualiserar behovet av fortbildning av aktiva journalister. Även om sådan fortbildning naturligt faller inom PIs uppgifter, måste den vara ett viktigt led i de kurser i grafisk teknik som ges vid FOJO eller som kan komma att ingå i enstaka kurser vid journalisthögskolorna. Dessa behov talar för att sådan utrustning försöksvis placeras vid en journalisthögskola eller vid FOJO. En utbyggnad av utrustningen på alla utbildningsorter bör däremot anstå tills man fått en pedagogisk och ekonomisk utvärdering av försöket.

12.2.6 Utrustningsprogram

Framställningen hittills i detta kapitel har ägnats den tidningstekniska sidan. Förutom kännedom om denna skall den journaliststuderande också ha viss förtrogenhet med den tekniska utrustningen inom etermedier och foto. Detta kräver också teknisk utrustning vid journalisthögskolorna.

Som framgår av avsnitt 12.2.2 är Jubus mening att de journaliststuderande skall känna till produktionsprocessen och den erforderliga tekniska apparaturen inom olika medier. Däremot är det inget utbild-

ningsmål att de skall ha de tekniska färdigheterna för att självständigt klara produktionsprocessen. Denna uppfattning synes också ha varit vägledande då det gällt att skaffa den utrustning som i dag finns vid journalisthögskolorna.

Jubu har för att få en uppfattning om vad ett upprätthållande av denna nivå skulle betinga för kostnader upprättat ett utrustningsförslag. Sammanställningen skall ses som en grund för en kostnadsberäkning och en plan för nyanskaffning.

Den kostnadsram som finns i förslaget avser en nyutrustning. För att komma fram till ett realistiskt utrustningsprogram är det viktigt att man i samband med remissen på detta betänkande vid vardera journalisthögskolan redovisar vad som redan finns och vad som behövs i det presenterade programmet. Om det vid högskolorna finns utrustning som tillgodoser utbildningsmålen så är detta bara att hälsa med tillfredsställelse och då blir det endast aktuellt att på sedvanligt sätt ersätta försliten utrustning. Det kan också tänkas att någon journalisthögskola vill ersätta delar av det föreslagna utrustningsprogrammet med annan utrustning eller med köpta tjänster. Jubus avsikt är inte att hävda att exakt den i förslaget upptagna utrustningen måste finnas. Förslaget är som redan poängterats närmast att se som en ram för utrustningsplaneringen.

Utrustning för offsetproduktion

Bildskärmar + dator	ca 200 000:–
Fotosätter för text- och rubriksättning	ca 90 000:–
	<hr/> ca 290 000:–
Montering	
Ljubord för montering och negativgranskning	ca 4 900:–
2 st. monteringsbord	ca 2 000:–
Vaxapparat	ca 2 300:–
Tillbehörsskåp	ca 500:–
Div. monteringsstillbehör	ca 500:–
	<hr/> ca 10 200:–
Reproutrusting	
Reprokamera	ca 11 500:–
Framkallningsautomat med pumpskåp	ca 7 000:–
	<hr/> ca 18 500:–
Tryckutrustning	
A 4 – press med tillbehör	ca 20 000:–
A 3 – press med tillbehör	ca 60 000:–
	<hr/> ca 80 000:–
Sammanlagd kostnad för offsetproduktion	ca 398 700:–

Utrustning för fotografiskt arbete

Mörkrumsutrustning	
Vaskkombination	ca 9 400:—
Tankanläggning	ca 11 000:—
Förstoringsutrustning	ca 3 700:—
Övrig utrustning	ca 6 700:—
Sammanlagd kostnad för ovanstående utrustning	ca 30 800:—
Fyra systemkameror med exponeringsmätare och blyxtutrustning samt extraobjektiv	ca 14 000:—
Sammanlagd kostnad för fotoutrustning	ca 44 800:—

Utrustning för radio- och tv-undervisning

TV-studio	
2 st. TV-kameror kompletta med utrustning.	
1 st. Studiomonitor	
Diverse mikrofoner	
Belysning	ca 55 000:—
Reprokamera	
1 st. TV-kamera med komplett reprostativ med ljuslåda	ca 11 000:—
Regi/kontrollbord	
1 st. Kontrollbord	ca 30 000:—
Elektronikstativ/växel	ca 10 000:—
Filmscanner	
1 st. scanneroptik	
1 st. TV-kamera enl. pos. 1	
1 st. ljudfilmprojektor 16 mm	
1 st. stillbildsprojektor	
1 st. specialbord samt optisk anpassning	ca 55 000:—

Videobandspelare	
2 st. portabel inspelningsutrustning	
2 st. 0,5" videobandspelare	
1 st. 1" redigeringsmaskin	ca 65 000:—
Distributionssystem	
7 st. mottagare med vagn	ca 13 000:—
Projektering, installation m. m.	ca 20 000:—
Radiodelen	
Förstärkarestativ för radio kontrollrum	
3 st. bandspelare	
10 st. portabla d:o	
1 st ljudmixer	
1 st. ljudväxel	ca 30 000:—
Sammanlagd kostnad för radio- och TV- utrustning	ca 289 000:—
<i>Kostnadssammanfattning</i>	
Textproduktion (offset)	398 700:—
Fotoutrustning	44 800:—
Radio- och TV-produktion	289 000:—

Total kostnad för teknisk utrustning för undervisning i tidningsproduktion, radio- samt TV-produktion inklusive oförutsedda utgifter (10 %) exklusive mervärdeskatt enligt förslaget: 806 000:—

12.2.7 *Utredningens utrustningsförslag*

Den tekniska utvecklingen inom massmedierna går mycket snabbt och det är helt uppenbart att journalisthögskolorna måste ägna uppmärksamhet åt det som redan finns och kommer att finnas på detta område. SJF har också framhållit detta i sitt fackliga handlingsprogram: "Den snabba tekniska utvecklingen gör det nödvändigt att journalisthögskolorna ges resurser att lämna en utbildning av lika hög standard som övriga högskolor. Eleverna måste bli väl förtrogna med den teknik de skall arbeta med efter grundutbildningen. Den eftersläpning som förekommit i utbildningen måste snabbt inhämtas."

Jubu har i avsnitt 12.2.5 diskuterat de pedagogiska bevekelsegrunderna för att utrusta journalishögskolorna med viss modern teknisk utrustning. De pedagogiskt optimala lösningarna måste dock ställas i relation till vad som är ekonomiskt rimligt. Med hänsyn till de stora kostnader det är fråga om och också till följd av de uppenbara riskerna för felinvesteringar vill Jubu förorda att högskolorna får möjlighet att inleda en försöksverksamhet med bildskärmar och dator. Under denna period och intill dess att erfarenheterna kunnat summeras bör någon form av leasingavtal eftersträvas. Kostnaderna för ett sådant avtal kan i utredningsarbetets slutskede inte fastställas. Samarbetsnämnden för journalishögskolorna håller i samarbete med statskontoret på att undersöka den frågan. Något resultat har inte varit tillgängligt vid tiden för betänkandets slutförande. De kostnader som anges i sammanställningen är därför angivna utan större krav på precision.

Som framhållits i avsnitt 12.2.5 kan skäl anföras för att försöksvis utrusta en journalishögskola (alternativt FOJO) med en fullständig utrustning för fotosättning. Även detta förutsätts kunna ske genom leasingavtal.

När det gäller övrig utrustning som enligt sammanställningen i avsnitt 12.2.6 kan uppskattas till 487 000 kronor – inklusive oförutsedda utgifter (10 %) – finner Jubu det angeläget att journalishögskolorna fortlöpande kan tillföras medel för utrustning. Det av Jubu angivna utrustningsprogrammet ger en ram på 806 000 kronor. Om en avskrivningstid av tio år antas vara rimlig skulle var och en av journalishögskolorna behöva tillföras 80 600 kronor årligen. Denna summa torde rymmas inom de kostnader som journalishögskolorna hittills varje år lagt ner på utrustning.

12.3 Sammanfattande kostnadsförslag

Den årliga kostnadsökning Jubus förslag leder till kan sammanfattas på följande sätt:

1. Förlängning av utbildningen	480 000 kr.
2. Maskinskrivningskurs	76 000 kr.
3. Information	30 000 kr.

Till detta skall läggas årskostnader för

a) försöksverksamhet med bildskärmar och dator	50 000 kr.
b) försök med komplett fotosättningsutrustning vid en högskola	50 000 kr.

Som framgått av avsnitt 12.2.7 räknar Jubu inte med att anskaffning av utrustning utöver den här nämnda skall behöva leda till kostnadsökningar.

Särskilt yttrande

Av *Torsten Thurén*

Som Jubu i kapitel 2 har framhållit, finns det i huvudsak två uppfattningar om journalistens roll i samhället. Enligt den ena är journalisten främst förmedlare av information från myndigheter, organisationer, politiska partier, forskare etc. till den stora publiken. Hans uppgift är att översätta och vidarebefordra vad andra producerar. Journalistik är ett relativt enkelt, närmast tekniskt yrke.

Enligt den andra uppfattningen är journalistiken ett kvalificerat intellektuellt yrke. Journalisten skall inte bara passivt vidarebefordra redan färdig information, han skall själv aktivt söka sig fram till även svåråtkomliga informationskällor, ta ställning till deras sanningshalt och presentera dem för publiken på ett sakligt och intresseväckande sätt. Journalisten fullgör en viktig informations och opinionsbildande uppgift. Han är både forskare och folkbildare i en och samma person.

Jubu har inte tagit ställning till vilken av dessa roller journalisthögskolorna bör betona. Enligt min mening borde dock utredningen klart ta ställning för den senare uppfattningen. Det förefaller som om en mycket stark opinion skulle förorda denna.

I propositionen 1967 om inrättandet av journalisthögskolorna anförde departementschefen: "Den journalistiska yrkesträningen bör sålunda ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt – vad gäller såväl innehåll som språklig utformning – presentera information." I Jubus direktiv sägs: " Någon anledning att ompröva dessa mål föreligger inte."

Jubu har även tagit upp U 68s diskussion om högskoleutbildningens allmänna mål. U 68 hävdar bl. a. att av varje yrkesutövare måste krävas förmåga att kritiskt bedöma företeelser i arbetslivet. Till utbildningens mål hör även personlighetsutveckling, välfärdsutveckling, demokrati, internationalisering och social förändring. Vidare skall högskoleutbildningen bedrivas på vetenskaplig grund. Även U 68 tycks alltså ansluta sig till tolkningen av journalistiken som ett kvalificerat yrke, även om den inte direkt uttalar sig om journalistutbildningen.

Jubus enkät visar också att en överväldigande majoritet av både företag och journalister ser journalistiken på detta sätt. 92,1 procent av journalisterna (f. d. journalisthögskoleelever), 93,8 procent av företagen och 93,5 procent av journalistklubbarna ansåg sålunda att dagstidningarnas uppgift är att vara samhällskritiker. 88,5 procent av journalisterna,

90,2 procent av företagen och 95,5 procent av journalistklubbarna ansåg att journalisthögskolorna skall arbeta för en seriösare och mera informerande journalistik.

Journalisthögskolorna är statliga och arbetar utifrån ett samhällsuppdrag. Detta samhällsuppdrag, formulerat i propositionen, innebär som synes ett betonde av den seriösa journalistrollen. Den starka opinionen inom branschen är ytterligare ett skäl för Jubu att klart ta ställning för uppfattningen av journalistiken som ett kvalificerat intellektuellt yrke.

Av detta följer att utbildningen vid journalisthögskolorna måste jämföras med annan högskoleutbildning. I det perspektivet är två år en mycket kort utbildningstid. Även de två och ett halvt år som Jubu föreslår är otillräckliga. Man kan t. ex. jämföra med den fyraåriga utbildningen i Danmark och Finland. På lång sikt bör man därför sikta till en ytterligare förlängning av utbildningstiden. Detta kan ske på flera sätt. Utbildningen vid journalisthögskolorna kan förlängas, men man kan också införa bestämmelser som gör det naturligt att kombinera journalistutbildning med annan högskoleutbildning. Postgymnasial utbildning av en viss längd kan sålunda räknas som merit vid ansökan till journalisthögskola. Eller också kan personer med högskoleutbildning av en viss längd ges möjlighet att kombinera denna med en kortare, förslagsvis ettårig, kurs vid journalisthögskola.

Farhågorna att en förlängd journalistutbildning skulle innebära att utbildningsklyftorna ökar torde på längre sikt vara ogrundade. Man får förutsätta att även de som i fortsättningen söker sig till journalistyrket på andra vägar än via journalisthögskolorna, har en gedigen utbildning bakom sig. I annat fall kan de knappast fullgöra den roll i samhället som statsmakterna och branschen önskar.

För att en hög kvalitet på journalistutbildningen skall kunna uppehållas är det även väsentligt att utbildningen är sammanhållen och att den sköts av en i huvudsak sammanhållen lärarkår. Den ämnesmässiga integrationen, som förutsätter nära samverkan mellan olika moment, gör detta nödvändigt.

Den möjlighet till fördjupning som examensarbetet ger, är också ett värdefullt inslag i utbildningen.

Bilaga 1 Jubus direktiv

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj: t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 maj 1973.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *översyn av utbildningen vid journalisthögskolorna* och anför.

Statsmakterna beslutade år 1962 att journalistutbildning på eftergymnasial nivå skulle anordnas i statlig regi vid särskilda journalistinstitut i Stockholm och Göteborg (prop. 1962: 59, SU 96, rskr 227). Journalistinstitutet ombildades år 1967 till journalisthögskolor (prop. 1967: 43, SU 86, rskr 199). I samband därmed ersattes den dåvarande studiegången, som innehöll sex månaders förpraktik och ett års utbildning vid instituten, med en tvåårig sammanhållen yrkesutbildning omfattande en ettårig grundkurs följt av en termins studiepraktik och en termins fördjupningsstudier. Intagningskapaciteten ökades från 75 till 120 platser per högskola och år.

Journalistutbildning på eftergymnasial nivå har sålunda bedrivits i nuvarande former under snart sex läsår. Under denna tid har i anslutning till de årliga anslagsframställningarna från journalisthögskolorna och i andra sammanhang förts fram förslag om bl. a. förändringar av utbildningskapaciteten, en ytterligare differentiering av utbildningen samt modifiering av behörighetsbestämmelserna. I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 383, UbU 1973: 9, rskr 1973: 106) framhöll jag att utbildningen vid journalisthögskolorna bör ses över mot bakgrund av bl. a. de senaste årens debatt om utbildningens innehåll och uppläggning och med utgångspunkt i vunna erfarenheter.

Omfattningen av den översyn av journalistutbildningen som nu kan göras begränsas på väsentliga punkter av att mer övergripande utredningsarbete pågår eller nyligen avslutats. Frågor rörande behörighet för och urval till den framtida högskoleutbildningen utreds sålunda sedan sommaren 1972 av kompetenskommittén. Vidare har 1968 års utbildningsutredning (U 68) nyligen lagt fram sina förslag rörande den eftergymnasiala utbildningens dimensionering, lokalisering och organisation. Detta bör dock inte hindra en översyn avseende vissa för journalistutbildningen specifika frågor. Översynen bör utföras av en särskilt tillkallad sakkunnig.

Målen för utbildningen vid journalisthögskolorna utvecklades i samband med 1967 års omläggning. I prop. 1967:43 (s. 24) anförde dåvarande departementschefen sammanfattningsvis att den journalistiska yrkesträningen bör ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt – vad gäller såväl innehåll som språklig utformning – presentera information.

Någon anledning att ompröva dessa mål föreligger inte. Den sakkunnige bör emellertid granska den hittills anordnade utbildningen i relation till de uppställda målen. Han bör därvid undersöka dels avnämarnas inställning till utbildningsresultaten, dels i vad mån utbildningen upplevs som ändamålsenlig bland dem som efter avslutad utbildning kommit att verka inom olika former av journalistiskt arbete. En kartläggning av hur de examinerade fördelar sig på olika former av journalistisk och annan verksamhet bör också kunna bidra till en allsidig utvärdering av journalistutbildningen.

I samband med 1967 års omläggning av journalistutbildningen diskuteras en ytterligare differentiering av utbildningen med sikte mot verksamhet inom etermedia. Departementschefen framhöll därvid att han, med hänsyn till att utbildning inom en etermediaavdelning skulle förbereda för yrkesverksamhet inom endast ett företag, inte var beredd att förorda att en sådan avdelning inrättades. Förslag om inrättande av en etermedialinje vid journalisthögskolorna har därefter förts fram flera gånger.

De skäl som år 1967 anfördes mot en etermedialinje är enligt min uppfattning i huvudsak allttjämt giltiga. Den sakkunnige bör emellertid överväga om den ökade betydelse etermedia kommit att få i samhället bör medföra att man i den allmänna utbildningen av journalister i ökad utsträckning uppmärksammar dessa media. Detta bör i så fall ske genom en omfördelning av utbildningsresurser inom de nuvarande ramarna.

Den sista terminen i den nuvarande studiegången utgörs av en s. k. fördjupningstermin. Utbildningen under denna termin förutsätts f. n. bli utformad så att den skall kunna utnyttjas även för fortbildning av redan yrkesverksamma journalister. Denna möjlighet till fortbildning har utnyttjats i mycket liten omfattning. Sedan år 1971 bedrivs försöksverksamhet med fortbildning av journalister under ledning av kommittén för fortbildning av journalister. Denna väntas inom kort lägga fram förslag om utformningen av en i mer permanent form bedriven fortbildning av journalister. Behovet av nuvarande föreskrift om att fördjupningsterminen skall kunna utnyttjas för fortbildning kan därför ifrågasättas. Den sakkunnige bör pröva om riktlinjerna för fördjupningsterminens uppläggning bör ändras.

I debatten kring journalistutbildningen har frågan om de studerandes bakgrund i fråga om utbildning och andra erfarenheter diskuterats. I samband därmed har det hittills använda förfarandet vid urval bland behöriga sökande satts i fråga.

Riksdagen fattade våren 1972 principbeslut om gymnasieskolans kompetensvärde. Nya bestämmelser om behörighet för och urval till

eftergymnasial utbildning avses träda i kraft omkring mitten av 1970-talet. Arbetet med att precisera de särskilda förkunskapskrav som bör ställas upp för olika studievägar pågår, som jag inledningsvis nämnt, inom kompetenskommittén.

Kompetenskommittén skall även lägga fram förslag till urvalsregler att tillämpas beträffande den framtida högskoleutbildningen. Urvalssystemet skall enligt statsmakternas beslut bygga på tre kriterier, nämligen skolbetyg, arbetslivserfarenhet och studielämplighetsprov. Det nya systemet skall omfatta även journalisthögskolorna.

Urvalet bland behöriga sökande till journalistutbildningen sker f. n. med hjälp av psykotekniska prov. Den sakkunnige bör pröva om det finns anledning att även inom ramen för ett nytt urvalssystem bevara de psykotekniska proven som ett kompletterande urvalsinstrument för journalistutbildningen. Erfarenheterna av de hittills använda proven bör i anslutning härtill redovisas och analyseras. Den sakkunnige bör i dessa delar nära samarbeta med kompetenskommittén.

Frågan om den allmänna behörigheten för journalistutbildning bör däremot inte prövas av den sakkunnige. I samråd med kompetenskommittén bör han dock kunna pröva i vad mån krav på särskilda förkunskaper bör ställas upp. I detta sammanhang bör frågan om betydelsen av erfarenhet från journalistisk eller annan yrkesverksamhet för de studerande i journalistutbildning kunna tas upp av den sakkunnige.

Statsmakternas beslut år 1967 innebar att totalantalet intagningsplatser vid journalisthögskolorna ökades från 150 till 240 per år. Därefter har vid skilda tidpunkter förts fram förslag om såväl en begränsning som en ökning av antalet intagningsplatser.

Den sakkunnige bör bedöma frågan om utbildningskapaciteten vid journalisthögskolorna med utgångspunkt i en bedömning av utbildningsbehovet inom en bred sektor med utbildning likartad den som journalisthögskolorna erbjuder. Den sakkunnige bör därvid ta del av det material som U 68 tagit fram i hithörande frågor.

Den till den tredje terminen förlagda studiepraktiken spelar en central roll i utbildningen såsom denna bedrivits sedan år 1967. En självklar förutsättning för att utbildningsmålen skall kunna uppnås är att ett tillräckligt antal lämpliga praktikplatser kan anskaffas. Under de senaste terminerna har högskolorna mött svårigheter på denna punkt. Elevernas egna önskemål i fråga om typ av praktikinstitution har tidvis kunnat tillgodoses endast i begränsad utsträckning. Bl. a. har antalet praktikplatser inom dagspress minskat. Den sakkunnige bör överväga vilka åtgärder som bör vidtas för att man skall kunna säkerställa en tillgång på praktikplatser, som i rimlig utsträckning svarar mot utbildningens behov och de studerandes önskemål.

Den sakkunnige bör vidare överväga vilka åtgärder som, inom ramen för en i huvudsak oförändrad uppläggning av utbildningen, kan vidtas för att förbättra integrationen mellan utbildningens teoretiska och praktiska moment.

Den sakkunniges arbete kommer att pågå parallellt med remissbehandling och beredning av U 68s förslag. Med hänsyn härtill bör den

sakkunnige inte ta upp frågor om journalistutbildningens yttre organisation och om formerna för ledningen av utbildningen. Den sakkunnige bör dock vid sin prövning av utbildningens innehåll och uppläggning kunna belysa vilka följder ett genomförande av de av U 68 föreslagna studieorganisatoriska principerna bör få för journalistutbildningen och för dennas förhållande till annan utbildning med likartad inriktning.

De förslag den sakkunnige lägger fram bör åtföljas av specificerade kostnadsberäkningar.

På grund av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj: t bemyndigar mig

att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att se över journalistutbildningen,

att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt den sakkunnige.

Vidare hemställer jag att Kungl. Maj: t föreskriver

att den sakkunnige får samråda med myndigheter samt begära uppgifter och yttranden från dem,

att ersättning till sakkunnig, experter och sekreterare skall utgå i form av dagarvode enligt kommittékungörelsen (1946: 394), om ej annat föreskrivs,

att kostnaderna för utredningen skall betalas från åttonde huvudtitelns kommittéanslag.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj: t Konungen.

Bilaga 2.1 Journalistutbildning på högskolenivå i Danmark

Historik

Den danska journalistutbildningens historia sträcker sig bakåt i tiden till 1946 då det inrättades en journalistkurs vid Aarhus universitet. Genom denna kurs fick tidningarnas redaktionella medarbetare möjlighet att frivilligt bygga på sin utbildning med en tremånaderskurs.

Under år 1962 utvidgades journalistkursen och ombildades till Danmarks Journalisthögskola. Utbildningen blev från 1964 ett obligatoriskt led i en treårig utbildning till journalist.

Redan året därpå stod det klart för journalisthögskolans styrelse att den kurspräglade undervisningen var otillräcklig. En kommitté av lärare fick i uppgift att dra upp riktlinjerna för en omläggning av den danska journalistutbildningen.

Efter framställning från pressens organisationer och Danmarks Journalisthögskola till statsminister J. O. Krag tillsatte denne i januari 1967 en kommitté med uppdrag att "behandla problemen i samband med en vidare utbyggnad av journalistutbildningen i Danmark".

Resultatet av kommitténs arbete presenterades under 1968. Under tiden hade förberedelser vidtagits för uppförande av nya lokaler för journalisthögskolan.

Lag om Danmarks Journalisthögskola och Institutet för pressforskning trädde i kraft den 4 februari 1970.

Grundstenen för den nya skolan lades den 15 september 1971 och två år senare stod den nya byggnaden klar.

Utbildningens organisation

Den nya journalistutbildningen började den 1 september 1971. Den avlöste den tidigare treåriga utbildningen. Journalistutbildningen är nu fyraårig och försöker kombinera det praktiska arbetet i pressen med teoretiskt vetande inom en mängd samhällsområden.

Utbildningen är uppbyggd på följande sätt:

Förutbildning (forskole)	1/2 år (1 termin)
1: a avdelningen (1. del)	1 år (2 terminer)
Praktik	1 1/2 år (minimum)
2: a avdelningen (2. del)	1 år (2 terminer)

Antagning till utbildningen

Intagning till skolan sker två gånger per år. En intagningsnämnd tar ställning till de sökandes ansökningshandlingar. I enstaka fall tas elever in utan prövning, men de flesta måste gå igenom vissa prov för att antas till utbildningen. Proven består av skriftliga uppgifter och bedöms av journalistiska lärare och medlemmar av intagningsnämnden.

Några bestämda förkunskapskrav ställs inte upp för inträde vid skolan. Dock är kunskaper i ett eller flera främmande språk nödvändiga liksom att den sökande skall kunna skriva maskin.

Majoriteten av de antagna har studentexamen eller motsvarande. Genomsnittsåldern har legat mellan 21 och 22 år.

Skolan i siffror

	Antal ansökningar till förutbildning	Antal som börjat förutbildning	Antal som klarat förutbildningsprov	Antal antagna till 1: a avdelningen	Antal på praktik
Ht -71	163	90	74		
Vt -72	131	82	65	74	
Ht -72	106	58	44	63	
Vt -73	64	48	36	46	58
Ht -73	260	122	106	36	54
Vt -74	192	112		96	38

Förutbildningen (Forskolen)

Undervisningen tar sikte på att ge de studerande en grundläggande kunskap om och grundläggande manuella färdigheter i det journalistiska hantverket. I undervisningen ingår även att ge de studerande kunskap om pressen och andra massmedier.

Förutbildningen innehåller följande ämnen: Elementär journalistik, elementär grafisk teknik, danska språket, pressetik och pressrätt, presskunskap samt samhällskunskap.

Undervisningen ges i klasser (ca 20 studerande), i "hold" (2 klasser) och i auditorium (samtliga elever).

1: a avdelningen (1. del)

Undervisningen under 1: a avdelningen sker i större grupper – ibland upp till 50 studerande – än under förutbildningen. I 1: a avdelningen undervisas i sex obligatoriska ämnen och i fem tillvalsämnen.

De obligatoriska ämnena är:

Samhällskunskap; danskt samhällsliv, samhällsekonomi, arbetslivs- och arbetsmarknadsförhållanden

Förvaltning; lagstiftningsmakten, centraladministrationen och domstolarna

Dansk politik

Kommunalpolitik; lokal självstyrelse och lokal administration

Socialpolitik och sociala förhållanden

Danska språket; språket i massmedierna

I dessa sex ämnen skall alla studerande dokumentera sitt kunnande. Ämnena kan läsas på olika nivåer: 1, 2 eller 3 poäng (points), som uttrycker svårighetsgrader hos stoffet. De flesta arbetar i de obligatoriska ämnena på 1-poängsnivån.

De fem tillvalsämnena är:

Utbildning och vetenskap

Kulturjournalistik

Världspolitik

Pressetik och pressrätt

Massmediekunskap

Under 1:a avdelningens andra termin framställer de studerande en tidning som trycks i 10 000 exemplar och används i undervisningen i den danska folkskolan.

Praktiken

I minst ett och ett halvt år skall den studerande delta i redaktionellt arbete på en tidning eller på annan godkänd praktikplats. Under praktiken förutsätts den praktiserande delta i normala journalistiska uppgifter. Den praktiserandes arbete på redaktionen följs av redaktören eller annan journalistutbildad medarbetare.

2: a avdelningen (2: del)

I 2: a avdelningen finns möjlighet till specialisering inom olika ämnesområden och olika medier. Av de senare kan den studerande välja mellan radio-TV, dagspress eller magasin-, fack- och tidskriftspress.

Ämnena är indelade i tre huvudgrupper:

I Orienteringsämnena

II Färdighets- och teoriämnena

III Tekniska medieämnena

Huvudgrupp I omfattar; världspolitik, dansk politik, kommunalpolitik och samhällskunskap (socialt stoff, arbetslivs- och arbetsmarknadsstoff och ekonomi)

Huvudgrupp II omfattar; kommunikationspsykologi, kommunikations- sociologi, pedagogik, kommunikationsteori — medieteori, massmediernas organisation, administration, produktionsmetoder och distribution och ADB-teknik, språket i mass- medierna samt journalistiska uttrycksformer

Undervisningen ges dels som föreläsningar, debatter, konfliktspel, exkursioner och gästföreläsningar dels som praktiska redaktionsövningar.

Andra avdelningen slutar med att den studerande skall utarbeta en huvuduppgift där han skall visa att han behärskar ett bestämt ämnesområde och kan presentera det på ett medieanpassat sätt.

Fortbildning av journalister

Med den nya fyraåriga utbildningen är grundutbildningen för journalister fastlagd. Däremot finns ett stort behov av fortbildning. I Danmark finns ca 3 000 personer som i olika former ägnar sig åt journalistisk verksamhet. Omkring en tredjedel har deltagit i tidigare former av teoretisk journalistutbildning. Enligt lagen om inrättande av journalisthögskola skall denna skola även bedriva fortbildning och specialkurser.

En kommitté som haft i uppgift att utreda fortbildningen för journalister säger i sitt betänkande 1972 att målet för fortbildningen skall vara:

- a) "åjourföring" och fördjupning inom journalistens arbetsområde
- b) omskolning inom ämnesområden och medier
- c) introduktion i nya ämnen och medier

Fortbildningen bör enligt kommittén ske i fyra typer av kurser, vilka placeras in i en treårsplan. De typer av kurser som föreslås är:

1. "Åjourföringskurser"
2. Ämneskurser av samhällsorienterande art
3. Kurser i journalistiska genrer och journalistisk teknik
4. Kommunikationskurser

Denna utbildning skall knytas till journalisthögskolan, men den befinner sig ännu på planeringsstadiet.

Institutet för pressforskning

I anslutning till Danmarks Journalisthögskola har inrättats ett pressforskningsinstitut.

Institutet som är en självständig institution har till uppgift att:

1. genomföra vetenskapliga undersökningar om pressens och andra massmediers struktur och verksamhet samt om andra ämnen i naturligt sammanhang härmed,
2. genom publikationer presentera resultaten av sitt arbete och skapa det teoretiska underlaget för undervisningen vid Danmarks Journalisthögskola,
3. skapa en fördjupningsutbildning för studerande som har gått igenom grundutbildningen vid Danmarks Journalisthögskola,
4. i samarbete med Århus universitet skapa en tilläggsutbildning i journalistik med tanke på verksamhet i press, radio och TV för studerande från universitet och andra högre utbildningsanstalter,

5. i samarbete med Århus universitets olika fakulteter ge studerande i övrigt möjlighet att gå igenom kurser och eventuellt avlägga examen eller andra prov i ämnen som tillhör institutets verksamhetsområde.

Institutet kan dels självständigt ta upp forskningsområden, dels ta på sig uppgifter efter anmodan från offentliga myndigheter, däribland utbildningsrådet vid Journalisthögskolan, samt från pressens organisationer och andra privata organisationer.

Bilaga 2.2 Nordisk Journalistkursus

Vid Nordiska rådets session 1955 behandlades ett förslag om en gemensam nordisk journalistutbildning. Efter utredning tillstyrkte Nordiska rådet att gemensamma fortbildningskurser för journalister skulle inrättas. Däremot uttryckte rådet den meningen att grundutbildningen borde ske i varje enskilt land. Enligt rådets mening fanns de bästa förutsättningarna för att driva kurserna i Århus. I enlighet med rådets rekommendation och med medel som ställts till förfogande av de nordiska regeringarna inrättades år 1957 Nordisk Journalistkursus som en självständig institution.

Ämnesvalet och undervisningen har haft ett allmänt journalistiskt syfte. Huvudvikten i undervisningen har legat på samnordiska frågor och internationell politik. Andra ämnen har varit språkliga, källkritiska, etiska och tekniska frågor samt pressfrågor. Undervisningen har i stor utsträckning skett i seminarieform. Förutom de ordinarie lärarna som hämtats från de olika nordiska länderna har specialister inom olika områden engagerats som gästföreläsare.

Samtliga kurser har hållits i Århus och studietiden är tre månader. Antalet kursdeltagare har legat mellan 14 och 18. Lokalmässigt har kurserna varit förlagda till Journalistkollegiets lokaler i anslutning till Danmarks Journalisthøjskole. Inkvarteringen har varit förlagd till samma byggnad vilket har underlättat den nordiska förbrödringen vid sidan av undervisningen. Under hösten 1973 skedde en separation mellan Nordisk Journalistkursus och Danmarks Journalisthøjskole i och med att den senare flyttade in i nya lokaler medan Nordisk Journalistkursus förblivit i sina gamla. Detta har inneburit ökade kostnader för Nordisk Journalistkursus eftersom man tidigare kunnat nyttja gemensamt bibliotek och arkiv, delvis haft gemensam administration samt delvis nyttjat samma lokaler.

Sedan Nordisk Journalistkursus började sin verksamhet har en betydande utveckling skett av journalistutbildningen i de nordiska länderna. Det har därför aktualiserats om det inte föreligger behov av en utbyggnad av vidareutbildningen på det nordiska planet. Förslag har bl. a. framförts om en ombildning av Nordisk Journalistkursus till en Nordisk Journalisthögskola.

Nordiska rådets kulturutskott tillsatte 1967 en kommitté med uppgift

att utarbeta förslag till en utbyggnad av den samnordiska journalistutbildningen.

Kommittén fann det nödvändigt att bygga ut utbildningen men ansåg det inte befogat att inrätta en högskola. Åtgärder för att effektivera journalistutbildningen på samnordiskt plan borde närmast syfta till en omstrukturering av den utbildning som bedrevs. De nordiska aspekterna borde även fortsättningsvis spela den största rollen i undervisningen.

Enligt kommitténs mening skulle verksamheten vid Nordisk Journalistkurs utformas enligt följande tre huvudlinjer:

1. fast kursverksamhet
2. kortvariga specialkurser
3. dokumentationsverksamhet

Kommittén hade funnit att en ökning av deltagarkapaciteten var nödvändig och därför föreslog man två fasta tremånaderskurser per år. Ett missförhållande hade tidigare varit den heterogena deltagarsammansättningen. För att öka variationen i deltagarutbudet och samtidigt skapa möjligheter för en större specialisering inom undervisningen borde enligt kommitténs uppfattning en planering av den fasta kursverksamheten på längre sikt, förslagsvis för en period av tre år, genomföras. I ett sådant system skulle nivån höjas och anpassas till den nationella grundutbildningen, dessutom skulle en justering av ämnesvalet ske. Kommittén utarbetade en kursplan för en treårsperiod där man för att uppnå större specialisering gjorde en uppdelning av kurser med tonvikten lagd på politiska, ekonomiska eller kulturella ämnen. Kurserna var utformade så att de skulle ge största möjliga flexibilitet. Varje enskild kurs indelades i 2–4 avsnitt. För att ge möjlighet till en riktigare elevrekrytering skulle intresserade tillåtas att delta endast i en del av en kurs.

De svenska pressorganisationerna var i sina remissvar på de framlagda förslagen tämligen kallsinniga. I stort sett verkade man anse att den inhemska kursverksamheten täckte behovet.

Svenska Journalistförbundet tryckte framförallt på att de studieekonomiska frågorna måste lösas innan en utbyggnad av utbildningen företogs.

Något synligt resultat av utredningsförslaget har ännu inte framkommit.

Ett exempel – 1972 års kurs

Den femtonde nordiska journalistkursen hölls 1972 från den 1 mars–31 maj. Av de 16 deltagarna kom sju från Norge, två från Sverige, två från Finland, fyra från Danmark och en från Island. Totalt hade 35 personer sökt till kursen. Deltagarnas genomsnittsålder var 28 år och de hade i genomsnitt sju års yrkeserfarenhet.

Kursen hade följande undervisningsplan som fastställdes av styrelsen.

Ämnen	Timmar
I Gemensamma nordiska ämnen	
1. Politik, aktuella nordiska problem	15
2. Ekonomi, aktuella ekonomiska problem i Norden	15
3. Socialpolitik, aktuella socialpolitiska problem	15
4. Press och samhälle, diskussioner med pressmän och politiker	20
II Politik i de nordiska länderna	
5. Danmark, modern dansk historia och politik	15
6. Finland,	15
7. Island,	12
8. Norge,	15
9. Sverige,	15
III Internationell politik	
10. Aktuella frågor i internationell politik	40
IV Pressens problem	
11. Språket, behandling av språket som verktyg	12
12. Källkritik, kritisk behandling av pressens politiska nyhetsstoff	8
13. Pressrätt, frågor om pressens frihet, ansvar och självrättelse	12
14. Journalistik, praktiskt journalistiskt arbete	12

Exkursion; enligt planerna skulle kursdeltagarna under perioden 8–18 maj genomföra en exkursion till Grönland. På grund av snöstorm förlängdes exkursionen ofrivilligt till den 22 maj. Kursdeltagarna studerade offentlig och enskild verksamhet samt fick en inblick i grönländskt folkliv.

Ett traditionellt inslag i kurserna är ett studiebesök i Berlin.

Bilaga 2.3 Journalistutbildning på högskolenivå i Finland

Tidigare journalistutbildning

Grundutbildning av journalister på högskolenivå kom igång tidigare i Finland än i övriga nordiska länder. Redan 1925 inleddes utbildningen vid Samhällsvetenskapliga högskolan i Helsingfors. Denna skola omvandlades till universitet och flyttade år 1960 till Tammerfors. Det första lektoratet i journalistik inrättades 1943 och sex år senare instiftades den första professuren i ämnet. I samband med flyttningen till Tammerfors förändrades inriktningen av tjänsten och ämnet kallas nu press- och informationslära. Från år 1969 finns även en professur i informationslära med inriktning på kommunikation via elektroniska medier.

Journalistutbildning ges i dag för finskspråkiga studerande vid Tammerfors universitet och för svenskspråkiga studerande vid Svenska social- och kommunalhögskolan i Helsingfors. Dessutom kan informationslära studeras vid Helsingfors universitet.

Journalistutbildning vid Tammerfors universitet

Vid Tammerfors universitet kan studier i journalistik bedrivas med sikte på två olika examina. Den studerande kan välja mellan journalistikskolan som leder till journalistexamen, och att läsa journalistik som antingen huvud- eller biämne i en samhällsvetenskaplig kandidatexamen. I det senare fallet kan den studerande välja mellan två olika linjer; antingen press- och informationslära som koncentreras på det tryckta ordet eller informationslära inriktad på radio och television. Till press- och informationslära tas årligen in 15–20 nya studerande för huvudämnesstudier. Samtidigt tas lika många in för biämnesstudier. För informationslära (radio-TV) är antalet antagna ungefär detsamma. Sett över alla studienivåer och med biämnesstuderande inräknade studerar över 500 personer informationslära vid Tammerfors universitet.

Urvalet av studerande sker efter de principer som gäller vid samhällsvetenskapliga fakulteten. Det innebär att de studerande som får börja studera antingen har det allmänna vitsordet laudatur (berömlig) i studentexamen – ett vitsord som ungefär motsvarar 4–5 på den svenska betygsskalan – eller har haft god framgång vid det gallringsprov som de studerande med otillräckliga studentbetyg måste gå igenom. Hälften av

nya studerande vid Tammerfors universitet intas genom prov. För att få börja studierna fordras ingen förpraktik.

Målet för utbildningen är att hos de studerande skapa en habil journalistisk överblick, att de skall uppnå en yrkeskunnighet som möjliggör journalistisk verksamhet samt att de skall ha goda kunskaper om massmedieforskning.

Utbildningen är inriktad på att bibringa de studerande en helhetsbild av pressideologier och deras föränderlighet i olika tider och olika samhällen, av pressetiska uppfattningar, lagstiftning, nu rådande pressstrukturer och pressens organisationer. Journalistisk kunskap utvecklas bl. a. genom temaidé- och reportageövningar, föreläsningar och övningar i grafisk teknik, notis- och reportageteknik samt arbete på övningsredaktion. För högsta betyg i press- och informationslära fordras sex månaders praktiskt arbete i första hand på tidningar.

Journalistskolan vid Tammerfors universitet, som leder till journalistexamen, är avsedd att utgöra en grundexamen för dem som siktar på olika slags informationsuppgifter. Huvudvikten i undervisningen ligger på tidningsarbete men grundkunskaper ges också om andra massmedier. Undervisningsmålen och undervisningsområdena är ungefär desamma som ovan angivits men huvudvikten ligger klarare på att ge så stor praktisk färdighet som möjligt. I genomsnitt tar det 2,5–3 år att avlägga journalistexamen. Huvudämnet är presskunskap som jämte allmän kommunikationslära i betydande utsträckning innehåller förberedande arbete för praktiskt redaktionsarbete. Under senare år har den direkta praktiken på "riktiga" tidningar utökats. I medeltal två gånger per termin "övertar" övningsredaktionsgruppen – ca 15 elever – för en vecka någon av de inarbetade praktiktidningarna.

De teoretiska studierna innehåller stilistik och språkvård, kurser om olika aspekter på det finska samhället, internationella frågor samt grunderna för individuellt och socialt beteende. Därutöver ingår studier för ett betyg i två valbara ämnen vid samhällsvetenskapliga fakulteten.

För att påbörja utbildningen fordras studentexamen eller motsvarande kunskaper samt tre månaders förpraktik på tidning eller vid radio-TV. Varje sökande till utbildningen måste bli godkänd i ett inträdesförhör som tar fasta både på den sökandes journalistiska motivation och hans allmänbildning. Årligen tas omkring 35 nya elever in till denna utbildning.

Helsingfors universitet

Från hösten 1968 är informationslära ett självständigt ämne vid statsvetenskapliga fakulteten. Läroämnet behandlar masskommunikation med dess medier som sociala företeelser, informationens sociologiska och socialpsykologiska grunder samt masskommunikationens verkningar på det politiska livet, på samhällets struktur och på det mänskliga beteendet. Tonvikten i undervisningen ligger på masskommunikationens teoretiska grunder. I kursfordringarna ingår dock obligatoriskt en övningskurs i redaktionsarbete under en termin eller en grundkurs i radions och

televisionens programverksamhet. Ämnet kan inte sägas vara inriktat på journalistisk verksamhet utan har en mer generell karaktär.

Svenska social- och kommunalhögskolan

Den svenskspråkiga tidningsmannakårens grundutbildning sker vid Svenska social- och kommunalhögskolan i Helsingfors. Läroämnet journalistik kan tas som huvudämne i den treåriga utbildning som leder fram till socionomexamen. Intagningsproceduren är i princip densamma som redovisats för journalistikskolan i Tammerfors. Förhandspraktik är inte obligatorisk men räknas som en merit. Årligen tas omkring tio elever in för utbildning på journalistlinjen. Sedan hösten 1968 har journalistlinjen en fastställd ämneskombination med huvudämnena journalistik och statslära. Därtill kommer två valbara stödämnena, vanligen valda bland sociologi, nationalekonomi, psykologi och samhällslära. Varje studerande måste dessutom läsa högskolans obligatoriska grundkurser som ger omfattande samhällelig allmänkunskap. Särskild vikt läggs vid övning i modersmålet. I utbildningens sista termin ingår seminarier i inrikespolitiskt och utrikespolitiskt reportage. Under studierna har de studerande möjlighet att delta i kurser i radio- och TV-journalistik.

Den praktiska yrkesträningen sker dels genom framställning av övningstidningar, vilka inte kan tryckas på grund av bristande resurser, dels genom att de studerande på motsvarande sätt som i Tammerfors "övertar" en mindre tidnings redaktion. I utbildningen ingår vidare en tre månaders praktik på dagstidning mellan första och andra studieåret samt en två månaders vinterpraktik under fjärde terminen.

Sanoma OYs journalistutbildning

En fråga om de föregående avvikande form av journalistutbildning ges vid den journalistiska skolan som under år 1967 startades vid aktiebolaget Sanoma i Helsingfors. Detta företag ger bl. a. ut tidningarna Helsingin Sanomat, Iltä-Sanomat (morgon respektive kvällstidning), Me naiset (damtidning) och Viikkosanomat (veckotidning). Undervisningen bygger på växlande redaktionsarbete och klassundervisning. Av klassundervisningens 750 timmar används 500 för journalistik och 250 för allmän samhällsorientering. Av utbildningstidens 70 veckor åtgår 50 till praktik vid tidningshusets olika publikationer. Som lärare i de praktiska momenten fungerar företagets redaktörer och som föreläsare i de teoretiska momenten förekommer den offentliga respektive enskilda sektorns "toppar".

Av de sökande till utbildningen fordras ingen formell kompetens men konkurrensen om platserna är så hård att endast personer med mycket goda förkunskaper kommer i fråga. Som regel har de grundexamen från universitet. Intagningsproven består av skriftliga test och intervjuer. Under utbildningstiden är de studerande kontraktsbundna vid företaget. Praktikantlön utgår under utbildningstiden. Antalet elever som tas in per år ligger omkring 20. Under senare år har några elever tagits in för utbildning till fotografer och bildredaktörer. Dessa får samma utbildning som de skrivande journalisterna.

Förslag om ny redaktörsutbildning

Vid årsskiftet 1973/74 avlämnade en kommitté, vilken haft i uppgift att se över journalistutbildningen i Finland, sitt betänkande. Där föreslås att en enhetlig journalistexamen inrättas. Denna examen skulle avläggas vid ett centrum för journalistutbildning som föreslås inrättas i Tammerfors. Den svenskspråkiga journalistutbildningen skulle även framgent bedrivas vid Svenska social- och kommunalhögskolan.

Den föreslagna utbildningen skall ge en helhetsbild av samhällets struktur och funktion, centrala kunskaper i kommunikationsteori och masskommunikationens ställning i samhället, redaktionella färdigheter för massmedier av olika typ och en tillfredsställande förmåga att muntligt och skriftligt utnyttja det andra inhemska språket samt åtminstone ett främmande språk.

Utbildningstiden fördelas på allmänna studier, yrkesinriktade studier och fördjupande studier. I utbildningen ingår en minst sex månader lång praktiktid. Den fördelas under studietiden på två stycken tremånadersperioder.

Den föreslagna utbildningen är i första hand tänkt för personer som avser att ägna sig åt journalistisk verksamhet vid tidningar, lokaltidningar och tidskrifter samt vid radio och television. I andra hand lämpar sig utbildningen för studerande som vill utbilda sig för foto-, film- eller förlagsbranschen liksom för informatörer inom den offentliga eller privata sektorn.

Utgångsläget för den föreslagna utbildningen är att den studerande har studentexamen eller motsvarande kunskaper.

Den sammanlagda studietiden avses bli 108 studieveckor fördelade enligt följande:

Ämnen	Studieveckor
1. Allmänna studier	
a) Samhälleliga grundkunskaper	12
b) Ämnen i informationslära	4
c) Språkstudier	4
	20
2. Yrkesinriktade studier	
a) Förberedande kurs (allmän orientering i materialkännedom, redaktionsorganisation, redaktörens uppgifter, materialanskaffning, behandling och copywriting m. m.)	4
b) 1: a praktikperioden	12
c) Ämnen i informationslära	8
d) Egentliga yrkesinriktade ämnen	32
e) Språkstudier (andra perioden)	4
	60
3. Fördjupande studier	
a) 2: a praktikperioden	12
b) Samhällets funktion	12
c) Repetition av de yrkesinriktade ämnena (innehåller utarbetande av avhandling)	4
	28

Den första praktikperioden föreslås förlagd till nyhetsarbete vid någon större tidnings redaktion. Den andra praktikperioden kan förutom till nämnda typ av redaktion förläggas till mindre tidningar, lokaltidningar, inhemska nyhetsbyråer, radions och televisionens nyhets- eller aktualitetsredaktioner samt till allmänna tidskrifter. Kommittén föreslår att man skapar ett system, som skulle möjliggöra att massmedier, som har ekonomiska svårigheter, skulle få ett speciellt statsstöd för avlöning av praktikanter som en del av det allmänna presstödet.

Slutligen föreslår kommittén att journalisternas fort- och kompletteringsutbildning ordnas centraliserat i samma utbildningsenhet som grundutbildningen.

Bilaga 2.4 Journalistutbildning på högskolenivå i Norge

Bakgrund

Journalistutbildning på högskolenivå i Norge påbörjades under år 1965. Sin nuvarande form fick utbildningen vid Norsk journalistiske i Oslo under 1971. Utbildningen sträcker sig över fyra terminer och innefattar en tre månaders praktik under sommaren mellan de två studieåren. Till utbildningen tas årligen in 40 elever. Behovet antas ligga omkring det dubbla antalet, men knappa resurser gör att intaget måste begränsas.

Förutom vid Norsk journalistiske förekommer journalistutbildning vid en av de under senare år inrättade distriktshögskolorna. Den har en tvåårig medielinje där ett av fem alternativ är journalistik med inriktning mot dagspress. Därtill kommer att ett mindre antal folkhögskolor har journalistlinjer. Dessa är inte yrkesutbildande utan kan snarast ses som förberedelser för vidare utbildning inom det journalistiska området.

Den fortsatta framställningen avser endast Norsk journalistiske.

Intagning

Inför höstterminen 1974 sökte 280 personer till journalistikolan. Urvalet bland de sökande sker med hjälp av en uppsättning formella kriterier där de sökande tilldelas poäng efter utbildning och efter arten och längden av praktik från arbetslivet.

För att antas vid skolan fordras studentexamen (artium) eller motsvarande utbildning. Studentexamen är alltså inget oavvisligt krav men de flesta sökanden har denna examen. Högskoleutbildning ger tilläggs-poäng.

All praktik från yrkeslivet ger i princip poäng efter art och varaktighet. Praktik från journalistisk verksamhet inom nyhetsmedier skattas likvärdigt med teoretisk utbildning. Annan seriös informationsverksamhet värderas något lägre och övrig yrkesverksamhet tillmäts hälften så stort värde som erfarenhet från nyhetsmedier. Yrkespraktik utöver fem år tillgodoräknas inte. Upp till en femtedel av eleverna varje år kan tas in efter en mer skönmässig bedömning av deras kvalifikationer. På detta sätt öppnas möjligheter för personer med låg formell utbildning men med lång journalistisk erfarenhet att komma in vid skolan. Även personer med annan lång yrkeserfarenhet kan antas med hjälp av denna undantagsbe-

stämmelse. Av de antagna höstterminen 1974 hade 75 procent längre eller kortare universitetsutbildning bakom sig och 35 procent hade erfarenhet av journalistisk verksamhet. Vissa av de antagna hade både universitetsutbildning och erfarenhet av arbete som journalist. Genomsnittsåldern för de antagna låg vid 25 år och könsfördelningen var 21 män och 19 kvinnor.

Utbildningen

Skolans mål är att ge en yrkesförberedande grundutbildning i journalistik. Tyngdpunkten i utbildningen ligger på dagspressjournalistik, vilket grundar sig på den uppfattningen att de journalistiska grunderna är gemensamma för samtliga nyhetsmedier. De studerande får dock under studietiden tillämpa sina kunskaper även i arbete med andra medier. Undervisningen bygger på dagens praxis men samtidigt strävar man efter att vara kritiskt undersökande i förhållande till gällande tekniker och normer. Därtill vill undervisningen också stimulera till en genomtänkt och bestämd hållning till journalistens roll och uppgifter i dagens och morgondagens samhälle. Det sistnämnda anges vara ett mycket väsentligt led i utbildningen och det stimuleras av de studerandes politiska medvetenhet och aktivitet under utbildningstiden.

Skolans ämnen fördelar sig mellan samhället, medierna och verktygen. Med verktygen avses sättet att presentera information i olika medier, genom språk och stil, tekniska hjälpmedel, journalistiska tekniker och arbetsprognoser.

Undervisningen om samhället går ut på att belysa hur världssamhället och det egna samhället är organiserat och fungerar. Särskild vikt läggs vid aktuella politiska problem, organisationsliv och beslutsprocesser. Ämnet massmediekunskap skall ge insikt i massmediernas struktur, funktion och uppgifter i samhället.

Skolan inriktar sig på att analysera och värdera dagens journalistiska praxis och andra sidor av massmedierna.

Skolan har ett nära samarbete med institutet för pressforskning och använder material och i viss mån lärarpersonal därifrån i undervisningen.

Undervisningsformer

De undervisningsformer som tillämpas vid Norsk journalistiskeole är följande:

- a. föreläsningar för större grupper
- b. klassundervisning för ca 20 elever
- c. seminarieundervisning för 5–10 elever
- d. redaktionsövningar för 5–20 elever
- e. individuell undervisning
- f. fältarbete

Föreläsningar förekommer i sparsam utsträckning som introduktion till nya ämnesavsnitt och då lämpliga läroböcker saknas. Klassundervis-

ning används för genomgångar av läroböcker eller centrala moment i ämnesinnehållet. Denna undervisningsform ger större möjligheter till meningsutbyte mellan lärare och elever än föreläsningarna.

Seminarieformen är mycket vanlig i undervisningen och används för att inleda och följa upp grupparbetena. De olika grupparbetsuppgifterna avrapporteras skriftligt och dessa rapporter blir föremål för diskussion under seminarierna. Under grupparbetena fungerar en elev som gruppledare och läraren går mellan grupperna som handledare. Vid skolan finns tre praktiska lärare och fyra teoretiska lärare med rektor inräknad.

Ett viktigt led i skolans undervisning är framställningen av övningstidningar. Denna undervisning har följt två huvudlinjer, dels har eleverna på skolan framställt tidningar i form av stadsdelstidningar och tematidningar, dels har eleverna övertagit en landsortstidning under upp till en veckas tid.

Materialet till stadsdelstidningarna hämtar eleverna från någon del av Oslo. Insamlingen av stoff sker genom intervjuer och studier inom stadsdelen och den färdiga produkten sprids även till vissa personer i området för att producenterna skall få synpunkter på sitt arbete.

De tematidningar som utarbetas utgör en integrerad del i utbildningen i de teoretiska ämnena. Under studierna i ett visst ämne läggs ett projekt upp omkring ett visst tema och detta arbete resulterar sedan i en tematidning av magasintyp.

Under fältarbetet arbetar de studerande i grupp med olika projekt. Uppgiften kan exempelvis vara att undersöka olika problem i det lokala samhället; såsom lokaltidningens roll, kommunal information, maktfördelning och beslutsprocesser, villkoren för olika socialgrupper m. m. Dylika projekt leder inte fram till övningstidningar utan avslutas med rapportskrivning eftersom avsikten är att lägga tonvikten vid det journalistiska förarbete som föregår tidningsproduktionen; dvs. hur journalisten bygger upp sin grundläggande kunskap om samhälle och sakförhållanden. Av det skälet inleds ofta fältarbetena med en genomgång av en relevant litteraturkurs.

Arbetet med de ovan nämnda tematidningarna kan, då det valda temat gör det lämpligt, inledas med fältarbete liknande det här beskrivna.

De övningar som består i att eleverna övertar en tidning ställer sig skolledningen något tveksam till. Utbildningsvärdet bedöms inte särskilt stort framförallt på grund av att eleverna inte hinner lära känna de lokala förhållandena där de vistas under så kort tid som en vecka. Övningarna har dock genomförts hittills eftersom de är mycket populära hos de studerande.

När det gäller den allmänna synen på skolans uppgift är den klart uttryckt från skolledningens sida. Skolan skall ge de studerande metoderna och teknikerna för det journalistiska arbetet. Majoriteten av eleverna ansluter sig också till den linjen. Allt för mycket drillande av den tekniska färdigheten leder till att journalistutbildningen blir en andra klassens postgymnasial utbildning. Den praktiska journalistiken skall de examinerade ägna sig åt hela livet och då kan det inte vara rimligt att skoltiden används till i huvudsak skrivträning. Ett problem i utbildningen

är att man inte anser sig få tid till den fördjupning i det teoretiska stoffet som vore önskvärd. Allt talar för att journalisterna behöver kunskaper som ligger på samma nivå som andra högskoleutbildningar. Betoningen av de teoretiska kunskaperna och inriktningen på metod och teknik i arbetet gör att mycket stor vikt läggs vid den specialuppgift som ingår i den avslutande fjärde terminen. Specialuppgiftens främsta syfte är att uppöva undersökningsmetodiken och källkunskaperna, både konsten att söka upp relevanta källor och att bedöma dem kritiskt. Ett journalistiskt presentationssätt har underordnad betydelse i denna uppgift. Det finns dock möjlighet för de studerande som så önskar att fullgöra specialuppgiften i form av ett större reportage.

Examensfri skola

Norsk journalistiskole har för närvarande försöksverksamhet med undervisning utan formella tentamina och examen. Erfarenheterna av dessa försök kommer att bli avgörande för om skolan skall förbli examensfri även fortsättningsvis. Med den examensfria skolan vill man försöka uppnå en samarbetskola som både ger en mer fruktbar studie- och arbetsmiljö och bättre ämnesmässiga kunskaper hos den enskilde eleven. När man kommer bort från de tentamensinriktade studierna kan man åstadkomma en studiesituation som karaktäriseras av fria och mera tillfredsställande arbets- och samarbetsformer. Studierna baseras på dagligt deltagande och gemensam medverkan i arbetet, vilket ger de studerande ett annat ansvar för sin egen inläring än vid traditionell undervisning.

Det tidigare examensbeviset är ersatt av ett bevis som garanterar att den studerande aktivt deltagit i godkänd utsträckning i utbildningen samt uppfyllt skolans ämnesmässiga krav. Beviset ger också upplysningar om skolans ämnen och arbetsformer på sådant sätt att det ger en klar bild av vad den som genomgått utbildningen har inhämtat.

Det förtjänar påpekas att deltagande i övningar och närvaro vid undervisningen är noggrant reglerat liksom vilka åtgärder skolan skall vidta då den obligatoriska närvaron inte fullgörs.

Fortbildning

Fortbildningen av redaktionella medarbetare är en fristående verksamhet förlagd till Norsk journalistiskole. Denna utbildning inrättades 1972 och är underställd skolans styrelse och fortbildningsråd.

Med denna konstruktion har man velat åstadkomma kontakt och samarbete mellan skolan och påbyggnadsutbildningen för yrkesaktiva journalister. Denna miljögemenskap förutsätts vara värdefull för utvecklingsarbetet inom bägge institutionerna.

Av resursmässiga skäl har pressens organisationer i samförstånd med Norsk journalistiskole under 1974 hos myndigheterna framställt önskemål om fortbildningens avskiljande från journalistiskolan.

Bilaga 3 Enkätundersökningarna

De i den tidigare framställningen redovisade enkätresultaten bygger på två undersökningar som genomfördes under perioden 15 augusti–23 september 1974. Undersökningsinstrumenten utgjordes av två skilda enkätformulär. Det ena riktade sig till personer som gått igenom journalisthögskola medan det andra riktade sig till företagsledningar och journalistklubbar inom olika typer av tidningar samt Sveriges Radio. (Enkätformulären finns återgivna i bilaga 4.)

Urval

Urvalet av tidigare journalisthögskolestuderande skedde utifrån högskolornas förteckningar över fjärde terminens studerande under perioden vårterminen 1969–höstterminen 1973. Dessa elevförteckningar upptar för de tio terminerna 563 studerande vid journalisthögskolan i Stockholm och 539 studerande i Göteborg.

Ur statistisk och undersökningsteknisk synpunkt bedömdes ett urval bestående av en tredjedel av de studerande från varje termin och skola vara tillfredsställande. Ett systematiskt urval genomfördes för var och en av elevförteckningarna.

Urvalet kom att bestå av 206 män och 158 kvinnor, dvs. tillsammans 364 personer.

På grund av frågornas karaktär i enkäten till massmedieföretagen befanns det mest ändamålsenligt att sända enkäten både till företagsledningen och journalistklubben.

För att erhålla synpunkter från olika typer av tidningar företogs ett urval enligt följande: Från Svenska Tidningsutgivareföreningens (TU) matrikel för 1973–74 plockades var tredje dagstidning ut. I urvalet kom därigenom att ingå 54 dagstidningar. Ur samma matrikel valdes varannan vecko- och facktidning tillhörande VECTU (Veckotidningssektionen av TU) ut att ingå i undersökningen. Detta gav 13 tidningar. Från förteckningen över fackförbundstidningar inom Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) och Statstjänstemännens Riksförbund (SR) slumpades var tredje tidning, vilket tillsammans gav 25 fackliga tidningar. Föreningen Svensk Fackpress har i sin medlemsför-

teckning 128 tidskrifter. Efter urval av var tredje kom 42 facktidskrifter att ingå i undersökningen.

Slutligen företogs ett urval så att varannan av Sveriges Radios distriktsredaktioner ingick i undersökningen. Efter samråd med Sveriges Radio bestämdes att i stället för att sända ett enkätformulär till Sveriges Radio i Stockholm som en enhet fick Ekoredaktionen, Aktuellt-redaktionen, Rapport-redaktionen och Central-redaktionen var sitt enkätformulär. Anledning var att frågornas karaktär gjorde det nödvändigt att de besvarades av personer med direkt erfarenhet av den journalistiska verksamheten.

Resultatet av urvalsproceduren blev att 185 enkätformulär utsändes till företagsledningarna eller motsvarande och 181 enkätformulär adresserades till journalistklubbar vid dessa företag.

Enkätformulären

Enkätformulären utarbetades under våren 1974 inom utredningen. Innehållet har helt styrts av de uppgifter som utredningen har att behandla. Under arbetets gång utsattes formulären för kritisk granskning av utredningens experter samt journalisthögskolestuderande och andra intressenter i journalistutbildningen. Preliminära versioner av formulären provades i en förstudie. Ett dussintal tidigare journalisthögskolestuderande och ungefär lika många företagsledningarna och journalistklubbar besvarade frågeformulären. På grundval av dessa prov utarbetades de slutliga versionerna. För att underlätta besvarandet och bearbetningen av frågeformulären framställdes de slutgiltiga formulären i tryckt form.

Svarsfrekvens

På grund av utredningens knappa tidmarginaler måste enkätformulären sändas ut redan den 15 augusti. Det visade sig att detta var väl tidigt på grund av sena semestrar inom tidningsvärlden. Vad gäller journalistenkäten var det problematiskt att få fram aktuella adresser till de personer som ingick i urvalet. Genom tillmötesgående från SJF erhöles aktuella

Tabell B 3.1 Svartsfrekvens för journalistenkäten

	Urvalets storlek Antal personer	Bortfall			Svar	
		Orsaken känd ^a	Övrigt Abs. tal	%	Abs. tal	%
JHS	186	9	50	28,2	127	71,8
JHG	178	5	41	23,7	132	76,3
Totalt	364	14	91	26,0	259	74,0

^a I det bortfall där orsaken är känd ingår två personer som avlidit, sju personer där enkäterna kommit i retur och någon ny adress inte har kunnat uppbringas samt fem personer som av olika skäl förklarar att de inte önskar ingå i undersökningen.

adresser till drygt 200 personer. För övriga fanns endast studieadressen och den kunde vara upp till fem år gammal. Ett tidsödande arbete har därför fått läggas ned på att spåra upp urvalspersonerna.

Bortfall

Journalistenkäten

Bland de 91 personer som utgör bortfall i undersökningen ingår med all säkerhet en betydande andel där enkätformulären blivit liggande på inaktuella adresser utan att vare sig vidarebefordras till rätt adress eller returneras till avsändaren.

En analys av bortfallet ger inga indikationer på att det i någon avgörande grad skulle kunna påverka undersökningsresultaten.

Typvärdet för bortfallet ligger vid fem personer per termin både för Stockholms och Göteborgs elever. I ett enstaka fall utgör bortfallet tio personer och i två fall utgör det endast en person.

Det totala bortfallets fördelning på kön och ålder framgår av tabellerna B 3.2 och B 3.3.

Kvinnorna är överrepresenterade i bortfallet bland stockholmseleverna. I de fall könsfaktorn visar sig ha betydelse för svarsmönstret påpekas detta i samband med resultatredovisningen.

Både för JHS- och JHG-elever utgörs exakt hälften av bortfallet av medlemmar i SJF. Då SJF organiserar 61 procent av tidigare journalist-högskolestuderande föreligger ingen risk för att resultatet skall påverkas av en överrepresentation för personer som ägnat sig åt journalistisk verksamhet efter studierna.

Tabell B 3.2 Andel män respektive kvinnor. Procent

	Elever		Urval		Svarande		Bortfall	
	M	K	M	K	M	K	M	K
JHS	52	48	50	50	55	45	37	63
JHG	57	43	63	37	63	37	59	41
Totalt	54	46	57	43	59	41	47	53

Tabell B 3.3 Åldersfördelning bland svarande respektive bland bortfallet. Procent

Ålder	Svarande		Bortfall	
	JHS	JHG	JHS	JHG
20-25	21,3	28,8	28,6	22,7
26-30	57,5	59,8	50,0	65,9
31-35	18,1	11,4	7,1	9,1
36-40	2,4	—	3,6	2,3
41-	0,8	—	8,9	—
Uppgift saknas			1,8	

Sekundärt bortfall

I några få fall förekommer det att den som besvarat enkäten hoppat över vissa frågor. Detta s. k. sekundära bortfall är dock mycket litet. Då det har ansetts påkallat har en anmärkning lämnats om antalet svar på den speciella frågan.

Företagsenkäten

Utfallet av enkäten till företag och journalistklubbar framgår av tabell B 3.4.

Tabellsammanställningen fordrar en del kommentarer. Med "Ej relevant" avses att tidningen meddelat att journalister saknas – speciellt aktuellt inom mindre fackförbundstidningar där det ofta är en förbunds-funktionär som svarar för medlemsbladet – eller att erfarenhet av journalisthögskoleutbildade saknas, då någon sådan aldrig tillhört medarbetarstaben. Finns inga journalister finns inte heller någon journalistklubb. Det senare gäller även om det finns endast några få journalister. Ett speciellt förhållande råder inom Sveriges Radio, där finns journalistklubb i Stockholm, Göteborg och Malmö. Journalisterna vid de övriga redaktionerna i landet tillhör journalistklubben i Stockholm.

För fack-, special- och populärtidningar avser två svar både för företag och journalistklubb flera tidningar. Samma företag ger ut flera av de tidningar som ingår i urvalet. Det är även gemensam journalistklubb för de aktuella tidningarna.

Tabell B 3.4 Svarefrekvens för företagsenkäten

	Svar					Bortfall	
	Antal redaktioner	Företag		Journalistklubb		Företag	J-klubb
		Ej relevant	Ifyllt formulär	J-klubb saknas	Ifyllt formulär		
Dagspress	54	11	30	15	29(+1)	12	9
Fackförbundspress	25	16	6	17	5(+1)	2	2
Fack-special- och populärtidningar	55	18	13	22	12(+1)	19	16
Sveriges Radio	9		4	4	2	5	1
Totalt			53		48(+3)^a		

^a Siffrorna inom parentes anger att journalistklubben och företagsledningen besvarat enkäten i samråd.

Sekundärt bortfall

Beroende på att företag och journalistklubbar själva fick avgöra vilka frågor de ansåg sig kunna besvara är bortfallet för respektive kategori ganska stort på vissa frågor. I de fall det finns skäl därtill påpekas vid resultatredovisningen det sekundära bortfallets storlek.

Kodning och programmering

Kodningen av det insamlade enkätmaterialet har utförts av fil. kand. Britt-Marie Kindblad vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

Programmeringsarbetet har utförts av fil. kand. Janerik Gidlund vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. Databehandlingen har skett vid Umeå Datacentral (UMDAC).

Universitetslektor Ola Román vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet har fungerat som konsult under arbetet med enkätundersökningarna.

De förteckningar som upprättades för materialinsamlingen brändes då undersökningarna slutförts.

Bilaga 4.1

JOURNALISTUTBILDNINGSS-
UTREDNINGEN
U 1973:08

KONFIDENTIELL

Nr

1 1 1
1 2 3 4

ENKÄT

Journalisthögskoleutbildade

- Anvisningar:
1. På frågor **med** fasta svarsalternativ, markera med **ett kryss** (X) det alternativ som passar Dig bäst.
 2. På frågor **utan** fasta svarsalternativ, formulera själv Ditt svar.
 3. I anslutning till vissa frågor finns en inramad instruktion. Det underlättar ifyllandet om Du följer instruktionen.
 4. Högermarginalen är till för databearbetningen. Där skall Du **inte** skriva någonting.

Lycka till!

-
1. Kön Kvinna 1
 Man 2

 5

-
2. Ålder 20—25 år 1
 26—30 „ 2
 31—35 „ 3
 36—40 „ 4
 41— „ 5

 6

-
- 3 a. När gick Du fjärde terminen vid journalisthögskola?

Höstterminen 19.....

Vårterminen 19.....

7 8

-
- b. Var gick Du denna termin?

Göteborg 1 9Stockholm 2

-
- c. Vilken linje gick Du?

Presslinje 1 10Informationslinje 2

4 a. Vilken utbildning hade Du när Du började vid journalisthögskolan?

- Folkskola 01
- Realskola 02
- Grundskola/enhetsskola 03
- Gymnasium 04
- Fackskola 05
- Folkhögskola Vilken?
- Universitetsutbildning Antal betyg (poäng)

11 12

Ämnen:

.....

.....

Annan utbildning. Vilken?

.....

b. Vilken utbildning har Du genomgått efter journalisthögskolan?

Universitetsutbildning Antal betyg (poäng)

13 14

Ämnen:

.....

.....

Fortbildningskurser. Antal månader:

Annan utbildning. Vilken?

.....

Ingen utbildning 01

Fråga 4c. besvaras endast av personer med akademisk utbildning

c. Vilken utbildning har varit av störst värde för Dig med tanke på Ditt arbete? Den vid journalisthögskolan eller universitetsutbildningen (motsvarande)?

- Journalisthögskoleutbildningen 1
- Universitetsutbildningen (motsvarande) 2
- Båda utbildningarna av lika värde 3

 15

Kommentar:

.....

.....

5. Hade Du erfarenhet av journalistiskt arbete när Du började vid journalisthögskolan?

- Ja, erfarenhet av tillfälliga inlägg 02
- Ja, erfarenhet av sammanhängande perioder
- Ange sammanlagda antalet månader
- Nej 01

16 17

Kommentar:

.....

.....

6. Hade Du erfarenhet av någon annan typ av arbete än journalistiskt när Du började vid journalisthögskolan?

Ja, erfarenhet av korta tillfälliga arbeten, typ sommarjobb 02

Ja, erfarenhet av längre sammanhängande arbeten

Ange sammanlagda antalet månader

Ange typ av arbeten

.....

Nej 01

Kommentar:

.....

.....

18 19

7. Vilka anställningar har Du haft efter genomgången journalisthögskola? (ej den nuvarande)

Typ av befattning Antal månader

1.

20 21 22 23

2.

3.

Kommentar:

24 25

.....

.....

8. Vilken är Din nuvarande befattning?

Nuvarande befattning

26 27 28 29

Typ av företag

Arbetsplats, typ av redaktion eller motsvarande

30 31 32 33

Antal månader som Du haft denna befattning

Arbetslös 01

Kommentar:

.....

.....

9. Hur relevant upplever Du utbildningen vid journalisthögskolan vara i förhållande till Ditt nuvarande arbete?

Relevant

Ganska relevant

Ganska irrelevant

Irrelevant

1

2

3

4

34

Kommentar:

.....

.....

10. Hur tillfredsställande bedömer Du att Dina grundläggande kunskaper och färdigheter som nytexaminerad från journalisthögskolan var inom nedan angivna områden?

	Tillfreds- ställande	Ganska tillfreds- ställande	Ganska otillfreds- ställande	Otillfreds- ställande	
Notiser (anskaffning, utarbetning)	☐	☐	☐	☐	☐ 35
	1	2	3	4	
Reportage	☐	☐	☐	☐	☐ 36
Rubricering	☐	☐	☐	☐	☐ 37
Redigering	☐	☐	☐	☐	☐ 38
Layout	☐	☐	☐	☐	☐ 39
Intervjuteknik	☐	☐	☐	☐	☐ 40
Översikter, artiklar, kåserier	☐	☐	☐	☐	☐ 41
Källkritik	☐	☐	☐	☐	☐ 42
Journalistens ansvar (lag, etik)	☐	☐	☐	☐	☐ 43
Språkkriktighet, läsbarhet	☐	☐	☐	☐	☐ 44
Temaidéer	☐	☐	☐	☐	☐ 45
Grafisk teknik	☐	☐	☐	☐	☐ 46
Pressfoto	☐	☐	☐	☐	☐ 47
Stenografi	☐	☐	☐	☐	☐ 48
Utnyttjande av bibliotek och arkiv	☐	☐	☐	☐	☐ 49
Pressens historia, dagens press	☐	☐	☐	☐	☐ 50
Pressens ideologier, teorier, uppgifter	☐	☐	☐	☐	☐ 51
Kommunikationsteori	☐	☐	☐	☐	☐ 52
Press- och läsarundersökningar	☐	☐	☐	☐	☐ 53
Redaktionstekniska hjälpmedel	☐	☐	☐	☐	☐ 54
Tidningsekonomi	☐	☐	☐	☐	☐ 55
Trycktekniker	☐	☐	☐	☐	☐ 56
Andra massmedier	☐	☐	☐	☐	☐ 57
Språkkunskaper, översättningsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 58
PR-teori	☐	☐	☐	☐	☐ 59
Maskinskrivning	☐	☐	☐	☐	☐ 60
Nyhetsanskaffning	☐	☐	☐	☐	☐ 61

11. Hur upplever Du nu Dina kunskaper som nytexaminerad från journalisthögskolan inom följande områden?

	Goda	Ganska goda	Ganska dåliga	Dåliga	
Ekonomi och arbetsmarknad	☐	☐	☐	☐	☐ 62
	1	2	3	4	
Sociala förhållanden	☐	☐	☐	☐	☐ 63
Kulturpolitik	☐	☐	☐	☐	☐ 64
Sveriges politiska liv	☐	☐	☐	☐	☐ 65
Kommunalpolitik	☐	☐	☐	☐	☐ 66
Internationella förhållanden	☐	☐	☐	☐	☐ 67
Miljöfrågor	☐	☐	☐	☐	☐ 68
Konsumentupplysning	☐	☐	☐	☐	☐ 69
Forskningsfrågor	☐	☐	☐	☐	☐ 70
Sport	☐	☐	☐	☐	☐ 71

12 a. Anser Du att det finns för journalistisk verksamhet väsentliga områden som journalisthögskolorna inte beaktar i sin undervisning?

Ja Nej 01

72 73

b. Om ja, ange vilka områden Du anser att journalisthögskolorna förbiser.

1.
2.
3.
4.

13. Vilken termin fullgjorde Du den i utbildningen ingående praktiken?

Höstterminen 19

Vårterminen 19

74 75

14. Vilken typ av praktikplats arbetade Du på?

Ange typ av företag

Typ av redaktion eller motsvarande

Kommentar:

76 77 78 79

15. Vilket värde vill Du för egen del tilldela praktikperioden ur utbildningssynpunkt?

Stort värde	Visst värde	Litet värde	Inget värde
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

2
1 2 3 4

Kommentar:

5

16. Vilka typer av arbetsuppgifter bör den praktiserande arbeta med enligt Din mening?

Arbetsuppgifter

6 7

17. Vilken befattning vid företaget hade den person som fungerade som Din handledare?

Befattning

Kommentar:

8 9

18. Hur tycker Du att handledningen fungerade?

Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

10

19. Hur tycker Du att praktiken fungerade som introduktion till Ditt framtida yrke?

Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

□ □ 11

Kommentar:

.....

.....

20. Om Du fick möjlighet att förändra praktiken i journalistutbildningen vad skulle Du då göra?

I första hand: □ □ □ □
12 13 14

I andra hand:

I tredje hand:

- 21 a. Tror Du att det kommer att inträda några väsentliga förändringar i journalisternas huvudsakliga arbetsuppgifter under de närmaste åren?

Ja Nej 01 □ □
15 16

- b. Om ja. Vari kommer dessa förändringar att bestå enligt Din mening?

Svar:

.....

.....

- 22 a. Anser Du att det finns skäl att uppmärksamma etermedia i utbildningen vid journalisthögskolorna i högre grad i framtiden än vad som sker för närvarande?

Ja Nej 01 □ □
17 18

- b. Om ja. Vad är enligt Din mening det huvudsakliga skälet för detta?

Svar:

.....

.....

- c. Inom vilket/vilka moment bör undervisningen i gengäld minska?

Svar: □ □
19 20

.....

.....

23. I vilken utsträckning upplevde Du den fjärde terminens utbildning som en fördjupning i förhållande till de tre föregående terminerna?

I stor utsträck- ning	I ganska stor ut- sträckning	I ganska liten ut- sträckning	I liten utsträck- ning
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

 21

Kommentar:

.....

.....

- 24 a. Anser Du att det borde finnas ytterligare specialiseringsalternativ utöver presslinje och informationslinje under fjärde terminens studier?

Ja Nej 01

22 23

- b. Om ja. Vilken inriktning borde andra alternativ ha?

Svar 1.

2.

3.

25. Vilket värde vill Du tilldela examensarbetet under fjärde terminen ur utbildningssynpunkt?

Stort värde	Visst värde	Litet värde	Inget värde
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

 24

Kommentar:

.....

.....

26. Anser Du att det är nödvändigt med en fjärde termin i journalistutbildningen?

Ja 1 Nej 2

 25

Motivera svaret:

.....

.....

- 27 a. Vad anser Du om den nuvarande journalisthögskoleutbildningens längd? Anser Du utbildningstiden vara:

för kort 1 \longrightarrow 27 b.

lagom lång 2

för lång 3 \longrightarrow 27 d.

26 27 28

- b. För kort. Hur lång bör utbildningstiden vara enligt Din mening?

Svar:

.....

.....

c. På vilket sätt bör utbildningstiden förlängas?

Svar:

.....

d. **För lång.** Hur lång bör utbildningstiden vara enligt Din mening?

29 30 31

Svar:

e. På vilket sätt bör utbildningstiden förkortas?

Svar:

.....

28. Hur upplevde Du de olika intagningsproven till journalisthögskolan?

Urvalssteg 1:	Positivt		Negativt		
	positivt	Ganska positivt	Ganska negativt	negativt	
Psykologiska prov	☐	☐	☐	☐	☐ 32
	1	2	3	4	
Nutidsorienteringsprov	☐	☐	☐	☐	☐ 33
Arbetsprov	☐	☐	☐	☐	☐ 34
Urvalssteg 2:					
Arbetsprov	☐	☐	☐	☐	☐ 35
Intervju	☐	☐	☐	☐	☐ 36

Kommentar:

.....

29 a. Anser Du att intagningsproven vid inträde till journalisthögskola gallrar ut personer som är lämpliga för journalistyrket?

Ja absolut	Ja troligen	Nej troligen inte	Nej absolut inte	
☐	☐	☐	☐	☐ 37
1	2	3	4	

b. **Om nej.** Hur skulle Du vilja ha intagningsförfarandet?

Svar:

.....

38

30. Om Du ser på Din arbetssituation i stort, skulle Du då vilja säga att Du känner arbetstillfredsställelse?

Ja	Ja till viss del	I viss mån inte	Nej	
☐	☐	☐	☐	☐ 39
1	2	3	4	

Kommentera svaret:

.....

- 31 a. Tillträde till högre studier kommer i framtiden att bli beroende av betyg, studielämplighetsprov och yrkeslivserfarenhet. Anser Du detta vara lämpliga instrument vid antagning av elever till journalistutbildning?

Ja 2 Nej 1

40

- b. Om nej. Av vilket skäl?

Svar:

32. Om man i framtiden bestämmer sig för att tillämpa särskilda förkunskapskrav vid intagning till journalisthögskola, vilka krav är då enligt Din mening de mest väsentliga? Rangordna kraven i angelägenhetsordning!

1.

2.

3.

4.

Kommentar:

41 42 43 44

33. Hur viktiga anser Du nedan uppräknade personliga "egenskaper" vara då det gäller att avgöra om en person har förutsättningar att bli en god journalist?

	Viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Oviktigt	
Initiativförmåga	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 45
Kontaktförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 46
Nyhetsintresse	☐	☐	☐	☐	☐ 47
Noggrannhet	☐	☐	☐	☐	☐ 48
Fantasi	☐	☐	☐	☐	☐ 49
Nyfikenhet	☐	☐	☐	☐	☐ 50
Oräddhet	☐	☐	☐	☐	☐ 51
Psykisk stabilitet	☐	☐	☐	☐	☐ 52
Förmåga att uttrycka sig i:					
skrift	☐	☐	☐	☐	☐ 53
tal	☐	☐	☐	☐	☐ 54

34. I journalistutbildningen har strävan varit att integrera teoretiska och praktiska moment i utbildningen. I vilken utsträckning anser Du att detta lyckats?

	Tillfredsställande	Ganska tillfredsställande	Ganska otillfredsställande	Otillfredsställande	
	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 55

Kommentar:

(ex.vis hur integrationen skulle kunna förbättras)

.....

.....

- 35 a. Det talas ibland om en förtroendeklyfta mellan massmedia och allmänheten (läsarna/lyssnarna). Håller Du med om att det finns en sådan klyfta?

Ja absolut	Ja delvis	Nej delvis inte	Nej abso- lut inte	
☐	☐	☐	☐	☐ 56
1	2	3	4	

- b. Om ja. Vilka är enligt Din mening de grundläggande orsakerna till denna klyfta?

Svar:

.....

57

36. Ange de tre yrkesetiska principer som du anser absolut vara viktigast att beakta i journalistiskt arbete.

Att sträva efter saklighet och opartiskhet i nyhetsförmedlingen	☐ 01	
Att vara kritisk mot nyhetskällor	☐ 02	☐
Att inte döma någon ohörd	☐ 03	58 59
Att i förekommande fall återge samtliga parter ståndpunkter	☐ 04	☐
Att respektera privatlivet	☐ 05	60 61
Att vara försiktig med namnpublicering	☐ 06	
Att visa hänsyn	☐ 07	☐
Att vara varsam med bilder	☐ 08	62 63
Att alltid ge plats åt genmälen	☐ 09	
Att motverka textreklam	☐ 10	
Annan princip. Vilken?	☐	

Frågorna 37 och 38 besvaras endast av journalister verksamma inom massmedia.

37. I vilken utsträckning anser Du att den enskilde reportern har möjlighet att påverka det material som publiceras/sänds ut vid Din arbetsplats?

	I stor utsträck- ning	I viss utsträck- ning	I ganska liten ut- sträckning	I liten utsträck- ning	
Det egna materialet	☐	☐	☐	☐	☐ 64
Övrigt publicerat material	☐	☐	☐	☐	☐ 65

Kommentar:

.....

38. Försök ange i hur hög grad olika intressen påverkar vilket material som publiceras/sänds ut vid Din arbetsplats.

Ange i procent		☐
Ägarna/motsvarande		66 67
Chefredaktören/motsv.		☐
Redaktionsledningen		68 69
Reportrarna		☐
Läsarna/lyssnarna		70 71
Annonsörerna		☐
	100 %	72 73

Kommentar:

.....

.....

74 75

76 77

39. Om Du hade möjlighet att välja yrkesinriktning på nytt, vilken inriktning skulle Du i så fall välja?

78 79

Inriktning:

Fråga 40 besvaras av den som i fråga 39 angivit informationsinriktning eller motsvarande.

40. Om Du hade möjlighet att välja högre utbildning på nytt, skulle Du då välja journalisthögskola?

Ja 2 Nej 1

80

Motivera svaret:

Nr.

1 2 3 4

Fråga 41 besvaras av den som varken är journalist eller informatör

- 41 a. Har Du försökt att få arbete som journalist eller informatör?

Ja 2 Nej 1

5

- b. Om nej. Varför?

42. Ange hur Du ställer Dig till följande påståenden!

	Instäm- mer	Instäm- mer till viss del	Instäm- mer svagt	Instäm- mer inte	
Nyhetsrapporteringen skall vara objektiv	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 6
Konmentarer och nyhetsrapportering skall vara klart åtskilda	☐	☐	☐	☐	☐ 7
Opinionsbildningen skall ske på ledarsidorna	☐	☐	☐	☐	☐ 8
Dağstidningens uppgift är att vara samhällskritiker	☐	☐	☐	☐	☐ 9
Dağstidningen skall vara opinionsbildande även på nyhetsplats	☐	☐	☐	☐	☐ 10
I utbildningen vid journalisthögskolorna skall de samhällsinformerade aspekterna betonas	☐	☐	☐	☐	☐ 11
Journalisthögskolorna skall arbeta för en seriösare och mer informerande journalistik	☐	☐	☐	☐	☐ 12

43. Till sist. Om Du fick fria händer att lägga upp en utbildning med målet att utbilda goda journalister, hur skulle den utbildningen i stora drag se ut?
(Om Du har några kommentarer till enkäten är vi tack-samma för dem också)

13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24

TACK FÖR HJÄLPEN!

3. Hur många journalister arbetar inom företaget?

Antal

Kommentar:

8 9 10

4. Hur många av journalisterna har genomgått journalisthögskola?

Antal

Kommentar:

11 12 13

- 5 a. Brukar företaget anställa aspiranter (volontärer)?

Ja 2 Nej 1 → fr. 7
14 15

- b. Om ja. I vilken omfattning?

Antal per år

Kommentar:

.....

Fråga 6 besvaras endast av den som svarat Ja på fråga 5a

6. Kan aspiranterna påräkna fast anställning vid företaget efter aspiranttidens utgång?

Ja 2 Nej 1

Kommentar:

.....

 16

7. Vilka karakteristika tillmäter Ni störst betydelse vid anställning av en ny medarbetare vid företaget?

Ange de två karakteristika Ni värderar högst!

Erfarenhet av journalistiskt arbete (2—3 år) 1Yrkeslivserfarenhet (annan än journalistisk) 2Genomgången journalisthögskola 3Annan journalistisk utbildning (Poppius, Skurup mm) 4Erfarenhet av facklig verksamhet 5Akademisk grundexamen 6Andra karakteristika. Ange vilka:

Kommentar:

.....

17 18

8. Hur bedömer Ni att de nytexaminerade från journalisthögskolan i allmänhet fungerar då de kommer till sitt första journalistarbete?

Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

 19

Kommentar:

.....

.....

- 9 a. Anser Ni att Ni har tillräckliga kunskaper om journalisthögskolornas utbildning

Ja 2 Nej 1

 20

- b. Om nej. På vilket sätt brister det i informationen?
-
-

10. Hur relevant upplever Ni utbildningen vid journalisthögskolorna vara i förhållande till det journalistiska arbetet vid företaget?

Relevant	Ganska relevant	Ganska irrelevant	Irrelevant
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

 21

Kommentar:

.....

.....

11. Hur tillfredsställande bedömer Ni de grundläggande kunskaperna och färdigheterna hos nyutexaminerade från journalisthögskolorna vara inom nedan angivna områden?

	Tillfreds- ställande	Ganska tillfreds- ställande	Ganska otillfreds- ställande	Otillfreds- ställande	
Notiser (anskaffning, utarbetning)	☐	☐	☐	☐	☐ 22
	1	2	3	4	
Reportage	☐	☐	☐	☐	☐ 23
Rubricering	☐	☐	☐	☐	☐ 24
Redigering	☐	☐	☐	☐	☐ 25
Layout	☐	☐	☐	☐	☐ 26
Intervjuteknik	☐	☐	☐	☐	☐ 27
Översikter, artiklar, kåserier	☐	☐	☐	☐	☐ 28
Källkritik	☐	☐	☐	☐	☐ 29
Journalistens ansvar (lag, etik)	☐	☐	☐	☐	☐ 30
Språkriktighet, läsbarhet	☐	☐	☐	☐	☐ 31
Temaidéer	☐	☐	☐	☐	☐ 32
Grafisk teknik	☐	☐	☐	☐	☐ 33
Pressfoto	☐	☐	☐	☐	☐ 34
Stenografi	☐	☐	☐	☐	☐ 35
Utnyttjande av bibliotek och arkiv	☐	☐	☐	☐	☐ 36
Pressens historia, dagens press	☐	☐	☐	☐	☐ 37
Pressens ideologier, teorier, uppgifter	☐	☐	☐	☐	☐ 38
Kommunikationsteori	☐	☐	☐	☐	☐ 39
Press- och läsar- undersökningar	☐	☐	☐	☐	☐ 40
Redaktionstekniska hjälpmedel	☐	☐	☐	☐	☐ 41
Tidningsekonomi	☐	☐	☐	☐	☐ 42
Trycktekniker	☐	☐	☐	☐	☐ 43
Andra massmedier	☐	☐	☐	☐	☐ 44
Språkkunskaper, över- sättningsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 45
Maskinskrivning	☐	☐	☐	☐	☐ 46
Nyhetsanskaffning	☐	☐	☐	☐	☐ 47

12. Hur upplever Ni de journalisthögskoleutbildades kunskaper inom följande områden?

	Goda	Ganska goda	Ganska dåliga	Dåliga	
Ekonomi och arbetsmarknad	☐	☐	☐	☐	☐ 48
	1	2	3	4	
Sociala förhållanden	☐	☐	☐	☐	☐ 49
Kulturpolitik	☐	☐	☐	☐	☐ 50
Sveriges politiska liv	☐	☐	☐	☐	☐ 51
Kommunalpolitik	☐	☐	☐	☐	☐ 52
Internationella förhållanden	☐	☐	☐	☐	☐ 53
Miljöfrågor	☐	☐	☐	☐	☐ 54
Konsumentupplysning	☐	☐	☐	☐	☐ 55
Forskningsfrågor	☐	☐	☐	☐	☐ 56
Sport	☐	☐	☐	☐	☐ 57

13. Hur bedömer Ni de journalisthögskoleutbildade i följande avseenden?

	God	Ganska god	Ganska dålig	Dålig	
Språkbehandling	☐	☐	☐	☐	☐ 58
Nyhetsbedömning	☐	☐	☐	☐	☐ 59
Förmåga att arbeta snabbt	☐	☐	☐	☐	☐ 60
Redigeringsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 61
Samarbetsförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 62
Nutidsorientering	☐	☐	☐	☐	☐ 63
Noggrannhet (faktakontroll)	☐	☐	☐	☐	☐ 64

- 14 a. Anser Ni att det finns för journalistisk verksamhet väsentliga områden som journalisthögskolorna inte beaktar i sin undervisning?

Ja 2 Nej 1
65 66

- b. Om ja. Ange vilka områden Ni anser att journalisthögskolorna förbiser.

Område:

.....

.....

- 15 a. Anser Ni att det föreligger skillnader mellan dem som utbildats vid journalisthögskolan i Göteborg respektive Stockholm?

Ja 2 Nej 1 67

- Om ja. Vari består enligt Er mening skillnaden?

Svar:

.....

.....

- 16 a. Tror Ni att det kommer att inträda några väsentliga förändringar — bortsett från sådana som följer av ny teknik — i journalisternas huvudsakliga arbetsuppgifter under de närmaste åren?

Ja 2 Nej 1
68 69

- b. Om ja. Vari kommer dessa förändringar att bestå enligt Er mening?

Svar:

.....

.....

- 17 a. Anser Ni att det finns skäl att uppmärksamma etermedia i utbildningen vid journalisthögskolorna i högre grad i framtiden än vad som sker för närvarande?

Ja 2 Nej 1 70

- b. Om ja. Vad är enligt Er mening det huvudsakliga skälet för detta?

Svar:

71 72

- c. Inom vilket/vilka moment bör undervisningen i gengäld minska?

Svar:

- 18 a. Brukar företaget ta emot praktikanter från journalisthögskolorna?

Ja 2 Nej 1 → 18 c.

- b. Om ja. Hur många praktikanter har företaget haft sedan höstterminen 1968?

Antal

Kommentar:

73 74

- c. Om nej. Varför tar inte företaget emot praktikanter?
→ fr. 26

Svar:

75

Fråga 19—25 besvaras endast av den som svarat Ja på fråga 18 a.

19. Vilket värde vill Ni tilldela praktikperioden ur utbildnings-synpunkt?

Stort värde	Visst värde	Litet värde	Inget värde
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

76

Kommentar:

20. Vilka typer av arbetsuppgifter bör den praktiserande arbeta med enligt Er mening?

Arbetsuppgifter:

77 78

Nr

2 1 2 3 4
1 2 3 4

21. Vilka befattningar har de personer haft som fungerat som handledare?

Befattningar:

.....

.....

5 6

22. Hur anser Ni att handledningen fungerat?

Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

7

Kommentar:

.....

.....

23. Hur tror Ni att praktiken fungerat då det gäller att ge den praktiserande en realistisk bild av journalistiskt arbete?

Bra	Ganska bra	Ganska dåligt	Dåligt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

8

Kommentar:

.....

.....

24. Om Ni fick förändra praktiken i journalistutbildningen vad skulle Ni då göra? (Ex.vis angående innehåll och tidsplanering)

I första hand:

.....

I andra hand:

.....

I tredje hand:

.....

9 10 11

25. Hur skulle Ni ställa Er till en indelning av året i tre praktikperioder om vardera fyra månader?

Positivt	Ganska positivt	Ganska negativt	Negativt
☐	☐	☐	☐
1	2	3	4

12

Kommentar:

.....

.....

Fråga 26 besvaras endast av företag som inte haft praktikanter.

26 a. Kan Ni tänka Er att i framtiden ta emot praktikanter vid företaget?

Ja 1 Nej 2

13

b. Om ja. Har Ni några förbehåll?

Svar:

.....

.....

27 a. I den nuvarande utbildningen vid journalisthögskolorna kan den studerande under den fjärde terminen välja mellan presslinje och informationslinje. Anser Ni att det borde finnas ytterligare specialiseringsalternativ?

Ja 2 Nej 1

14

b. Om ja. Vilken inriktning borde andra alternativ ha?

Svar: 1

2

3

28. Anser Ni det nödvändigt med den fjärde s. k. fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna?

Ja 2 Nej 1

15

Motivera svaret:

.....

.....

29 a. Vad anser Ni om den nuvarande journalisthögskoleutbildningens längd? Anser Ni utbildningstiden vara:

för kort 1 → 29 b.

lagom lång 2

för lång 3 → 29 d.

16 17 18

b. För kort. Hur lång bör utbildningstiden vara enligt Er mening?

Svar:

c. På vilket sätt bör utbildningstiden förlängas?

Svar:

.....

.....

d. **För lång.** Hur lång bör utbildningstiden vara enligt Er mening?

Svar:

19 20 21

e. På vilket sätt bör utbildningstiden förkortas?

Svar:

30. För närvarande kan yrkesverksamma journalister antas som specialelever till fördjupningsterminen vid journalisthögskolorna. Anser Ni att denna möjlighet bör finnas kvar?

Ja 2 Nej 1

22

Motivera svaret:

.....

31 a. Anser Ni att journalisthögskolorna även bör svara för fortbildningen av redan yrkesverksamma journalister?

Ja 2 Nej 1 → 31 c.

b. **Om ja.** Hur anser Ni att den fortbildningen bör ordnas?

Svar:

23 24

c. **Om nej.** Hur bör fortbildningen ordnas enligt Er mening?

Svar:

.....

.....

32 a. Målet för utbildningen vid journalisthögskolorna är enligt riksdagens beslut: att ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt — vad gäller såväl innehåll som språklig utformning — presentera information. Kan Ni instämma i denna målbeskrivning?

Ja 2 Nej 1

25 26

b. **Om nej.** Hur skulle Ni vilja ändra den?

Svar:

.....

.....

33 a. Anser Ni att avnämarsidan borde ha mera inflytande över journalistutbildningen än för närvarande?

Ja 2 Nej 1

27
 28

b. **Om ja.** Hur skulle formerna för detta inflytande se ut?

Svar:

.....

.....

34 a. För att vinna inträde vid journalisthögskolorna får den studerande genomgå 1) arbetsprov, 2) psykologiska prov samt 3) ställa upp i en intervju. Anser Ni att detta antagningsförfarande gallrar ut personer som är lämpade för journalistyrket?

Ja 2 Nej 1

29
 30

b. **Om nej.** Hur skulle Ni vilja ha antagningsförfarandet?

Svar:

.....

.....

35. Anser Ni att proven bör behållas vid intagning till journalisthögskolorna?

Ja 2 Nej 1

31

Motivera svaret:

.....

.....

36 a. Tillträde till högre studier kommer i framtiden att bli beroende av 1) betyg, 2) studielämplighetsprov och 3) yrkeslivserfarenhet. Anser Ni detta vara lämpliga instrument vid antagning av elever till journalistutbildning?

Ja 2 Nej 1

32

b. **Om nej.** Av vilket skäl?

Svar:

.....

.....

37. Om man i framtiden bestämmer sig för att tillämpa särskilda förkunskapskrav vid intagning till journalisthögskola, vilka krav är då enligt Er mening de mest väsentliga?

- 1
- 2
- 3
- 4

33 34 35 36

Kommentar:

.....

.....

38. Hur viktiga anser Ni nedan uppräknade personliga "egenskaper" vara då det gäller att avgöra om en person har förutsättningar att bli en god journalist?

	Viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Oviktigt	
Initiativförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 37
	1	2	3	4	
Kontaktförmåga	☐	☐	☐	☐	☐ 38
Nyhetsinne	☐	☐	☐	☐	☐ 39
Noggrannhet	☐	☐	☐	☐	☐ 40
Fantasi	☐	☐	☐	☐	☐ 41
Nyfikenhet	☐	☐	☐	☐	☐ 42
Oräddhet	☐	☐	☐	☐	☐ 43
Psyisk stabilitet	☐	☐	☐	☐	☐ 44
Kritiskt omdöme	☐	☐	☐	☐	☐ 45
Förmåga att uttrycka sig i:					
skrift	☐	☐	☐	☐	☐ 46
tal	☐	☐	☐	☐	☐ 47

39. Anser Ni det vara viktigt att ta hänsyn till följande faktorer då det gäller att avgöra om en person har förutsättningar att bli en god journalist?

	Viktigt	Ganska viktigt	Ganska oviktigt	Oviktigt	
Politisk inställning	☐	☐	☐	☐	☐ 48
	1	2	3	4	
Ordblindhet	☐	☐	☐	☐	☐ 49
Fysiskt handikapp	☐	☐	☐	☐	☐ 50
Annat:					
.....	☐	☐	☐	☐	☐ 51
.....	☐	☐	☐	☐	☐ 52
.....	☐	☐	☐	☐	☐ 53

- 40 a. Det talas ibland om en förtroendeklyfta mellan massmedia och allmänheten (läsarna/lyssnarna). Håller Ni med om att det finns en sådan klyfta?

Ja absolut	Ja delvis	Nej delvis inte	Nej abso- lut inte	
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	54 55

- b. Om ja. Vilka är enligt Er mening de grundläggande orsakerna till denna klyfta?

Svar:

.....

.....

41. Ange de tre yrkesetiska principer som Ni anser absolut vara viktigast att beakta i journalistiskt arbete.

Att sträva efter saklighet och opartiskhet i nyhetsförmedlingen	☐	01	☐
Att vara kritisk mot nyhetskällor	☐	02	☐
Att inte döma någon ohörd	☐	03	☐
Att i förekommande fall återge samtliga parterers ståndpunkter	☐	04	☐
Att respektera privatlivet	☐	05	☐
Att vara försiktig med namnpublicering	☐	06	☐
Att visa hänsyn	☐	07	☐
Att vara varsam med bilder	☐	08	☐
Att alltid ge plats åt genmälen	☐	09	☐
Att motverka textreklam	☐	10	☐
Annan princip. Vilken?	☐		☐

42. I vilken utsträckning anser Ni att den enskilde reportern har möjlighet att påverka det material som publiceras/sänds ut vid företaget?

	I stor ut- sträck- ning	I viss ut- sträck- ning	I ganska liten ut- sträck- ning	I liten ut- sträck- ning	
Det egna materialet	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	62
Övrigt publicerat material	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentar:

.....

.....

54 55

56 57
58 59
60 61

62

63

43. Försök ange i hur hög grad olika intressen påverkar Er tidnings/programverksamhetens allmänna inriktning!

Ange i procent

Ägarna/motsv.

64 65

Chefredaktören/motsv

66 67

Redaktionsledningen

68 69

Reportrarna

70 71

Läsarna/lyssnarna

72 73

Annonsörerna

100 %

74 75

Kommentar:
.....
.....

44 a. För närvarande tas 240 studerande per år in vid journalisthögskolorna. Anser Ni att antagningsantalet bör ändras?

Ja 2

Nej 1

76 77

b. Om ja. Vid vilken nivå bör antalet antagna ligga?

Svar:

c. Motivera svaret:

78 79

Nr

1 2 3 4

45 a. Hur många journalister tror Ni att företaget kommer att anställa under den närmaste 10-årsperioden?

Uppskattningsvis cirka

5 6

b. Därav med utbildning från journalisthögskola eller motsvarande, uppskattningsvis cirka

7 8

Kommentar:
.....
.....

46. Enligt en beräkning som gjordes under början av 1960-talet skattades nyrekryteringsbehovet av journalister till 300 per år under perioden 1976/80. De fördelar sig enligt följande sammanställning. Vad anser Ni om denna skattning?

	Nyrek. per år 1976/80	Allt för positiv	Något för positiv	Något för negativ	Allt för negativ	Er skatt- ning
Dagspress	145	☐	☐	☐	☐	_____
		1	2	3	4	
Veckopress	24	☐	☐	☐	☐	_____
Fackpress	17	☐	☐	☐	☐	_____
Nyhetsbyråer	1	☐	☐	☐	☐	_____
Förlag	13	☐	☐	☐	☐	_____
Industri	52	☐	☐	☐	☐	_____
Radio-TV	48	☐	☐	☐	☐	_____
	<u>300</u>					

Kommentar:

9 10 11 12

13 14 15

16 17 18

19 20

21 22 23

24 25 26

27 28 29

47. I följande tabell anges hur stor del av journalistkåren som 1980 beräknas arbeta inom olika områden. Ange för de olika områdena om Ni tror på en minskning eller en ökning i förhållande till de skattade andelarna.

	Procent- andel av journalist- kåren	Ange ökning (+) eller minsk- ning (-)	Er bedöm- ning (ange i procent)
Dagspress	39	_____	_____
Veckopress	8	_____	_____
Fackpress	9	_____	_____
Nyhetsbyråer	2	_____	_____
Förlag	7	_____	_____
Industri	18	_____	_____
Radio-TV	17	_____	_____
	<u>100</u>		

Kommentar:

30 31 32

33 34 35

36 37 38

39 40 41

42 43 44

45 46 47

48 49 50

48. Vilken utbildning anser Ni värdefullast för en blivande journalist?

Genomgången journalisthögskola (2 år)	☐	1
Två års studier vid samhällsvetenskaplig fakultet	☐	2
Två års tjänstgöring på en tidning	☐	3
Två års studier vid annan utbildningsanstalt	☐	
Vilken?		

Kommentar:

51 52

49. Ange hur Ni ställer Er till följande påståenden!

	Instäm- mer	Instäm- mer till viss del	Instäm- mer svagt	Instäm- mer inte	
Nyhetsrapporteringen skall vara objektiv	☐	☐	☐	☐	☐ 53
Kommentarer och nyhetsrap- portering skall vara klart åtskilda	☐	☐	☐	☐	☐ 54
Opinionsbildningen skall ske på ledarsidorna	☐	☐	☐	☐	☐ 55
Dagstidningens uppgift är att vara samhällskritisk	☐	☐	☐	☐	☐ 56
Dagstidningen skall vara opinionsbildande även på nyhetsplats	☐	☐	☐	☐	☐ 57
I utbildningen vid journalist- högskolorna skall de samhälls- informerande aspekterna betonas	☐	☐	☐	☐	☐ 58
Journalisthögskolorna skall arbeta för en seriösare och mera informerande journa- listik	☐	☐	☐	☐	☐ 59

50. Till sist. Om Ni fick fria händer att lägga upp en utbildning med målet att utbilda goda journalister, hur skulle den utbildningen se ut i stora drag?

(Om Ni har några kommentarer till enkätformuläret är vi tacksamma för dem också).

- 60 61

62 63

64 65

66 67

TACK FÖR HJÄLPEN!

Bilaga 5 Utbildningsplan

Utbildningslinjens inriktning

Journalistlinjen tillhör utbildningssektorn för kultur och information. Linjens utbildning är inriktad mot yrkesverksamhet inom massmedier och information inom offentliga och enskilda organisationer och företag.

Förkunskaper

För tillträde till journalistlinjen fordras utöver de allmänna behörighetsvillkoren förkunskaper enligt följande:

Ämne	Antal årskurser	Motsv. kurspl. för linjerna ^a
Svenska	3	H, S, E, N, T
Samhällskunskap	3 el 2	H, S, E So, N, T, Ek
Historia	3 el 2	H, S So, E, N, T
Matematik	3 el 2 el 1	S, E, N, T Esp, So, Ek, Te H

- ^a
- H = treårig humanistisk linje
 - S = treårig samhällsvetenskaplig linje
 - E = treårig ekonomisk linje (Esp = språklig gren)
 - So = tvåårig social linje
 - N = treårig naturvetenskaplig linje
 - T = fyraårig teknisk linje
 - Ek = tvåårig ekonomisk linje
 - Te = tvåårig teknisk linje

För tillträde till den journalistiska grundkursen (studiekurs B) fordras dokumenterad färdighet i maskinskrivning.

Linjen omfattar 100 poäng.

Utbildningslinjens organisation

Utbildningslinjen omfattar dels teoretiska studier dels studiepraktik.

Kurserna är sammanförda i tre studiekurser och utgör tillsammans 80 poäng, medan studiepraktiken utgör 20 poäng.

A.	Samhällsorienterande grundkurs	20 poäng
B.	Journalistisk grundkurs	40 poäng
C.	Studiepraktik	20 poäng
D.	Fördjupningsstudier	20 poäng

Den samhällsorienterande grundkursen avser att ge en grund för fortsatta studier och behandlar individen, kommunikationsprocessen, medierna och språket. Vidare ingår resursfördelning, människan och arbetsmarknaden, samhällets politiska struktur och organisation samt internationellt beroende.

Den journalistiska grundkursen avser att ge de studerande kunskap om olika typer av budskap, deras innehåll, utformning och överföring till mottagarna. Jämförelser görs mellan medier av olika slag och i olika situationer. Massmediekunskap och masskommunikation ger den allmänna ramen kring medierna och överföringsprocessen. Den journalistiska grundkursen skall även ge färdigheter i journalistisk teknik såväl stilistiskt som medietekniskt. Stilistiska tekniker handlar dels allmänt om val av stilistisk form för olika typer av budskap, dels mer konkret om nyhetsmaterialets utformning inom press, radio och TV samt i någon utsträckning för speciella målgrupper. Medietekniska tekniker tar i tillämpliga delar upp grafiska, layout- och redigeringsmässiga tekniker, aspekter och krav beträffande tryck- och etermedierna.

Praktiken avser att ge kunskaper och erfarenhet av värde för de fortsatta studierna samt att ge de studerande tillfälle att tillämpa de i teoriundervisningen inhämtade kunskaperna. För att en reell integration mellan teori och praktik skall komma till stånd är det angeläget att söka få till stånd ett likvärdigt och preciserat innehåll i praktiken. Samtidigt bör de möjligheter att individualisera undervisningen, som handledd studiepraktik erbjuder, utnyttjas. De studerande bör under praktiken stimuleras till egen aktivitet, diskussion och eftertanke. Under praktiken bör de studerande successivt tilldelas nya och svårare uppgifter.

Fördjupningsstudierna omfattar ett antal kurser som ger den studerande möjlighet att profilera sig mot ett visst yrkesområde. Två huvudinriktningar finns, dels mot massmedier dels mot informationsverksamhet. Kurserna får väljas fritt i mån av plats. Det är dock inte möjligt att ge alla kurser varje termin varför den studerande kan få vara beredd att invänta en eftertraktad kurs till en kommande termin.

Kursplaner

A. Samhällsorienterande grundkurs

1. Introduktion (ca 4 poäng)

Mål

Kursen avser

- att orientera om individens och språkets roll i kommunikationsprocessen
- att orientera om statistiska termer och begrepp

Innehåll

a. Masskommunikation: Inledande orientering om individen, språket och kommunikationsprocessen, massmedierna och samhället.

b. Elementär statistik: Centralvärden, percentiler, spridningsmått, korrelation. Orientering om urvalsmetoder. Vägda index. Grafisk framställning. Praktiska exempel från olika områden. Orientering om svensk offentlig statistikproduktion.

Främst eftersträvas kritisk inställning till statistisk "övertalning" och förmåga att hjälpligt "tolka" statistiska sammanställningar och utredningsresultat.

2. Fördelning av resurser (ca 3 poäng)

Mål

Kursen avser

att belysa resursfördelning och välfärd samt orientera om socialpolitisk debatt

att orientera om olika ekonomiska system

Innehåll

Resursfördelningsprinciper – konsumentens och företagarens resursfördelning, offentlig och samordnad resursfördelning, marknadsekonomi och planekonomi. Arbetsfördelning och lönebildning.

Resursfördelning och tillväxt. Resursfördelning i olika ekonomiska system. U-ländernas situation.

Biståndspolitikens utformning och inriktning. Skattesystemets utformning och fördelningseffekter. Socialpolitikens utformning och verkningar. Den offentliga sektorns roll som utjämningsinstrument.

3. Människan och arbetsmarknaden (ca 4 poäng)

Mål

Kursen avser

att ge en översikt över arbetsmarknadens organisation och funktion

att ge grundläggande insikter i ekonomisk teori och kunskaper om samhällets ekonomiska organisation och politik

att orientera om företaget och dess ekonomiska handlande

Innehåll

Social rörlighet, utbildning och arbetsmarknad.

Organisationskunskap – arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, organisationsdemokrati.

Förhandlingsverksamhet – kollektivavtal, centrala och lokala förhandlingar, konfliktmedel, förlikningsinstitutionen och rättsregler.

Löner och lönesystem – lönepolitiska målsättningar, solidarisk lönepolitik, principer för differentierad lönesättning, löneglidning.

Konjunkturväxlingar, konjunkturteori, konjunkturpolitik.
 Den ekonomiska politikens mål och medel.
 Arbetsmarknadspolitikens inriktning.
 Företaget – marknadsbeteende, marknadsformer, prisbildning och resurs-
 användning.

4. Samhällets politiska struktur och organisation (ca 5 poäng)

Mål

Kursen avser

- att belysa demokratidoktrinerna och skilda politiska-sociologiska samhällsteorier
- att ge en översikt över samhällets politiska organisation och funktion
- att ge en översikt över den offentliga förvaltningen
- att belysa planeringsprocessens institutionella och politiska utgångspunkter

Innehåll

Olika politiska system och ideologier.
 U-ländernas politiska "moderniseringsprocess".
 Det svenska samhällets politiska struktur.
 Impulsförmedlarnas roll, partier, organisationer och massmedier.
 Regelsystem, formell och reell makt, författningens roll i systemet.
 Statsorganens uppbyggnad och roll i systemet – riksdag, regering, kommunal självstyrelseorganisation.
 Förvaltningens uppbyggnad och roll i det politiska systemet – den statliga och kommunala förvaltningens struktur, funktion och arbetsformer.
 Översiktlig orientering om samhällsplaneringens mål och medel.
 Utifrån konkret valda exempel belyses både planeringsprocessen och tänkbara sociala och ekonomiska effekter.

5. Internationellt beroende (ca 4 poäng)

Mål

Kursen avser

- att ge en översikt över internationella ekonomiska relationer
- att ge en översikt över internationella politiska relationer

Innehåll

Globala resurser, miljö och befolkning.
 Internationell handel och handelspolitik.
 Handel och utveckling.
 Den yttre balansen och det internationella betalningssystemet.
 Multinationella organisationer och företag.
 Politiskt och ekonomiskt samarbete, bl. a. EG och Comecon.

Efterkrigstidens internationella politik, bl. a. det kalla kriget och avspänningspolitiken, rustningsproblemet, utrikespolitiskt beslutsfattande, maktbalans och säkerhetspolitik.

Teorier om internationella relationer.

Freds- och konfliktforskning.

FNs organisation, agerande och roll i världspolitiken.

Anvisningar

F. n. saknas delvis kurslitteratur som är direkt anpassad till kursuppläggnings nationella och internationella tväraspekter. Av det skälet och som ett viktigt led i den journalistiska yrkesträningen övas de studerande under studiekursen kontinuerligt att på egen hand ta fram kompletterande faktainformation i anslutning till kurserna. Svensk och internationell statistikproduktion, offentligt tryck, uppslagsverk och sammanställningar bör fortlöpande nyttjas för gruppuppgifter och diskussion. De studerande bör också systematiskt tränas att nyttja facklitteratur av olika slag för faktakomplettering.

Under kurs 1 ges grundläggande bibliotekskunskap. Under kurs 2 och 3 koncentreras faktakompletteringarna till ekonomiskt och socialt tryck och sammanställningar. Under kurs 4 används utredningsbetänkanden, riksdagstryck, organisationstryck osv. Under kurs 5 nyttjas internationella ekonomiska och politiska faktasammanställningar och publikationer.

De studerande ges under grundkursen i uppgift att kontinuerligt bevaka dagspressens politiska och ekonomiska nyheter, som t. ex. diskuteras på schemalagd tid. Researchövningar, referatuppgifter och gruppdiskussioner planeras in i kurserna för att effektivt ta till vara uppläggnings tväraspekter. De källkritiska aspekterna bör speciellt beaktas.

B. Journalistisk grundkurs

Innehåll (studiekursens första termin)

Källkritik	(ca 1 poäng)
Rättskunskap och yrkesetik	(ca 2 poäng)
Massmediekunskap	(ca 2 poäng)
Masskommunikation	(ca 2 poäng)
Stilistik	(ca 3 poäng)
Journalistik med övningstidningar	(ca 10 poäng)

Anvisningar

Uppläggnings av terminen kan göras på olika sätt. Eftersom gränsen mellan de stilistiska och de medietekniska aspekterna är svår att fixera, bör integreringen drivas så långt som möjligt utan att för den skull någondera aspekten blir eftersatt.

I undervisningen bör följande tre huvudaspekter beaktas:

orientering om verkligheten, samhället och medierna, övning av kommunikationsförmåga och medvetenhet, inträning av arbetsprocesser och produktionsteknik.

Varje övning bör omfatta moment med dessa tre aspekter. Den pedagogiska orienteringen eller det pedagogiska arbetssättet kan dock ha olika utgångspunkt.

Det pedagogiska arbetet kan vara ämnesorienterat t. ex. genom att byggas upp kring ämnesområden som kommunalkunskap, statlig förvaltning, ekonomi, social omsorg, arbetsmarknad osv.

Man kan också lägga upp problemorienterad undervisning, exempelvis kring objektivitets- och saklighetsfrågor, kring olika skriv- och berättarproblem.

Arbetet kan vara medieorienterat. Ett visst mediums rutiner och mönster kan användas som utgångspunkt för en övning (där ämnen som kommunalkunskap osv. integreras i ett "andra steg"). Det kan t. ex. gälla att bygga upp övningen kring en riksmorgontidnings lokalstoff.

Innehåll (studiekursens andra termin)

Journalistik med övningstidningar samt radio/TV (20 poäng)

Anvisningar

Den journalistiska grundkursens andra termin bör i huvudsak vara en tillämpningstermin.

Terminen kan med fördel projekt(block)inriktas. Tyngdpunkten kan då successivt läggas på bevakning av olika samhällsområden. Samtidigt övas och fördjupas nyhetsvärdering och källkritik liksom den stilistiska och tekniska förmågan att presentera allmänt nyhetsmaterial för olika medier och skilda målgrupper. Inom flertalet projekt (block) kan med fördel ingå övningar i att ta fram och presentera material för både dagspress och radio/TV. Med hänsyn till att ett betydande antal studerande fullgör praktik inom informationssektorn bör i något av blocken ingå produktion av informationstidning. Övning i releaseskrivning bör också förekomma.

Inom flertalet block bör ingå produktion av övningstidningar under så realistiska former som möjligt, bl. a. för att de studerande under terminens lopp skall få fortlöpande övning i redaktionella arbetsrutiner.

Den konkreta uppläggningsen av terminen kan givetvis variera. I det följande presenteras en typmodell som endast är att betrakta som exempel på tänkbar uppläggning av terminen.

Uppläggningsen bygger på en indelning av terminen i fyra block. Inom varje block ägnas speciell uppmärksamhet åt journalistisk bevakning inom något samhällsområde.

Samtliga block har standardiserad uppläggning av inledning och avslutning. Under det första blocket produceras en informationstidning och ges en kurs i användning av etermedieutrustning och produktion av

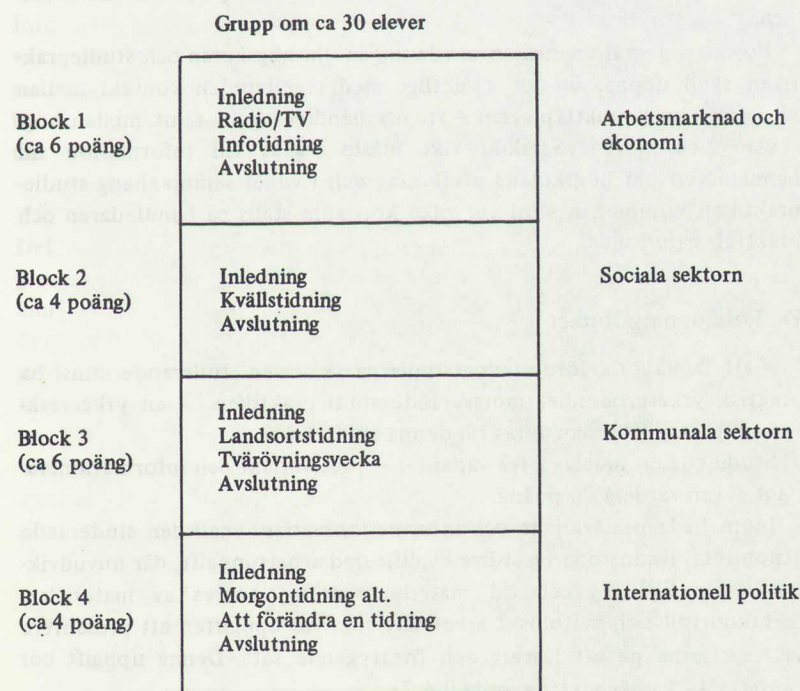
etermedieprogram, främst nyhetsinslag. I anslutning till de övriga blocken produceras övningstidningar (motsvarande) med allmänt nyhetsinnehåll. En övningstidningsvecka löper i allmänhet över fem dagar med fullständig tidningsproduktion varje dag. Av kostnadsskäl trycks bara en av dessa tidningar – inte nödvändigtvis veckans sista. Under det sista blocket ingår också en tvärövningsvecka; löpande nyhetsmaterial görs parallellt ut för press, radio och TV.

Block 1 tar speciellt upp arbetsmarknad och ekonomi, block 2 den sociala sektorn, block 3 den kommunala sektorn och block 4 internationell politik.

Varje block inleds med genomgång av frågeställningar kring blockets valda inriktning av typen: Vad vet individer och grupper om sådana här ting? Vad kan de tänkas vilja veta? Vad brukar de få veta? Vad vet man om vad individer och målgrupper vet och vill veta? Vad vet studerande och lärare om det valda problemområdet (bevakningssektorn)?

De studerande får anledning att gå igenom det aktuella nyhetsutbudet inom bevakningssektorn för att skaffa sig en bild av hur det ser ut. De får också anledning att fundera över varför nyhetsutbudet ser ut på ett visst sätt. Därmed får de också konkreta utgångspunkter för konstruktiva och kritiska diskussioner och funderingar kring nyhets- och informationsutbudet (sändare- medier- mottagare-problematiken) och nyhetsvärderingsprinciper.

Några lektioner teori och "praktisk teori" ingår också normalt i

Figur B 5.1 Schematisk blockindelning av den journalistiska grundkursens andra termin.

blockförberedelserna. Normalt medverkar lärare i teoretiska ämnen i genomförande, genomgångar och i den ingående uppsummering av gjorda erfarenheter, synpunkter och slutsatser som avslutar varje block.

Inom varje block nyhetsbevakas den valda sektorn på sedvanligt sätt. Dessutom ingår kortare reportage med research, som delvis görs i form av etermedieinslag. Inom block 2 görs övningstidningen i form av landsortstidning. Alternativt fullgörs övningsveckan genom aktivt deltagande i smågrupp i det löpande redaktionella arbetet på en landsortsredaktion.

C. Studiepraktik

Syftet med studiepraktiken är att skapa betingelser för träning i en praktisk arbetsituation. Undervisningen och handledningen bör under studiepraktiken inriktas på att öva journalistelevens språkliga uttrycksförmåga i förhållande till en bestämd publik.

Studiepraktiken får inte bli enbart en praktisk yrkesorientering utan eleven skall lära sig genom egen aktivitet under handledning. Denna handledning skall fungera fortlöpande under hela praktikperioden.

För olika typer av praktikinstitutioner bör utbildningsanstalterna upprätta utbildningsprogram. Dessa bör fungera som anvisningar för vilka moment som bör ingå i utbildningen under praktiktiden. Nödvändiga justeringar måste naturligtvis göras i enskilda fall. Handledningen skall hjälpa eleven att få perspektiv på hur han skall utveckla sin egen yrkesskicklighet i förhållande till de krav som ställs på praktikinstitutionen.

För att integration mellan utbildningen vid högskolan och studiepraktiken skall uppnås är det väsentligt med regelbunden kontakt mellan högskolan och praktikplatsen – främst handledaren – samt mellan högskolan och eleven. Särskild vikt måste läggas vid information till handledaren om högskolans utbildning och i vilket sammanhang studiepraktiken kommer in samt vid vilka krav som ställs på handledaren och praktikinstitutionen.

D. Fördjupningsstudier

För att få påbörja fördjupningsstudierna skall den studerande minst ha praktisk yrkeserfarenhet motsvarande studiepraktiken. Även yrkesverkssamma journalister kan antas till denna studiekurs.

Studiekursen indelas i två varianter – pressvariant och informationsvariant – om vardera 20 poäng.

Inom både pressvariant och informationsvariant skall den studerande genomföra åtminstone en större kvalificerad arbetsuppgift, där huvudvikten ligger lika mycket vid materialinsamling, analys av materialet, faktakontroll och metodiskt arbetssätt som vid uppgiften att presentera iakttagelserna på ett läsvärt och övertygande sätt. Denna uppgift bör omfatta 4–5 poäng. (Jfr avsnitt 9.4.2).

Pressvariant

Innehåll

Presslinjen inleds med en 10-poängskurs av uppföljningskaraktär med praktisk produktion och teoriinslag med möjlighet till fördjupning bl. a. i etermedier. Därefter följer två stycken 5-poängskurser, den ena i kommunaljournalistik och den andra i specialpress (området fackpress, facklig press, populärpress). Vardera 5-poängskursen bör dessutom kunna ges i alternativa varianter varje termin eller med vissa terminers mellanrum, beroende på studerandetillströmning, efterfrågeinriktning och tillgång på resurser. Riktningen bör vara att 15 deltagare skall utgöra tillräckligt underlag för start av kursalternativ. Kurserna skall kunna ha olika inriktning och t. ex. innefatta gnuggning i speciell teknik eller ge en första orientering inom något av specialjournalistikens områden eller behandla något aktuellt problemområde. Exempel på alternativ: arbetsmarknadsjournalistik, journalistisk språkbehandling, fotografering och bildbehandling, ekonomisk journalistik. Tänkbara är också alternativ av typen vår miljö, social-Sverige, internationella problem. Se vidare under anvisningar.

Informationsvariant

Innehåll

Informationslinjen inleds med en 5-poängskurs med informationsteoretiskt innehåll. Därefter följer en 15-poängskurs med inriktning på praktisk informationsproduktion inklusive möjlighet till fördjupning bl. a. i etermedier, vilket kan ske t. ex. inom ramen för ett eller ett par informationsprojekt.

Anvisningar

Det som tidigare sagts om pedagogisk orientering av den journalistiska grundkursen gäller även fördjupningsstudierna. Även här kan förekomma ämnesorienterade, medieorienterade och problemorienterade kurser och övningar. En viss tyngdpunkt bör dock i fördjupningen läggas vid problemorienterade övningar. Studierna bör inte inriktas på produktions-teknisk inskolning i första hand. Alla kurser skall dock ha en journalistisk inriktning i den meningen att det gäller att ta reda på och presentera ett material; denna inriktning bör gälla även läskurser och seminarier. Som exempel på de sistnämnda kan anges:

Seminarier

Summering av erfarenheter från studiepraktiken. Det är nödvändigt för att praktiken skall komma till nytta. Eleverna måste få tillfälle att bearbeta sina erfarenheter, dra slutsatser av dem och jämföra med andra.

Journalistens och informatörens roll. Idéer och idelogier kring journalisters och informatörens uppgifter, olika uppfattningar i olika samhälls-

system och i olika delar av massmediefältet. Litteraturläsning, diskussion och intervjuer.

Problemet balans och objektivitet. Orientering i den aktuella diskussionen och i vissa vetenskapsteoretiska elementa.

Utrymme bör reserveras för en större uppgift omfattande materialinsamling och presentation.

Kurser/övningar

Fördjupningskurser i journalistik: ur reportagets historia, journalistiska berättarfrågor, arbetsplatsreportage, "Muckraking", dokumentation osv. Läskurs, redovisning, övning.

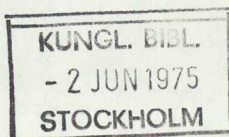
Samverkan text-bild

Fördjupad mediekunskap: nya medier, radio-TV, ny tidningsteknik, Mediernas historia (fördjupad kurs).

Samhällskritikens villkor (historiskt och i samtiden).

Både inom pressvarianten och informationsvarianten kan etermedier ingå som fördjupningsområde. Som exempel på hur undervisningen inom detta område kan läggas upp presenteras följande tablå:

Moment	Antal lektionstim.	Grupp- storlek
<i>Elektronik</i>		
Produktionsteknik, illustrations- och bildteknik, planering av produktioner med enklare kalkylering, manuskriptskrivning	5	30
Studie- och kontrollrumsrutiner, elektronisk redigering, produktion av kort övningsprogram efter eget manuskript	10	10
<i>Film</i>		
Fotografering med dokumentärteam (kamera, ljud och ljus) varje elev producerar en rulle à 3 min. film som används vid	3	5
redigering i klippbord under instruktionsmässiga former	5	5
ljudmixning och textinläsning	2	5
<i>Programprojekt TV</i>		
Produktion av dokumentär, nyhetsmagasin, debattprogram osv. Programmen kan integreras med infoteknik, samhällskunskap eller annat "teoretiskt" ämne	20	10
<i>Programprojekt radio</i>		
Produktion av aktuellt porträtt, bakgrundsreportage, debattprogram osv. Övningen kan integreras med "teoretiskt" ämne	10	5
<i>Uppspelningar och genomgångar</i>		
Gästkritiker inbjuds	12	60

Statens offentliga utredningar 1975

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
 2. Psalmer och visor. Del 1: 1. U.
 3. Psalmer och visor. Del 1: 2. U.
 4. Psalmer och visor. Del 1: 3. U.
 5. Bättre bosättning för flera. S.
 6. Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. U.
 7. Framtida studerandehälsovård. U.
 8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
 9. Individerna och skolan. U.
 10. Rörlig pensionsålder. S.
 11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
 12. Totalfinansiering. B.
 13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
 14. Konstnärerna i samhället. U.
 15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
 16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
 17. Markanvändning och byggande. Remissammansättning utgiven av bostadsdepartementet. B.
 18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
 19. Konsumentskydd på låsområdet. H. (Utkommer hösten 1975)
 20. Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. Ju.
 21. Pensionsförsäkring. Fi.
 22. Lag om allmänna handlingar. Ju.
 23. JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. R.
 24. Tre sociologiska rapporter. Ju.
 25. Å jour. Om journalistutbildning. U.
-

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. [23]

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]

Kriminalvårdens nämnder. [16]

Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. [20]

Lag om allmänna handlingar. [22]

Tre sociologiska rapporter. [24]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]

Rörlig pensionsålder. [10]

Vägfrikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Pensionsförsäkring. [21]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3.

Psalmer och visor. Del 1:3. [4]

Utredningen om skolan, staten och kommunerna.

1. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. [6] 2. Individerna och skolan. [9]

Framtida studerandehälsovård. [7]

Konstnärerna i samhället. [14]

Å jour. Om journalistutbildning. [25]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19] (Utkommer hösten 1975)

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]

Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]

Kommundepartementet

Kommunal rösträtt för invandrare. [15]

Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]

Västerås
 Västeråsposten
 NSD
 SR
 TT
 accent
 datateknik
 VEI
 Dagsbladet
 AFTN
 SÄC
 DEN 5 FEBRUARI
 NYA
 197
 SUNDSVALL
 Östers
 NYA KUR
 KOMMUNAL
 ARBETAREN
 2008 SKALLA VIK
 Art. Nr. 28

LiberFörlag
 Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02265-6

STIGOTA CORRESPONDENTEN